

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

*Збірник наукових праць
молодих вчених та
студентів*

2018 рік

Том 2

Міністерство освіти і науки України
Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління
Хмельницького національного університету
протокол № 2 від 29.11.2018 р.

Рекомендовано до опублікування рішенням кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Хмельницького національного університету
протокол № 4 від 15.11.2018 р.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Голова редколегії: Хрущ Н. А. – д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Члени редколегії:

Квасницька Р. С. – д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Форкун І. В. – к.т.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Ларіонова К. Л. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Матвійчук Л. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Пристапа Л. А. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Антонюк П. П. – к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування;

Технічний секретар редколегії: Доценко І. О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування.

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць молодих вчених та студентів. Том 2 / ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). – Хмельницький : ХНУ, 2018. – 180 с.

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів підготовлено за матеріалами V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та студентів «Фінансові аспекти розвитку економіки України : теорія, методологія, практика», яка проводилася 14 листопада 2018 р. на базі Хмельницького національного університету.

У збірнику подано статті, що відбивають результати наукових досліджень молодих науковців, магістрантів та студентів за напрямками: державні фінанси в умовах євроінтеграції України, страховий ринок України в глобальному страховому просторі, підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання в ринкових умовах, актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави, сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України, загальні проблеми економіки

Автори погоджуються з правом розміщення статей у збірнику наукових праць молодих вчених та студентів в електронному вигляді на офіційному сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету та форумі конференції, за адресами: <http://www.fbs.km.ua> та <http://innet-forum.fbs.km.ua>.

1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції України

Баранюк Ю. Р.

ДЕТЕРМІНАНТИ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ.....16

Галецька К. В., Доценко І. О.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ 17

Довгопола А. І.

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....19

Драгонюк І. В.

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ.....21

Дрепін А. В.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 22

Корицька А. Є., Парубець О. М.

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДЕРЖАВИ 24

Кривенька Н. В., Богацька Н. М.

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ 25

Кучерява А. І.

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ
СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ 26

Мозіль І. Ю.

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ

У РЕГУЛЮВАННІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ 28

Нечипорук І. О., Форкун І. В.

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ:

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ 29

Пугач І. О.

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ 31

Соболенко В. В., Корнева Н. О.

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО СЬОГОДНІШНІЙ СТАН 32

Юшкова І. І., Гордєєва Т. А.

ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ 33

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Гензера Д. О., Матвійчук Л. О.

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ 36

Гноянко С. М., Матвійчук Л. О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ 38

Кожухар Н. М.

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 40

Курчаба С. В.

ПОРІВНЯННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ
ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ 41

Ольшановська К. А., Антонюк П. П.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ 43

Франчук М. М., Корольова О. А., Приступа Л. А.

ВПЛИВ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОЦЕСИ
ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ 45

**3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання
в ринкових умовах**

Гензера О. О., Гензера Д. О., Хрущ Н. А.

СИСТЕМА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 47

Дегалюк А. М., Гордєєва Т. А.

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА 49

Dobrovolskyi A. O., Tsurkan I. M., Nechai N. M.

METHODICAL APPROACHES TO ANALYSIS OF THE ENTERPRISE CAPITAL 51

Дудник Н. В., Богацька Н. М.

КАПІТАЛ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА 53

Дуріхіна О. В.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ
НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ 54

Zhelienko O. A., Lozovska L. A., Zaharchenko V. I.

CAPITALIZATION OF INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS AS A WAY FOR IMPROVING
FINANCIAL STABILITY AND IMAGE OF THE ENTERPRISE 55

Ніжельська О. П., Матвійчук Л. О.

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ
ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 57

Петрищева К. Г.

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ
З ПОЗИЦІЇ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ.....58

Письменний М. І., Дудчик О. Ю.

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА 61

Хомич Ж. М., Мацедонська Н. В.

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....63

**4. Актуальні питання розвитку вітчизняної банківської системи
та її роль у забезпеченні економічної стабільності держави**

Богач В. О., Ларіонова К. Л.

ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ 65

Войтко Є. М., Матвійчук Л. О.

КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ КЛІЄНТІВ БАНКУ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ 66

Врублевська І. М., Приступа Л. А.

СИСТЕМНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ
ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ 68

Гелик М. М., Зелена Т. Ю., Хрущ Н. А

ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 69

Гензера О. О., Гензера Д. О., Квасницька Р. С.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ
В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 71

Гензера Д. О., Остапець Б. В., Григорук П. М.

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ 74

Гензера Д. О., Худняк Т. І., Хрущ Н. А.

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЮ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ
ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....76

Діхтяр А. В., Стеценко Н. А.

КУРСОВА ПОЛІТИКА НБУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....78

Діхтяр А. В., Ларіонова К. Л.

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ 79

Дрюк А. В., Недеря Л. В.

ОЦІНКА ВАРТОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО
КАПІТАЛІЗАЦІЇ.....81

Дубицька Л. В., Доценко І. О.

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКУ 83

Єжкун Р. М.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ У ЙОГО
ДІЯЛЬНОСТІ.....85

Завальнюк А. О., Линенко А. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО
СТАБІЛЬНОСТІ.....86

Завальнюк Р. Є., Линенко А. В.

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ
ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....87

Задворний О. О., Матвійчук Л. О.

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ
ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....88

Куліш Д. С., Соловйова М. М., Ачкасова С. А.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ.....90

Конончук Б. А., Стратієнко Л. Ю., Прутська О. О.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ.....92

Левчук Ю. Л., Квасницька Р. С.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ.....94

Лисенко І. В., Чернявська Л. В.

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ.....96

Лісніковська А. А., Кашпрук Ю. А.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ.....97

Ліщук О. Р., Іжевський П. Г.

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ РИЗИКІВ БАНКІВ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА
ДЕТЕРМІНАНТИ.....98

Мельничук О. С., Хрущ Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ 100

Михайленко В. В., Москаленко Н. В.

ЗОЛОВОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА
УПРАВЛІННЯ 115

Нечипорук І. О., Стеценко Н. А.

СУЧАСНИЙ СТАТУС НБУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИЙ СТАН
КРАЇНИ.....104

Онкієнко С. В.

КОНЦЕПЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ФІНАНСІВ ЯК ОСНОВА ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ
ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....105

Паршивлюк Б. С., Олійник А. В.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛІВ
У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ.....107

Радченко А. Д.

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ 109

Радченко А. Д.

ВПЛИВ «ПРОБЛЕМНИХ» КРЕДИТІВ НА СТАН РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ
УКРАЇНИ.....110

Рибонька І. В., Іжевський П. Г.

РОЗДРІБНІ ПОСЛУГИ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ.....112

Сорока Л. О., Дзюба В. І., Приступа Л. А.

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ
БАНКІВ.....114

Сочнева Л. І.

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СУТНІСТЬ І ВИЗНАЧАЛЬНІ
ХАРАКТЕРИСТИКИ.....115

Спеціальна А. О., Олійник А. В.

ВПЛИВ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ НА СТАБІЛЬНІСТЬ
БАНКІВ.....117

Тарасюк К. В., Доценко І. О.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКУ НА ОСНОВІ SWOT-
АНАЛІЗУ.....119

Тищенко О. С. Линенко А. В.

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ВИМОГ БАЗЕЛЬ ІІІ ЯК ВИПРАВЛЕННЯ КРИЗИ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....121

Трохимчук Т. М., Іжевський П. Г.

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: НАПРЯМИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ПОРЯДОК
РЕАЛІЗАЦІЇ.....122

Шкйопу Р. Г., Донченко Т. В.

СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ
БАНКУ.....124

Шуляк О. Ю., Ларіонова К. Л.

СУТНІСТЬ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ
ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НИМ 126

5. Сучасні тенденції розвитку фінансового ринку України

Рудик Ю. Л., Рудик Я. Л., Брода А. Ю.

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ
УКРАЇНИ.....129

Возняківська О. Р., Карвацка Н. С.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ 130

Галецька К. В., Квасницька Р. С.

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ІНСТИТУТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ
УКРАЇНИ.....132

Гензера О. О., Гензера Д. О., Форкун І. В.

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ 134

Онишук Р. С., Донченко Т. В.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТУВАННЯ В ЦІННІ ПАПЕРИ 138

6. Загальні проблеми економіки

Akhmedova Z. Z., Tsurkan I. M., Nechai N. M.

INCREASING THE LEVEL OF THE EFFICIENCY OF THE TAX DEBT MANAGEMENT IN
UKRAINE.....140

Антонюк О. В., Мантур-Чубата О. С.

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ
ПРАЦІ.....141

Багдасарян В. А., Цуркан І. М.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В
УКРАЇНІ.....143

Баньковський В. В., Турчак В. В.

ШЛЯХИ ПОСИЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПРАЦІВНИКІВ.....145

Біленко Я. О., Олійник А. А.

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ
ПРОДУКЦІЇ.....146

Бондаренко О. А.

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ.....148

Ващенко Д. А.

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ.....149

Воловник І. В., Антонюк П. П.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ.....151

Воробйова Ю. М., Каминський П. Д.

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ КП
«КРИВБАСВОДОКАНАЛ».....153

Івануц А. М., Никифорак В. А.

РОЛЬ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....155

Івануц М. М., Никифорак В. А.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА
ПІДПРИЄМСТВІ.....156

Колодій С. К.

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ
АСПЕКТ.....157

Левицький С. Р., Мантур-Чубата О. С.

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ДОХОДІВ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ В
УКРАЇНІ.....158

Ліхошва О. Ю.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШЕРІНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....160

Марцінко Д. В., Капінос Г. І.

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ
ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ 161

Нікітчук О. А., Мацера С. М.

КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ 162

Ніньовська Я. М., Безвух С. В.

МЕЖІ ПОЗИЧКОВОГО ПРОЦЕНТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА В УКРАЇНІ 163

Огороднік Т. О., Мантур-Чубата О. С.

МОЛОДЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ 165

Пасічний М. Д.

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ 167

Пасова Н. С., Хоменко О. О., Олійник А. А.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ СВІТУ 169

Табаченко Я. Ю., Вергелюк Ю. Ю.

ПРОБЛЕМИ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ 170

Томчишина Г. М., Донченко Т. В.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ 172

Червінчук Л. В., Богацька Н. М.

ІНФЛЯЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ 174

Шпак О. І.

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ 176

Яценко А. В., Олійник А. А.

ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ УКРАЇНИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ 177

1. Державні фінанси в умовах євроінтеграції України

Баранюк Ю. Р.

**Київський національний торговельно-економічний університет,
м. Київ**

ДЕТЕРМІНАНТИ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Диджиталізація державного фінансового контролю в Україні полягає у створенні умов щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг як підконтрольними підприємствами, установами та організаціями, так і контролюючими органами. З метою подолання цифрового розриву, який нині існує в економіці й інформаційному середовищі державного фінансового контролю, Кабінет Міністрів України розпочав розробку національних цифрових інфраструктур, зокрема: інфраструктури обчислень, віртуалізації та збереження даних, кібербезпеки, ідентифікації та довіри, відкритих даних, блокчейн, електронних розрахунків та транзакцій, онлайн-взаємодії суб'єктів бізнесу, державних послуг (електронне урядування), життєзабезпечення, інших. Проте, досі залишаються не визначеними напрямки диджиталізації державного фінансового контролю з урахуванням проголошеного курсу формування інформаційних цифрових інфраструктур в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання диджиталізації національної економіки, в тому числі системи державного фінансового контролю, досліджували: А. Мазаракі, І. Чугунов, О. Барановський, Т. Канева, С. Бардаш, С. Волосович та інші. Зокрема, на думку проф. С. Бардаша [1], на сьогодні в Україні функціонує сукупність розрізнених ланцюгів державного фінансового контролю, які недостатньо взаємодіють між собою та не є системою. При цьому, основною проблемою безсистемності у функціонуванні державного фінансового контролю залишається відсутність взаємозв'язків між значною кількістю органів контролю, що не сприяє їх підпорядкуванню цільовому призначенню всієї системи та формуванню належних інформаційних зв'язків між ними.

Водночас, постає питання спроможності системи державного фінансового контролю сформувати необхідні інформаційні зв'язки в теперішніх умовах. Результати оприлюднених досліджень [2] засвідчують, що такі можливості є, проте досі існує невизначеність парламенту щодо необхідності регулювання ринку цифрових активів, операцій з використанням криптовалюти, що не дозволяє прискорювати процеси диджиталізації економіки та системи державного фінансового контролю [3].

Для диджиталізації державного фінансового контролю необхідно визначити напрямки інформаційної взаємодії, електронно-цифрові пристрої, засоби та системи, які дозволять налагодити електронно-комунікаційний обмін в середовищі контролю, оптимізувати організацію документообігу, мінімізувати час на збір інформації у процесі проведення ревізій, перевірок, аудитів тощо, – що і є метою дослідження.

Виклад основного матеріалу. Шлях до диджиталізації державного фінансового контролю пролягає через використання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що можливо в умовах створення єдиної цифрової системи накопичення, збереження та обміну даними. Напрямки цифрової взаємодії державного фінансового контролю слід розглядати чотирьохвекторно, через: «контроль-бізнес»; «контроль-контроль»; «контроль-влада»; «контроль-суспільство».

Зміст диджиталізації державного фінансового контролю крізь призму «контроль-бізнес» полягає в створенні інформаційного середовища, спроможного забезпечити покриття контрольними заходами підконтрольних об'єктів. Проте, зробити сьогодні це не вдається, однією з причин чого є відсутність оновленого програмного забезпечення в органах державного фінансового контролю, також застарілою є техніка, що експлуатується. Відповідно до звіту Рахункової палати України за 2017 р., інформаційні технології та системи, що використовуються, впроваджені ще у 2004-2006 рр., тільки 10 серверів із 47 є сучасними, більшість комп'ютерної техніки було придбано у період 2003-2010 рр. Всього 17 % комп'ютерного обладнання можна віднести до сучасного, а 46 % є зношеним [4, с. 300].

Диджиталізація державного фінансового контролю в напрямку «контроль-контроль» вимагає змін та збільшення фінансування. Зокрема, видатки на вищий орган державного фінансового контролю в Україні, Рахункову палату, за статтею «Придбання обладнання і предметів довгострокового користування» становили всього 6,5 млн грн в 2017 р. В умовах таких фінансових обмежень неможливо забезпечити новітніми технічними засобами та програмами систему державного фінансового контролю, яка потребує постійного оновлення.

Стан диджиталізації державного фінансового контролю в напрямку «контроль-влада» є незадовільним, зокрема, в умовах зношеності технічних засобів, відсутності нового програмного забезпечення в органах контролю, не розглядаються питання їх оновлення. В проекті нового Закону України «Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю» інформація про матеріально-технічне забезпечення відсутня взагалі, є тільки назва статті 11 «Фінансове та матеріально-технічне забезпечення діяльності органів державного фінансового контролю», в якій розкривається інформація виключно про фінансове забезпечення [5].

Диджиталізація державного фінансового контролю в напрямку «контроль-суспільство» потребує системних змін, оскільки поодинокі факти виявлення зловживань, що з'являються у засобах масової інформації чи на сайтах окремих органів контролю, не забезпечують доведення виявлених порушень до їх усунення, в результаті кошти не відшкодовуються.

Нині, електронно-цифрові пристрої та засоби, що можуть бути використані для забезпечення роботи

системи державного фінансового контролю, мають відповідати вимогам сучасності. Для цього, на початковому етапі, слід забезпечити гармонізацію існуючих інформаційних систем із новітніми, створити відповідний проміжний програмний продукт, який надаватиме можливості перетворювати дані в єдиний цифровий формат та обмінюватися ними в інформаційному просторі. Перспективним завданням є необхідність формування єдиної інформаційної системи, яка в режимі реального часу записуватиме дані, виправлення яких буде неможливим і доступ до якої матимуть органи контролю. Одним із способів розв'язання зазначеної ситуації щодо створення цифрової системи державного фінансового контролю може бути технологія блокчейн.

Систему блокчейн починають використовувати вже в багатьох галузях економіки та сферах життєдіяльності, в державному фінансовому контролі вона здатна забезпечити підвищення рівня інформаційної безпеки, захист персональних даних, дотримання прав користувачів цифрових технологій, створювати простір для обміну інформацією, що відповідатиме принципам Концепції розвитку цифрової економіки і суспільства України на 2018-2020 рр.

Функціональність блокчейн-технології може забезпечити автоматизацію контролю за правильністю відображення господарських операцій в системах обліку. Для цього необхідно визначити всі можливі фінансові операції в розрізі Планів рахунків бухгалтерського обліку, окремо для бюджетної сфери, банківських установ, суб'єктів приватного бізнесу та громадських організацій. Це дозволить співставляти відображену операцію з двох сторін, покупця і продавця (замовника та виконавця). У випадку невідповідності, інформація про порушення висвітлюватиметься в інформаційному середовищі.

Трансформація інформаційної системи державного фінансового контролю в бік диджиталізації забезпечить еволюційний прорив в її функціонуванні, результатом чого буде економія часу на інформаційні запити для підтвердження відповідних даних від контрагентів, скоротиться обсяг документообороту. Для реалізації цього завдання необхідне новітнє технічне та програмне забезпечення, децентралізована система підтримки функціонування мережі.

Важливою складовою успішної диджиталізації державного фінансового контролю є вільний доступ до інформації про результати контрольних заходів, які вже проведені. Це дозволить органам фінансового контролю за державними ресурсами знайти нові рішення у розвитку своїх підходів до роботи, уникнути дублювання контрольних функцій та не проводити контрольні заходи на одному об'єкті декілька разів протягом звітного періоду, забезпечити єдність системи «контроль-бізнес» та «контроль-контроль».

В контексті реформ децентралізації, диджиталізація державного фінансового контролю стає ще більш актуальною, оскільки вона повинна забезпечити масштабування, тобто надати можливості здійснювати заходи контролю незалежно від географії розташування підконтрольних об'єктів. Разом з технологією блокчейн, було б доцільно запровадження технологій штучного інтелекту у державному фінансовому контролі, які спроможні оцінювати відповідність підконтрольного об'єкта даним бухгалтерського обліку.

Висновки. Отже, диджиталізація державного фінансового контролю є необхідною та повинна відбуватися у спосіб підвищення ефективності, продуктивності та розширювати функціональні можливості систем контролю від використання цифрових технологій. Результатом диджиталізації державного фінансового контролю має стати перетворення існуючих інформаційних систем і потоків у нову якість, яка задовольнятиме потреби бізнесу, суспільства та держави. Тому, перспективним напрямком інформаційної взаємодії в межах системи державного фінансового контролю є інтеграція в інформаційне середовище технологій блокчейн і штучного інтелекту, поступове оновлення програмного забезпечення та комп'ютерних мереж.

Література

1. Бардаш С. В. Трансформація концептуальних основ державного фінансового контролю // Інтернаука. – 2017. – № 3. – С. 83-92. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15004519936745.pdf>
2. Volosovych S., Baraniuk Yu. Tax control of cryptocurrency transactions in Ukraine. Banks and Bank Systems. 2018. No. 13 (2). P. 89-106. URL: [http://dx.doi.org/10.21511/bbs.13\(2\).2018.08](http://dx.doi.org/10.21511/bbs.13(2).2018.08)
3. Волосович С. В. Віртуальна валюта: глобалізаційні виклики і перспективи розвитку // Економіка України. – 2016. – № 4. – С. 68-78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/EkUk_2016_4_8
4. Звіт Рахункової палати за 2017 рік : Рішення Рахункової палати № 7-2 від 22.03.2018 р. Рахункова палата України. 2018. URL: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16755497/Zvit_RP_2017.pdf?subportal=main
5. Про основні засади діяльності органів державного фінансового контролю : Проект Закону України. Державна аудиторська служба України. 2017. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/131402>

Галецька К. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність досліджень. Населення країни, його здоров'я, життя, безпека, честь, гідність і недоторканість є найвищою соціальною цінністю. При цьому держава не є пасивним спостерігачем за втіленням прав та свобод її громадян, а активним учасником їх реалізації. Держава може називатися соціальною, коли вона забезпечує своїм громадянам достойний рівень життя на основі матеріальної забезпеченості на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства та людини. Соціальний захист населення, з одного боку, є функціональною системою напрямків, за якими її здійснюють, а з іншого – це система інститутів, які забезпечують її виконання.

Тобто, на збій функціональної системи може впливати ціла низка факторів, які представляють собою проблемні аспекти стримування ефективного соціального захисту, тому потрібно знайти оптимальні шляхи їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наукові праці з питань соціального захисту та вдосконалення практичної діяльності держави в цьому напрямі знайшли своє відображення у наукових доробках вітчизняних науковців, а саме: В. М. Вакулєнко, В. Базилевич, А. Балашова, Н. Болотіна, А. Єпіфанов, Е. М. Лібанової, В. Москаленко, О. Палій, Р. Підліпної, І. Сало.

Мета дослідження полягає у дослідженні сучасного стану системи соціального захисту населення, виявленні проблем її функціонування та формуванні напрямів їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Соціальний захист населення у ширшому тлумаченні цього поняття – це діяльність держави, спрямована на забезпечення процесу розвитку та формування особистості, створення належних для самовизначення та ствердження в житті умов. У вузькому: соціальний захист – це сукупність правових і економічних гарантій, які забезпечують дотримання найважливіших соціальних прав особистості [4].

Основні принципи системи соціального захисту закладені в Конституції України, зокрема ст. 46 «гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття від незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення» [1].

Закон України про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії трактує соціальний захист як систему державних гарантій щодо забезпечення прав громадян країни на соціальну допомогу і підтримку у випадку постійної або тимчасової непрацездатності, хвороби, безробіття та в інших передбачених законом випадках [2].

Ефективність соціального захисту населення залежить від обраної державою соціальної політики та від обсягу її фінансування. В свою чергу, ефективність соціальної політики держави оцінюється завдяки обраній системі, тобто моделі соціального захисту.

Високофункціональна система соціального захисту держави повинна:

– управляти соціальними ризиками;

– перерозподіляти суспільний дохід на користь більш вразливих верств населення, зменшуючи при цьому суспільну нерівність;

– заохочувати населення заощаджувати для ефективного інвестування;

– орієнтується на сталий та ефективний розвиток у державі.

Завдання, які ставить перед собою політика соціального захисту в Україні:

– забезпечення мінімального рівня заробітної плати, або ж її індексацію відповідно до прожиткового мінімуму, встановленого Верховною Радою України;

– забезпечення умов для належного рівня охорони здоров'я та освітньо-культурних потреб задля всебічного розвитку особистості;

– захист купівельної спроможності малозабезпечених громадян;

– вирівнювання рівнів життя окремих категорій населення тощо [4].

На сучасному етапі розвитку Україна має досить розгалужену систему соціального захисту населення. Близько 80% сімей одержують соціальні виплати, різного роду допомогу, компенсації або ж мають окремі пільги за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, соціальних фондів, коштів підприємств, організацій тощо.

В табл/ 1 розглянемо основні показники ефективності соціальної політики в Україні за 2015-2017 роки.

Таблиця 1

Динаміка основних показників ефективності соціальної політики в Україні за 2015-2017 роки [3]

Показники	Роки		
	2015	2016	2017
Рівень офіційного зареєстрованого безробіття (на кінець року), %	1,9	1,5	1,5
Рівень безробіття за методологією МОП, %	9,1	9,7	9,9
Чисельність громадян, зареєстрованих як безробітні, тис. осіб	490,8	390,8	352,5
Розмір мінімальної заробітної плати населення, на кінець періоду, грн.	1378	1600	3200
Величина прожиткового мінімуму в середньому на одну особу, грн.	1330	1544	1700
Відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму, %	103,6	103,6	188,2

Як видно з табл. 1, чисельність безробітних у 2017 році була найменшою і становила 352,5 тис. осіб. Рівень зареєстрованого офіційного безробіття в 2015 році склав 1,9% від економічно активного населення проти 1,5 % у 2016-2017 роках.

Однак, наведена Державною службою статистики інформація відображає лише тих зареєстрованих безробітних, які систематично відвідують служби зайнятості для підтвердження свого статусу. При цьому поза увагою залишаються ті, хто відмовився від запропонованої роботи, та особи, які не зверталися до цієї служби.

Відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на кінець 2015-2016 роках становило 103,6%, а у 2017 цей показник різко зріс до 188,2%, що є позитивною тенденцією в програмі соціального захисту населення України.

В табл. 2 розглянемо окремі державні соціальні стандарти і гарантії за 2013-2016 роки.

Таблиця 2

Державні соціальні стандарти і гарантії в Україні за 2015-2017 роки, грн.[3]

Показники	Роки		
	2015	2016	2017
Прожитковий мінімум на одну особу	1330	1544	1700
на дітей віком до 6 років	1167	1355	1492
на дітей віком від 6 до 18 років	1455	1689	1860
працевдатних осіб	1378	1600	1762
осіб, які втратили працевдатність	1074	1247	1373
Мінімальна заробітна плата	1378	1600	3200
Мінімальна пенсія за віком	1074	1247	1373

За даними табл. 2 видно, що в Україні за досліджуваній період розмір прожиткового мінімуму на одну особу в 2015-2017 роках зростав. Аналогічна тенденція спостерігалась і у динаміці пенсії за віком. Мінімальна заробітна плата у 2017 році різко зросла вдвічі, тобто у 2017 році вона становила 3200 гривень до 1600 гривень у 2016 році. Варто відзначити, що найбільший розмір прожиткового мінімуму в 2017 році припадав на дітей віком від 6 до 18 років і становив 1860 грн. Найбільшим його значення було і в попередніх роках.

Отже, здійснивши оцінку рівня соціального захисту населення в Україні, можна зробити висновок про те, що існує тенденція до зростання усіх показників, проте «ідеальною» назвати таку ситуацію не можна, адже шалений ріст цін на всі види товарів, робіт та послуг сьогодні щільно «прив'язаний» до курсу долара. Великою втратою для населення є витрати на комунальні послуги і, так би мовити, справедлива субсидія для багатіях стає недосяжною. Наприклад, тому що незабезпечене роботою населення ніби отримує дві «мінімалки» за безробітні місяці, або ж на шляху до оформлення можуть бути бюрократичні перепони.

Отож, вищенаведені дані цілком засвідчують, що матеріально забезпечений рівень життя далеко не для всіх верств населення, а статистика зазвичай в таких випадках не розголошує недоречну інформацію в країні, яка стоїть на шляху економічного розвитку. Зважаючи на курс гривні у співвідношенні до долара, Україна дійсно «стоїть» у економічному розвитку, а долар рухається вгору.

Висновки. Таким чином, соціальний захист населення в Україні потребує кардинальних перетворень. Тому шляхом вирішення проблем неефективного соціального захисту населення України може стати нова функціональна модель соціального захисту з урахуванням національної специфіки та особливостей України. Основними завданнями нової моделі мають бути: кардинальні перетворення функціонуючої нормативно-правової бази, яка має гарантувати громадянам соціальний захист та залучення фінансових ресурсів для забезпечення усіх видів соціальних гарантій.

Література

1. Конституція України : офіц. текст: [прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. із змінами, внесеними Законом України від 8 грудня 2004 р. : станом на 1 січня 2006 р.] / Верховна Рада України. – К. : Мін-во Юстиції України, 2006. – 124 с.
2. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 10.2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – 2018. — Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ/sz/sz_u/srp_07rik_u.html
4. Підлипна Р. П. Система соціального захисту в Україні в сучасних умовах: сутність і основні складові / Р. П. Підлипна // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2015. – № 1 (69), ч. 1. – С. 17-19.

Довгопола А. І.

**Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця**

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Актуальність дослідження. Соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць держави насамперед залежить від наявності ресурсів, зокрема фінансових, за рахунок яких органи місцевого самоврядування можуть ефективно вирішувати питання місцевого значення. Недостатність стабільних і в необхідній кількості доходів місцевих бюджетів призводить до зменшення рівня фінансової автономії та фінансової незалежності, а також суттєво обмежує здатність органів місцевого самоврядування впливати на розвиток підконтрольних територій. Тому дослідження проблем формування доходів місцевих бюджетів є надзвичайно актуальним завданням, вирішення якого сприятиме підвищенню рівня фінансової незалежності органів місцевого самоврядування і якісному виконанню покладених на них завдань і функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування доходів місцевих бюджетів вивчало багато вітчизняних науковців, серед яких: І. А. Бержанір, О. А. Вінницька, О. Ю. Журба, М. М. Свердан,

О. М. Підхонний та ін. Незважаючи на свою безумовну актуальність, проблеми формування доходів місцевих бюджетів в Україні залишаються недостатньо вивченими як в теоретичному, так і в практичному аспектах, та потребують подальших наукових розробок.

Мета статті. Дослідження має на меті узагальнення проблем формування доходів місцевих бюджетів в Україні та розробці напрямів їх вирішення в умовах бюджетної децентралізації.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах органи місцевого самоврядування України не володіють достатніми обсягами фінансових ресурсів, що не дає змоги ефективно здійснювати організацію та ефективне управління місцевим фінансовим розвитком. Для цього існує декілька найбільш вагомих причин [1, с.249; 2, с.31]:

- надмірна концентрація фінансових ресурсів у державному бюджеті, що зводить нанівець фінансові можливості місцевих бюджетів щодо вирішення суспільних завдань;

- аналогічний дохідній частині вертикальний режим визначення бюджетних видатків без відповідного закріплення відповідними джерелами фінансових ресурсів, що слугує об'єктивною підставою для дотаційності багатьох, раніше збалансованих, місцевих бюджетів;

- нестабільність джерел формування доходів місцевих бюджетів та відсутність ефективного механізму міжрегіонального перерозподілу державних доходів;

- недосконалість міжбюджетних відносин, що зумовлена їх невідповідністю швидким змінам, що відбуваються;

- недостатньо обґрунтовані принципи розподілу повноважень, функцій і бюджетних ресурсів між ланками бюджетної системи, що призводить до дублювання та конкуренції повноважень і вимагає подальшого уточнення принципів їх розмежування;

- суттєві диспропорції між соціально-економічним розвитком територій, забезпеченням належного рівня життя всіх громадян України, незалежно від території проживання;

- нездатність невеликих територіальних громад забезпечити належну якість управління бюджетними ресурсами, що потребуватиме додаткових адміністративних витрат.

Отже, ефективність функціональної дієвості місцевих бюджетів значною мірою залежить від ступеня фінансової правоздатності органів місцевого самоврядування. Це – одна з найважливіших і найскладніших проблем, що створює перешкоди ефективному прояву фіскально-регулюючої функціональної природи місцевих бюджетів.

Слід зазначити, що незважаючи на проведення низки змін у бюджетно-податковому законодавстві, процес бюджетної децентралізації в Україні просувається досить повільно, і в ході бюджетної реформи в цьому напрямку зроблено незначний прогрес. Так, зміни в законодавстві дозволяють дещо збільшити обсяги надходжень до місцевих бюджетів, проте, слід зазначити, що передані місцевим бюджетам джерела доходів не є достатніми для фінансування навіть поточних видатків.

З метою забезпечення вирішення проблем формування доходної частини місцевих бюджетів України слід здійснити такі практичні кроки:

- створити довгострокові стимули, які б заохочували органи місцевого самоврядування до здійснення структурних реформ, зокрема, через розширення податкової автономії;

- підвищити економічну активність суб'єктів господарювання шляхом стимулювання розвитку підприємницької діяльності та залучення інвестицій на територію адміністративно-територіальної одиниці, зокрема, через створення інвестиційних ділянок та комплексів, де можна на три роки повністю звільняти від оподаткування новостворені підприємства;

- провести чітко науково обґрунтоване розмежування повноважень між гілками влади, виходячи з критеріїв максимізації ефективності надання суспільних послуг і мінімізації витрат з їх надання відповідним органом влади;

- завершити інвентаризацію землі, її грошову оцінку та прийняти Закон України «Про Державний земельний кадастр», що дасть можливість врегулювати земельні відносини, а відтак розширити базу оподаткування при справлянні в бюджет плати за землю та забезпечить надходження орендної плати за використання земель місцевого самоврядування;

- запровадити автоматичну систему індексації розміру податків з жорсткими ставками (передусім, стосовно єдиного податку) [3., с.999];

- прорахувати можливості зменшення частки трансфертів і збільшення частки цільових субвенцій у трансфертах з Державного бюджету України;

- забезпечити стовідсоткове фінансування державою делегованих повноважень та покриття компенсаційних втрат місцевих бюджетів внаслідок змін в діючому законодавстві та надання пільг по податкових надходженнях, що належать до складу власних доходів, зокрема від надання державою окремим категоріям громадян пільг по податку на майно.

Висновки. Таким чином, реалізація запропонованих нами заходів неодмінно сприятиме зміцненню фінансових основ діяльності органів місцевого самоврядування України, забезпечить сталий соціально-економічний розвиток територій, підвищення соціального захисту та добробуту громадян. Тобто успішний соціально-економічний розвиток регіонів України можливий лише за умови проведення в державі реформ, результатом яких має стати формування нової, сучасної організації як державної влади, так і місцевого самоврядування.

Література

- 1.Свердан М. М. Формування доходів місцевих бюджетів в Україні: сучасні тенденції та можливості удосконалення / М. М. Свердан // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2009. – №1. – С.245-266.
- 2.Бержанір І. А. Стратегічні напрями вдосконалення процесу формування доходів місцевих бюджетів у сучасних умовах бюджетної децентралізації / І. А. Бержанір, О. А. Вінницька // Science Review. – 2017. – №7 (7). – С. 2-33.
- 3.Підхомний О. М. Проблеми забезпечення та шляхи збільшення доходів місцевих бюджетів / О. М. Підхомний, О. Ю. Журба // Молодий вчений. – 2017. – №10 (50). – С. 996-1000.

Драгонюк І. В.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОХОДИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ринкові трансформації національної економіки України призвели до великих диспропорцій в економічному і соціальному розвитку адміністративно-територіальних одиниць, істотної диференціації доходів населення та погіршення соціально-економічного становища більшої частини населення країни. Чималу негативну роль у минулих періодах у цьому відіграла податкова політика держави, орієнтована на реалізацію своїх фіскальних інтересів.

Особливо гострою проблемою сучасної податкової системи України є оподаткування доходів фізичних осіб. Останнє відіграє надзвичайно важливу бюджетоутворюючу та регулюючу роль в соціально-економічному розвитку держави. Проте наразі система оподаткування доходів фізичних осіб орієнтована на середнього вітчизняного платника податків. У той же час спостерігається надмірно висока диференціація доходів фізичних осіб, що відбивається на ефективності податкової системи. Викладене актуалізує проблеми, пов'язані із застосуванням податку на доходи фізичних осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питаннями функціонування податку на доходи фізичних осіб займалися багато дослідників, зокрема Н. Абрамченко, Л. Барабаш, І. Волохова, В. Глущенко, О. Десятнюк, Л. Задорожня, В. Письменний, В. Рядінська, В. Сомова, Л. Улибіна, В. Федосова, К. Швабій, І. Шевчук та інші. Але, постійні зміни, що відбуваються в сфері податкових фінансів вимагають періодичного дослідження й осмислення податкових процесів, зокрема, пов'язаних зі справлянням податку на доходи фізичних осіб.

Мета статті. Метою роботи є дослідження практичних аспектів функціонування податку на доходи фізичних осіб в Україні.

Виклад основного матеріалу. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні передбачає застосування податку на доходи фізичних осіб, який на сьогоднішній день відіграє важливу фіскальну й регулюючу роль у національній податковій системі.

Аналіз надходжень податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету свідчить про стійку тенденцію його зростання протягом 2013-2017 рр. (рис 1). Так, в 2017 р. надходження ПДФО до зведеного бюджету становили 170619,09 млн грн., що перевищувало попередній період на 44408,17 млн грн. або на 35,2%. Загалом протягом аналізованого періоду надходження від ПДФО до зведеного бюджету зросли на 98468,02 млн грн або 136,5%. Деякою мірою така тенденція пояснюється щорічним збільшенням рівня мінімальної заробітної плати, запровадженням уніфікованої ставки (18%), розширенням бази оподаткування, покращенням адміністрування цього податку тощо.

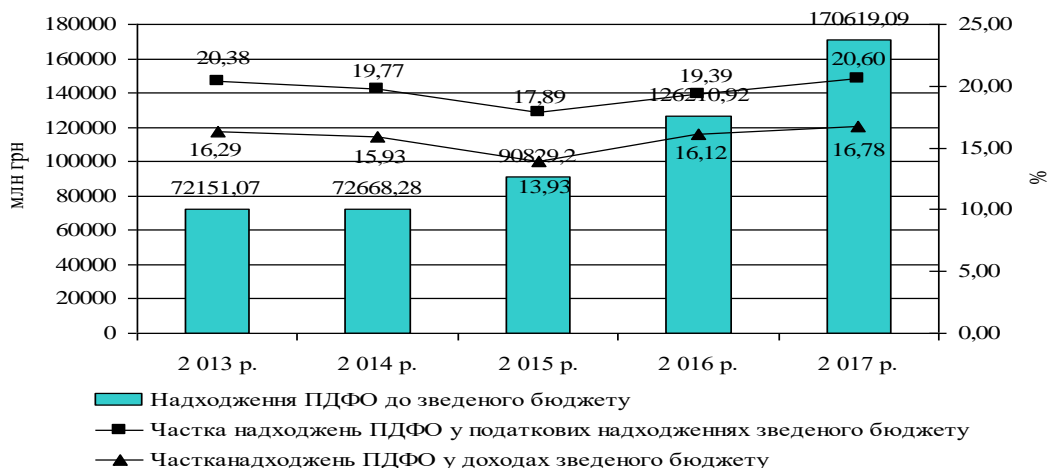

Рис. 1. Динаміка надходжень ПДФО до зведеного бюджету України в 2013-2017 рр., млн грн. [1; 2].

В структурі доходів зведеного бюджету частка ПДФО демонструвала різновекторну спрямованість: в 2013-2015 рр. вона зменшувалась, а в 2016-2017 рр. – зростала. За результатами 2017 рр. частка ПДФО у доходах зведеного бюджету становила 16,78%. Аналогічна ситуація спостерігалась у структурі податкових надходжень до зведеного бюджету. Причому в 2017 р. відповідний показник становив 20,6%, що дало можливість ПДФО зайняти другу позицію, поступившись лише податку на додану вартість.

В розрізі ланок бюджетної системи в 2013-2017 рр. найбільша частка ПДФО припадала на користь місцевих бюджетів – в середньому 72,7%. Проте в аналізованому періоді роль ПДФО у доходах місцевих бюджетів дещо знизилась: в 2017 р. на 24,66 відсоткових пункти (далі – в.п.) у порівнянні з 2013 р. Це пояснюється зміною коефіцієнтів розподілу ПДФО від заробітної плати та прирівняних до неї доходів між рівнями бюджетів, починаючи з 2015 р.

В 2013-2017 рр. середній рівень надходжень ПДФО до місцевих бюджетів становив 74337,68 млн грн. або 52,67% у їх доходах. Причому стійкої тенденції до зростання чи зменшення надходжень ПДФО до місцевих бюджетів в аналізованому періоді не спостерігалось. В 2014-2015 рр. відбувся від'ємний приріст надходжень ПДФО до місцевих бюджетів у порівнянні з попереднім звітним періодом: в 2014 р. – на 2028,86 млн грн (-3,14%), а в 2015 р. – на 7635,99 млн грн (-12,21%). Причинами такого зниження вважаються втрата частини податкового потенціалу, пов'язаної із військовою агресією в АРК та сході країни, зростання рівня безробітних тощо.

В 2016-2017 рр. надходження ПДФО до місцевих бюджетів набули позитивної динаміки. Так, зростання аналізованого показника в 2016 р. становило 43,79%, а в 2017 р. – 40,12%. Причинами такого зростання є перегляд бази оподаткування, зростання мінімальної заробітної плати, але ключовим чинником такої динаміки стали інфляційні процеси і суттєве зменшення кількості платників ПДФО [1].

В контексті державного бюджету ПДФО відзначився стійкою тенденцією відповідних надходжень. Так, протягом 2013-2017 рр. надходження ПДФО до державного бюджету зросли на 692,68%, що пов'язано в першу чергу із зазначеними вище змінами у перерозподільних коефіцієнтах, а також запровадження оподаткування процентів за депозитами, податкові кошти від чого спрямовуються лише до державного бюджету. Поряд з цим необхідно відмітити зростання фіскальної ролі ПДФО у доходах державного бюджету: частка цього податку в 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 5,33 в.п. і склала 7,56%.

Як зазначалось нами вище, на динаміку надходжень ПДФО до зведеного бюджету значною мірою впливає показник кількості платників. В 2017 р. зменшення платників податку на доходи фізичних осіб становило близько 10-13% порівняно з 2013 роком. Причому в аналізованому періоді негативна тенденція щодо кількості платників ПДФО мала стійку тенденцію. Втрата надходжень ПДФО до бюджету частково компенсувалась зменшенням кількості осіб, що користувались правом на податкову соціальну пільгу. В 2017 р. останні зменшилися у порівнянні з 2013 р. близько 40%. В першу чергу це пояснюється зростанням рівня мінімальної заробітної плати і значним розривом даного показника із рівнем прожиткового мінімуму.

Висновки. Отже, податок на доходи фізичних осіб на сьогоднішній день в Україні відіграє важливу фіскальну роль. Проте суттєва диференціація доходів населення деформує регулюючі властивості цього податку. Тому наразі постає проблема зменшення податкової тиску на населення, що підпадає під критерій бідності. Для цього пропонується перегляд механізму застосування податкової соціальної пільги на основі реального прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, а також запровадження мало прогресивної шкали ставок податку. Зазначене дасть можливість вирівняти доходи населення, що матиме рушійну силу на подальшого соціально-економічного розвитку держави.

Література

1. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf.
2. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Дрепін А. В.

**Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ**

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. Економічне зростання та перманентне підвищення рівня суспільного добробуту вимагає фундаментальних та комплексних перетворень у системі публічних фінансів. Бюджетна децентралізація є відносно новим аспектом еволюції фінансових відносин в Україні, в той час як західному економічному дискурсу вже півсторіччя органічно притаманні категорії фіскальної децентралізації. Об'єктивними передумовами вдосконалення вітчизняної фінансової системи є принциповий перегляд характеру та пропорцій перерозподільних відносин, закріплення за органами місцевого самоврядування низки прав щодо виконання фіскальних функцій, запровадження інституту громадського контролю за якістю надання суспільних послуг тощо. Разом з тим бюджетна децентралізація не може розглядатися як автоматичний та безумовний регулятор національної економіки: розширення прав адміністративно-територіальних одиниць щодо формування доходної бази відповідних бюджетів супроводжується й інституціоналізацією обов'язків локальних владних органів щодо ущільнення зв'язку між величинами мобілізованих ресурсів та якісним результатом виконання програм регіонального розвитку, посилення рівня задоволення мешканців територіальної громади соціальними послугами, зокрема у сферах науки та освіти, охорони громадського здоров'я, фізичної і духовної культури тощо. Пошук шляхів досягнення динамічної рівноваги між обсягами податкових надходжень до місцевих бюджетів та вартістю, якістю і

структурою надаваних регіональних суспільних послуг є перспективною науковою проблематикою в контексті гармонізації публічних фінансів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундамент сучасної теорії бюджетної децентралізації закладено у працях зарубіжних дослідників, зокрема Р. А. Масгрейва, У. І. Оутса, В. Танзі, Ч. Тібу. Однак їх науковий доробок стосується переважно класичних ринкових та змішаних соціально-орієнтованих економік, що пройшли тривалий еволюційний шлях децентралізації. Тому ці наукові концепції вимагають певної адаптації до специфічних умов емерджентних економік із пролонгованим транзитивним періодом, до числа яких можна віднести й економіку України. Серед вітчизняних вчених суттєво розвинули теорію бюджетної децентралізації З. С. Варналій, Т. В. Канєва, Л. В. Лисяк, І. Я. Чугунов та інші. Проте широкий спектр теоретико-методологічних та практичних аспектів даної проблематики залишається недослідженим. Зокрема це стосується необхідності побудови логічної та несуперечливої системи цілей і завдань бюджетної децентралізації за умов слабого розвитку інституційного середовища фінансової сфери.

Мета статті. Метою даної роботи є ідентифікація та узгодження завдань бюджетної децентралізації за умов інституційного вдосконалення системи державних фінансів України.

Виклад основного матеріалу. Теорія децентралізації ідентифікує базисні засади розподілу функцій між різними ієрархічними рівнями влади та детермінує відповідні інструменти для їх виконання. Децентралізація заснована на генеральній ідеї, що забезпечення макроекономічної стійкості і стабільності, національної безпеки і оборони, а також надання допомоги соціально незахищеним верствам суспільства є виключною прерогативою уряду країни, а всі інші функції з управління публічними фінансами можуть і мають бути делеговані місцевим самоврядним інституціям. Децентралізація об'єктивно обмежується бюджетно-податковою компонентою фінансової політики, оскільки, наприклад, її монетарна складова не може ефективно реалізовуватися на місцевому рівні: делегування функцій у цій сфері могло б призвести до провадження експансивних заходів на рівні адміністративно-територіальних одиниць, наслідком чого, згідно з моделлю Ч. Тібу, стала б небажана міграція.

Місцеві фінанси, як суттєвий елемент публічних фінансів, мають відносну перевагу у порівнянні з державними. Гомогенність територіальних громад, що проявляється у спільності економічних та позаекономічних запитів їх мешканців, дозволяє забезпечувати цільове спрямування ресурсів, наприклад, на вирішення регіональних екологічних проблем, розбудову транспортної та соціальної інфраструктури, збереження місцевої культурної самобутності за умов глобалізації. В слабоінституціоналізованих системах (до числа яких відносяться емерджентні економіки) присутній сильний вплив політичного циклу, зокрема популістських електоральних обіцянок при формуванні фінансової політики країни. При неоднорідності суспільних запитів у різних регіонах держави перерозподіл значної частини ВВП переважно через державний бюджет може знизити результативність функціонування публічних фінансів, викликати ризики нецільового використання коштів тощо. При відчутному посиленні ланки місцевих бюджетів у фінансовій системі значно спрощуються процедури фінконтролю та аудиту, оскільки органи місцевого самоврядування безпосередньо взаємодіють із територіальними громадами.

Фіскальна децентралізація має на меті посилення фінансового потенціалу адміністративно-територіальних громад переважно завдяки гармонізації регіональних суспільно-відтворювальних процесів, підвищенню сумлінності платників податків, неухильному дотриманню принципів соціальної справедливості [1]. В той же час має зростати і фінансова відповідальність органів місцевого самоврядування, оскільки децентралізація передбачає звуження масштабів фінансування адміністративно-територіальних одиниць з державного бюджету. За відсутності регіональної стратегії соціально-економічного розвитку окремі значущі сфери життя громади ризикують недоотримати фінансування, причому покриття такого дефіциту коштами держбюджету інституційно унеможливиться.

Теоретично обґрунтовано необхідність кількісного оцінювання рівня бюджетної децентралізації, що у загальному випадку може здійснюватися за моделлю 1:

$$FDI_t = \frac{Lb_t * 100\%}{Sb_t + Lb_t}, \quad (1)$$

де FDI_t – рівень бюджетної децентралізації (*fiscal decentralization level*) адміністративно-територіальної одиниці в період t ;

Lb_t – обсяг фінансування адміністративно-територіальної одиниці коштом відповідного місцевого бюджету (*local budget*) в період t ;

Sb_t – обсяг фінансування адміністративно-територіальної одиниці коштом державного бюджету (*state budget*) в період t .

Оцінювання рівня бюджетної децентралізації доцільно здійснювати для кожного територіального утворення окремо та доповнювати розгалуженою системою показників якісного задоволення специфічних потреб і запитів відповідної територіальної громади послугами, що надаються коштом місцевих бюджетів. Потрібно здійснювати компаративний аналіз фактичних і планових показників, враховуючи композиційний та лаговий ефекти. Звідси логічно випливає проблема глибокої імплементації механізмів і методик середньо- та довгострокового бюджетного планування у вітчизняну практику.

Роль бюджетної децентралізації особливо важлива при фінансуванні видатків на розвиток інтелектуального капіталу. Беззаперечними видаються суттєві регіональні відмінності у запитах щодо профілю середньої спеціальної та вищої освіти, а специфічні властивості локального ринку праці впливають на стан здоров'я населення. Необхідною умовою фіскальної децентралізації є розвиток системи міжбюджетних відносин, підвищення рівня фінансової спроможності місцевих бюджетів. Попри те, що формально закріплені фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, які обчислюються шляхом визначення частки від ділення загального обсягу фінансових ресурсів (спрямованих на виконання бюджетних програм) на чисельність населення або споживачів гарантованих послуг, доцільним видається подальший розвиток інституційних засад механізму реалізації освітньої та медичної субвенції.

Бюджетна децентралізація базується на єдності загальнонаукових та специфічних методологічних засад здійснення, зокрема принципів:

- наукової визначеності, несуперечливості та послідовності;
- раціонального цілепокладання;
- часової детермінованості із врахуванням поточної та наступної фаз економічного циклу;
- функціональної адаптивності;
- релевантності та компаративності.
- Серед важливих та актуальних завдань бюджетної децентралізації за сучасних умов слід виділити:
- посилення фінансової сумлінності платників податків;
- публічність та транспарентність системи місцевих фінансів;
- створення умов для зростання якості суспільних послуг;
- підвищення результативності програмно-цільового методу;
- актуалізацію методик і процедур превентивного, поточного та перспективного фінансового контролю та аудиту;
- гарантування залучення громадськості до обговорення і прийняття рішень у сфері формування основних показників бюджету.

Висновки. Бюджетна децентралізація є характерною рисою сучасного етапу еволюції вітчизняної системи публічних фінансів. Суттєве розширення прав і спроможностей органів місцевого самоврядування регулювати значимі параметри фіскального середовища має доповнюватися посиленням їхньої відповідальності за використання мобілізованих коштів. Децентралізація здійснюється на засадах несуперечливості, цілепокладання, часової детермінованості, адаптивності. Основною задачею бюджетної децентралізації є посилення фінансової сумлінності платників податків та публічності й транспарентності системи місцевих фінансів. Важливого значення набуває громадський контроль у сфері функціонування місцевих фінансів.

Література

Hanusch, H., Chakraborty L. S., & Khurana S (2017). Fiscal Policy, Economic Growth and Innovation : An Empirical Analysis of G20 Countries. Levy Economics Institute, Working Paper. No. 883. pp. 1 – 16.

Корицька А. Є., Парубець О. М.
Чернігівський національний технологічний університет
м. Чернігів

ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження. В умовах активізації міграційних процесів питання дослідження їх впливу на фінансовий стан держави є актуальними і своєчасними. За даними Державної служби статистики України [1] рівень безробіття працездатного населення за підсумками 2017 р. склав 9,9 %, що на 0,2 % більше в порівнянні з 2016 р.. Серед регіонів України найбільший рівень безробіття мали такі області як Луганська – 17,6 %; Донецька – 15,1 %; Волинська, Рівненська – 12,6%; Полтавська, Тернопільська – 12,2 %. Найменший рівень безробіття був зареєстрований у Харківській – 6,3%; Київській – 6,7 % та Одеській – 7,4 % областях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження демографічних та міграційних процесів проводили такі науковці, як: О. Власюк, В. Геєць, С. Злупко, А. Кравченко, Е. Лібанова, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, С. Писаренко, О. Позняк та багато інших. Однак в умовах постійної зміни глобального середовища, необхідно проводити постійний аналіз впливу міграційних процесів на фінансовий стан держави .

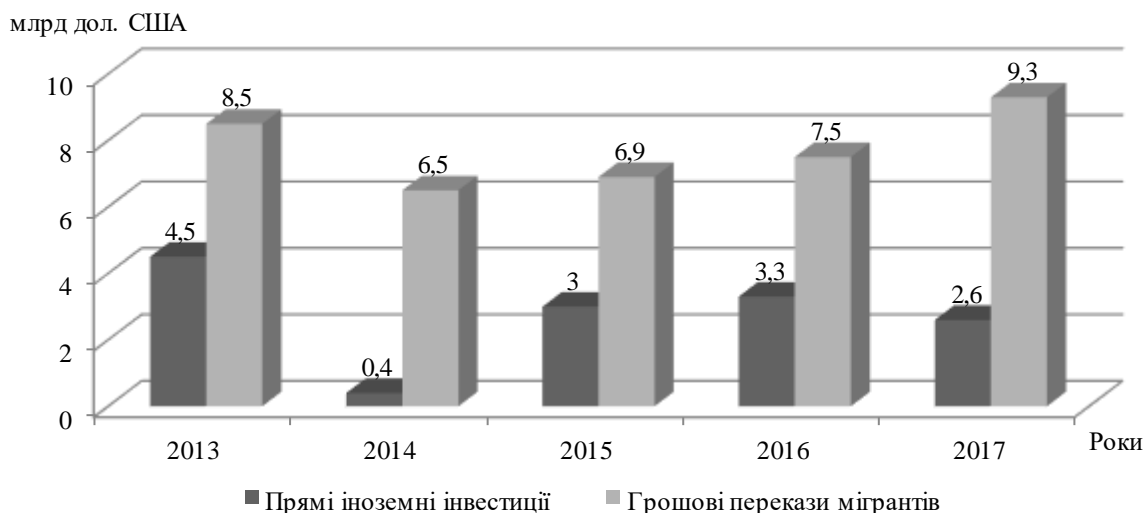
Виклад основного матеріалу. Відбувається використання праці українців за кордоном для виконання некваліфікованої роботи, втрата Україною трудових ресурсів, уповільнення розвитку науково-технічного процесу та інше. Міграційний процес негативно впливає і на фінансовий стан держави, що є невід'ємною частиною розвитку країни загалом. Розглянемо міграційний процес в Україні та проаналізуємо його вплив на розвиток країни.

Згідно до даних опублікованих Національним банком України (НБУ) кількість переказів трудових мігрантів перевищує суму прямих іноземних інвестицій. Тобто, трудові мігранти є найбільшими інвесторами і постачальниками іноземної валюти в економіку держави, що позитивно впливає на стан платіжного балансу держави [2]. Обсяг приватних грошових переказів мігрантів в Україну наведено на рис. 1.

За період 2015-2017 рр. трудові мігранти переказали в Україну 23,8 млрд доларів США. У 2017 р. грошові перекази мігрантів становили 8,3% від ВВП країни. Близько 30 % від загального обсягу грошових переказів надійшло до України з Польщі, 14,6 % з Росії, 7,3 % із США [2; 3]. Окрім вищезазначених переваг трудова міграція має і негативний вплив на фінансово-економічні процеси, що відбуваються в державі.

Серед головних проблем трудової міграції, що здійснюють негативний вплив на фінансовий стан країни можна виділити наступні:

- неофіційні перекази коштів мігрантів до України своїм родичам;
- загальна вартість щорічних чистих заощаджень, українських заробітчан за кордоном перевищує вартість грошових переказів в Україну;
- зменшення податкових надходжень до дохідної частини державного і місцевих бюджетів. суми відрахувань до фондів загальнодержавного соціального страхування, зокрема Пенсійного Фонду;
- погіршення демографічного стану, що призводить до старіння нації;
- виникнення соціальних проблем у родинях;
- нехватка висококваліфікованих трудових ресурсів тощо.

Рис. 1. Динаміка прямих іноземних інвестицій та грошових переказів трудових мігрантів, млрд дол. США

Джерело: складено автором за даними [2, 3].

Кількість фахівців, що виїжджають з України зростає з кожним роком по причині невдоволення рівнем оплати і умовами праці, низьким рівнем системи соціального захисту і т. ін. Тільки за останні 5 років з України виїхало 5,5 тис. учених, що порівняно втраті 4 млрд. дол. США. При підрахунку витрат, які йдуть на підготовку кваліфікованого фахівця з вищою освітою, було визначено, що сума коливається в межах 20 тис. дол. США. Так, за сучасними оцінками, чиста вигода для країни, що приймає, від залучення одного "середнього" вченого-гуманітарія становить 230 тис. дол. США, вченого у галузі суспільних наук – 235 тис. дол., інженера – 253 тис. дол., лікаря – 646 тис. дол. США. Лише витрати держави від міграції науковців становить приблизно 36 млрд. дол. США [4].

Висновки. У підсумку можна зазначити, що вказані негативні наслідки трудової міграції у багато разів перевищують вищевказані переваги у вигляді надходжень коштів мігрантів в Україну. Зменшення темпів зростання міграційних процесів можливе при умові розробки ефективної державної фінансової політики однією із складових якої є соціальна політика, спрямована на захист інтересів працівників.

Література

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Національний банк України Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
3. Мігранти чи інвестори: хто більше вкладає в економіку України? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-45473686>.
4. Відтік мізків за кордон: що може зробити Україна, поки не пізно [Електронний ресурс] Режим доступу: https://zik.ua/news/2018/05/21/vidtik_mizkiv_za_kordon_shcho_mozhe_zrobyty_ukraina_poky_ne_pizno_1328437.

Кривенька Н. В., Богацька Н. М.
Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ, ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Актуальність дослідження. Необоротні активи є одним з найважливіших об'єктів економічних наук, зокрема бухгалтерського обліку. Необоротні активи у сучасних умовах господарювання відіграють визначальну роль, оскільки вони становлять вагомий частину майна будь-якого суб'єкта господарювання. Щодо необоротних активів існує низка невирішених проблемних питань. Особливої уваги потребує питання трактування терміну «необоротні активи» та їх класифікації. На сьогодні різко виділяються розбіжності у назві та визначенні засобів, під якими в бухгалтерському обліку розуміють необоротні активи. Саме цим пояснюється актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку, аналізу, контролю необоротних активів є предметом особливої уваги економічної науки. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних аспектів обліку необоротних активів внесли провідні вітчизняні дослідники: І. А. Бланк, Ф. Ф. Бутинець, Н. Г. Виговська, О. П. Гаценко, Л. Л. Горецька, А. Г. Загородній, С. О. Левицька, Л. Г. Ловінська, Н. М. Малюга, М. В. Півторак та інші, і зарубіжні вчені, такі як В. Є. Ванкевич, Л. В. Зубарева, І. П. Ламанов, Б. Нідлз, М. Р. Метьюс, М. Х. Б. Перера, Н. М. Поташкова, Я. В. Соколов, тощо.

Мета статті. Розкриття змісту поняття необоротні активи в різних літературних джерелах, класифікаційних ознак з метою удосконалення визначення та класифікації цього виду активів для цілей бухгалтерського обліку. Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми обліку, аналізу, контролю необоротних активів є предметом особливої уваги економічної науки.

Викладення основного матеріалу. Необоротні активи – це довгострокові матеріальні і нематеріальні активи, більша частина яких приймає участь в процесі виробництва продукції, робіт і послуг більше одного року і кругообігу засобів організації, забезпечує приплив грошових засобів. Необоротним активом вважається актив, який виникає в результаті минулих подій, контролюється організацією, приносить організації економічну вигоду, має надійну оцінку, і тривалий термін корисного використання якого визначається його вкладом в дохід організації [1, с. 39-42].

За своїм економічним змістом і призначенням необоротні активи відносяться до господарських засобів підприємства, які змінюються під впливом діяльності людини в напрямку отримання продукції, або додаткових біологічних активів. Відповідно, в процесі господарського обороту, необоротні активи використовуються як ресурсний потенціал для створення продукції, де частина їх вартості переходить на новостворену продукцію у вигляді амортизаційних відрахувань. Отриманий прибуток від реалізації продукції підлягає розподілу, а частина коштів направляється на відтворення необоротних засобів. Таким чином відбувається процес обороту капіталу, в якому необоротним активам відведена особлива роль у процесі господарської діяльності підприємств. Отже, визначення «необоротні активи» є не досить коректним стосовно тих об'єктів, які він об'єднує [2, с. 657].

Отже, необоротні активи, тобто основний капітал, є складовою активу (майна) підприємства. В іноземній економічній та обліковій практиці поняття «необоротні активи» позначають різними термінами, що впливає з особливостей перекладу з різних мов світу. Наприклад, англійською мовою необоротні активи можуть називатися non-current assets (необоротні активи), fixed assets (фіксовані активи), long-term assets (довгострокові активи) тощо.

Необоротні активи бюджетних залежно від їхньої функціональної ролі (за видами) поділяють на:

– основні засоби – це матеріальні активи, які використовуються установою багаторазово і безперервно в процесі виконання основних функцій, надання послуг, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких становить більше одного року і вартість яких без податку на додану вартість та інших платежів перевищує 1000 гривень за одиницю (комплект);

– інші необоротні матеріальні активи – усі інші необоротні активи, що мають матеріальну форму й не ввійшли до переліку основних засобів;

– нематеріальні активи – немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством з метою використання протягом періоду більш як один рік для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи для надання в оренду іншим суб'єктам ринку;

– незавершене капітальне будівництво – це обсяг фактично освоєних капітальних вкладень на незакінчених і не введених в експлуатацію будовах та об'єктах будівництва за станом на певну дату [3, с. 40].

Основну класифікаційну групу необоротних активів становить група утворена за матеріально-речовою ознакою, яка поділяється на:

– матеріальні необоротні активи – ті, що мають фізичні і/або матеріальну форму;

– нематеріальні необоротні активи – ті, що не мають фізичні і/або матеріальну форму.

Склад необоротних активів:

– нематеріальні активи;

– результати досліджень і розробок;

– основні засоби;

– дохідні вкладення в матеріальні цінності;

– фінансові вкладення;

– відкладені податкові активи;

– інші необоротні активи [4, с. 56].

Висновки. Визначення сутності необоротних активів є досить важливим завданням економічної теорії та бухгалтерського обліку. Глумачення цієї категорії постійно змінюється протягом історичного розвитку економічної науки. Розкриття генезису поняття необоротних активів та етапів розвитку підходів до визначення цієї категорії дає більш адекватне розуміння сутності довгострокових активів, що покращить відображення інформації щодо них у фінансовій звітності для користувачів під час прийняття управлінських рішень.

Література

Стратійчук В. М. Основні засоби та аналіз їх ефективності в бізнес-процесах підприємства / В. М. Стратійчук, Н. М. Богацька // Молодий вчений. – 2013. – № 2. – С. 39-42.

Богацька Н. М. Організаційно-економічний механізм забезпечення прибутковості підприємства / Н. М. Богацька, О. А. Кричевська // Молодий вчений. – 2016. – №12 (39). – С. 655-658.

Кацяруба Я. С. Ресурсний потенціал підприємства та ефективність його використання / Я. С. Кацяруба, Н. М. Богацька // Економічні студії. – 2017. – С. 40.

Кошова В. Ю. Основні напрямки підвищення ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства / В. Ю. Кошова, Н. М. Богацька // Економічні студії. – 2017. – С. 56.

Кучерява А. І.

**Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця**

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Актуальність дослідження. На сьогодні регіони відіграють провідну роль у реалізації економічних реформ держави, у забезпеченні ефективного функціонування ринку та соціальної сфери, стимулювання розвитку підприємництва, міжрегіональних і міжнародних зв'язків. Успішне вирішення таких завдань, як забезпечення відповідності рівня та способу

життя населення державним та іншим стандартам, формування потенційних можливостей для використання наявних ресурсів, місць застосування праці та інтелекту, розвиток природно-ресурсного та екологічного потенціалу, забезпечення стабільності суспільно-політичної й національно-етнічної ситуації, можливо тільки за умови наявності у розпорядженні регіонів достатнього фінансового потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями формування та використання фінансового потенціалу регіону займалися багато вітчизняних і зарубіжних учених/ Ю. І. Булатова, А. В. Височина, О. І. Дем'янчук, Т. О. Єгоркіна, К. В. Івоненко, С. В. Михайленко, О. В. Хістева, та ін. Однак окремі аспекти фінансового потенціалу регіону до цих пір залишаються малодослідженими та потребують подальших наукових розробок.

Мета статті. Дослідження має на меті поглиблення теоретичних основ фінансового потенціалу регіону в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий потенціал регіону є об'єктом наукових досліджень як у теоретико-методичному, так і в прикладному аспектах, однак, попри значну актуальність та популярність цієї проблематики, серед науковців не існує єдиного, уніфікованого підходу до визначення його сутності. Загалом можна виділити три загальних напрями ідентифікації змісту регіонального фінансового потенціалу: кількісний, якісний і комплексний, кожен з яких має певні переваги та недоліки.

За кількісного підходу фінансовий потенціал регіону розглядається з кількісної сторони та визначається як сукупність фінансових ресурсів, які знаходяться в межах певного регіону та можуть бути використанні з метою виконання певних функцій. Так, Булатова Ю. І. трактує фінансовий потенціал регіону як сукупність накопичених, залучених і утворених у результаті господарської діяльності фінансових ресурсів, які надходять у розпорядження економічних агентів, що обумовлюють досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку регіону [1, с. 96]. Хістева О. В. і Єгоркіна Т. О. окреслюють фінансовий потенціал регіону як сукупність власних і залучених ресурсів, спрямованих на ефективний соціально-економічний розвиток, що забезпечує фінансову стабільність і виконання стратегічно важливих для регіону завдань, а також можливостей залучення та використання цих ресурсів [2, с. 7-8].

З погляду кількісного підходу фактично відбувається ототожнення понять «фінансовий потенціал» і «фінансові ресурси». При чому фінансові ресурси варто розглядати як сукупність централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів, що формуються з метою фінансування поточних і перспективних потреб соціально-економічного розвитку регіону. Наявність таких ресурсів визначає рівень фінансових можливостей регіону, а здатність їх ефективного використання та відтворення є забезпеченням інтенсивного й динамічного регіонального розвитку.

Проте між термінами «фінансовий потенціал» і «фінансові ресурси» існує як стійкий взаємозв'язок, так і суттєві відмінності. Якщо фінансові ресурси обмежуються їхнім фактичним обсягом, яким володіє та розпоряджається суб'єкт регіональної фінансової системи на певну дату, то фінансовий потенціал включає не тільки їх фактичні обсяги, а й невикористані можливості їх розширення і поповнення в перспективі. Варто зауважити, що фінансові ресурси є лише реальною основою фінансового потенціалу економічного суб'єкта та самі по собі не можуть бути гарантом досягнення цілей економічного розвитку. Адже для реалізації останніх потрібні не тільки ресурсні можливості, а й умови для їх повноцінного й раціонального використання. Крім того, на практиці існує низка обмежень (інфраструктурні, управлінські, макроекономічні, нормативні), які перешкоджають досягненню максимальної результативності руху фінансових потоків, що досить часто виявляється у недофінансуванні потреб безпосередніх реципієнтів фінансових ресурсів.

Якісний підхід розглядає фінансовий потенціал регіону з якісної сторони та вбачає здатність або можливість використати наявні фінансові ресурси. Цей підхід передбачає використання наявного фінансового потенціалу, а вже потім його приріст через використання потенційних фінансових ресурсів. Так, Дем'янчук О. І. визначає фінансовий потенціал регіону як сукупну можливість господарюючих суб'єктів відповідного регіону в межах стійких економічних відносин формувати, розподіляти та ефективно використовувати наявні та потенційні фінансові ресурси для виконання органами місцевого самоврядування основної функції – забезпечення сталого соціально-економічного розвитку цього регіону [3, с. 74]. Михайленко С. В. окреслює фінансовий потенціал регіону як фінансові можливості відповідного регіону, що визначаються сукупним обсягом фактично акумульованих, незадіяних і потенційних фінансових ресурсів усіх структурних елементів регіону та ефективністю їх використання з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку адміністративно-територіального формування [4, с. 180]. Необхідно мати на увазі, що фінансові можливості є результатом діяльності як суб'єктів регіональної фінансової системи, так і регіону та країни загалом. Вони є необхідною умовою для забезпечення економічної безпеки країни та її територій; характеризують здатність регіону генерувати достатні фінансові ресурси, необхідні для нього; характеризують рівень розвитку фінансової та банківської системи в регіоні; є мірою ефективності діяльності регіональних органів влади; є результатом узгодження цілей і інтересів держави, регіону і суб'єктів регіональної фінансової системи; відображають, з одного боку, загрози соціально-економічного розвитку, та, з іншого боку, здатність регіону протистояти загрозам і ризикам. Крім того, фінансові можливості є інформаційною системою для розробки та реалізації соціально-економічного розвитку держави та її регіонів.

Доцільно зазначити, що якісний підхід є досить абстрактним, оскільки лише опосередковано враховує ресурсну (матеріальну) складову фінансового потенціалу, як уточнення щодо того, якою саме здатністю має бути наділена економічна система території для того, щоб мати високий фінансовий потенціал попри те, що у структурі фінансового потенціалу регіону ресурсна складова є його основною, а не комплементарною компонентою.

На наш погляд, оптимальним є комплексний підхід, згідно з яким ключовою властивістю та основою фінансового потенціалу регіону є поєднання фінансових ресурсів та регіональних можливостей. Саме комплексний підхід розглядає регіональний фінансовий потенціал як загальний обсяг фінансових ресурсів, що можуть бути мобілізовані за рахунок усіх джерел, і можливостей щодо їх оптимального використання з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку регіону. Так, Височина А. В. трактує фінансовий потенціал регіону як сукупність ресурсного забезпечення (реальних і потенційно доступних фінансових ресурсів), а також можливостей відповідного регіону (організаційних, управлінських, функціональних, інфраструктурних та адаптивних) щодо акумуляції фінансових ресурсів, їх трансформації у продуктивний фінансовий капітал, його перерозподілу між економічними суб'єктами регіону, а також використання цього капіталу для забезпечення сталого розвитку регіону. [5, с. 7]. Іоненко К. В. розглядає фінансовий потенціал регіону як

органічну єдність наявних фінансових ресурсів та можливостей їх використання у межах певної адміністративно-територіальної одиниці [6, с. 7].

Комплексний підхід характеризується системністю, конкретністю, прогресивністю та діалектичністю розгляду сутності фінансового потенціалу регіону.

Висновки. Таким чином, фінансовий потенціал формує передумови забезпечення позитивної динаміки розвитку регіону за рахунок не лише наявних ресурсів, а й невикористаних можливостей. Він характеризує фінансові ресурси та фінансові можливості регіону брати участь у створенні матеріальних благ і наданні послуг, формуючи тим самим його конкурентні переваги. Від динаміки, величини та якості фінансового потенціалу в значній мірі залежить рівень розвитку регіону, стабільність політичної ситуації, умови життя населення, а також можливість державного фінансового регулювання соціально-економічних процесів за допомогою фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні органів влади регіону.

Література

Булатова Ю. И. Финансовый потенциал региона: содержание и структура / Ю. И. Булатова // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета. – 2010. – №3. – С. 94-97.

Хістева О. В. Фінансовий потенціал як основа фінансової самодостатності економічної системи / О. В. Хістева, Т. О. Єгоркіна // Економіка будівництва і міського господарства. – 2013. – Т. 9. – №1. – С. 5-12.

Дем'янчук О. І. Фінансовий потенціал регіонів України як базова основа їх стабільного економічного розвитку / О. І. Дем'янчук // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка. – 2014. – Вип. 27. – С. 73-78.

Михайленко С. В. Сутність та структура фінансового потенціалу регіону / С. В. Михайленко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – №10. – С. 178-182.

Височина А. В. Управління фінансовим потенціалом регіону в контексті реалізації бюджетної політики України : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / А. В. Височина. – Суми., 2015. – 22 с.

Іоненко К. В. Формування та оцінка фінансового потенціалу регіону : автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.08 / К. В. Іоненко. – К., 2007. – 20 с.

Мозіль І. Ю.

**Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь**

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ БЮДЖЕТНОГО МЕХАНІЗМУ У РЕГУЛЮВАННІ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Загальновідомо, якщо стан економіки незадовільний, то всю увагу слід приділяти реформам управління. З метою виведення економіки на шлях ефективного розвитку та забезпечення вирішення економічних та соціальних проблем необхідно позбутися підходів до управління, які вичерпали себе. Звідси створення сучасної, ефективної системи державного регулювання економіки слід розглядати як ключовий чинник виходу із трансформаційної кризи українського суспільства. Стимулювання економічного зростання, коригування зайнятості, здійснення структурних змін в економіці, підтримка зовнішньоекономічної рівноваги тощо – питання, вирішенню яких здатне сприяти державне регулювання, зокрема за рахунок бюджетного механізму[1, с. 125].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню впливу бюджетного механізму на ефективність державного регулювання економічних процесів в країні присвячено праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: В. Геєця, Т. Єфіменко, В. Корнєєва, І. Лютого, В. Опаріна, В. Федосова, І. Чугунова, С. Юрія, а також П. Самуельсона, Р. Солоу, Дж. Стігліца, М. Фрідмана, С. Фішера та інших.

Однак поза увагою дослідників залишилось наповнення новим змістом поняття «бюджетний механізм» та його впливу на державне регулювання економікою в умовах посткризового розвитку.

Метою статті є розкриття сутності та значення бюджетного механізму у регулюванні макроекономічних процесів в країні.

Виклад основного матеріалу. Бюджет відіграє важливу роль у забезпеченні відтворювального процесу виробничої та соціальної сфери країни необхідними фінансовими ресурсами. Спрямування бюджетних коштів на фінансування пріоритетних сфер діяльності, важливих малорентабельних виробництв, фундаментальної науки і освіти відіграє важливу роль в перерозподілі фінансових ресурсів між галузями господарства і областями України.

Утримання та розвиток бюджетних установ і організацій соціальної сфери також є пріоритетним напрямком і має суттєвий вплив на відтворення трудових ресурсів. Крім того, через бюджет (за допомогою бюджетної системи) перерозподіляються доходи і витрати між суб'єктами і органами місцевого самоврядування, що сприяє вирівнюванню рівнів їх економічного і соціального розвитку. Система бюджетних відносин надає фінансову підтримку господарюючим суб'єктам недержавного сектора економіки.

В умовах ринкового господарства важливо змінити напрями вкладення бюджетних коштів. Велике значення набувають державні інвестиції в прогресивні та передові галузі економіки, задля забезпечення стратегічних напрямків її розвитку також створення необхідної виробничої і соціальної інфраструктури.

Бюджетний механізм є найбільш динамічною частиною бюджетної політики та компонент господарського механізму. Бюджет активно використовується державою для регулювання соціальних та економічних процесів у суспільстві.

Характеризуючи значення бюджетного механізму на макрорівні, В. Родіонова наводить таке його визначення: «Бюджетний механізм є реальним вираженням бюджетної політики, відображає конкретну спрямованість бюджетних відносин на вирішення економічних і соціальних завдань. За допомогою бюджетного механізму можливо практично

використовувати бюджету ролі інструмента державного регулювання економіки, стимулювання виробничих і соціальних процесів» [2, с. 236].

Підкреслюючи роль бюджетного механізму у вирішенні завдань соціально-економічного розвитку суспільства, С. Булгакова та Л. Єрмошенко стверджують, що бюджетний механізм – це «...сукупність способів організації бюджетних відносин, що застосовує держава з метою забезпечення належних умов для економічного і соціального розвитку» [3, с. 100].

Бюджетний механізм відображає конкретну мету бюджетних відносин для вирішення соціальних та економічних проблем, і за допомогою цього механізму бюджет практично використовується як інструмент державного регулювання економіки, стимулювання соціальних та виробничих процесів. М. Крупка, розглядаючи бюджетний механізм у цілому, стверджує, що «...це сукупність форм, методів, важелів та інструментів використання державного бюджету і впливу на соціально-економічний розвиток» [4, с. 205].

Бюджетний механізм є активним елементом державного управління економікою і має низку важелів, за допомогою яких держава здійснює розподільчі та перерозподільчі функції, власне реалізує бюджетну політику. Ці важелі можуть бути умовно систематизовані як підсистеми бюджетного механізму. Кожній такій підсистемі властиві свої функціональні особливості, але, незважаючи на відносну самостійність, функціонують вони як одне ціле й характеризуються взаємозв'язаним комплексним використанням [5].

Висновки. Вважаємо, що важливість формування ефективної системи державного регулювання як інструменту подолання кризи в Україні до останнього часу недооцінювалася. Разом з тим, неефективність системи державного регулювання економічних відносин становить одну з основних можливих загроз національній безпеці України в економічній сфері.

Література

1. Коляда Т. А. Необхідність оновлення інструментів бюджетно-податкового регулювання економіки в умовах посткризового розвитку України [Електронний ресурс] / Т. А. Коляда // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2014. – С. 121-134. – Режим доступу до журн.: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/zpnudps_2014_1_16.pdf
2. Фінанси / В. М. Родіонова та ін. За ред. В. М. Родіонової. – М.: Фінанси і статистика. – 478 с.
3. Фінансовий механізм структурної модернізації економіки України: [монографія / за ред. С. В. Онишко, В. П. Унінець-Ходаківської]. – Ірпінь: Видавництво Національного університету ДПС України, 2013. – 606 с.
4. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України. – Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2010. – 608 с.
5. Бюджетний механізм [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://posibniki.com.ua/post-budzhetni-mehanizm-51-budzhetni-mehanizm-sutnist-i-skladov>.

**Нечипорук І. О., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ДЕРЖАВНИЙ ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Сучасний стан соціально-економічного розвитку держави характеризується, з одного боку, динамізмом та багатовекторністю процесів розвитку та реформ в усіх сферах суспільного життя загалом та державного управління зокрема, які обумовлені передусім її євроінтеграційними прагненнями. А з другого - складністю реалізації загальнонаціональних завдань і цілей у різних сферах суспільного життя через обмежений обсяг необхідних фінансових ресурсів для задоволення на високому рівні всіх потреб суспільства та соціально-економічного розвитку держави [2].

За умов розбалансованості економіки, росту тіньового капіталу в усіх сферах діяльності, неефективного витрачання коштів бюджетів усіх рівнів та коштів централізованих державних цільових фондів актуального значення набуває фінансовий контроль з боку органів державної влади та управління. Адже ефективна система фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами (публічні кошти, оборотні та інші активи) та їх використанням є не лише інструментом гарантії прозорості, підзвітності і якості діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання, а і по суті дієвим механізмом для забезпечення фінансової стабільності і безпеки країни, досягнення стратегічних цілей держави, ефективності державної політики, підвищення рівня якості життя населення та, зокрема, реформування системи управління державними фінансами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансовий контроль як невід'ємна складова сучасної фінансової системи держави є об'єктом дослідження багатьох науковців, зокрема : Н. С. Вітвицької, О. П. Гетманця, І. П. Лопушинського, І. Б. Стефанюка, Н. М. Хижої, І. Ю. Чумакової та ін. У наукових працях названих дослідників основну увагу приділено побудові загальної системи фінансового контролю, а також аналізу ключових організаційно-правових засад його регулювання.

Не дивлячись на безперечну цінність наукових досліджень, їх аналіз не дає повного уявлення про те, що являє собою система державного фінансового контролю та її складові. А тому, в межах даного дослідження, здійснимо спробу надати цілісне уявлення про систему державного фінансового контролю, виокремити і обґрунтувати її складові та окреслити можливі напрями її удосконалення в сучасних економічних умовах.

Мета статті. Мета дослідження полягає у дослідженні системи державного фінансового контролю України, виявленні проблем її функціонування та визначенні напрямів розбудови.

Виклад основного матеріалу. Чільне місце в реалізації фінансової політики держави, а також у забезпеченні її фінансової стабільності та встановленні довіри з боку суспільства, належить державному фінансовому контролю. Державний фінансовий контроль – важлива функція держави, що забезпечує нормальну діяльність її фінансової системи. Недооцінка його ролі значно погіршує ефективність управління фінансовими ресурсами.

У загальному вигляді ключовими компонентами вітчизняної системи фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами та їх використанням є державний фінансовий контроль, який здійснюють [2]:

- органи Держаудитслужби, уповноважені Кабінетом Міністрів України (урядовий контроль);
- державний зовнішній фінансовий контроль (аудит), який здійснює Рахункова палата від імені Верховної Ради України (парламентський контроль);

– державний внутрішній фінансовий контроль, зокрема внутрішній контроль та внутрішній аудит, який забезпечується відповідно розпорядниками бюджетних коштів та підрозділом внутрішнього аудиту в бюджетній установі.

Така побудова та класифікація вітчизняної системи фінансового контролю забезпечує створення надійної платформи для її ефективного розвитку, зокрема розвитку правового поля, унормування понятійного апарату, уніфікацію чітких і прозорих правил діяльності органів контролю, удосконалення механізму співпраці та обміну інформацією між ними, ідентифікацію статусу і місії кожного з них, а також сприятиме максимальному наближенню до міжнародних стандартів та кращої практики ЄС. Адже основною метою їх діяльності є забезпечення здійснення ефективного контролю за управлінням та використанням державних (місцевих) ресурсів.

Державний фінансовий контроль передбачає досягнення таких основних цілей [1]:

– викриття на підконтрольних об'єктах порушень принципів законності, ефективності, доцільності й економії при формуванні та використанні державних фінансових й матеріальних ресурсів, відхилень від прийнятих норм, стандартів на ранній стадії;

- винних до відповідальності, забезпечення відшкодування заподіяних збитків;
- ужиття заходів з метою запобігання таким порушенням у майбутньому.

Загалом за результатами діяльності органів державного фінансового контролю за 2017 рік [3]:

- піддано контролю та дослідженню 888,3 млрд грн фінансових та матеріальних ресурсів держави;
- виявлено втрат фінансових та матеріальних ресурсів держави на суму 8,2 млрд гривень, з яких відшкодовано 0,8 млрд гривень;
- встановлено фактів неефективного витрачання коштів і майна на 5,3 млрд гривень;
- визначено 2,8 млрд грн резервів додаткових бюджетних надходжень;
- попереджено порушень та недоліків на 18,4 млрд гривень;
- отримано економічний ефект від впровадження наданих за результатами аудитів пропозицій на 0,2 млрд гривень.

Варто зазначити, що система державного фінансового контролю в Україні повною мірою не забезпечує відповідного рівня фінансово-господарської дисципліни у державі. Це є наслідком низки проблем, які створюють тенденції до зростання кількості та обсягів основних фінансових порушень.

Найбільш поширеними порушеннями фінансово-бюджетної дисципліни в державі залишаються:

- порушення вимог Бюджетного кодексу в частині нецільового використання бюджетних коштів, взяття до сплати зобов'язань понад затверджені асигнування, відволікання бюджетних коштів у довготривалу дебіторську заборгованість тощо;
- зайве витрачання бюджетних коштів внаслідок оплати завищених обсягів та вартості виконаних робіт і наданих послуг;
- витрачання бюджетних коштів на придбання меблів, обладнання, автотранспорту та інших матеріальних цінностей з перевищенням граничних нормативів, а також на утримання автотранспорту понад встановлені ліміти;
- незаконна передача державного та комунального майна суб'єктам недержавної форми власності;
- незастосування обов'язкових процедур державних закупівель;
- заниження вартості активів внаслідок непроведення індексацій, а також в результаті неоприбуткування придбаного майна та лишків товарно-матеріальних цінностей.

Висновки. Таким чином, реформування системи державного фінансового контролю в Україні має на меті підвищення рівня фінансової дисципліни завдяки широкому посиленню контролю за витрачанням бюджетних коштів, державного майна, узгодження законодавчої бази, удосконалення ефективності діяльності контрольних органів та забезпечення їх належного кадрового забезпечення.

Вирішення зазначених та інших проблемних питань, що можуть поставати у процесі впровадження реформ у країні та запобігання ризикам імовірних порушень і зловживань, вимагають ефективного реагування та реформування системи державного фінансового контролю шляхом подальшого розвитку її органів; удосконалення інструментів, видів і форм державного фінансового контролю.

Література

1. Базилевич В. Державні фінанси: Навч. посібник./ В. Базилевич, Л. Баластрик – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Атіка, 2004. – 368 с.
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування системи державного фінансового контролю до 2020 року: [розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10.05.2018 р. № 310-р] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/310-2018-p>
3. Публічний звіт про діяльність Державної аудиторської служби України за 2017 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/132210>

Пугач І. О.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ АСПЕКТИ МІСЦЕВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах реформування національної економіки важливого значення набувають місцеві бюджети як фінансова база забезпечення локальних потреб територіальної громади. Саме місцеві бюджети покликані вирішити сукупність завдань, пов'язаних з формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів для задоволення потреб в межах певної територіальної одиниці. Поряд з цим фінансова спроможність місцевого самоврядування залежить від забезпеченості їх власними фінансовими ресурсами, які мають формуватись переважно за рахунок місцевих податків і зборів. Актуалізуються питання місцевого оподаткування у зв'язку із проголошенням вектору на децентралізацію влади, що передбачає зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування, в першу чергу, за рахунок посилення ролі місцевих податків і зборів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначимо, що питаннями місцевого оподаткування займалися багато дослідників, зокрема І. С. Волохова, О. І. Луніна, О. П. Кирилєнко, М. І. Карлін, В. М. Кміть, В. В. Письменний, М. В. Тарасюк та інші. Незважаючи на розмаїття наукових поглядів щодо теорії та практики місцевого оподаткування і не применшуючи вагомості і значущості внеску вказаних дослідників, слід зазначити, що постійні зміни, які відбуваються у податковій сфері, потребують подальших наукових розвідок.

Мета статті. Метою роботи є дослідження теоретичних та практичних аспектів місцевого оподаткування в Україні.

Виклад основного матеріалу. В умовах соціально-економічних перетворень, що відбуваються в нашій країні, одним з найпріоритетніших завдань стоїть зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування. При цьому особливого значення набувають питання, пов'язані із місцевим оподаткуванням як джерела формування доходної частини місцевих бюджетів. Саме на місцеве оподаткування має покладатися вирішення основних завдань щодо формування фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування, необхідних для задоволення потреб локального характеру.

Аналіз фінансової літератури свідчить, що в наукових колах відсутня однозначна думка щодо визначення сутності місцевого оподаткування. Розглянувши різноманітні визначення місцевого оподаткування, ми підтримуємо позицію науковців, які під місцевим оподаткуванням розуміють процес справляння місцевих податків і зборів, встановлених органами місцевого самоврядування згідно чинного законодавства, з метою покриття потреб локального характеру відповідної територіальної громади.

Суть місцевого оподаткування розкривається через притаманні йому функції, до яких переважна більшість науковців відносять фіскальну та регулюючу функції [1, с.38; 2, с.90-91]. Основоположне призначення місцевих податків і зборів полягає у формуванні доходної частини місцевих бюджетів в обсязі достатньому для забезпечення суспільних благ і послуг на місцевому рівні. Крім цього місцеві податки і збори призначені стимулювати підприємницьку активність, розвиток місцевого господарства, сприяти ефективному використанню природних ресурсів місцевого значення тощо.

В процесі дослідження нами з'ясовано, що сучасний порядок адміністрування місцевих податків і зборів є відносно легким і не потребує значних зусиль від держави та органів місцевого самоврядування на його забезпечення порівняно із загальнодержавними податками і зборами. Це було забезпечено в процесі реформування місцевого оподаткування шляхом скасування, в першу чергу, на нашу думку, неефективних з фіскальної точки зору місцевих зборів.

Національними особливостями місцевого оподаткування є застосування незначної кількості податків і зборів, зокрема два податки (єдиний податок, податок на майно) і два збори (туристичний збір та збір за місця для паркування транспортних засобів). Причому обов'язковому впровадженню місцевими органами влади підлягають єдиний податок та податок на майно в частині плати за землю і транспортного податку. За вітчизняною моделлю місцевого оподаткування органи місцевого оподаткування мають обмежені законом повноваження щодо запровадження місцевих податків і зборів.

В Україні місцеві податки і збори встановлюють органи місцевого самоврядування в межах визначених податковим законодавством, а забезпечують їх справляння органи державної фіскальної служби.

В 2013-20167 рр. фіскальна роль місцевого оподаткування суттєво зросла. Так, частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів (без врахування трансфертів) в 2017 р. порівняно з 2013 р. збільшилась на 16,27 відсоткових пункти і становила 23,22% [3]. Стрімке зростання даного показника спостерігалось у 2015р., причиною чому слугували зміни в податковому законодавстві. Зокрема цьому сприяло включення до переліку місцевих податків і зборів у складі податку на майно плати за землю та транспортного податку.

Нами встановлено, що податкова реформа сприяла перерозподілу частки місцевих податків і зборів у податкових надходженнях та у доходах місцевих бюджетів (без врахування трансфертів). Так, бюджетоутворююча роль місцевих податків і зборів перемістилась від бюджетів міст районного значення до сільських бюджетів.

В структурі місцевого оподаткування протягом 2013-2017 рр. визначальну роль з фіскальної точки зору відігравали місцеві податки. Зокрема за результатами 2017 р. податок на майно становив 54,53% у загальному обсязі надходжень місцевих податків і зборів до місцевих бюджетів, а єдиний податок – 45,20%.

Одним з джерел наповнення місцевих бюджетів є туристичний збір. На сьогоднішній день фіскальна роль цього збору є незначною, проте з розвитком туристичної інфраструктури можливості органів місцевого самоврядування повинні зрости. Збір за місця для паркування транспортних засобів також відзначається низькою фіскальною ефективністю.

Поряд з позитивними змінами в місцевому оподаткуванні порівняння досвіду розвинених країн із відповідною вітчизняною практикою дало можливість виокремити такі його вади: незначна фіскальна роль місцевих податків і зборів; невеликий перелік місцевих податків і зборів порівняно з іншими країнами; відсутність самостійних прав у органів місцевої влади щодо встановлення на своїй території потенційно можливих податків і зборів; відсутність взаємозалежності між рівнем суспільних послуг, які надаються на певній території, із податковим потенціалом населення тощо. Зазначене суттєво

зменшує можливості органів місцевого самоврядування у зміцненні власної фінансової бази [4; 5].

Дослідження вад сучасного місцевого оподаткування в Україні дозволило окреслити певні напрями його реформування.

По-перше, реформування місцевого оподаткування в Україні необхідно розпочати зі змінення ставлення до місцевих податків і зборів як до другорядних. Для цього варто переглянути склад місцевих податків і зборів, до якого включити в якості надбавок до загальнодержавних податків, що традиційно входять до місцевих бюджетів, або повне віднесення останніх до місцевого оподаткування.

Другий напрям реформування системи місцевого оподаткування має передбачати запровадження податків із цільовим використанням одержаних коштів: збори на прибирання та освітлення вулиць, за збирання сміття, впорядкування парків, зон відпочинку, кладовищ, що зробить прозорою видаткову частину місцевого бюджету, і таким чином підвищить рівень податкової культури.

Висновки. Отже, місцеве оподаткування в процесі реформування має стати запорукою створення міцної, стабільної системи місцевого оподаткування в Україні, яка сприятиме ефективній реалізації регіональної соціально-економічної політики та забезпечить фінансову стійкість регіонів.

Література

Іванов Ю. Б. Функції податків та податкове регулювання / Ю. Б. Іванов // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 36-43.

Мельник В. М. Оподаткування : наукове обґрунтування та організація процесу : монографія / В. М. Мельник. – К. : Комп'ютерпрес, 2006. – 277 с.

Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua>.

Анимица П. Е. Проблемы применения опыта зарубежных стран в сфере налогообложения недвижимости / П. Е. Анимица // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2013. – №1(60). – С. 19-24.

Бортник Н. В. Зарубіжна практика місцевого оподаткування / Н. В. Бортник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 15-17.

Соболенко В. В., Корнева Н. О. Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського м. Миколаїв

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ ТА ЙОГО СЬОГОДНІШНІЙ СТАН

Актуальність дослідження. Однією з головних проблем в Україні є критичний стан боргу, оскільки це призводить до загрозливих параметрів боргових запозичень, держава починає отримувати залучені кошти з інших країн та організацій і в подальшому не ефективно їх використовує, ці фактори сприяють вразливості економічної сфери та пригальмовують розвиток країни.

Проблеми з державним боргом просліджують вже декілька років, різким піком такої ситуації стали події 2014 року, після яких стали відчутні валютні ризики, нестабільність кредитів та рефінансування боргів, а також тиск на виплати з державних фінансів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Важливий внесок в дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, Дж. Кейнс, М. Фрідман та ін.

Українські економісти, такі як В. В. Корнєєв, О. В. Плотніков, В. О. Степаненко та інші також зробили великий внесок у розгляді питання про державний борг.

Мета статті. Здійснити аналіз державного боргу України на 2018 рік.

Виклад основного матеріалу. Посилення процесів глобалізації, економічні, політичні та соціальні перетворення, що відбуваються в світі за останні десятиріччя, призвели до виникнення потреби у значних за обсягом та безпечних за походженням джерел фінансування. В більшості країн це стало причиною зростання зовнішніх державних запозичень та зробило їх фінансові системи більш вразливими до зовнішнього економічного впливу. Процес регулювання та управління державним боргом став невід'ємною складовою фінансової політики більшості країн світу.

На даний момент в країні існує недосконала система державного регулювання і контролю за економікою тому і зросло загострення бюджетних проблем, зокрема тих які пов'язані з дефіцитом державного боргу. Але факт існування такого боргу не дає точної фінансово-економічної характеристики країни та ефективності боргової політики. Звичайно ж, значний розмір боргу може призвести до скорочень заощаджень, витіснення іноземних інвестицій, зменшення доходів населення.

В Україні неодноразово проголошувалось про необхідність інноваційного розвитку за рахунок ефективного використання коштів та залучення інвестицій.

Проте українські економісти зробили наступний прогноз щодо 2018-2025 рр – Україна може розраховувати на мінімальний розмір інвестицій (тому що «інвестиційний клімат» є несприятливим не тільки для іноземних інвесторів, а також і для вітчизняних)[1].

22.08.2018 р. Уряд схвалив постанову «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2018-2020 рр.»[2].

Дана постанова сприятиме не тільки підвищенню ефективності управління державним боргом та зниження його рівня, а й зростанню державних фінансів України та збільшення довіри щодо інвесторів.

У 2017 році відсоток співвідношення боргу до ВВП зменшився і почав наблизитися до «безпечного» значення в

60% . Це стало можливим тільки тому що, країна провела покращення макроекономічних показників та фіскальної і монетарної політики.

Згідно Постанови, планується у 2019 році знизити державний борг до помітки в 52 % , а вже в 2020 до 49 %.

Реалізація даного плану буде проходити в 4 етапи:

- рівномірний графік погашення боргу з продовженням термінів;
- залучення довгострокового пільгового фінансування;
- збільшення частки боргу в національній валюті;
- розвиток міцних взаємовідносин з інвесторами.

На даний момент, – Україна є більш вразливою для зовнішніх шоків, адже структура її боргу завелика в порівнянні з країнами-аналогами(в табл. 1 наведений приклад валового зовнішнього боргу на 2018 р).

Станом на 30.06.2018 р. державний борг України становив 66,1 млрд. дол. США(внутрішній борг – 43%, зовнішній – 57%).

Загальний борг України становить 71,8% від ВВП, а середній рівень боргу в тих країнах, що розвиваються становить 49%.[3]

Таблиця 1

Валютна структура валового зовнішнього боргу України на 30.06.2018 р.

Валюта	Відсоток	Млн. дол. США
USD долар США	72,0	81900,6
EUR Євро	12,9	14673,9
XDR СПЗ	11,2	12740,1
RUB російський рубль	1,9	2161,3
UAH українська гривня	1,1	1251,3
інші	0,9	1023,8
Усього		113751

Завдяки даній таблиці можна спрогнозувати приблизний термін погашення державного внутрішнього боргу складає 11 років, а зовнішнього – 7 років.

Формування дефіциту спричинило не тільки зниження доходів до бюджету, а й :

– витрати на безпеку та охорону(у зв'язку з подіями 2014 року почалося активне акумулювання коштів для здійснення захисної і оборонної функції);

– фінансова допомога згідно переміщень людей з зони АТО;

– соціальна підтримка АТО та підтримання життєдіяльності цій зоні;

– активна капіталізація банків (наприклад ПАТ «Ощадбанк» обсяг підтримки становив 26,7 млрд. грн);

– фактори місцевого боргу;

– не повернення місцевих запозичень(всі ці фактори посилюють ефект «боргового навантаження»).

Висновки. Варто зазначити, що державний борг, його розміри, методи розміщення та погашення прямо чи опосередковано впливають майже на всі процеси економічного життя держави, її фінансову та загальнонаціональну безпеку, тому державний борг може виступати як засіб забезпечення стабільності в країні, так і, навпаки, як фактор посилення загроз і ризиків. Лише застосування ефективної стратегії управління державним боргом в Україні сприятиме раціональному використанню запозичень і створить необхідні умови для оптимізації боргового навантаження на бюджет. Головним у цьому контексті має стати мінімізація державного боргу, досягнення оптимального співвідношення між внутрішніми та зовнішніми джерелами фінансування потреб соціально-економічного розвитку країни, що передбачає збільшення власних фінансових ресурсів та поліпшення інвестиційного клімату. Не послаблюючи уваги до залучення зовнішніх ресурсів, уряд має забезпечити пріоритетність інвестиційних джерел перед кредитними.

Література

1. Наукова стаття «Інвестиційний клімат України: чинники формування та напрями його покращення» [Електронний ресурс]. Режим доступу:- http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi_bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/bnav_2015_2_11.pdf.

2. Закон України «Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2018-2020 роки» від 22.08.2018 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу:- <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/883-2018-%D0%BF>

3. Мінфін [Електронний ресурс]. Режим доступу:- <https://minfin.com.ua/ua/>

Юшкова І. І., Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ВДОСКОНАЛЕННЯ АУДИТУ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ

Актуальність дослідження. Дефіцит фінансування окремих бюджетних програм та організацій, неефективне використання бюджетних коштів, існування значної кількості порушень і шахрайств в процесі розподілу та використання фінансових ресурсів вказує на необхідність визначення напрямків удосконалення методики оцінювання ефективності фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. З огляду на це, в практиці організації державного фінансового контролю необхідним є застосування програмно-цільового методу оцінки ефективності бюджетних коштів, який спрямований не лише на забезпечення контролю доцільності проведення витрат, а, перш за все, на оцінку відповідності напрямків використання коштів їх бюджетним приписам та аналіз ефективності їх використання з метою визначення резервів раціонального використання.

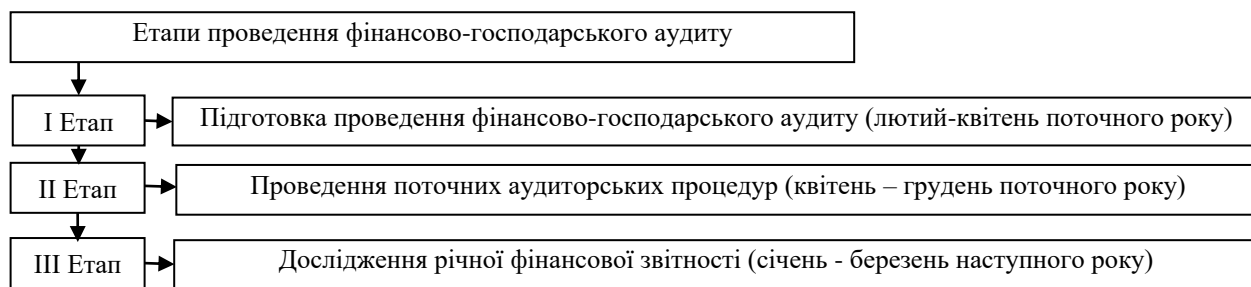
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні основи реалізації контрольної функції держави в

бюджетній сфері закладено в наукових працях таких зарубіжних дослідників, як: Р. Адамс, Дж. Б'юкенен, Д. Ірвін та ін. Досліджувана тематика також знайшла відображення у наукових працях вітчизняних науковців, серед яких, зокрема: О. І. Барановський, Ф. Ф. Бугинець, О. Д. Василик, М. М. Єрмошенко, Ю. І. Осадчий, В. М. Федосов та ін. Сучасні провідні тенденції розвитку державного фінансового контролю вказують на необхідність моніторингу ефективності самої організації фінансового контролю на всіх рівнях, що можливе лише за умови існування концептуального механізму оцінки ефективності державного фінансового контролю, що й потребує подальшого опрацювання.

Метою статті є аналіз нормативно-правових засад проведення фінансово-господарського аудиту бюджетних установ та обґрунтування на цій основі напрямів його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Після проведення систематизації можливих напрямів використання програмно-цільового методу аудиту бюджетної ефективності, можна визначити цілі його реалізації. Метою аудиту бюджетної ефективності є моніторинг реалізації фінансових відносин з проведенням поточного аналізу для оперативного корегування фінансування, а також подальшим прийняттям управлінських рішень з питань бюджету. У відповідних нормативно-правових документах зазначено, що метою фінансово-господарського аудиту є забезпечення правильності ведення та дотримання нормативів бухгалтерського обліку, достовірності фінансової звітності, відповідності законодавчим нормам, ефективності витрачання коштів з бюджету, використання державного і комунального майна, а також ефективного фінансового контролю бюджетних установ [1]. В той же час відповідно до Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» аудит є формою перевірки даних, які надані бухгалтерським обліком, і синтетичних показників фінансової звітності для визначення думки аудитора щодо їх достовірності, точності, об'єктивності, обґрунтованості [2].

Законодавством визначена наступна функціональна схема реалізації фінансово-господарського аудиту (рис. 1).

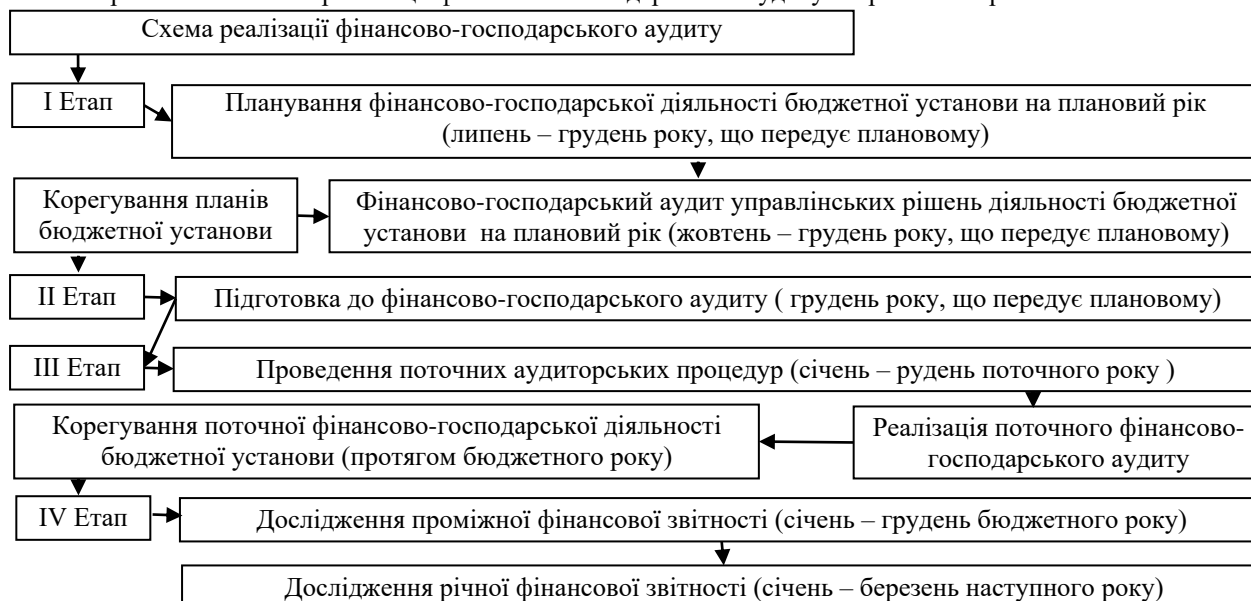

Рис. 1. Функціональна схема реалізації фінансово-господарського аудиту

Отже, за даною схемою аудит полягає переважно в здійсненні реальної оцінки стану організації фінансової звітності та бухгалтерського обліку, ефективності використання бюджетних коштів тощо, тобто повинен мати превентивний та оціночний характер.

Для реалізації превентивного та попереджувального характеру державного фінансового контролю пропонується оптимізувати даний механізм таким чином: в процесі планування використання коштів та майна окремою бюджетною установою чи організацією в плановому періоді проводити аудит ефективності господарських рішень до початку даного планового періоду; в рамках поточного бюджетного періоду проводити реалізацію поточного фінансово-господарського аудиту та здійснювати попередню оцінку фінансової звітності й результатів ефективності використання коштів; за результатами звітного періоду узагальнювати звітність щодо діяльності бюджетної установи чи організації і визначати вплив корегування даної діяльності внаслідок отримання інформації за результатами фінансово-господарського аудиту.

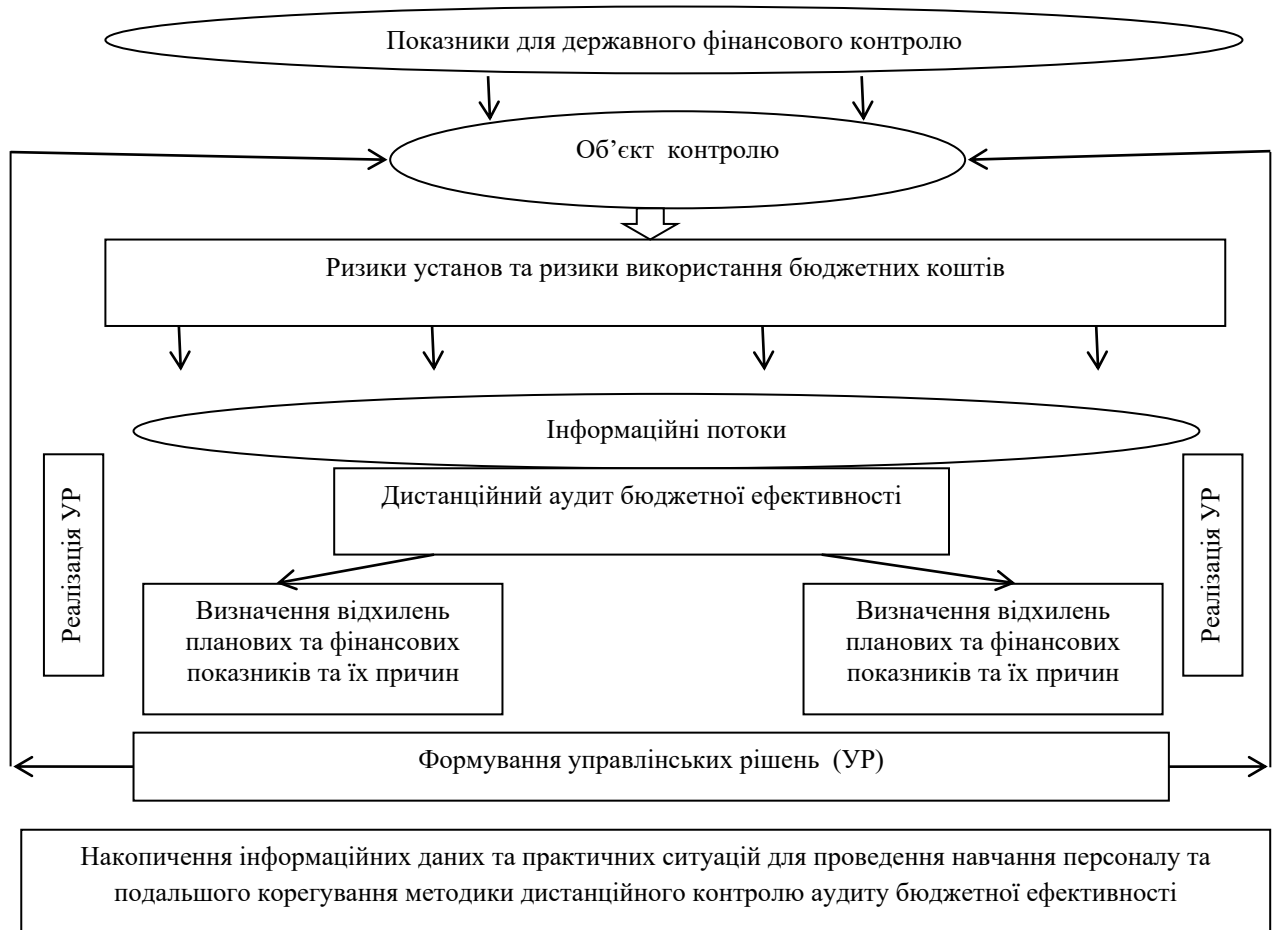
Запропонована схема реалізації фінансово-господарського аудиту зображена на рис. 2.

Рис. 2. Схема реалізації фінансово-господарського аудиту

Аудит ефективності при цьому слід розглядати як системне дослідження ефективності реалізації управлінських рішень щодо організації діяльності бюджетних установ в усіх сферах бюджетної системи, який має цілеспрямований, організований та експертно-аналітичний характер.

Основою організації аудиту бюджетної ефективності є інформаційне забезпечення, оскільки для забезпечення поточного фінансового контролю найбільш прийнятною є модель дистанційного фінансового контролю для одночасного забезпечення аудиту бюджетної ефективності та принципу ефективності державного фінансового контролю на основі ризико-орієнтованого підходу. Модель проведення аудиту бюджетної ефективності на основі ризико-орієнтованого підходу наведена на рис. 3.

Рис. 3. Модель проведення аудиту бюджетної ефективності на основі ризико-орієнтованого підходу

Ризико-орієнтований підхід проведення дистанційного аудиту бюджетної ефективності спрямований на організацію фінансового контролю не за всіма об'єктами, а за найбільш ризикованими. При цьому ступінь ризикованості визначається за параметром бюджетної репутації та є динамічним і має накопичувальну економічну основу. Критерій бюджетної репутації вказує на відповідність фінансових устав на рівні окремої бюджетної установи, бюджетного процесу чи потоку вимогам законодавства, цільовому призначенню бюджетних ресурсів. На підставі дистанційного аудиту бюджетної ефективності найбільш ризико-орієнтованих об'єктів державного фінансового контролю визначаються альтернативи:

- проведення виїзного фінансового контролю установи;
- прийняття управлінського рішення щодо відхилень фінансових показників дистанційно та оцінка міри їх корегування.

Висновки. Проведене дослідження існуючого механізму здійснення фінансово-господарського аудиту в бюджетній сфері виявило, що основним недоліком є невідповідність його принципу превентивності. З метою вирішення цієї проблеми обґрунтовано доцільність запровадження практики проведення дистанційного аудиту бюджетної ефективності на основі ризик-орієнтованого підходу.

Література

- 1.Бюджетний кодекс України [Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
- 2.Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність [Закон України № 2258-VIII від 21.12.2017 р.] – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>

2. Страховий ринок України в глобальному страховому просторі

Гензера Д. О., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ЯК ВИД СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Актуальність дослідження. Серед видів добровільного страхування найбільшу соціальну значимість має страхування життя. Такий вид страхової послуги здатний мінімізувати наслідки настання соціальних ризиків, забезпечити надання додаткової фінансової допомоги, підвищити якість життя людини, його безпеку. Послуги накопичувального страхування життя в країнах з розвиненим страховим ринком є значимим інструментом як страхового захисту, так і інвестування. Сформована ж в Україні ситуація не відповідає досвіду провідних зарубіжних країн. Фахівці одногласно готові визнати, що популярність страхування життя в державі мінімальна. Виходячи з цього, можна зробити висновок про те, що розвиток страхування життя в Україні і мотивація потенційних страхувальників - фізичних осіб до придбання продуктів страхування життя є важливим завданням вітчизняного страхового ринку. Це свідчить про актуальність обраної теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти страхування життя знаходять відображення в багатьох працях вітчизняних і зарубіжних вчених, що також підтверджує важливість наукових досліджень в даній сфері.

Проблеми розвитку страхування життя в Україні, загалом досліджено у працях вітчизняних науковців О. І. Амоші, Л. О. Бойка, Л. В. Батченко, Н. П. Борецької, І. Т. Грудзевича, Е. М. Лібанової, В. А. Фінагіної, П. І. Шевчука, та інших. Також інтерес представляють дослідження в сфері страхування життя таких зарубіжних авторів, як Бауерс Н., Бут П., Гербер Х., Джеймс Д., Несбіт С., Хикман Дж., Чедберн Р., а також російських дослідників: Касимова Ю. Ф., Корнілова І. А., Сахірова Н. П., Фаліна Г. І., Четиркін Є. М. та інших. Проте, питання активізації страхування життя залишаються недостатньо розкритим.

Мета статті. Дослідити тенденції розвитку накопичувального страхування життя в Україні. Розглянути його переваги і недоліки.

Виклад основного матеріалу. Перші згадки про взаємне страхування ризиків життя і здоров'я, відносяться до періоду античності. У римській імперії, іудеї і стародавній Індії існувала практика формування колегії і фондів взаємодопомоги. При настанні смерті, або нещасного випадку, вони оплачували похоронні витрати, а також допомогу родині покійного, або надавали допомогу людині, яка отримала каліцтво. Страхування життя як бізнес - з'явилося в XV столітті, в якості доповнення до морського страхування. Поряд зі страхуванням кораблів і вантажів, стали укладати договори страхування життя капітанів кораблів.

Накопичувальне (лайфове) страхування життя – це вид довгострокового страхування життя, за яким страхова сума виплачується страхувальникові при дожитті їм до зазначеного терміну або у разі смерті застрахованого його спадкоємцям. Тобто, це комбінація страхового поліса та інвестиційної програми. Клієнт вносить щороку страховий платіж, а компанія його інвестує в різні (дозволені законодавством) інструменти. В кінці терміну договору застрахований отримує накопичену суму плюс відсотки. Весь час дії поліса він знаходиться під страховим захистом.

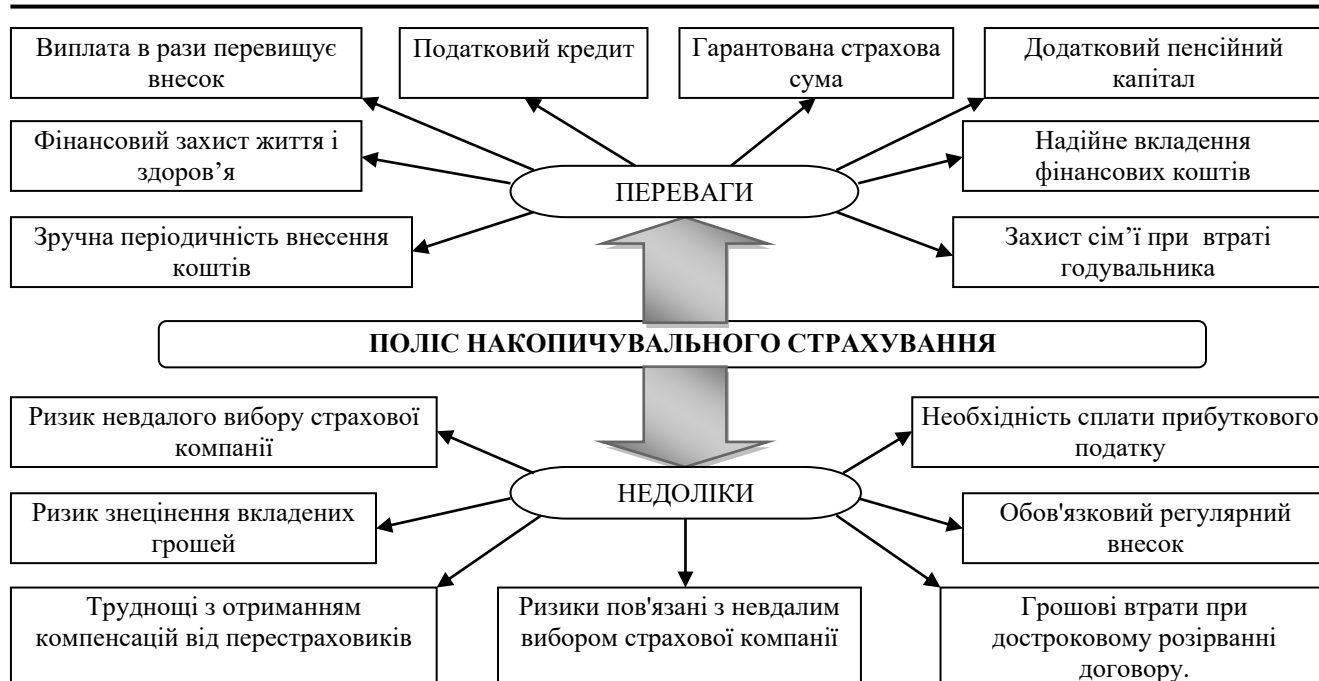
Цей вид страхування часто порівнюють з банківським депозитом і вважають інструментом для збереження коштів. Це не зовсім відповідає дійсності, тому що у лайфової страховки є багато особливостей, недоступних депозитам. У першу чергу – це страховка від цілого набору ризиків.

Довгострокове накопичувальне страхування життя існує в Україні з 90-х років. Популярність даний вид страхування став набувати з середини 2000-х років, коли засновувалися нові компанії і виходили на український ринок страхові компанії світового рівня.

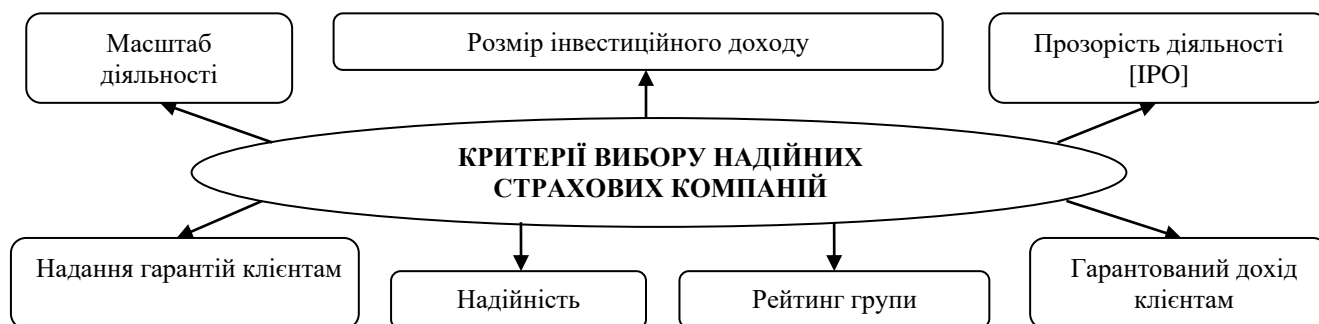
Накопичувальне страхування життя так і не стало масовим продуктом, незважаючи на свою зовнішню привабливість. Воно, як і будь-який інший вид фінансових продуктів, має ряд переваг та недоліків, які надають реальний вплив на популярність страхового продукту (рис. 1).

Якщо людина вирішила придбати поліс лайфового страхування життя, першим перед нею постає питання: якій саме компанії довірити свої кошти? Зрозуміло, що хотілося б обрати таку, яка спроможна дійсно нести відповідальність за захист клієнта та його сім'ї від фінансових негараздів. Як не помилитися?

Підхід до вибору страхової компанії, повинен здійснюватися за різними критеріями (рис. 2), які й складуться в одну цілісну картину, що дозволяє зробити найоптимальніший вибір.

Рис. 1. Переваги та недоліки накопичувального страхування в Україні

Рис. 2. Критерії вибору надійних страхових компаній

Відомий в Україні журнал про страхування «ФОРІНШУРЕР» розмістив рейтинг компаній зі страхування життя за 2017 рік (табл. 1).

Таблиця 1

Рейтинг компаній зі страхування життя за 2017 рік за договорами, що включають накопичувальне страхування життя [1]

№	Страхові компанії	Премії 2017, тис. грн.
1	МЕТЛАЙФ	670 995,00
2	ТАС	261 191,70
3	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	170 520,70
4	УНІКА ЖИТТЯ	106 113,00
5	КНЯЖА ЛАЙФ ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП	61 784,00
6	КД - ЖИТТЯ	31 377,30
7	АСКА - ЖИТТЯ	2 810,00
8	ІНГО УКРАЇНА ЖИТТЯ	1 657,60
	ВСЬОГО	1 306 449,30

Як видно з таблиці беззаперечним лідером рейтингу є компанія «МЕТЛАЙФ». Це одна з найбільших світових компаній страхування життя, яка представлена на ринку з 1868 року і вже протягом 150 років утримує провідні позиції в сфері страхування життя. Вона надає послуги страхування життя індивідуальним і корпоративним клієнтам, послуги пенсійного забезпечення та управління активами через свої дочірні компанії та філії. «МЕТЛАЙФ» обслуговує більше 100 мільйонів клієнтів у більш ніж 40 країнах світу та посідає провідні позиції на ринках США, Японії, Латинської Америки, Азії, Європи та Близького Сходу. «МЕТЛАЙФ» посідає 174 місце у світовому рейтингу найбільших компаній світу 2017 року «Forbes Global 2000SM», а також 42 місце у рейтингу Fortune 500 за 2017 рік [2].

На другому місці рейтингу Страхова компанія «ТАС» - вітчизняна страхова компанія зі страхування життя. Сьогодні компанія є однією з провідних і найбільш авторитетних страхових компаній в Україні, яка пропонує своїм клієнтам широкий спектр сучасних програм індивідуального та корпоративного страхування життя

разом з якісним професійним обслуговуванням.

Значне поширення страхування життя сприяє зменшенню соціальної напруги та навантаження на бюджет країни. Довгострокове страхування життя дає можливість накопичувати досить великі страхові фонди, тимчасово вільна частина яких може бути використана як джерело інвестицій у народне господарство, що сприяє стабілізації фінансового стану держави [3].

Станом на 31.12.2017 р. кількість страхових компаній зі страхування життя становила 33 компанії. За 2017 рік кількість страхових компаній, в порівнянні з 2016 роком зменшилась на 16, а в порівнянні з 2015 – на 19, але це мало відобразилось на величині страхових премій і страхових виплат (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка страхових премій та страхових виплат із страхування життя за 2015–2017 рр. [4]

Показник	2015, млн. грн.	2016, млн. грн.	2017, млн. грн.	Темп приросту 2015-2016, %	Темп приросту 2016-2017, %
Обсяг валових страхових премій зі страхування життя, млн. грн.	2186,6	2756,1	2913,7	26,0	5,7
Обсяг валових страхових виплат зі страхування життя, млн. грн.	491,6	418,3	556,3	-14,9	33,0
Рівень страхових виплат зі страхування життя (відношення валових страхових виплат до валових страхових премій), %	22,5	15,2	19,1	-7,3	3,9

Проаналізувавши динаміку валових страхових премій і валових страхових виплат компаній зі страхування життя, варто відмітити, що протягом 2015–2016 рр. страхові премії зростали, але впав обсяг страхових виплат. У 2016-2017 рр. ситуація покращилась. Хоч сума страхових премій збільшились незначно, страхові виплати теж зросли.

Сьогодні в Україні застраховано 5-7% населення. В Європі цей показник приблизно 80-85%. Причинами того, що українці рідко страхують своє життя, є:

- відсутність культури страхування у населення;
- низький рівень забезпечення і нестача вільних коштів;
- вкладення коштів в інші фінансові установи;
- низька обізнаність населення з даним видом страхування;
- наявність стереотипу «жити сьогоднішнім днем»
- недовіра населення як до страхових компаній, так і до фінансових структур у цілому.

Висновки. Отже, накопичувальне страхування – один з найбільш зручних і надійних способів захисту свого життя і здоров'я, а також довгострокового інвестування. Страхування життя забезпечує соціальну стабільність в державі. Однак Україна, на жаль, не змогла зберегти і примножити позитивний досвід радянських часів, коли страхування життя піднялося на надзвичайно високий рівень.

Сфера страхування життя має достатню надійність і надалі вона буде зростати. Це пов'язано з тим, що цей вид страхування набуває не тільки все більшої популярності, а й стає необхідним в нашому житті. Накопичувальне страхування життя – інструмент, перевірений часом і дуже популярний в західних країнах.

Література

1. Рейтинг страхових компаній України [Електронний ресурс] / форіншурер страхування – Режим доступу: <https://forinsurer.com/ratings/life/17/12/71>
2. Підсумки роботи страхового ринку у 2017 році [Електронний ресурс] / METLife – Режим доступу: <http://www.metlife.ua/content/dam/alico/ukraine/uk/home/assets/pdf/press/MetLife-PressRelease-Insurance-top-results-2018-IBielianska.pdf>
3. Страхування: [підручник] / Керівник авт. колективу і наук. ред. С. С. Осадець. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2002. – 599 с.
4. Підсумки діяльності страхових компаній за 2017 рік [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00634.pdf>

Гноянко С. М., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ МАЙНА ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В умовах глобалізаційних процесів трансформації національної економіки, входження України в систему світових господарських зв'язків зумовлюють необхідність захисту інтересів суспільства та економіко-виробничої діяльності суб'єктів господарювання від різного роду ризиків, загроз та небезпек. Основним інструментом забезпечення сталості економічної системи є страхування. На сучасному етапі потенційна роль і необхідність всебічного розвитку майнового страхування є особливо важливим, оскільки для усунення наслідків реалізації прямих та опосередкованих збитків саме відшкодування останніх через систему страхування має позитивні макроекономічні наслідки.

Страховання майна громадян є важливим сегментом майнового страхування. Воно вирізняється високою соціальною значимістю, забезпечуючи захист майна, необхідного для повноцінної життєдіяльності членів суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у формування теоретико-методологічних основ майнового страхування здійснили: В. Базилевич, Н. Внукова, О. Вовчак, О. Гаманкова, С. Осадець, В. Плиса та інші. Віддаючи належне доробку учених у цій сфері, варто зауважити, що проблема розвитку страхування майна громадян в контексті посилення його соціально-економічної ролі у суспільстві вимагає свого подальшого дослідження.

Мета статті. Метою дослідження є визначення теоретичних засад розвитку страхування майна громадян в Україні.

Виклад основного матеріалу. Майнове страхування є однією з галузей страхування. Його значення зумовлене тим, що майно служить обов'язковим елементом господарської діяльності юридичних осіб і життєдіяльності людей, тому забезпечення страхового захисту майна є пріоритетним у системі страхових відносин.

Економічне призначення майнового страхування полягає у відшкодуванні збитків, заподіяних страхувальнику внаслідок пошкодження або знищення майна при настанні страхових випадків. Мета такого страхування — компенсування шкоди.

До специфічних ознак майнового страхування відносяться: об'єкт страхування має вартісну оцінку; страхуванню підлягає конкретна власність; страхова сума не може перевищувати дійсної (залишкової) вартості майна на момент укладання договору страхування; наявність факту пошкодження, крадіжки, знищення не є достатньою умовою для виплати відшкодування, необхідною умовою є наявність збитку; страхове відшкодування не може бути джерелом необґрунтованого збагачення страхувальника; договір майнового страхування не укладається на тривалий час; суб'єктів страхових відносин може бути три: страховик, страхувальник, вигодонабувач.

Страховий захист охоплює лише ті майнові інтереси, які зумовлені необхідністю збереження майна через можливість його знищення, затоплення, пошкодження, крадіжки у результаті настання непередбачуваних випадків та інших негативних подій, а не отримання якихось вигод чи переваг, пов'язаних із володінням, користуванням чи розпорядженням цим майном. Звідси під майном, що підлягає страхуванню, розуміють не всі, а лише такі об'єкти цивільних прав, стосовно яких: існує інтерес щодо їх збереження; завдані страховим випадком збитки можна оцінити вартісно.

Страховання майна фізичних осіб тепер проводиться, зазвичай, у добровільній формі. Основними видами страхування майна громадян є: страхування будівель, страхування домашнього майна, страхування засобів наземного транспорту, страхування тварин громадян, страхування ремонту квартир, страхування майна на садибі, страхування майна громадян, які займаються індивідуальною трудовою діяльністю, комплексне страхування майна, страхування мисливської зброї, страхування мисливських собак, страхування надмогильних пам'яників та ін [1].

У разі настання страхового випадку страхувальник зобов'язаний:

1. Здійснити всі можливі дії для порятунку застрахованого майна, зменшення збитку й запобігання його збільшенню.
2. негайно повідомити у відповідні державні органи і здійснити всі інші необхідні процедури, передбачені чинним законодавством.
3. негайно сповістити про це письмово (телеграфом, факсом) страховика або його представника.
4. Надати страховику або його представнику можливість оглянути ушкоджене майно.
5. Надати страховику можливість проводити розслідування причин настання страхового випадку, визначення розміру збитку і сприяти в цьому.
6. Зберегти майно до огляду страховиком або його представником у стані, у якому воно було після страхового випадку.

Від страхувальників-фізичних осіб за I півріччя 2018 року надійшло 8570,2 млн. грн. валових страхових премій, що на 22,7% більше, ніж за аналогічний період 2017 року.

Структура валових страхових премій, які надійшли від фізичних осіб за I півріччя 2018 року: 6907,1 млн. грн. – за видами страхування, іншими, ніж страхування життя (на 19,1% більше, ніж за аналогічний період 2017 року); 1663,1 млн. грн. – за видом страхування життя (на 40,4% більше, ніж за аналогічний період 2017 року).

Страхові виплати страхувальникам-фізичним особам за I півріччя 2018 року становили 2 989,7 млн. грн. (49,3% від загальних валових виплат), що на 25,2% більше, ніж за відповідний період 2017 року.

Рівень валових страхових виплат фізичним особам (відношення страхових виплат до страхових премій) станом на 30.06.2018 становив 34,9%, що на 0,7 в. п. більше, ніж станом на 30.06.2017р.

Не зважаючи на зростання страхових премій та страхових виплат фізичним особам, кількість укладених договорів страхування майна зменшилась на 360,5 тис. одиниць (до 1207,6 тис. одиниць) у порівнянні з відповідним показником станом на кінець I півріччя 2017 року [2].

Висновки. Таким чином, страхування майна є обов'язковим елементом кожної економічної і соціальної системи суспільства. Без розвинутої системи страхування економіка успішно функціонувати не може. В державах з розвинутою ринковою економікою майнове страхування займає стратегічну позицію, яка визначається тим, що воно надає гарантії поновлення порушених майнових інтересів у випадку непередбачуваних природних, техногенних та інших явищ, позитивно впливає на зміцнення фінансів держави. Воно не тільки звільняє бюджет від видатків на відшкодування збитків при настанні страхових випадків, але й є одним з найстабільніших джерел довгострокових інвестицій.

Література

1. Вовчак О. Д. Страхування: навч. посібник. 3-тє видання, стереотипне / О. Д. Вовчак. – Львів : Вид-во «Новий світ-2000», 2006. – 480 с.
2. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2018 року / https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/2018_rik/I%20_piv_2018/sk_I_piv_%202018.pdf

Кожухар Н. М

**Економічний коледж Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»
м. Київ**

СТРАХОВИЙ РИНОК УКРАЇНИ НА ШЛЯХУ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження обумовлена тими обставинами, що існування повноцінного ринку страхування є важливою умовою для підвищення добробуту населення та сталого економічного зростання. Страховий ринок є важливою складовою національної економіки. Розглядаючи досвід країн розвинутої економіки, страхування забезпечує суб'єктам господарської діяльності страховий захист їхніх інтересів від фінансових ризиків, фізичним особам захист майнових інтересів, відповідно. Сьогодні страховий ринок України розвивається та інтегрується у світовий ринок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування страхового ринку в цілому та окремі проблемні аспекти його розвитку досліджуються у роботах таких відомих вітчизняних науковців, як В. Д. Базилевич, В. Д. Бігдаш, Н. М. Внукова, Л. В. Временко, О. О. Гаманкова, О. М. Залетов, О. Д. Заруба, М. С. Клапків, В. Й. Плиса, О. В. Козьменко, А. А. Циганов, С. С. Осадець. Сучасний стан та перспективи європейської інтеграції страхового ринку України розглядали у своїх роботах Л. І. Васечко, О. С. Журавка, Ю. М. Попова, О. Ф. Філонюк та ін. Однак досі лишається актуальним дослідження практичних та теоретичних основ ефективного формування страхового ринку, вивчення нових тенденцій та перспективних напрямів розвитку, формування комплексу заходів щодо вдосконалення його функціонування.

Мета статті. Метою є дослідження впливу процесу євроінтеграції на страховий ринок України, виявлення негативних та позитивних наслідків інтеграції страхового ринку до європейського страхового простору.

Виклад основного матеріалу. Страховий ринок України так чи інакше інтегрується в європейський та світовий діловий простір.

Проведення економічної реформи і структурної перебудови економіки обумовлює необхідність подальшого розвитку національного страхового ринку як складової частини фінансового ринку України, що сприяє створенню підґрунтя для стійкого економічного зростання і забезпечує відшкодування збитків у разі стихійного лиха, аварій, катастроф та інших непередбачених подій, що негативно впливають на добробут населення, діяльність суб'єктів господарювання і держави.

Сучасний страховий ринок формується в умовах поступового підвищення базових макроекономічних показників, зокрема зростання валового внутрішнього продукту, низькі темпи інфляції, стабільність національної валюти, що дає змогу забезпечити динамічний його розвиток.

Процес інтеграції страхового ринку України до ЄС передбачає також наближення та уніфікування діяльності страхових компаній, покращення якості їхньої роботи. Такий процес інтеграції та трансформації має свої сильні та слабкі сторони. До основних потенційних переваг вітчизняних страхових компаній можна віднести:

- збільшення іноземних інвестицій у страховий ринок, зменшення тарифів на надання страхових послуг,
- запровадження європейських стандартів з класифікації ризиків у страхуванні, можливість захисту інтересів споживачів страхових послуг згідно з процедурою розгляду досудових спорів,
- сприяння захисту економічної конкуренції на страховому ринку України, – запровадження корпоративного управління діяльністю страхових компаній;
- удосконалення системи правового забезпечення ринку страхових послуг тощо.

Серед недоліків можна визначити:

- збільшення обсягів імпорту й можливість використання ринку України розвиненими країнами як ринок збуту своєї продукції, що призведе до занепаду неконкурентоспроможних галузей економіки;
- зменшення золотовалютних резервів та перетворення України на імпортоорієнтовану країну з вузькою спеціалізацією.

Ринок страхових послуг є другим за рівнем капіталізації серед інших небанківських фінансових ринків. Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2018 становила 291, у тому числі СК «life» – 31 компанія, СК «non-life» – 260 компаній, (станом на 30.06.2017 – 300 компаній, у тому числі СК «life» – 36 компаній, СК «non-life» – 264 компанії). Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2018 порівняно з аналогічною датою 2017 року, кількість компаній зменшилася на 9 СК [2].

Для забезпечення надійної та ефективного страхового захисту споживачів страхових послуг, підвищення інвестиційної привабливості та конкурентоспроможності вітчизняного страхового ринку України та його інтеграції в міжнародні системи страхування та перестрахування, необхідно, зокрема, закріпити дієву систему захисту прав споживачів, формування надійних механізмів забезпечення схоронності коштів інвесторів і страхувальників, підвищення фінансової грамотності населення.

Крім цього, необхідно продовжити розробку і прийняття проектів регуляторних актів, необхідних для виконання запланованих реформ згідно Комплексної програми розвитку фінансового сектора України до 2020 року.

Тренд на найближчі 5 років – страхові компанії йдуть в Digital. Це вплине на персонал, який задіяний в страхуванні. Компанії плавно йдуть від співпраці з агентами і переходять в онлайн. Великі провайдери страхового ринку України вже впроваджують мобільні додатки і чат-боти. Такі кроки приведуть до зростання конкуренції серед страхових компаній і брокерів.

Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів – основа введення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин.

Висновки. Узагальнюючи вищезазначене можна стверджувати, що страховий ринок України перебуває на етапі розвитку та інтеграції у світовий простір. Незважаючи на певні здобутки він характеризується недоліками, наявність яких показує перспективи розвитку і, таким чином, потенціал для України. З метою покращення ситуації вітчизняним страховикам необхідно переймати зарубіжний страховий досвід та змінювати власні моделі функціонування, зокрема: вдосконалювати механізм державного регулювання діяльності страхових компаній; адаптувати до світових стандартів страхове законодавство; впроваджувати новітні технології зі страхування та новітні стандарти якості обслуговування в цій сфері.

Інтегруючись до ЄС, Україна прагне створити ефективний фінансовий простір для усіх фінансових установ. Поглиблення міжнародної інтеграції України після вступу до СОТ та розширення ЄС актуалізує необхідність розв'язання проблеми забезпечення інвестиційної привабливості українського ринку фінансових послуг, зокрема страхового ринку. Європейська інтеграція для страхового ринку України – це європейський досвід, високі стандарти та інвестиції, сильний страховий ринок в Україні, якому будуть довіряти свої ризики клієнти.

Література

1. Гаманкова О. О. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі / О. О. Гаманкова, В. К. Хлівний // Фінанси України. – 2017. – № 5. – С. 58-67.
2. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (НАЦКОМФІНПОСЛУГ). – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/>
3. Пліса В. Й. Страхування: Підручник. – К.: Каравела, 2010. – 471 с.

Курчаба С. В.

**Львівський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»
м. Львів**

ПОРІВНЯННЯ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Актуальність дослідження. Питання коректного визначення платоспроможності страхових компаній в Україні потребує особливої уваги як з боку держави, так і з боку кожної окремої страхової організації, так як здатність страховика вчасно виконувати усі свої зобов'язання забезпечує стійкість страхового ринку та захист інтересів споживачів страхових послуг. Вивчення європейських методів розрахунку платоспроможності дає можливість удосконалити існуючу методику розрахунку маржі платоспроможності в Україні, що допоможе гармонізувати вітчизняне законодавство з європейським та покращить співпрацю України з ЄС в сфері страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядом теоретичних та практичних аспектів впровадження європейської системи контролю діяльності страхових компаній з метою гарантування їх платоспроможності займалися такі вітчизняні науковці, як: Гаманкова О. О., Юхименко В. М., Лондар С. Л., Шірінян Л. В., Ткаченко Н. В.

Мета статті. Визначення платоспроможності страхової компанії на прикладі ПрАТ «Страхова група «ТАС» за допомогою вітчизняного методу зіставлення фактичної та нормативної платоспроможності та європейського методу на основі Директиви Solvency II та порівняння отриманих результатів.

Виклад основного матеріалу. В основному нормативно-правовому акті України в галузі страхування ЗУ «Про страхування» не зазначено визначення сутності платоспроможності страхових організацій і лише в розділі III Закону України «Про страхування» описані основні умови, яких має дотримуватися страховик, щоб бути платоспроможним: наявність сплаченого статутного та гарантійного капіталу страховика; створення страхових резервів, достатніх для майбутніх страхових виплат і страхових відшкодувань; перевищення фактичного запасу платоспроможності (ФЗП) страховика над нормативним запасом платоспроможності (НЗП). [1]

З метою аналізу платоспроможності страховиків України на прикладі однієї страхової компанії, було опрацьовано річну звітність ПрАТ «Страхова група «ТАС» [2], яка надає послуги з ризикового виду страхування. Скориставшись формулами, наведеними у ЗУ «Про страхування» було розраховано ФЗП та НЗП за 2017 рік. Дані наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Розрахунок запасу платоспроможності ПрАТ «СГ «ТАС» за 2017 рік, тис грн

Нормативний запас платоспроможності на основі страхових премій	Нормативний запас платоспроможності на основі страхових виплат	Фактичний запас платоспроможності
174232,68	92014,46	448669,62

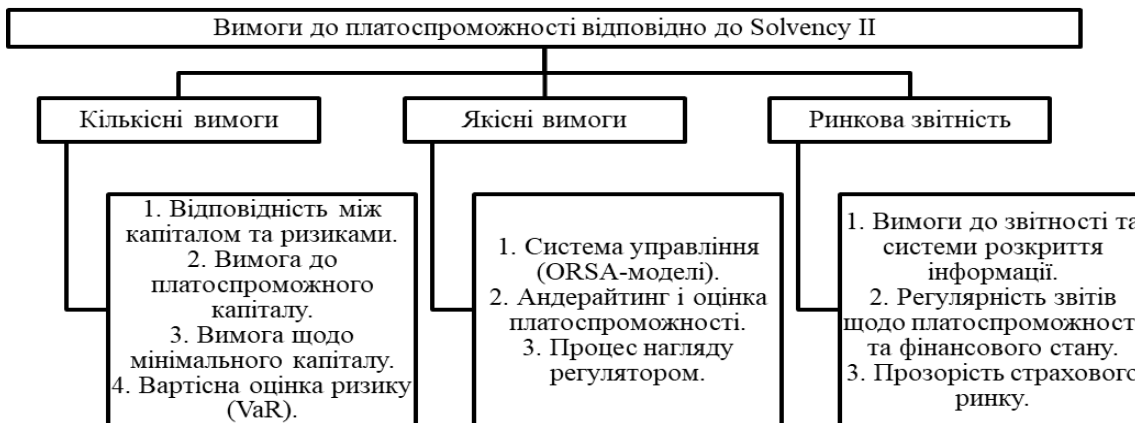
З двох запропонованих варіантів розрахунку показника нормативного запасу платоспроможності приймається той, що має більше значення. Тобто, проаналізувавши таблицю 1, можна зробити висновок, що НЗП ПрАТ «СГ «ТАС» на 2017 рік становить 174232,68 тис грн.

Як бачимо, згідно національного законодавства ПрАТ «СГ «ТАС» повністю дотримується умов забезпечення платоспроможності, так як її ФЗП перевищує НЗП, і компанії не загрожує ймовірність не розплатитися за зобов'язаннями.

В Україні діє система вимог до платоспроможності страховиків відповідно до застарілої європейської моделі Solvency I. Порівнюючи вимоги до визначення нормативної платоспроможності більшості розвинених країн, можна сказати, що вони є набагато жорсткішими порівняно з українськими. Тому Україні варто переглянути та удосконалити наявну систему оцінки платоспроможності, скориставшись сучасною Директивою ЄС - Solvency II.

Solvency II забезпечує можливість вдосконалення вимог до платоспроможності страховиків шляхом: впровадження системи, яка базується на обліку чинників ризику; використання інтегрованого підходу до формування страхових резервів і вимог до капіталу; використання внутрішніх моделей управління капіталом страховика; диверсифікації ризиків. [3, с. 217]

За структурою вимоги Solvency II аналогічні системі Basel II у банківському секторі, які адаптовані до страхової діяльності.

Рис.1. Вимоги до платоспроможності відповідно до Solvency II [4, с. 192]

Для обчислення платоспроможності страхової компанії варто звернути увагу саме на кількісні вимоги, які реалізуються через вимоги до мінімального капіталу (MCR) та платоспроможного капіталу (SCR).

Вимоги до мінімального капіталу – це нижня межа рівня капіталу, який повинен мати страховик для виконання своїх зобов'язань. Їх недотримання призводить до відкликання ліцензії на ведення страхової діяльності.

Обсяг MCR згідно із «Solvency II» становить:

- 1) 2,2 млн. євро для організацій, які займаються «non-life» страхуванням;
- 2) 3,2 млн. євро для організацій, що займаються «life» страхуванням;
- 3) 3,2 млн. євро для перестраховальних організацій. [5, с. 97]

Найбільша складність і трудомісткість виявляється у розрахунку необхідного платоспроможного капіталу (SCR), який повинен включати індивідуальні елементи ризику. Під час розрахунку SCR за стандартною формулою страховиків загальних видів страхування вимоги Solvency II враховують такі групи ризиків: страховий, операційний, кредитний, ринковий.

Оскільки розробка власної формули на основі комплексного врахування ризиків є доволі дорогою для страхових компаній, тому для аналізу платоспроможності страховика згідно європейських стандартів на прикладі ПрАТ «Страхова група «ТАС» скористаємося стандартною формулою.

Значення SCR може бути обчислене за формулою [6, с. 146]:

$$C = k_{\gamma} \times \sigma \quad (1)$$

де k_{γ} – критична точка розподілу Стьюдента при заданій надійності γ та односторонній критичній області (наприклад, $k_{0,99} = 2,33, k_{0,995} = 2,58$);

σ – середньоквадратичне відхилення.

Оскільки на величину необхідної платоспроможності впливає декілька ризиків, то загальний розмір SCR буде рівним [6, с. 145]:

$$C_{\text{ТОТ}} = C_{\text{ІР}} + C_{\text{МР}} + C_{\text{СР}} + C_{\text{ОР}} \quad (2)$$

Де, $C_{\text{ІР}}$ – необхідна платоспроможність для покриття страхового ризику;

$C_{\text{МР}}$ – необхідна платоспроможність для покриття ринкового ризику;

$C_{\text{СР}}$ – необхідна платоспроможність для покриття кредитного ризику;

$C_{\text{ОР}}$ – необхідна платоспроможність для покриття операційного ризику.

Значення необхідного обсягу ризикової надбавки (SCR) згідно методики Solvency II ПрАТ «СГ «ТАС» дорівнює 875844,88 тис. грн. У порівнянні з розрахованим НЗП згідно національного методу бачимо, що необхідний запас платоспроможного капіталу повинен бути у вісім разів вищим, ніж той, що розрахований за чинною методикою.

Висновки. Нині нормативно-правова база щодо питання регулювання діяльності страхових компаній використовує застарілі методи для аналізу платоспроможності, що може призвести до негативних наслідків як для окремої страхової компанії, так і для страхового ринку загалом. З прийняттям Директиви Solvency II українські страховики будуть більш підготовлені до виникнення ризиків та їхня діяльність стане більш безпечною. До того ж, виходячи з вимог Угоди про асоціацію, яку Україна підписала з ЄС, положення Директиви 2009/138/ЄС та Директиви 91/674/ЄС, які регулюють страхову діяльність в країнах ЄС, повинні бути впроваджені протягом чотирьох років з дати набрання чинності Угоди (до кінця 2018 року). Саме тому Україні слід якнайшвидше вжити усіх необхідних заходів для імплементації положень Директив, зокрема адаптувати українське законодавство згідно вимог ЄС.

Література

1. Про страхування : Закон України від 07.02.1996 р. №86/96-ВР (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
2. Офіційний сайт «СГ «ТАС» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tas-insurance.com.ua>
3. Слободянюк О. В. Фінансові механізми інституціонального розвитку страхового ринку України: дисертація на здобуття ступеня д.е.н. : спец. 08.00.08 / Донбаська державна машинобудівна академія / О. В. Слободянюк. – Краматорськ, 2017. – 485 с.
4. Юхименко В. М. SOLVENCY II в Україні: проблеми впровадження вимог до платоспроможності страхових організацій / В. М. Юхименко // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – Вип.12. – С. 191-195.
5. Лондар С. Л. Європейський досвід фінансового регулювання страхового ринку / С. Л. Лондар, Л. В. Шірінян // Наукові праці НДФІ. – 2011. – Вип. 1. – С. 89-102.
6. Ткаченко Н. В. Оцінка платоспроможності страховиків на основі комплексного врахування ризиків / Н. В. Ткаченко // Галицький економічний вісник. – 2010. – №1(26). – С. 141-153.

**Ольшановська К. А., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОBOB'ЯЗКОВОГО МЕДИЧНОГО СТРАХУВАННЯ

Актуальність дослідження. Потреба в реформуванні фінансового забезпечення медичних витрат назріла вже дуже багато років тому, адже фінансування охорони здоров'я українців не досягало жодного разу рекомендованих Всесвітньою організацією охорони здоров'я мінімальних 6% ВВП. Незважаючи на це, у українських урядовців не вистачало політичної волі для проведення медичної реформи, яка є неможливою без внесення змін в механізм фінансування медичних послуг та підвищення їх якості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні проблеми обов'язкового медичного страхування досліджували такі українські учені, як Л. Б. Баранник, М. А. Бас-Юрчишин, В. П. Биховченко, Є. В. Дяченко, О. В. Нікітчина, О. В. Степанова, І. В. Яковенко та інші. Однак потребує поглибленого дослідження проблема запровадження обов'язкового медичного страхування (ОМС), як основного джерела фінансування системи охорони здоров'я.

Мета статті. Метою статті є визначення перспектив реформування медицини та запровадження обов'язкового медичного страхування.

Виклад основного матеріалу. Обов'язкове медичне страхування є механізмом фінансування системи охорони здоров'я та складовою частиною державного соціального страхування, що забезпечує всім громадянам рівні можливості отримання медичної допомоги.

Аналіз світового досвіду фінансування охорони здоров'я на основі обов'язкового медичного страхування дає змогу виділити його особливості:

– соціальне медичне страхування як основний або додатковий вид фінансування системи охорони здоров'я;

– альтернативні види організації фондів ОМС: єдиний фонд для всього населення держави (функціонує в Угорщині, Республіці Корея, Туреччині, Люксембурзі, Польщі, Словенії); декілька єдиних фондів, кожен з яких обслуговує все населення певного регіону держави; фонди, які обслуговують населення одного і того самого регіону, але що не конкурують між собою (Австрія, Бельгія, Франція, Японія); декілька конкуруючих фондів, що можуть бути державними установами або приватними (Німеччина, Нідерланди, Чехія, Швейцарія та інші);

– розмір і порядок визначення внеску до фондів обов'язкового медичного страхування: одномоанітні ставки внесків для всього населення держави; частка внеску роботодавця та частка внеску робітника; обмеження внесків (за категоріями платників, регіонами тощо); наявність додаткових внесків, не пов'язаних із оплатою праці [7].

В Україні з 2000 р. було підготовлено понад 20 законопроектів, але не було єдиного бачення розвитку системи, оскільки, на думку фахівців, в основі цього лежало питання поділу сфер впливу на розпорядження

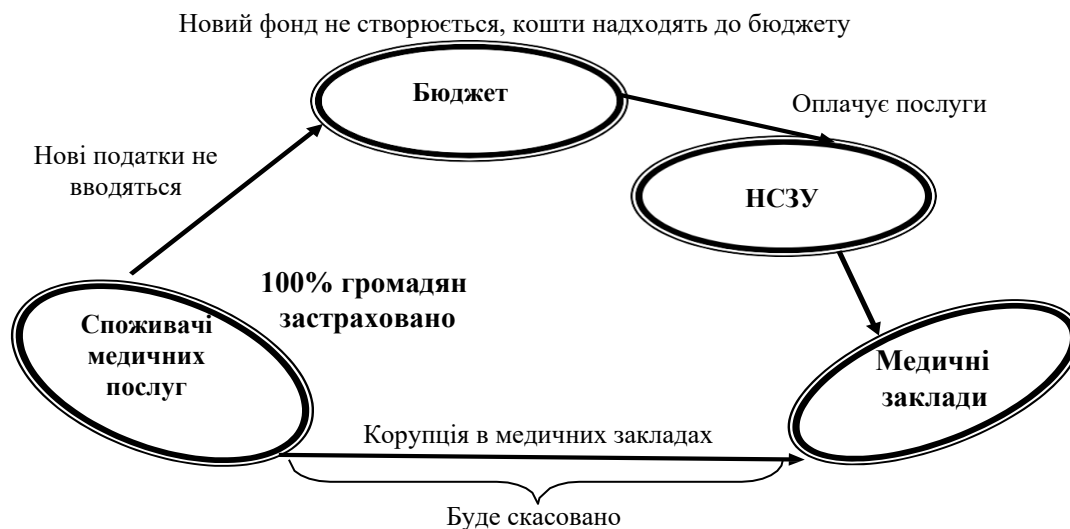
фінансовими потоками, які мають акумулюватися в результаті запровадження ОМС [1, с. 925]. Останні з них: законопроекти № 4981 «Про загальнообов'язкове соціальне медичне страхування в Україні» (Л. Денісова, А. Шипко, Б. Розенблат, І. Євремova, М. Поляков), № 4981-1 «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» (О. Мусій), № 4981-2 «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування в Україні» (О. Богомолец). Основний проект (№ 4981) передбачав накопичення страхових внесків із залученням приватних страховиків з метою подальшого їх використання для лікування людей. Були також альтернативні пропозиції МОЗ, які не передбачали залучення приватних страхових компаній.

І все ж таки 2017 р. став початком медичної реформи в Україні: було ухвалено Закони «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» [4] та «Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості» [5], а також схвалено Концепцію реформи фінансування системи охорони здоров'я України [6]. Метою реформи є запровадження нової моделі фінансування системи охорони здоров'я, яка передбачає чіткі зрозумілі гарантії держави щодо медичної допомоги, кращий фінансовий захист для громадян у випадку хвороби, ефективний та справедливий розподіл публічних фінансів та скорочення неформальних платежів.

Нова модель фінансування медичних витрат полягає у запровадженні медичного страхування без додаткових внесків, введенні гарантованого пакета медичної допомоги – чітко визначеного набору медичних послуг та ліків, право на отримання якого мають всі громадяни України.

Процес переходу на нову модель фінансування галузі буде поступовим та розрахований на 3 роки з остаточним запровадженням у 2020 р. Аналогічна модель (податки-бюджет-агенція) ефективно діє у Великій Британії, Скандинавських країнах, Італії, Іспанії та Канаді.

Запропонована МОЗ України реформа не потребуватиме введення додаткових податків і зборів. Страхові внески в Україні передбачені загальною системою оподаткування. Експерти вважають, що запровадження додаткового спеціального збору із заробітної плати чи фонду оплати праці недоречно в умовах економічної кризи [8]. Національна служба здоров'я України (НСЗУ) виконуватиме роль страховика. Гроші на покриття медичних видатків надходитимуть до цієї агенції з державного бюджету (рис. 1).

Рис. 1. Модель обов'язкового медичного страхування згідно з Концепцією*

*Джерело: побудовано автором за даними [2; 6; 8].

Реформа фінансування системи охорони здоров'я України передбачає три етапи: початковий, або підготовчий етап (2016–2017), етап запровадження (2017–2018) на рівні первинної медичної допомоги (сімейні лікарі, педіатри, терапевти), та заключний етап (2019–2020) на рівні амбулаторних спеціалістів (кардіологи, отоларингологи, гастроентерологи тощо). На всі ці роки будуть діяти обидві системи фінансування охорони здоров'я: модель Семашко та обов'язкове медичне страхування згідно з Концепцією.

Планується впровадження чітко визначеного державного гарантованого пакета медичних послуг, що базуватиметься на пріоритетах охорони здоров'я та з урахуванням економічного стану держави. Обсяг фінансування державного гарантованого пакета медичних послуг є динамічною величиною, яка щорічно затверджується парламентом. Держава у 2018 р. платитиме лікарю щорічно 370 грн за одного пацієнта без урахування відповідних вікових коефіцієнтів, а з 2019 р. цю суму планують збільшити до 450 грн. Розрахунки для вторинної та третинної ланки медичної допомоги досі тривають [3].

Висновки. Світовий досвід у сфері медичного страхування свідчить про високу ефективність різних моделей та систем обов'язкового медичного страхування. Проаналізована медична реформа в Україні має уможливити створення такої моделі фінансування медичних витрат, яка матиме гарантії на державному рівні, буде захищати громадян України у разі хвороби, сприятиме подоланню корупції при розподілі фінансових ресурсів та під час надання медичних послуг.

Література

- 1.Бас-Юрчишин М. А. (2015). SWOT-аналіз ринку медичного страхування в Україні. Young Scientist, № 2 (17). – С. 923– 927.
- 2.Кириченко А. В. Розвиток соціального страхування в Україні : монографія. – К. : КОМПРИНТ, 2017. – 197 с.
- 3.Медична реформа: інструкція з використання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/медична-реформа-інструкція-з-використання/a-41028428>
- 4.Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення : закон України від 19 жовтня 2017 р. № 2168-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2168-19>
- 5.Про підвищення доступності та якості медичного обслуговування у сільській місцевості : закон України від 14 листопада 2017 р. № 2206-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2206-19>
- 6.Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я України : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 листопада 2017 р. № 113-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80/page>
- 7.Степанова О. В. Обов'язкове медичне страхування як фактор фінансової стійкості охорони здоров'я в Україні / О. В. Степанова // Ефективна економіка – 2015. – № 11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvna-ekonomika&s=ua&z=4578>
- 8.Українцям не потрібно буде додатково платити за страхову медицину [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tvoemisto.tv/news/ukraintsyam_ne_potribno_bude_dodatkovno_platyty_za_strahovu_medytsynu_81609.html

**Франчук М. М., Корольова О. А., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

**ВПЛИВ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ПРОЦЕСИ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ
СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ**

Актуальність дослідження. В умовах сьогодення, при стрімкому технологічному процесі, конкуренція є не від'ємною частиною в процесі функціонування кожного суб'єкта господарювання. Ринок страхування в Україні займає значний сегмент фінансового ринку України, а рівень конкурентоспроможності страхової компанії визначає місце страховика на ринку.

Об'єктивна необхідність удосконалення системи управління конкурентоспроможністю страховика та її адаптація до сучасних умов вітчизняного страхового бізнесу визначають необхідність подальших досліджень даної проблематики. Зважаючи на зазначене, важливим є розвиток науково-методичних засад управління конкурентоспроможністю, як ключового напрямку фінансового управління страхової компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема конкурентоспроможності та конкурентних переваг присвячена велика кількість наукових публікацій. Базові теоретичні положення та концептуальні засади викладені у наукових працях таких зарубіжних авторів, як Д. Аакер, І. Ансофф, Ж. Ж. Ламбен, Ф. Найт, М. Портер, П. Роуз, Г. Хемел.

До вітчизняних вчених, праці яких присвячені питанням конкурентоспроможності страхових компаній належать: Л. Л. Антонюк, П. Ю. Беленький, Н. М. Внукова, М. І. Долішій, М. О. Кизим, Г. В. Кравчук, О. Є. Кузьмін, О. В. Козьменко, І. О. Піддубний, В. С. Пономаренко, О. М. Тищенко, О. Б. Чернега, О. А. Швиданенко, З. Є. Шершньова, В. Г. Шинкаренко [1, 2] та ін.

Узагальнення та аналіз наукових результатів дозволили визначити неадекватність системних комплексних досліджень, присвячених фінансовим аспектам управління конкурентоспроможністю вітчизняних страхових компаній у сучасному бізнес-середовищі.

Мета статті. Метою статті є вивчення впливу конкурентного середовища на процеси фінансового управління страхової компанії для підвищення рівня її конкурентоспроможності.

Вклад основного матеріалу. Конкурентне середовище – це результат і умови взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає відповідний рівень економічного суперництва і можливість впливу окремих економічних агентів на загальну ринкову ситуацію. Важливим є те, що конкурентне середовище утворюється не лише і не стільки власне суб'єктами ринку, взаємодія яких викликає суперництво, але в першу чергу – відносинами між ними.

Розглядаючи конкурентне середовище через призму страхового ринку, варто зазначити що це свого роду специфічний простір, де поведінка однієї страхової компанії буде мати вагомий вплив на інших учасників ринку, що в свою чергу буде мати вплив на розвиток ринку в цілому.

Конкурентне середовище страхової компанії поділяється на внутрішнє, фактори якого можуть бути контрольовані страховиком (фінансовий стан, діюча система управління, планування та контроль діяльності, організаційна структура, достатність рівня кваліфікації персоналу), та зовнішнє (мікросередовище та макросередовище), на фактори якого страховик не може здійснити прямиї вплив.

Зовнішнє мікросередовище страховика формується наступними складовими: контактні аудиторії, ринки, клієнти, конкуренти, посередники, канали реалізації, асистанські компанії, громадськість тощо.

Зовнішнє макросередовище є сукупністю соціально – демографічних (якісно-кількісні зміни у структурі

населення), економічних (зміни у доходах населення, рівні зайнятості, заощаджень, рівні інфляції тощо), політико-правових (набуття чинності нових законів та постанов), культурних (ставлення громадськості до даного страховика, продукту чи послуги, зміни стилю життя та цінностей), науково-технічних факторів (рівень розвитку комунікаційних та інноваційних технологій).

Із змінами у зовнішньому та внутрішньому середовищах змінюються також порівняльні конкурентні переваги щодо інших організацій галузі.

Подальший розвиток конкурентних відносин у вітчизняному страховому секторі пов'язаний із концентрацією внутрішнього ринку страхових послуг. При цьому передбачають присутність іноземних страхових компаній. Нині на українському ринку страхових послуг не залишилося сильних національних страхових компаній. Багато їх цілком або частково належать іноземним фінансовим групам. Це пов'язано із високою доходністю страхової справи в Україні.

Формування конкурентного середовища на страховому ринку відбувається під впливом різних чинників, які обумовлюють ефективність та інтенсивність цього процесу. Діяльність страхової компанії обумовлена впливом як зовнішніх факторів, так і внутрішніх резервів.

Внутрішніми чинниками формування конкурентного середовища на страховому ринку є: доступність представництв на страховому ринку – з точки зору страховика доступність та зручність офісів компанії дозволяє збільшити клієнтську базу, а для клієнтів швидкість та зручність обслуговування; частка страхового ринку, яку займає певна страхова компанія – маючи більше представництв та займаючи значний відсоток на ринку, страхова компанія має більш вагомий вплив на формування цін на послуги; перестраховування, інструмент який забезпечить фінансову стійкість страхових компаній на ринку – диверсифікація страхової послуги є інструментом розподілу відповідальності, яка дозволяє розширити страхові послуги; співпраця та запозичення досвіду у іноземних компаній – співпраця з іноземними компаніями спонукає освоювати інші ринки і переймати досвід поза межами українського ринку; гнучка система ціноутворення на страхові послуги – отримання знижки або зниження ціни на послугу дозволяє привернути увагу клієнта, але для страховика даний чинник є прибутковим лише зі збільшенням обсягів продажів послуг.

Що стосується зовнішніх чинників, які формують конкурентне середовище на страховому ринку, до них належать: індекс конкурентоспроможності країни, індекс якості життя; ВВП на душу населення; інноваційний потенціал внутрішнього страхового ринку (здатність страховика розробляти, удосконалювати і впроваджувати нові продукти і стратегії розвитку на страховий ринок); політична ситуація (в залежності від політичної ситуації даний чинник проявляється у стримуванні інтересів окремих компаній); система оподаткування; рівень інвестиційної привабливості країни та інші.

Висновки. Враховуючи, що безпосередній вплив страхової компанії на зовнішні чинники формування конкурентного середовища обмежений, рівень конкурентоспроможності страхової компанії буде залежати від здатності та можливостей фінансової установи гнучко, вчасно і без додаткових витрат адаптуватися до умов зовнішнього середовища. Крім цього, як внутрішні, так зовнішні чинники формування конкурентоспроможності страхової компанії не є ізольованими, вони діють системно, що посилює наслідки дії кожного окремо взятого.

Література

1. Козьменко О. В. Страховий ринок України у контексті сталого розвитку: Монографія. – Суми: ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – 352 с.
2. Кравчук Г.В. Методологічні засади управління конкурентоспроможністю страхових компаній: дис. д-ра екон. наук / Г. В. Кравчук. – Суми, 2010. - Режим доступу: http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/51373/7/Kravchuk_%20Metodolohichni_zasady.pdf

3. Підходи до управління фінансами суб'єктів господарювання в ринкових умовах

**Гензера О. О., Гензера Д. О., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

СИСТЕМА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА РІВЕНЬ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. В умовах нестабільної економіки, яка характеризується значними змінами макро- і мікроекономічних факторів та волатильністю конкурентного середовища, пріоритетним завданням підприємств є формування фінансового потенціалу та пошук ефективних методів управління ним для свого ринкового розвитку. Досить важливим є врахування при процесі формування фінансового потенціалу підприємства дії системи впливу зовнішніх та внутрішніх факторів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження проблем формування та використання фінансового потенціалу підприємства займалися наступні вчені: Бурковська А. В., Гнатишин Л. Б., Гнип Н. О., Калашнікова Т. В., Комарецька П. В., Маринич І. А., Маслиган О. О., Мойсеєнко І. П., Пузирьова П. В., Руда Р. В. та ін.. У той же час ці проблеми і надалі залишаються актуальними та потребують подальшого дослідження.

Метою статті є дослідження процесів формування системи факторів впливу на рівень фінансового потенціалу підприємства.

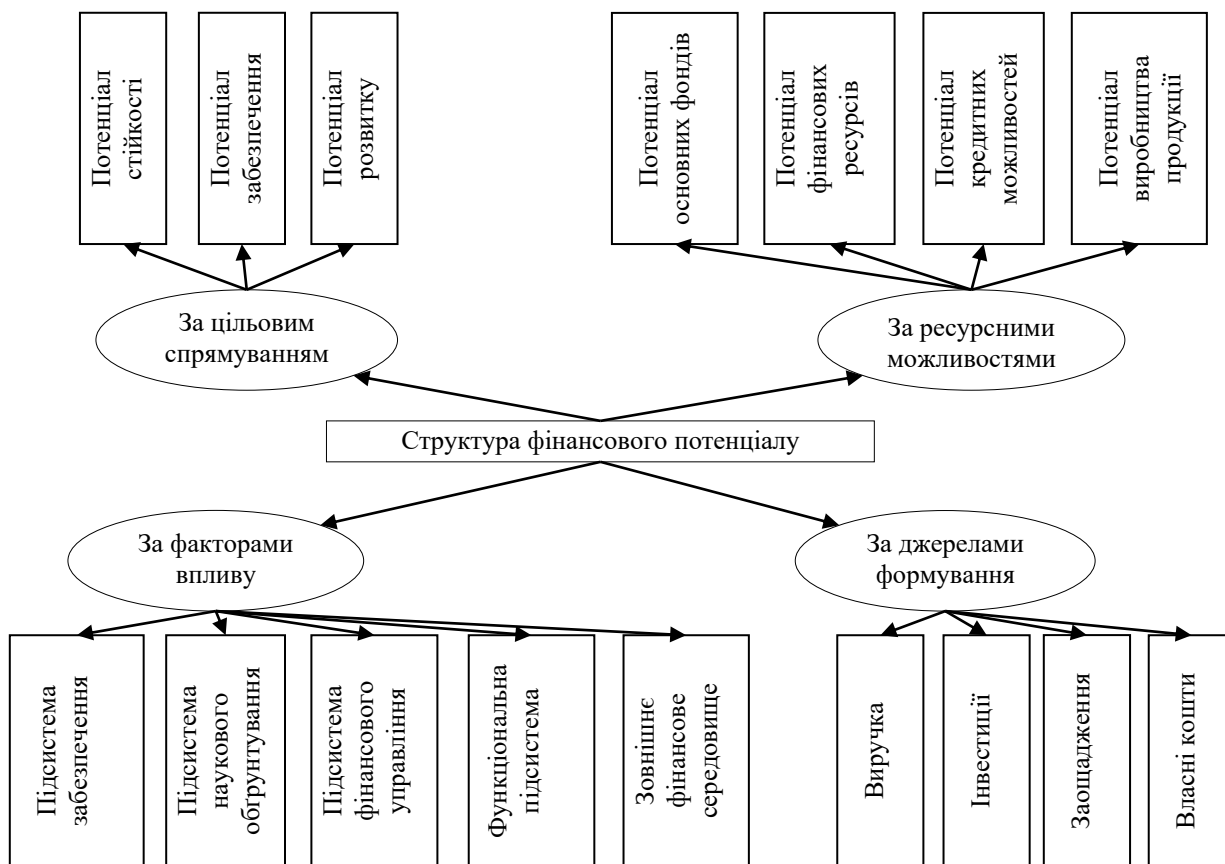
Виклад основного матеріалу. Фінансовий потенціал являє собою складову економічного потенціалу, перебуває у тісному взаємозв'язку з іншими його складовими та забезпечує сталий розвиток підприємства та його конкурентоспроможність. Однак для оцінювання фінансового потенціалу вважаємо за необхідне розглянути його будову. Отже, складовими можемо виділити:

фінансовий потенціал стійкості, тобто здатність підприємства забезпечувати свою життєдіяльність власними коштами;

фінансовий потенціал забезпечення, що характеризує ефективність розпорядження власними коштами та доцільність та оптимальність умов залучення фінансових засобів ззовні;

фінансовий потенціал розвитку, що є проявом здатності розвитку підприємства на основі інвестиційних вкладень.

Проаналізувавши підходи авторів щодо будови фінансового потенціалу, можемо їх класифікувати за певними ознаками (рис. 1).

Рис. 1. Структурна будова фінансового потенціалу підприємства

На нашу думку, найбільш точною є структура фінансового потенціалу за ресурсними можливостями, оскільки, на відміну від інших підходів, вона розглядає фінансовий потенціал не лише як фінансові ресурси, а й як можливу перспективу розвитку підприємства на майбутнє, враховуючи всі види діяльності. Окремими складовими можемо виділити внутрішній фінансовий потенціал, що представлений валовими накопиченнями, джерелами коштів, дохідністю, активами підприємства, капіталом, показниками балансу та зовнішній фінансовий потенціал, що являє собою інвесторів, страхові компанії, фінансові інститути.

Потенціал підприємства являє собою складну систему взаємопов'язаних елементів, що забезпечують можливості для цілеспрямованого розвитку; наявність ринкових можливостей, кадрових, інформаційних, фінансових, організаційних ресурсів, що в сукупності будуть використані для розвитку підприємства. Чинники впливу на потенціал підприємства можна згрупувати наступним чином:

а) чинники макросередовища:

- політичні (політична ситуація в країні, підтримка підприємництва та бізнесу органами влади);
- економічні (валютно-грошова та фіскальна політика, рівень зайнятості населення, економічні реформи);
- технологічні (впровадження інновацій, контроль за якістю продукції);
- соціально-культурні (моральні цінності, соціальний захист населення, ставлення до підприємництва, дискримінація у бізнесі);

- екологічні (екологічне законодавство, доступність сировинних баз, ціни на сировину);
- міжнародні (валютні курси, тарифні ставки, можливість експорту, митні тарифи);

б) чинники мікросередовища:

- споживачі (імідж та репутація підприємства, фінансова забезпеченість споживача, популярність продукції);
- конкуренти (бар'єри входу на ринок та виходу з нього, технологічне забезпечення конкурентів, поведінка конкурентів);
- постачальники (якість сировини, стабільність та оптимальність цін, бажання співпрацювати, умови кредитування, ефективність постачання);

в) чинники внутрішнього середовища:

- цілі – кінцевий результат, якого намагається досягти підприємство;
- завдання – це визначена робота підприємства, що повинна бути виконана в певні строки для досягнення результативності;
- структура організації – це чітко сформульовані зв'язки між технологічними процесами, рівнями ієрархії, що забезпечують максимальну ефективність діяльності;
- технології – система операцій, що перетворює ресурси підприємства у продукцію;
- кадри – персонал, що діє для досягнення цілей підприємства [1].

Взаємодія всіх перелічених чинників може як посприяти покращенню потенціалу підприємства, так і спричинити його негативні зміни.

На фінансовий потенціал здійснюють вплив такі фактори (рис. .2).

Рис. 2. Фактори впливу на фінансовий потенціал підприємства [2, с. 192]

Висновки. Фінансовий потенціал являє собою сукупність фінансових ресурсів виробничо-господарської діяльності та можливість їх залучення для досягнення фінансових результатів на поточний момент та зі стратегічним спрямуванням.

В сукупності всі перераховані фактори не лише впливають на фінансовий потенціал підприємства, а й прямо чи опосередковано беруть участь у його формуванні. Тому їх важливо враховувати при оцінці фінансового стану, плануванні показників та виборі стратегії підприємством.

Література

1. Мойсеєнко І. П. Аналіз фінансового потенціалу підприємства / І. П. Мойсеєнко // Науковий вісник. – 2016. – № 5. – С. 201-206.
2. Мельник І. І. Оцінка та діагностика фінансового потенціалу підприємств / І. І. Мельник // Економічний простір. – 2010. – № 20. – С. 190-199.

Дегалюк А. М, Гордєєва Т. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Фінансово-господарська діяльність вітчизняних підприємств неможлива без наявності і руху грошових коштів, який і визначає вхідні та вихідні грошові потоки. Визначення сутності поняття «грошовий потік», а також «управління грошовими потоками» є дискусійним питанням серед багатьох учених-економістів. На сьогодні через велику різноманітність поглядів та дискусій, що тривають стосовно даного питання, воно залишається недостатньо вивченим у науковій літературі. Необхідність подальшого дослідження сутності та основних аспектів ефективного управління грошовими потоками підприємства зумовлена тим, що без наявності грошових потоків на підприємстві неможливий жоден напрям його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сутність грошей у функціонуванні підприємства та шляхи їх надходження досліджували такі вчені-класики економічної науки, як А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, Дж. Кейнс. Теоретичні та практичні аспекти сутності грошових потоків, а також управління грошовими потоками підприємства знайшли відображення у працях вітчизняних та закордонних учених, таких як: І. О. Бланк, М. Д. Білик, Ф. Ф. Бутинець, В. М. Гриньова, Г. Г. Кірейцев, І. А. Маркіна, А. М. Поддєрьогін, Ю. Брігхем, Р. Брейлі, Дж. Ван Хорн та ін. Ці науковці глибоко вивчали дане питання, а також зробили значний внесок для подальшого його дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні та подальшому уточненні сутності поняття грошових потоків, а також дослідженні основних аспектів управління грошовими потоками підприємства.

Виклад основного матеріалу. Управління грошовими потоками підприємства є важливим елементом в організації його фінансово-господарської діяльності. Також управління грошовими потоками підприємства є необхідною функціональною стратегією, успіх якої виступає запорукою високих результатів підприємницької діяльності, конкурентоздатності та динамічного розвитку підприємства [1, с. 108].

Управління грошовими потоками підприємства покликано виконувати такі завдання, як: визначення оптимального обсягу грошових коштів на певну дату, аналіз структури джерел грошових коштів та їх співвідношення, аналіз платоспроможності підприємства, інвестування грошових коштів та запозичення грошових коштів у коротко- та довгострокових періодах тощо. Оптимальне управління грошовими потоками забезпечує збалансованість фінансово-господарської діяльності підприємства, що безпосередньо впливає на досягнення економічної мети діяльності підприємства. При проведенні аналізу грошових потоків важливим є врахування генерування грошових потоків всіма суб'єктами, з якими взаємодіє у своїй діяльності підприємство.

Узагальнення поглядів на дослідження аналізу грошових потоків підприємства у науковій літературі дає змогу виокремити їх у дві групи підходів:

- 1) статичний підхід – проведення аналізу збалансованості грошових коштів підприємства у певний момент часу;
- 2) динамічний підхід – проведення аналізу динаміки грошових потоків підприємства за визначений період часу.

Вчені О. І. Бородин, І. В. Ішина, Н. М. Наточєєва, А. М. Сорочайкін [2] запропонували систематизацію відмінних рис між статичним та динамічним підходами до дослідження грошових потоків підприємства, які викладено у табл. 1. Застосування даних методичних положень дозволяє втілювати на практиці ефективніше прогнозування, планування, організацію та контроль за грошовими потоками підприємства, своєчасно реагувати на виклики навколишнього середовища.

Таблиця 1

Характеристики підходів до дослідження грошових потоків підприємства

Критерій дослідження грошових потоків підприємства	Статичний підхід	Динамічний підхід
Об'єкт дослідження	Статична величина запасу грошових коштів підприємства	Рух, зміна грошових коштів підприємства за визначений інтервал часу (грошовий потік)
Час аналізу	Станом на звітну дату	Часовий інтервал
Методологічна основа дослідження	Опис показників стану грошових котів на звітну дату	Опис функціонування підприємства в динаміці з врахуванням сукупності факторів, які чинять вплив на рух і трансформацію грошових коштів
Інформаційна база дослідження	Фінансова і статистична звітність, що відображає поточні показники господарської діяльності підприємства (наприклад, баланс, звіт про прибутки і збитки тощо)	Специфічна звітна документація, що відображає рух грошових коштів підприємства (наприклад, звіт про рух грошових коштів)
Результат проведеного дослідження	Оцінка фінансового стану підприємства на звітну дату	Оцінка фінансового стану та причин, які лежать в його основі й обумовлюють такий стан підприємства

Джерело: сформовано на основі [2, с. 128].

Раціональне управління грошовими потоками підприємства є вагомим елементом процесу збільшення обігу його капіталу. Отже, прибутковість діяльності підприємства прямо взаємодіє із системою управління грошовими потоками. Ми вважаємо, що систему управління грошовими потоками підприємства доцільно реалізувати за допомогою певних етапів управління (рис. 1).

Рис. 1. Система управління грошовими потоками підприємства

Джерело: сформовано на основі [3]

Планування і прогнозування грошових потоків є елементами внутрішньогосподарського фінансового прогнозування та планування на підприємстві, у результаті використання яких досягається узгодженість величини очікуваних грошових потоків із потребами фінансового забезпечення господарських операцій підприємства в рамках його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

Основним завданням етапу прогнозування і планування є запровадження дієвого плану надходжень та видатків грошових коштів підприємства в контексті окремих складників його господарської діяльності, який забезпечить безперервну платоспроможність. У рамках другого етапу, на нашу думку, доцільно: запровадити масштаб цін на товарний асортимент підприємства; розробити основні аспекти ведення грошових розрахунків підприємства з клієнтами; розробляти та впроваджувати методику залучення додаткових фінансових ресурсів для здійснення діяльності підприємства; розробляти та реалізовувати заходи, спрямовані на мобілізацію фінансових ресурсів як із внутрішніх, так і з зовнішніх джерел. Фінансовий контролінг на третьому етапі передбачає побудову систем контролю над грошовими активами, моніторинг виконання планових показників фінансово-господарської діяльності підприємства та дотримання встановлених значень.

Важливими аспектами в системі управління грошовими потоками підприємства є коригування показників та оцінка досягнутих результатів. Для здійснення коригування фінансові менеджери можуть переглядати цільові (прогнозні та планові) показники формування грошових потоків підприємства; відстрочувати формування вихідних грошових потоків шляхом здійснення пролонгації заборгованості, реструктуризації боргів; інкасувати відстрочені вхідні грошові потоки [4, с. 425].

Висновки. Ефективне управління грошовими потоками призводить до фінансової гнучкості підприємства, а саме збалансованості надходжень і видатків грошових коштів, збільшення обсягів продаж, оптимізації витрат за рахунок доцільного перерозподілу ресурсів, залучення кредитів на вигідних умовах, а також підвищення платоспроможності підприємства.

Для підвищення ефективності управління грошовими потоками підприємства важливо дотримуватися таких рекомендацій: узгоджувати стратегічні цілі підприємства з його фінансовими можливостями; планувати довгострокові та короткострокові шляхи розвитку підприємства; забезпечити оптимізацію грошових потоків та їх ефективне фінансування; здійснювати постійний контроль над розподілом грошових коштів; формувати резервні джерела фінансування; підвищувати рівень залучення інвестицій до підприємства.

Література

1. Балабанов И. Т. Финансовый анализ и планирование / И. Т. Балабанов ; 2-е изд, доп. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 208 с.

- 2.Бородин А. И. Эволюция подходов к определению денежных потоков предприятия /А. И. Бородин, И. В. Ишина, Н. Н. Наточеева, А. Н. Сорочайкин // Вестник самарского государственного университета. – 2013. – №1(102) . – С. 125-131
- 3.Нагайчук В. В. Управління грошовими потоками підприємства / В. В. Нагайчук // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – № 1(52). – С. 245–249.
- 4.Поддєрьогін А. М. Фінансовий менеджмент / А. М. Поддєрьогін. – К. : КНЕУ, 2005. – 536 с.

Dobrovolskyi A. O., Tsurkan I. M., Nechai N. M.
National Technical University «Dnipro Polytechnic»
Dnipro

METHODICAL APPROACHES TO ANALYSIS OF THE ENTERPRISE CAPITAL

Relevance of research. Capital and its structural model have a direct influence on the financial state of the enterprise, in particular on solvency, liquidity and profitability. Capital is the main element and the basis for management of economic activity of the enterprise, therefore its thorough and professional analysis allows to receive justified and important information about the financial state of the object and to develop the appropriate managerial decision, which will allow the enterprise to achieve the assigned tasks [1, c. 53].

In modern conditions of managing and development of market economy in Ukraine with a high level of responsibility and independence of economic entities in the domain of development and acceptance of managerial decisions, extremely urgent are the questions of improving the methodology of enterprise capital analysis.

Analysis of recent research and publications. The research of theory and methodology of analysis of the enterprise capital is the subject of numerous proceedings and publications by Ukrainian economists, in particular: M. D. Bilyk [2], I. A. Blank [3], M. A. Bolyukh [4], V. O. Podol'skaya [5], T. V. Savitskaya [6], L. Ya. Sozanskiy [7], L. M. Yancheva [8] and others.

The thorough analysis of the financial state of business entities is of great importance for effective enterprise management, and so is the analysis of capital, which is the main element and the basis for doing business. Various studies have shown that currently there is no single clear method for analyzing the capital of an enterprise with an established set of analytical indicators. Besides there is no unified approach to the calculation of certain coefficients.

The purpose of the article is to summarize the methodical approaches to the analysis of an enterprise capital and to develop a structural-logical model for the analysis of capital.

Presentation of the main material. To justify the purpose of analysis of the enterprise capital, the directions of analysis and the system of indicators, a theoretical review of scientists' work on existing methodological approaches to the analysis of enterprise capital was carried out. The results of the review allow to assert that:

- the analysis of the enterprise capital is often carried out as a component of the analysis of the financial condition of the enterprise or the first stage of optimization of the capital structure of the enterprise within the framework of the capital management system;
- there is no like-mindedness among scientists on directions, purposes and the tasks of analysis of the capital of the enterprise;
- a number of coefficients that characterize financial stability, solvency, business activity and profitability of an enterprise are proposed as indicators for estimating a company capital. This adds difficulty to analytical work and requires a clear demarcation regarding the needs of assessment of the availability and efficiency of capital utilization;
- analytical functions are considered separately from the management process, due to this a high-quality capital management system cannot be established.

The purpose of the analysis of enterprise capital, in our opinion, should be the research and assessment of the state and the dynamics of ratings which characterize the process of forming and using enterprise capital, which will allow to develop sound management decisions to ensure the growth of value and cost of the enterprise.

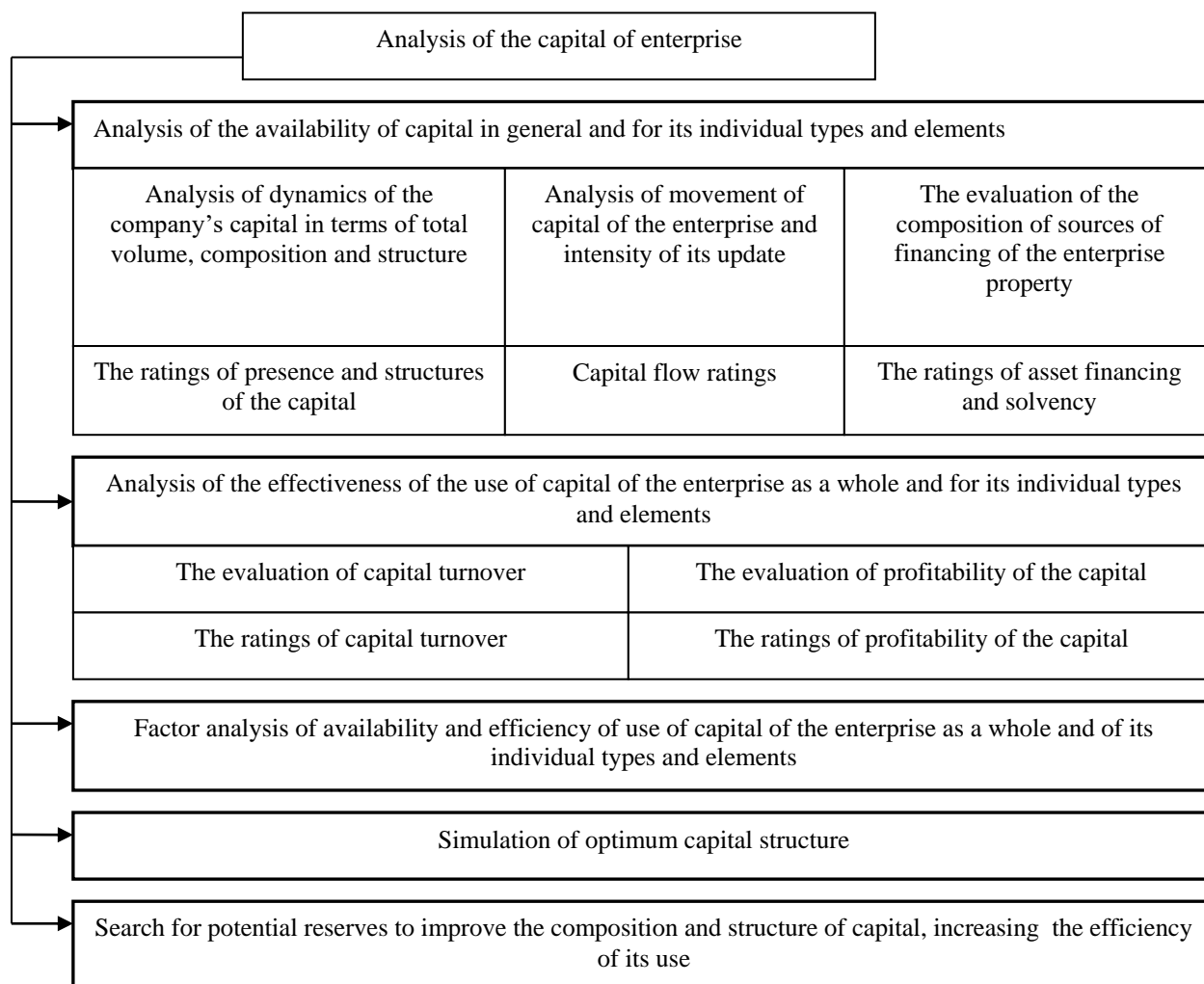
According to purpose of analysis, we have defined the following main areas of analytical research of enterprise capital:

- analysis of the availability of enterprise capital;
- analysis of the efficiency of enterprise capital usage;
- factor analysis of availability and efficiency of enterprise capital usage;
- optimization of the enterprise capital structure;
- search for potential reserves for improving the composition and structure of capital, increasing the efficiency of its use;
- formation of proposals for the practical implementation of the attraction of identified reserves.

The structural-logical model of the methodology for analyzing capital on the determined directions and the ratings for each of them is presented in the Fig. 1.

Each of the areas of the analysis of enterprise capital requires the solution of certain analytical tasks and use of an appropriate system of ratings and methods for their analytical processing.

The specified groups of ratings are characterized by particularity and are calculated on the basis of the financial statements of the enterprise.

Fig.1 Structural-logical model of the methodology of capital analysis

Conclusions. The presented model will allow to effectively organize the process of assessing the availability and efficiency of using the enterprise capital, optimization of its structure; to provide a scientific justification of finding reserves for improvement of the composition and structure of the enterprise capital, increasing the efficiency of its use to ensure the growth of the value and cost of the enterprise; to develop activities for the practical implementation of identified reserves and to form alternative proposals for making rational management decisions. Eventually, each enterprise decides independently, what volumes of capital to attract and which structure to grant to them; chooses sources of financing and other factors of forming and managing the capital of the enterprise.

References

1. Пономарьов Д. Е. Капітал підприємства: сутність та аналіз формування та використання / Д. Е. Пономарьов // Інвестиції: практика та досвід. – 2016. – №5. – С. 53-58.
2. Фінансовий аналіз: навч. посіб. / М. Д. Білик, О. В. Павловська, Н. М. Притуляк, Н. Ю. Невмержицька. – К. : КНЕУ, 2005. – 592 с.
3. Бланк И. А. Финансовый менеджмент / И. А. Бланк. – К.: Ника-центр, 2001. – 528 с.
4. Болюх М.А. Економічний аналіз: навч. посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток: за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
5. Подольська В. О. Фінансовий аналіз: навч. посібник В. О. Подольська, О. В. Яріш. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 488 с.
6. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – К. : Знання, 2004. – 654 с.
7. Созанський Л. Й. Фінансове регулювання формування і використання капіталу будівельних підприємств: монографія / Л. Й. Созанський. – К.: Вид-во Європейського університету. – 2012. – 219 с.
8. Янчева Л. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління капіталом підприємств торгівлі: теорія та практика : монографія / Л. М. Янчева, Н. Б. Кашена, Г. Л. Чміль : Х. – ХДУХТ, 2016. – 537с.

Дудник Н. В., Богацька Н. М.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

КАПІТАЛ ТА ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. На сьогодні ще не повною мірою розв'язано питання щодо розкриття економічної природи та категоріальної сутності фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, недостатньо дослідженою залишається фінансова діяльність підприємств за умов трансформаційної економіки. Усе це об'єктивно потребує нових підходів до формування та використання фінансових ресурсів як із погляду теорії, так і практики

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обґрунтування економічної сутності капіталу та фінансових ресурсів підприємств, їх ролі в економічній системі держави, питання оптимізації джерел їх формування та ефективного використання отримали широке висвітлення в працях зарубіжних та вітчизняних учених-економістів: С. Брю, О. Д. Василика, Г. Дональдсона, Л. А. Дробозіної, Л. О. Лігоненко, К. Макконнела, Дж. С. Мілля, В. М. Опаріна, К. В. Павлюка, А. М. Поддєрьогіна, О. Р. Романенко, М. І. Савлука та ін.

Мета статті. Розкриття змісту поняття капітал та обґрунтування сутності фінансових ресурсів суб'єктів господарювання.

Викладення основного матеріалу. Термін «капітал» виник від латинського слова «capitalis» (головний, основний). Точного визначення цього терміну за всю історію економічних вчень нікому не вдалось дати.

Водночас, слід відзначити, що капітал, з одного боку, – це сукупність ресурсів, яка володіє потенціалом приносити економічні вигоди, а з другого – це:

- виробничі відносини (основний та оборотний капітал);
- відношення власності (власний та залучений капітал)[1].

Основний капітал переноситься на кінцевий продукт (відтворюється у ньому) частинами протягом тривалого строку за допомогою механізму амортизації. До основного капіталу відноситься та частина капіталу, яка авансується для придбання засобів праці: основних засобів (машин, обладнання, споруд, будов, транспортних засобів тощо), нематеріальних активів, довгострокових фінансових інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів та інших необоротних активів.

Оборотний капітал, на відміну від основного, повністю переноситься на кінцевий продукт протягом одного виробничого циклу, в кінці якого повністю відтворюється в цьому продукті. До оборотного капіталу відноситься капітал, який авансується на купівлю предметів праці (сировини, палива, напівфабрикатів тощо) та робочої сили. Протягом одного обороту основного капіталу (від моменту вкладення грошових коштів у придбання основних активів до їх відтворення) оборотний капітал здійснює безліч оборотів.

Власний капітал – це власні джерела фінансування підприємства, які внесені його засновниками (учасниками), або суми реінвестованого чистого прибутку, нагромаджені протягом строку існування підприємства, а також дарчий капітал. На момент утворення підприємства його початковий капітал втілений у активах, інвестованих засновниками (учасниками), і оцінюється вартістю майна підприємства. У процесі господарської діяльності у підприємства виникає заборгованість (зобов'язання). Власний капітал підприємства є часткою в активах підприємства, яка залишається після відрахування його зобов'язань.

Власний капітал включає засоби власників або учасників у вигляді статутного капіталу, пайового капіталу, додаткового капіталу, нерозподіленого прибутку, резервного капіталу та вилученого капіталу. Він включає:

- статутний;
- пайовий;
- резервний.

Статутний капітал – це зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників (учасників) у капітал підприємства.

Пайовий капітал – це сума добровільно розміщених пайових внесків членів споживчого товариства, колективного сільськогосподарського підприємства, житлово - будівельного кооперативу, кредитного союзу тощо для здійснення господарсько-фінансової діяльності.

Резервний капітал – це сума відрахувань із нерозподіленого прибутку відповідно до засновницьких документів і чинного законодавства. Наприклад, акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, командитні товариства зобов'язані щороку відраховувати до резервного капіталу не менше 5 % чистого прибутку, причому розмір резервного капіталу має бути не нижче 25 % статутного капіталу. Фінансово-кредитні організації також зобов'язані нараховувати резерви. Для інших підприємств створення резервів добровільне [2].

Рішення про напрямки використання резервного капіталу приймається власниками підприємства. Таким використанням може бути:

- покриття непередбачених витрат у випадку недостатності прибутку;
- погашення боргів при ліквідації товариства;
- збільшення статутного капіталу;
- виплата дивідендів.

Фінансові ресурси підприємства – це сукупність власних грошових доходів і надходжень ззовні (залучених і позикових коштів), що знаходяться в його розпорядженні і призначених для виконання фінансових зобов'язань підприємства, фінансування поточних витрат, пов'язаних з розширенням виробництва і економічним стимулюванням [3].

Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Він характеризується ступенем його прибутковості та оборотності капіталу, фінансової стійкості та динаміки структури джерел фінансування, здатності розраховуватися за борговими зобов'язаннями [4].

Фінансові ресурси формуються на двох рівнях: в масштабах країни; на кожному підприємстві.

Джерелом формування фінансових ресурсів на загальнодержавному рівні є національний дохід.

Джерелами утворення фінансових ресурсів підприємства є:

– власні та прирівняні до них кошти (прибуток, амортизаційні відрахування, виручка від реалізації вибулого майна, стійкі пасиви);

– ресурси, мобілізовані на фінансовому ринку (продаж власних акцій, облігацій та інших цінних паперів, кредитні інвестиції);

– надходження грошових коштів від фінансово-банківської системи в порядку перерозподілу (страхові відшкодування; надходження від концернів, асоціацій, галузевих структур; пайові внески; дивіденди і відсотки з цінних паперів; бюджетні субсидії) [5].

Розмір фінансових ресурсів підприємств залежить від обсягу виробництва, його ефективності і визначає можливість їх використання:

– на здійснення необхідних капітальних вкладень;

– збільшення оборотних коштів;

– виконання фінансових зобов'язань;

– інвестування в ланцюгові папери;

– забезпечення потреб соціального характеру, благодійність і спонсорство.

Висновки. Фінансові ресурси займають особливе місце в економічних відносинах. Їхня специфіка виявляється в тому, що вони завжди виступають у грошовій формі, мають розподільний характер, відбивають формування, використання різноманітних видів прибутку, нагромаджень суб'єктів господарської діяльності сфери матеріального виробництва, держави й учасників невиробничої сфери.

Література

Рогов Г. К. Фінанси підприємства. Навчальний посібник. – Миколаїв: УДМТУ. – 2004. – 148 с.

Ковальчук І. В. Економіка підприємства : навч. посібник / І. В. Ковальчук. – К. : Знання, 2008. – 679 с. – (Вища освіта XXI століття).

Мацибора В. І. Економіка підприємства : навч. посібник / В. І. Мацибора, В. К. Збарський, Т. В. Мацибора. – К. : Каравела, 2008. – 312 с.

Богацька Н. М. Фінансовий стан підприємства та шляхи його покращення в бізнес-процесах підприємства / Н. М. Богацька, О. В. Галюк // Молодий вчений. – 2013. – № 2. – С. 12-16.

Сідун В. А. Економіка підприємства : Навч. посібник / В. А. Сідун, Ю. В. Пономарьова. – 2-ге вид., перероб. та допов. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 356 с.

Дуріхіна О. В.

**Коледж інформаційних систем і технологій Державного вищого навчального закладу
«Київського національного економічного університету ім. В. Гетьмана»
м. Київ**

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ

Актуальність дослідження. Фінансові ресурси підприємства є важливим видом ресурсів, який забезпечує його діяльність. Їх здатність забезпечувати технічні, матеріальні, інноваційні, трудові ресурси обумовлюють важливість у розвитку фінансово-господарської діяльності промислового підприємства.

Недостатній обсяг фінансових ресурсів негативно впливає на діяльність підприємств. Промислові підприємства потребують більше обсягів фінансування та інвестицій, ніж підприємства споживчого ринку. Тому важливого значення набуває управління фінансовими ресурсами машинобудівних підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок в дослідженні теорії та практики управління фінансовими ресурсами промислових підприємств зробили такі вчені, як: Александров А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д., Василик О. Д., Воробйов, А. П. Даниленко А. І., Огородник С. Я., Опарін В. М., Павлюк К. В., Поддєрьогін А. М., Романенко О. Р., Федосов В. М. та інші.

Але, незважаючи на великий обсяг досліджень, питання фінансування, зокрема, машинобудівних підприємств, залишається актуальним.

Мета статті. Метою статті є дослідження ролі управління фінансовими ресурсами на машинобудівних підприємствах України в процесі забезпечення ефективності їх діяльності.

Виклад основного матеріалу. Машинобудівна галузь відіграє важливу роль в діяльності економіки країни. Саме машинобудування забезпечує розвиток та функціонування всіх галузей промисловості.

Задля успішного функціонування машинобудівних підприємств, виникає необхідність ефективного використання та управління власними фінансовими ресурсами. Підприємства мають швидко та своєчасно реагувати на будь-які зміни в економіці країни.

Підвищення рівня конкуренції та поява нових ризиків на машинобудівних підприємствах зумовлюють розроблення та використання нових підходів до управління підприємством.

Під системою управління фінансовими ресурсами розуміють частину загальної суми управління

підприємством, метою функціонування якої є забезпечення оптимальних умов формування, використання, оптимізації структури фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності для максимізації добробуту власників підприємства у теперішньому та майбутньому періодах [1, с. 272 - 273].

Машинобудівний комплекс має стратегічний пріоритет серед інших галузей промисловості, оскільки він впливає не лише на розвиток виробництва, а й на рівень технологічного розвитку підприємств інших галузей.

Важливим шляхом підвищення ефективності фінансової діяльності машинобудівних підприємств є зміцнення їх позицій на ринку з використанням методів фінансового планування.

Головною метою управління фінансовими ресурсами є своєчасне виявлення та усунення недоліків у фінансовій діяльності підприємства та пошук резервів зміцнення фінансового стану підприємства та його платоспроможності. А саме:

- загальна оцінка фінансового стану та чинників, що його зумовлюють;
- вивчення змін обсягу, структури та динаміки капіталу підприємства, зокрема: обігових активів, відносних показників управління активами;
- аналіз змін структури власних та залучених коштів і на його основі оцінити рівень раціональності формування джерел фінансової діяльності підприємства та його ринкової стійкості;
- оцінка фінансової незалежності підприємства від зовнішніх джерел;
- аналіз показників керування боргами;
- оцінка платоспроможності підприємства;
- оцінка грошового потоку;
- виявлення причин утворення дебіторської та кредиторської заборгованості;
- вивчення та оцінка кредитних взаємовідносин підприємства з банками [2].

Управління фінансовими ресурсами підприємств машинобудівної галузі має використовувати стратегічний напрям розвитку.

Стратегічний підхід до управління фінансовими ресурсами включає такі складові:

- формування достатнього обсягу капіталу, що забезпечить необхідні темпи економічного розвитку підприємства;
- оптимізація розподілу сформованого капіталу за видами діяльності та напрямками використання;
- забезпечення умов досягнення максимальної доходності капіталу при запланованому рівні фінансового ризику;
- забезпечення мінімізації фінансового ризику, пов'язаного з використанням капіталу, при запланованому рівні його доходності;
- забезпечення постійної фінансової рівноваги підприємства у процесі його розвитку;
- забезпечення достатнього рівня фінансового контролю над підприємством з боку його засновників;
- забезпечення достатньої фінансової гнучкості підприємства;
- оптимізація обігу капіталу;
- забезпечення своєчасного реінвестування капіталу [3, с. 258-259].

Висновки. Вдосконалення системи управління фінансовими ресурсами на машинобудівних підприємствах має орієнтуватись на постійний пошук та виявлення запасів економічних ресурсів, нормування їхніх витрат, облік та аналіз витрат за видами, зниження витрат з метою підвищення рівня ефективності фінансової та господарської діяльності підприємств.

Ефективна організація управління фінансовими ресурсами забезпечить високий рівень планування ресурсів та прийняття управлінських рішень.

Література

1. Бердар М. М. Складові оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств // Теоретичні та прикладні питання економіки. – Вип. 21. – С. 272-279.
2. Собчук Т. М. Фінансові ресурси підприємства як об'єкт управління. [Електронний ресурс] / Режим доступу – <http://intkonf.org/sobchuk-tm-finansoviresursi-pidpriemstva-yak-obekt-upravlinnya>
3. Шпак Н. З., Рудницька О. М. Система управління капіталом підприємства / Н. З. Шпак, О. М. Рудницька // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.10 – С. 257-261.

Zhelienko O. A., Lozovska L. A., Zaharchenko V. I.
Odessa National Polytechnic University
Odessa

CAPITALIZATION OF INTELLECTUAL PROPERTY OBJECTS AS A WAY FOR IMPROVING FINANCIAL STABILITY AND IMAGE OF THE ENTERPRISE

Relevance of research. At the present stage of development of enterprises and organizations of great importance is intellectual capital, which acts in the form of intangible assets of companies. The estimation of the components of intellectual capital, especially in the financial dimension, allows the company to obtain additional sources of income, increase the competitiveness and investment attractiveness of enterprises.

Knowledge of the value of rights to an intellectual property object is important for making managerial decisions about them at the stages of creation, legal protection, commercialization and protection. The need to assess the value of rights to intellectual property objects also arises when they are processed in accounting when determining the price of a

license; at insurance and transfer of intellectual property on bail in order to obtain a loan; at bankruptcy of the enterprise in the process of its liquidation in order to satisfy claims of creditors, as well as in other cases.

Analysis of recent research and publications. Among the leading researchers involved in the study of intellectual property objects, it should be noted that foreign scientists such as G. Becker, L. Edvinson, M. Melon, T. Stewart and national scholars: G. Nagornyak, I. Nagornyak, the River G. V., Cherep A. V., et al. However, a single objective method for evaluating the value of intellectual property objects has not been developed. As a result, most companies are not able to adequately assess their intangible assets, which impedes the company's additional competitive advantages.

The purpose of the article is to improve the methodological approaches to the valuation of intellectual property objects.

Presenting main material. In scientific practice, there are different methods for evaluating intellectual property objects. In general, they can be considered in the following three approaches: cost, analog and income. Let's consider the advantages and disadvantages of each of them.

The concept of the method for income is based on the recognition of the causal relationship between the functional (physical, technical, economic) properties of the object of intellectual property and the results of its use. The basis of this method is the transfer of the cost of a particular object, defined today, for future periods of reproduction of the specified object. It is assumed that nobody will invest in the acquisition of intellectual property, if the same profit can be obtained in another way [1, p. 243].

Experts consider the costly method of evaluation to be the only realistic tool for determining the value of rights to intellectual property objects in space technology, defense industry, nuclear energy, emergency prevention and disaster, etc. [1, c. 243-244]. The procedure for assessing the value of rights to intellectual property objects by the cost method involves the following steps [2, c. 87]: 1) determination of the current cost of the costs associated with the creation (development) or acquisition of IP property rights at the date of assessment; 2) determination of the value of the object of the object's wear for a new object; 3) calculation of the residual value of replacement (reproduction) of the object of evaluation by deducting the value of the object of the valuation in the cost of the cost of creating a new object, identical or similar to the object of evaluation. The main advantage of the cost method is that it allows you to assess the rights to protect an object that will work in production or other areas of life in the future. Given the huge amount spent on market research, advertising, promotion of the brand, etc., it can be assumed that it will be as close as possible to the real value of the rights to intellectual property. The disadvantage of the approach is that the price and market value of the object being evaluated are different values, they will coincide only with the balance of the market [3, p. 248]. In general, the basis of the cost approach is the calculation of costs necessary for the full reproduction of the property. But practice confirms that the costs incurred can be rarely compared with future success in the market [4, p. 66]. Thus, with the help of the above method, only a few IP groups can be effectively evaluated. For the evaluation of patents, technologies, trademarks, copyrights, franchising rights, it is not appropriate to apply a cost-effective approach.

The comparative analysis of sales is based on the analog (comparative) method of estimating the value of rights to IP. The essence of this method is the direct comparison of the object being evaluated with others, similar in quality, purpose and utility, sold in comparable time in a similar market. Under this method, the value of rights to intellectual property is determined by the price that the market can pay at the time of valuation for the same quality, purpose and usefulness of the object, taking into account the corresponding adjustments for differences between the object being evaluated and its analogue.

The procedure for determining the market value of the comparative approach has 4 stages [3, c. 244; 8].

1. Collect information on the prices of sale (offering) objects of similar destination and utility.

2. Determination of comparison factors affecting the value of IP property rights for the object of evaluation (legal protection of property rights IV, terms of financing contracts, subject of which is the property rights of the IP, industry or sphere in which the IP may be used, the property rights to which estimated, functional, consumer, economic, environmental and other characteristics of the object, the level of novelty, the remaining useful life, the suitability for industrial (commercial) use, the demand for products (goods, works, services) that can make (to be implemented, implemented, provided) with the use of IP; competitive proposals for similar objects and their use; share of sales volume (goods, works, services) made with the use of IPs, property rights to which they are subject, the amount of costs and the time required for the development of IP, the typical conditions for payment under similar IP contracts, and other conditions for the conclusion of intellectual property agreements).

3. Determination of each element of the comparison of the value of adjusting the prices of similar objects that correspond to the nature and degree of differences between each such object from the object of evaluation for each element of comparison.

4. Calculation of the market value of the object of evaluation by summarizing the results (adjusted prices of similar objects) [3, c. 244;]. The disadvantage of the approach is the complexity of the factors of comparison itself and the need to take into account the features of benefits, which are the benchmarks for comparing and determining the value of the object of the IP [3, p. 248]. In addition, for effective comparative sales analysis, it is necessary to have data on transactions with similar intellectual property, but such information is not always available. An analogue approach is generally used in conjunction with another approach (revenue, expense) and has a secondary character.

Conclusions. Consequently, after analyzing modern methods of evaluating the value of intellectual property objects, we can state that each of them is relevant and effective. However, they are limited in nature and are effective for the assessment of only certain IP and in the presence of certain market information. There is a need for a developed unified method for evaluating intellectual property, which will combine the benefits of all three approaches. It must provide solutions to such problems [4, p. 80-81; 10]:

– to determine the size of the share when making the object of intellectual property as a contribution to the

authorized capital of the enterprise;

- to estimate the cost of IP during the preparation and registration of license agreements and / or sales agreements;
- calculate the amount of damages or the amount of compensation in case of illegal use of IP;
- to regulate the amount of depreciation and create funds for the purchase of new IPs;
- provide accounting for all intangible assets of the enterprise;
- increase the market value of the enterprise;
- to estimate the value of the property of the enterprise for obtaining a loan under the bail of rights to IP;
- to take into account the value of OIV during the reorganization, liquidation or bankruptcy of the enterprise;
- carry out other actions stipulated by the legislation.

To create such an approach, modern intellectual methods should be used, namely methods of theories of fuzzy logic and neural networks. They allow for a very limited expert data to obtain a qualitative score with the least time and money costs.

References

1. River, G.V. Methods of estimating the value of objects of intellectual property as components of the intellectual capital of the organization [Text] / G. V. River // Scientific herald of NLTU of Ukraine. – 2008. – No. 18.3. – P. 240-246.
2. Nagornyak, G. Features of the evaluation of rights to objects of intellectual property rights [Text] / G. Nagornyak, I. Nagornyak // Galician Economic Journal. – 2011. – №2. – p.87-99.
3. Cherep A.V. Methods of estimating the intellectual property of enterprises [Text] / AV Cherep, AP Pukhalsky // European vector of economic development. – 2011. – No. 1. – P. 241-249.
4. Rud, N. T. Estimation of market value of objects of intellectual property [Text] / N. T. Rud // Scientific notes. – 2002. – No. 11.2. – P. 64-81.

Нижельська О. П., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОПТИМІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Податковий менеджмент є найважливішою складовою фінансового планування в організації в цілому і від того, наскільки узгоджена фінансово-господарська діяльність з оподаткуванням, залежить ефективність функціонування організації та її фінансова стійкість. Податкове планування спрямоване на регулювання процесу управління підприємством відповідно до стратегії його розвитку і чинного податкового законодавства. Однак, вітчизняні підприємства використовують такий інструмент зменшення витрат та зростання прибутковості не в повній мірі, що загострює необхідність наукового пошуку, спрямованого на створення теоретико-прикладних засад організації податкового планування на українських підприємствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним та практичним аспектам податкового планування присвячено наукові праці таких вчених, як, Бечко П. К., Горб В. А., Єріс Л. М., Загородній А. Г., Олійник Л. Г., Поддєрьогін А. М., Т. М. Чернякова та інші. Віддаючи належне доробку учених у цій сфері, варто зауважити, що проблема застосування податкового планування як інструменту зменшення витрат підприємства та оптимізації його фінансових результатів в сучасних умовах господарювання потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Метою дослідження є визначення теоретичних засад податкового планування як інструменту оптимізації фінансових результатів діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Податки є суттєвим фактором впливу на фінансово-господарську діяльність підприємства. Значне податкове навантаження підприємства спричиняє вилучення грошових коштів з господарського обороту підприємства, що спричиняє зниження його ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості та маневреності капіталу. Тому, закономірним є те, що керівники підприємства шукають шляхи зменшення обсягів сплати податків. Одним з основних методів зниження рівня податкового навантаження підприємства є податкове планування [1, с. 177].

Податкове планування – цілеспрямована діяльність платника, орієнтована на максимальне використання всіх нюансів чинного законодавства, з метою досягнення якнайвищого фінансового результату шляхом законної оптимізації господарської діяльності підприємства з погляду її податкових наслідків. Податкове планування засноване на активному використанні засобів податкової політики підприємства, що дозволяє обрати найдоцільніший у конкретних умовах варіант господарської діяльності, з погляду його податкових наслідків та кінцевого фінансового результату. Іншими словами, податкове планування передбачає використання оптимізації податкової політики підприємства та досягнення найкращого результату серед усіх можливих альтернатив.

Податкове планування є частиною фінансового планування, при його здійсненні підприємство звичайно керується основними принципами, виробленими практикою його реалізації: платити мінімум з належного; здійснювати сплату податку, як правило, в останній день установленого періоду; використовувати варіанти зниження оподатковуваної бази в рамках цілісної й взаємозалежної системи оподаткування підприємств; використовувати пільгові режими оподаткування, передбачені законодавством; не допускати підвищеного оподаткування шляхом використання спеціальних облікових методів [2, с. 274].

У процесі здійснення стратегічного (довгострокового) планування системи податкового обліку на основі аналізу зовнішньої та внутрішньої інформації податковий менеджер застосовує такі дії:

- вибір оптимальної форми податкової політики підприємства;
- планування кадрового складу структури, яка здійснює податковий облік підприємства;
- планування ресурсного забезпечення податкового підрозділу підприємства;
- планування методичного забезпечення податкового підрозділу (посадових інструкцій, графіка документообігу, стандартів податкового обліку підприємства тощо);
- планування раціональної схеми взаємодії податкового підрозділу з іншими підрозділами підприємства в процесі податкового обліку підприємства.

Податкове планування як невід’ємна частина податкового менеджменту є однією з умов ефективного розвитку підприємства, яке дозволяє, виходячи з оцінки чинної податкової системи, аналізу механізмів визначення різних об’єктів оподаткування, вибору пріоритетних видів підприємницької діяльності, конкретних операцій, аналізу можливостей використання податкових пільг, визначати суми податкових платежів з урахуванням запланованих результатів фінансово-господарської діяльності підприємства як у короткотерміновому, так і в довготерміновому періоді.

У податковому плануванні застосовується група методів, які дозволяють спрогнозувати, розрахувати податкові платежі за альтернативними варіантами обліку господарської діяльності і вибрати із існуючих альтернатив оптимальний варіант оподаткування.

До спеціальних методів податкового планування відносять методи оптимізації через: «договір з контрагентом; заміни відносин; розподілу відносин; відстрочення податкового платежу; прямого скорочення об’єкта оподаткування; офшори; пільгового підприємства; використання пільг та звільнень; списання товарів, які вже не плануються для використання у господарській діяльності»; «довгостроковий контракт як засіб оптимізації податків», делегування податкової відповідальності підприємству-сателіту, прийняття облікової політики з максимальним використанням наданих можливостей для зниження розміру податкових платежів, формування податкового поля (включає перелік податків, які підлягають сплаті суб’єктом господарювання), вигідні маневри зі звичайними цінами, вибір форми діяльності, правильне укладання договорів.

До загальних методів податкового планування фахівці зараховують методи: розрахунково-аналітичний, нормативний, мікробалансів, графоаналітичних залежностей, матрично-балансовий, статистичні, економіко-математичного моделювання [3].

Висновки. Таким чином, податкове планування являє собою важливий інструмент управління грошовими потоками підприємства, який дає можливість оптимізувати податкові платежі і тим самим збільшити прибуток підприємства, підвищити його платоспроможність і відповідати репутації сумлінного платника податків. Практика останніх років виявила об’єктивну потребу розробки нових підходів до податкового менеджменту в рамках управління фінансовими ресурсами і грошовими потоками господарюючих суб’єктів в Україні. Можна зробити висновок про необхідність раціональної і ефективної організації обліку і планування податкових витрат організацій.

Література

- 1.Оліховський В. Я. Теоретичні аспекти податкового планування / В. Я. Оліховський // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2012. – № 722. – С. 177-181.
- 2.Чернякова Т. М. Роль податкового планування в управлінні податками на підприємстві / Т. М. Чернякова, Ю. І. Хуснулліна // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. – Кіровоград: КНТУ, 2008. – Вип. 14. – С. 273-277.
- 3.Поддєрьогін А. М. Корпоративне податкове планування у фінансовому управлінні підприємством / А. М. Поддєрьогін, В. К. Черненко // Фінанси України. – 2011. – № 4. – С. 47-54.

Петрищева К. Г.
Донбаська державна машинобудівна академія
м. Краматорськ

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВ З ПОЗИЦІЇ ФІНАНСОВОГО РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ

Актуальність дослідження. Забезпечення фінансової безпеки підприємств нерозривно пов’язане із нейтралізацією небезпек та загроз, які поділяються на внутрішні та зовнішні. Загрози фінансового ресурсозбереження впливають на діяльність у фінансовій сфері, спричиняють зменшення кількості наявних грошових коштів, можливості провести розрахунки, наслідком чого стає скорочення обсягів виробництва, неможливість поставки продукції, зменшення кількості робітників тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання забезпечення фінансової безпеки підприємств займалася значна кількість провідних вчених-економістів, серед яких доцільно виділити Л. А. Могиліна [1], В. І. Фучеджи [2], М. Я. Лотоцького [3], Ю. М. Петренко [4] та ін. Їх аналіз свідчить про те, що серед науковців немає єдиної думки щодо показників, які характеризують фінансову безпеку, недостатня увага приділяється впливу зовнішніх факторів на фінансову безпеку підприємств.

Метою статті розгляд зовнішніх загроз фінансового ресурсозбереження та визначення рекомендацій щодо їх подолання.

Вклад основного матеріалу дослідження. Кожен суб’єкт господарювання діє відповідно до чинного

законодавства, але нормативна база може надто обмежувати бізнес, створюючи загрози та ризики для його діяльності. Зміни в законодавчій базі протягом 2013 – 2017 років та їх вплив на фінансову безпеку машинобудівних та металургійних підприємств з позиції фінансового ресурсозбереження відображено в табл. 1.

Таблиця 1

Зміна законодавчої бази протягом 2013 – 2017 років та її вплив на фінансову безпеку підприємства*

Нормативно-правові акти та інші акти, що мають вплив на фінансову безпеку	Норми	Вплив на фінансову безпеку
Постанова Правління Національного банку України від 23.02.2015 № 124 «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» (Постанова втратила чинність на підставі Постанови Національного банку № 118 від 21.11.2017) [5]	Підпункт 1) пункт 1 Постанови (Редакція від 14.04.2017 р.) «заборонити уповноваженим банкам здійснювати купівлю іноземної валюти за дорученням клієнтів за рахунок коштів у гривні, залучених цими клієнтами у формі кредиту. Відповідальність за порушення вимог цього підпункту покладається на уповноважені банки».	- неможливість виконання зовнішньоекономічних контрактів, що передбачають передплату; - необхідність переоформлення контрактів;
	Підпункт 2) пункт 1 Постанови (Редакція від 23.02.2015 р.) «заборонити уповноваженим банкам здійснювати авансові платежі (попередню оплату) в іноземній валюті за імпортом товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 50000 доларів США (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору), якщо Національним банком України повідомлено уповноважений банк про не підтвердження можливості здійснення цих платежів. Підтверджені платежі виконуються не раніше третього операційного дня з дня подання уповноваженим банком інформації про ці платежі в реєстрі».	- затримка поставок сировини, товарів та послуг; - неможливість виготовлення продукції; - зменшення виручки від реалізації та прибутку.
	Підпункт 2) пункт 1 Постанови (Редакція від 14.04.2017 р.) «зобов'язати уповноважені банки здійснювати авансові платежі (попередню оплату) в іноземній валюті за імпортом товару за зовнішньоекономічним договором (контрактом), загальна вартість якого перевищує 5 000 000 доларів США (еквівалент цієї суми в іншій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком України на день укладення договору), виключно з використанням акредитивної форми розрахунків, яка відповідає таким умовам: акредитив має бути підтверджений банком, рейтинг якого за класифікацією однієї з провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard & Poor's, Moody's) відповідає вимогам до першокласних банків (не нижче інвестиційного класу)».	
	«Вимоги підпункту 2 пункту 1 цієї постанови (Редакція від 14.04.2017 р.) поширюються також на випадки здійснення резидентом авансових платежів (попередньої оплати) в іноземній валюті за імпортом товарів за зовнішньоекономічними договорами (контрактами), укладеними з одним і тим самим нерезидентом, якщо загальна сума авансових платежів (попередньої оплати) за цими договорами протягом одного календарного місяця перевищує 1 000 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют».	
Постанова Правління Національного банку України від 06.02.2014 № 49 «Про заходи щодо діяльності банків та проведення валютних операцій» (Постанова втратила чинність на підставі Постанови Національного банку № 172 від 28.03.2014) [6]	підпункт 1 пункту 4 (Редакція від 06.02.2014 р.) «1) зобов'язати банки виконувати доручення клієнтів - юридичних осіб та/або фізичних осіб-підприємців, яке міститься в документі на переказ у будь-якій валюті (крім платежів до бюджету, соціальних фондів), у тому числі на отримання готівки (крім виплат заробітної плати, пенсій, стипендій, соціальних виплат, відраджень), у межах залишку коштів на поточних рахунках клієнтів на початок операційного дня (без урахування сум, що надійдуть на поточний рахунок клієнта протягом операційного дня)»	- неможливість своєчасного виконання зобов'язань; - затримки поставки сировини, матеріалів, послуг;
	підпункт 4 пункту 4 із змінами, внесеними згідно з Постановою Національного банку № 137 від 18.03.2014: «4) зобов'язати уповноважені банки для здійснення купівлі іноземної валюти за дорученням юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців попередньо зараховувати кошти в гривнях на окремий аналітичний рахунок балансового рахунку 2900 "Кредиторська заборгованість за операціями з купівлі-продажу іноземної валюти, банківських та дорогоцінних металів для клієнтів банку". Із цього рахунку кошти можуть бути перераховані для купівлі іноземної валюти не раніше п'ятого операційного дня після дня зарахування гривень на цей рахунок, а починаючи з 25 березня 2014 року - не раніше четвертого операційного дня після дня зарахування гривень на цей рахунок».	- неможливість передбачити курси для придбання іноземної валюти з метою виконання зовнішньоекономічних контрактів, наслідком чого є втрата грошових коштів через від'ємне значення курсової різниці.
Постанова Правління Національного банку України від 01.12.2014 № 758 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» (Постанова втратила чинність на підставі Постанови Національного банку № 143 від 26.12.2017) [7]	Пункт 1 Постанови: «1. Установити, що розрахунки за операціями з експорту та імпорту товарів, передбачені в статтях 1 та 2 Закону України "Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті", здійснюються у строк, що не перевищує 90 календарних днів».	- надто короткі строки розрахунків можуть призвести до неможливості своєчасної поставки товарів, сплати грошових коштів, що тягне за собою накладання штрафних санкцій відповідно до Закону України від 23.09.1994 № 185/94-ВР «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» «Стаття 4. Порушення резидентами, крім суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність на території проведення антитерористичної операції на період її проведення, строків, передбачених статтями 1 і 2 цього Закону або встановлених Національним банком України відповідно до статей 1 і 2 цього Закону, тягне за собою стягнення пені за кожний день прострочення у розмірі 0,3 відсотка суми недержаної виручки (вартості недопоставленого товару) в іноземній валюті, перерахованої у грошову одиницю України за валютним курсом Національного банку України на день виникнення заборгованості. Загальний розмір нарахованої пені не може перевищувати суми недержаної виручки (вартості недопоставленого товару)» [8].
	Пункт 2 Постанови: «2. Установити вимогу щодо обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України надходжень в іноземній валюті із-за кордону на користь юридичних осіб, які не є уповноваженими банками, фізичних осіб-підприємців, іноземних представництв (крім офіційних представництв), на рахунки, відкриті в уповноважених банках для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи, а також надходжень в іноземній валюті на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій Національного банку України. Надходження в іноземній валюті, зазначені в абзаці першому цього пункту, підлягають обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України, у тому числі безпосередньо Національному банку України, у розмірі 75 відсотків. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні резидентів та нерезидентів і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання».	- скорочення власних надходжень в іноземній валюті; - необхідність придбання валюти для виконання зовнішньоекономічних контрактів; - можливість втрати грошових коштів через від'ємне значення курсових різниць.

* Джерело: розвинуто автором на підставі [5; 6; 7; 8]

Проведемо оцінку коливання валютних курсів на основі темпу їх зростання (табл. 2):

Таблиця 2

Темп зростання валютних курсів протягом 2013 – 2017 років*

Валюта/Темп зростання валютних курсів	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Доллар США	100,00%	197,28%	152,21%	113,29%	102,45%
Євро	104,79%	174,19%	136,35%	108,39%	116,23%
російський Рубль	93,09%	123,70%	108,67%	136,99%	105,44%

*Джерело: розраховано автором за даними [9]

Відповідно до табл. 2 протягом 2013 – 2017 років спостерігається значне збільшення курсів валют, а саме у 2014 році відбулося зростання курсу основної валюти Доллар США, майже у 2 рази до попереднього року, у 2015 році – у 1,5 рази із поступовим зменшенням коливань у 2016 та 2017 р. Для підприємства, що здійснює експорт власної продукції, вигідним буде збільшення курсу іноземної валюти по відношенню до національної, а для імпортера навпаки.

Таблиця 3

Індекс споживчих цін протягом 2013 – 2017 років*

	Роки				
	2013	2014	2015	2016	2017
Індекс інфляції	100,50%	124,90%	143,30%	112,40%	113,70%

*Джерело: складено автором за даними [10]

Відповідно до табл. 3 у 2014 та 2015 роках відбувалося значне зростання індексу споживчих цін. Збільшення цін на сировину, матеріали, послуги призводить до необхідності підвищення собівартості, що ускладнює можливості збуту, звужує попит на продукцію, наслідком є скорочення обсягів виробництва, чисельності працівників, реорганізації підприємств.

Юридичні особи завжди тримають грошові кошти на рахунках у банках, а залишок тимчасово вільних грошових коштів розміщують на депозит з метою отримання прибутків. У разі погіршення фінансового стану банківської установи фізичні особи мають можливість отримати втрачені грошові кошти через Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, вимоги підприємств щодо отримання власних грошових коштів у банку, що ліквідується, можуть бути задоволені через суд в останню чергу. Отже, попереджувати ризик, пов'язаний із невдалим вибором банку потрібно на першому етапі шляхом прийняття відповідних управлінських рішень стосовно розміщення грошових коштів. Аналізуючи вимоги вкладників юридичних осіб щодо банківських установ для розміщення фінансових ресурсів, виділимо характеристики їх надійності: вчасна виплата зобов'язань за залученими депозитами, видача коштів з поточних рахунків (вчасна виплата зарплат, пенсій, стипендій, соціальної допомоги), проведення безперервної та виваженої політики щодо активних операцій, можливість погашати отримані кредити від інших банків.

Політична та економічна ситуація в країні є більш первинними причинами коливання валютних курсів, індексу інфляції, погіршення або поліпшення стану банківської системи, але її завжди варто враховувати при визначенні стану фінансової безпеки підприємств. Наслідками погіршення політичної ситуації в країні є розрив зв'язків з постійними покупцями та необхідність пошуку нових ринків збуту.

Висновки. Будь-який суб'єкт господарювання не може впливати на негативні фактори зовнішнього середовища, їх необхідно постійно враховувати та попереджувати на рівні управлінських рішень. Так, звуження строків розрахунків за зовнішньоекономічними контрактами передбачає здійснення їх постійного контролю та за необхідності отримання висновку від Міністерства економічного розвитку та торгівлі, заборона попередньої оплати вимагає перейти до товарного кредиту, що не завжди позитивно сприймається постачальниками тощо. Загрози збільшення валютного курсу можливо попередити використанням методів хеджування валютних ризиків. З метою зменшення впливу інфляційних процесів можливе використання вкладів на депозит, а попереджувати ризик банкрутства банківської установи необхідно проведенням попереднього аналізу, оцінки її діяльності.

Література

1. Могиліна Л. А. Управління фінансовою безпекою підприємств в умовах економічної нестабільності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Могиліна. – Суми, Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2015. – 21 с.
2. Фучеджи В. І. Управління фінансовою безпекою суб'єктів підприємництва України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / В. І. Фучеджи. – Одеса, Одеський національний економічний університет, 2014. – 22 с.
3. Лотоцький М. Я. Капіталізація в системі фінансової безпеки підприємств України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / М. Я. Лотоцький. – Чернігів, Чернігівський національний технологічний університет, 2016. – 20 с.
4. Петренко Ю. М. Фінансова безпека підприємств на основі розвитку принципів корпоративного управління: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Ю. М. Петренко. – Суми, Державний вищий навчальний

5.Постанова Правління Національного банку України від 23.02.2015 № 124 «Про особливості здійснення деяких валютних операцій» [Електронний ресурс] / – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0124500-15> (Дата звернення: 24.08.2018).

6.Постанова Правління Національного банку України від 06.02.2014 № 49 «Про заходи щодо діяльності банків та проведення валютних операцій» [Електронний ресурс] / – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0049500-14> (Дата звернення: 24.08.2018).

7.Постанова Правління Національного банку України від 01.12.2014 № 758 «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» [Електронний ресурс] / – Режим доступу <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0758500-14> (Дата звернення: 25.08.2018).

8.Закон України від 23.09.1994 № 185/94-ВР «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» [Електронний ресурс] / – Режим доступу <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0758500-14> (Дата звернення: 27.08.2018)

9.Дані офіційного курсу гривні до іноземної валюти [Електронний ресурс] / – Режим доступу https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchFormDate&time_step=daily&date (Дата звернення: 24.06.2018).

10. Дані щодо індексу споживчих цін [Електронний ресурс] / – Режим доступу https://bank.gov.ua/control/uk/curmetal/currency/search?formType=searchFormDate&time_step=daily&date (Дата звернення: 24.06.2018).

**Письменний М. І., Дудчик О. Ю.
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро**

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. На сьогоднішній день важливу роль відіграє вміння управляти активами підприємства, від цього залежить ефективний розвиток виробництва, отримання максимального прибутку і підвищення конкурентоспроможності підприємства. Для досягнення найкращих результатів діяльності підприємства, необхідно відстежувати і аналізувати динаміку використання активів і вдосконалювати систему планування на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні проблеми формування і використання активів підприємства знайшли відображення в наукових працях таких авторів, як Гуткевич С. О. [1] Мамонтова Н. А. [2], Плехова Ю. О. [3], Туріло А. М. [4] та ін.

Метою статті є обґрунтування проведення аналізу використання активів та підвищення його ролі в процесі успішного функціонування підприємств.

Виклад основного матеріалу. В Україні методологія оцінки та управління активами підприємства ґрунтується на Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (П(с)БО) № 7 «Основні засоби», затверджених Наказом Міністерства фінансів України № 92 від 27.04.2000 р. та № 8 «Нематеріальні активи» - Наказ Міністерства фінансів України № 242 від 18.10.1999 р. Відповідно до П(с)БО № 7, основні засоби – це матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [1]. Відповідно до П(с)БО № 8, нематеріальний актив – це немонетарний актив, який не має матеріальної форми та може бути ідентифікований [2].

Активи підприємства являють собою господарські засоби, сформовані за рахунок власного і позикового капіталу. Вони характеризуються балансовою вартістю, продуктивністю і здатністю генерувати дохід у наслідок постійного обороту.

Фінансовий стан підприємства і його стійкість в значній мірі залежать від того, яке майно є в розпорядженні підприємства, в які активи вкладено капітал і який дохід вони йому приносять. Ефективне управління активами підприємства – одне з головних завдань, що стоять перед фінансовим директором. Головна мета і критерій ефективного управління активами – отримати найвищі кінцеві результати при раціональному використанні всіх видів активів [3].

За характером участі у господарському процесі активи поділяються на:

– оборотні активи – господарські засоби, що обслуговують основну діяльність підприємства з терміном використання до одного року;

– необоротні активи – господарські засоби, що обслуговують основну діяльність підприємства з терміном використання більше одного року.

Розміщення коштів підприємства має велике значення у фінансовій діяльності і підвищенні її ефективності. Якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються недостатньо повно через відсутність матеріальних ресурсів, то це негативно позначається на фінансовому становищі підприємства. Теж відбувається, якщо створені запаси виробничі запаси, які не можуть бути швидко використані на наявних виробничих потужностях. Як наслідок сповільнюється оборотність капіталу і погіршується фінансовий стан.

У процесі управління активами конкретного підприємства, в першу чергу, слід аналізувати динаміку активів, зміну в їх складі і структурі (табл. 1).

Горизонтальний аналіз активів підприємства показує, що абсолютна їх сума за звітний рік зростає на

522707 тис. грн., або на 24,9%. В більшій мірі це відбулось за рахунок зростання оборотних активів, що збільшились на 518954 тис. грн. або на 26,5%. Необоротні активи зросли несуттєво на 3753 тис. грн. або на 2,7%. Якщо виключити вплив інфляції, можна зробити висновок, що підприємство підвищує свій економічний потенціал. В умовах інфляції цього сказати не можна, оскільки основні засоби, залишки незавершеного капітального будівництва періодично переоцінюються з урахуванням зростання індексу цін. В структурі активів переважають оборотні активи, що пояснюється специфікою діяльності підприємства, яке є одним з провідних фармацевтичних дистриб'юторів в Україні, здійснює реалізацію ліків, лікарських препаратів, медичних препаратів, медтехніки.

Таблиця 1

Горизонтальний і вертикальний аналіз активів підприємства на прикладі ТОВ «Вента ЛТД», тис. грн.

Активи	2016		2017		2017 до 2016	
	тис. грн	%	тис. грн	%	Абсолютне відхилення тис. грн.	Відносне відхилення %
Необоротні активи	140441	6,6	144194	5,5	3753	2,7
Оборотні активи	1961544	93,4	2480498	94,5	518954	26,5
Баланс	2101985	100	2624692	100	522707	24,9

Оскільки активи поділяються на оборотні та необоротні, то і методи підвищення ефективності використання оборотних і необоротних активів різняться. Ефективне управління оборотними активами - досить складне завдання.

Воно об'єднує під собою:

- ефективне використання грошових коштів;
- управління товарними залишками;
- управління запасами сировини і матеріалів;
- управління залишками готової продукції;
- управління дебіторською заборгованістю;
- управління іншими обіговими активами;
- управління ліквідністю підприємства.

Крім того, що активи діляться за видами, необхідно звертати увагу на джерела їх походження. З цієї точки зору виділяють:

- власні оборотні кошти;
- позикові оборотні кошти.

Власні оборотні кошти (чисті оборотні активи) – це обсяг оборотних коштів, який залишиться в розпорядженні підприємства, якщо воно (гіпотетично) погасить всі свої зобов'язання. Та ж сама цифра вийде шляхом вирахування з власного капіталу підприємства необоротних активів [1].

Основний напрям підвищення прибутковості бізнесу - скорочення періоду, на який оборотні кошти залучаються у фінансовий цикл. Завдання комплексного оперативного управління поточними активами і поточними пасивами підприємства зводяться: до перетворення поточних фінансових потреб підприємства в мінусову величину; до прискорення оборотності оборотних коштів підприємства; до вибору найбільш підходящого для підприємства типу політики комплексного оперативного управління поточними активами і пасивами, або управління «працюючим капіталом».

Висновки. Управління активами, в першу чергу, має передбачати визначення оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Оптимальна величина активів повинна забезпечувати безперерйне функціонування підприємства.

Практика роботи підприємств підтверджує наявність прямої залежності ефективності їх діяльності від рівня якості та наукової обґрунтованості системи управління оборотними активами. Політика управління активами визначається рівнем і структурою поточних активів і джерел їх фінансування. Вибір яких, визначає співвідношення між рівнем ефективності використання капіталу і рівнем ризику фінансової стійкості і платоспроможності підприємства. Велика кількість елементів матеріально-речового та фінансового складу вимагають індивідуалізації управління.

Таким чином, для кожного виду активів необхідний самостійний підхід до управління.

Література

1. П(с)БО № 7 «Основні засоби», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 зі змінами і доповненнями.
2. П (с)БО № 8 «Нематеріальні активи», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 18 жовтня 1999 р. № 242 зі змінами і доповненнями.
3. Гуткевич С.О. Управління економічними ресурсами підприємства / С. О. Гуткевич, О. І. Шаманська // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №7. – С. 99-105.
4. Мамонтова Н. А. Новітні підходи до визначення вартості нематеріальних активів / Н. А. Мамонтова // Актуальні проблеми економіки. – 2013. – №5. – С. 228-235.
5. Плехова Ю. О. Ефективне управління оборотними активами промислових підприємств на основі концепції бережливого виробництва / Ю. О. Плехова // Фінанси і кредит. – 2011. – № 19. – М. – С. 56-58.
6. Турило А. М. Фінансовий менеджмент / А. М. Турило, О. П. Гузенко // Київ : ЦУЛ, 2010. – С. 356.

Хомич Ж. М., Мацедонська Н. В.
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФІНАНСОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Актуальність дослідження. Інновації є головною рушійною силою економічного зростання, а здатність до їх створення й практичного використання стає неодмінною умовою досягнення необхідної його якості, навіть для держав, які проголошують повернення до традиційних цінностей у суспільному житті. Тому інноваційна модель соціально-економічного розвитку набуває універсальності, а її основою є фінансова політика стимулювання інноваційної сфери, що реалізується у процесі здійснення фінансового регулювання. Сформуванню економіки інноваційного типу в Україні досить важливо, особливо в умовах глобалізації, враховуючи роль інновацій як визначального чинника конкурентоспроможності, науково-технічного й суспільного прогресу і забезпечення позитивної динаміки економічного розвитку в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику фінансового забезпечення та регулювання розвитку інноваційної діяльності вивчали О. Василик, В. Дем'янишин, Н. Іванова, О. Ковалюк, М. Кульчицький, Л. Лисяк, І. Луїна, І. Лютий, В. Опарін, Ц. Огонь, І. Чугунов, С. Юрій, З. Варналій, О. Воронкова, О. Данілов, О. Десятнюк, М. Єрмошенко, Р. Желізняк, Ю. Іванов, А. Крисоватий, П. Мельник. Водночас формування сучасної парадигми фінансової політики для забезпечення розвитку національної економіки на основі інноваційної моделі зумовлює подальший інтерес до дослідження теоретичних та науково-прикладних аспектів фінансового регулювання інноваційної діяльності у контексті нових реалій в умовах реалізації євроінтеграційних прагнень українського суспільства.

Мета статті. Метою статті є дослідження іноземного досвіду фінансового регулювання інноваційної активності та визначити напрями його імплементації в Україні.

Виклад основного матеріалу. Перехід від переважно відтворювального до інноваційного типу розвитку обумовлює зростання ролі держави у підтримці інноваційної діяльності підприємств, а тому потребує удосконалення науково-прикладних засад такого регулюючого впливу, адже у розвинених країнах 85-90% приросту ВВП забезпечується за рахунок виробництва саме наукомісткої продукції. Світовий досвід підтверджує, що підтримка інноваційної діяльності, особливо на початкових етапах, потребує втручання держави шляхом, зокрема, використання бюджетних та податкових інструментів. Тому в умовах низького рівня інноваційної активності та нестабільності економічного розвитку України зростає необхідність вивчення досвіду зарубіжних країн у частині фінансового регулювання інноваційної діяльності.

Францію вважають однією з передових країн, в якій підтримують інноваційну діяльність за допомогою інструментів фінансового регулювання. За останні десятиріччя країна досягла значних успіхів в інноваційному розвитку у зв'язку із активним використанням такого інструмента, як пільгове кредитування інноваційного підприємництва. Цей механізм є особливо ефективним для малих підприємств та дає змогу отримати позику на значний строк під пільгові відсотки для виконання певних видів інноваційної діяльності, зокрема для створення нових конкурентоспроможних технологій та видів інноваційної продукції на основі технологічної кооперації та спеціалізації окремих суб'єктів малого бізнесу.

У Франції різні пільги передбачено для акціонерних товариств. Так, в перші два роки своєї діяльності їх повністю звільняють від оподаткування, за третій рік оподаткуванню підлягає 25% доходу, четвертий - 50%, п'ятий - 75%, а, починаючи з шостого року, оподатковують усі 100% доходу [1, с. 44]. З 1990 року малі та середні підприємства є пріоритетом для державної підтримки інноваційної діяльності. З метою сприяння індустрії венчурного капіталу французький уряд пропонує податкові пільги, зорієнтовані на стартапи та венчурний капітал, зниження податку на прибуток для інвестицій у малі і середні підприємства [2]. Досвід Франції також підтверджує, що ефективність державної політики підтримки інноваційної діяльності залежить від використання різних податкових преференцій, зокрема податкового кредиту як частини коштів, на яку зменшують суму податкового зобов'язання у зв'язку із веденням інноваційної діяльності в країні.

Протягом 2004-2008 років у Франції використовували комбіновану систему податкового дослідницького кредиту (CIR), яка передбачала розрахунок податкового кредиту за двома схемами. Основою для розрахунку першої частини був обсяг збільшення витрат на інноваційні роботи у звітному періоді порівняно з попереднім, а інша частина залежала від загального розміру витрат, що були спрямовані на інноваційну діяльність. Ця програма передбачає наступні переваги: автоматичність застосування; відсутність потреби в отриманні різного роду дозволів; повна свобода дій підприємства; можливість отримання фінансової допомоги; створення сприятливих умов для розвитку середнього і малого бізнесу; стимулює до залучення наукових кадрів [3, с.9].

У 2004 році як інструмент податкового регулювання для створення і розвитку малого та середнього бізнесу у дослідницькій сфері запроваджено програму "Молоді інноваційні підприємства" (YIC). Отримати статус YIC може фірма, яка існує не більше восьми років та інвестує у науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи не менше 15% загальних витрат. Ці підприємства отримують низку переваг [3, с. 10]: звільнення на перші три роки від корпоративного прибуткового податку, а наступні два роки платять тільки 50% податку; повне або часткове звільнення від сплати місцевих податків, що пов'язані з вартістю майна та споруд; звільнення від сплати соціальних платежів за працівників сфери науково-дослідних розробок.

До сьогодні в Європі Франція вважається передовою країною у сфері податкового стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт, тоді як, наприклад, Великобританія почала застосовувати податкові

пільги порівняно недавно. Для стимулювання інноваційної діяльності у Франції 2000 року було запроваджено пільговий режим оподаткування малого і середнього бізнесу, а 2002 року - для великих підприємств. Податкові пільги дозволяли зменшувати суми податку на прибуток. У 2008 році відбулося реформування діючої системи, що головно відобразилося на збільшенні обсягу вирахування з оподаткованої бази витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи [3, с. 9]. Водночас серед недоліків цієї реформи у Франції варто виділити складність отримання податкових преференцій, оскільки для цього компанії повинні дотримуватися певних вимог. Не зважаючи на недоліки, податковий кредит на витрати на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи зростає, що є позитивним результатом програми податкового стимулювання. У країні розмір кредиту розподілено приблизно порівно між великими та малими підприємствами, а, для прикладу, у Великобританії основну частину податкового дослідного кредиту отримують великі підприємства.

Для України, на наш погляд, вважаємо доцільним підвищення ефективності функціонування вільних економічних зон за прикладом Польщі як утворень, що передбачають звільнення від податків на певний термін для підприємств, та які працюють там і створюють інноваційну продукцію. Цей досвід уже застосовували в Україні, проте не зовсім ефективно, тому варто стабілізувати законодавство, що регулюватиме діяльність вільних економічних зон та повторно використати їх як апробаційний механізм для перспективних та пріоритетних для країни нововведень. Потребує вивчення і досвід Туреччини щодо встановлення пільгового режиму амортизаційних відрахувань з визначенням спеціальних норм таких відрахувань, з метою пришвидшення процесів модернізації інноваційних виробництв й їхнього технологічного оновлення.

Висновки. Отже, для підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств Україні необхідно застосовувати елементи досвіду окремих зарубіжних країн. Держава повинна створити сприятливі умови для реалізації інновацій та залучення інвестицій з-за кордону, зокрема у пріоритеті з погляду реалізації інноваційного потенціалу галузі економіки. При цьому однією з передумов успіху є імплементація у вітчизняну практику окреслених вище елементів успішно апробованого зарубіжного досвіду, що у перспективі повинно дати змогу сформувати дієву систему фінансового регулювання інноваційної діяльності в Україні.

Література

1. Скиба Г. В. Механізми та методи державної підтримки інноваційної діяльності підприємств України з урахуванням іноземного досвіду / Г. В. Скиба // Вісник Хмельницького національного університету. - 2010. - № 6. - Т. 3. - С. 43-46.
2. The research tax credit in the policy mix for innovation: the French case 2013 University of Lille Nord de France. 2013 [Elektronic resource]. – Access 427 mode : <http://www.cairn.info/revue-journal-of-innovation-economics-2013-2page-199.html> 232pages
3. Алексеев І. В. Європейський досвід податкового стимулювання інноваційної діяльності / І. В. Алексеев, Р. Й. Желізняк // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Проблеми економіки та управління. - 2012. - № 725. - С. 7-12.

4. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНОЇ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ**Богач В. О., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький****ОСНОВНІ СКЛАДОВІ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ**

Актуальність дослідження. Одним з визначальних аспектів успішної та прибуткової діяльності комерційного банку є забезпечення його фінансової безпеки, що залежить від обсягу і джерел його ресурсної бази, активності кредитно-інвестиційної та валютної діяльності, політики управління доходами та витратами. Пріоритетність забезпечення фінансової безпеки комерційного банку зумовлює необхідність комплексного підходу шляхом розроблення відповідної системи її забезпечення та визначення місця та ролі в ній механізму забезпечення фінансової безпеки комерційного банку з урахуванням впливу на неї загроз зовнішнього та внутрішнього середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнотеоретичні проблеми забезпечення економічної та фінансової безпеки банківського сектору загалом та банку зокрема досліджували такі науковці: С. А. Андреева, Д. А. Артеменко, О. І. Барановський, Т. Г. Васильців, Р. С. Вовченко, В. І. Гайдук, І. О. Губарева, В. С. Домбровський, М. М. Єрмошенко, А. О. Єпіфанов, М. І. Зубок, П. В. Каллаур, В. В. Коваленко, О. М. Колодізев, М. І. Копитко, О. А. Мартинюк, І. П. Мойсеєнко, О. М. Підхормний, О. Л. Пластун, С. М. Побережний, О. І. Хитрін.

Незважаючи на широке висвітлення проблематики забезпечення економічної та фінансової безпеки банківського сектору і банку, сьогодні виникає потреба уточнення теоретичних основ, удосконалення науково-методичних підходів щодо розроблення механізму забезпечення фінансової безпеки банку.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методичних засад управління фінансовою безпекою комерційного банку та розробка науково-практичних рекомендацій щодо побудови механізму забезпечення фінансової безпеки банку в умовах фінансової нестабільності.

Виклад основного матеріалу. Організаційно-економічного механізму забезпечення фінансової безпеки банку є пріоритетним елементом системи забезпечення фінансової безпеки банку, оскільки розроблення механізму передбачає вирішення проблеми, яким чином забезпечити фінансову безпеку банку. Розроблення даного механізму включає побудову системи гармонійно взаємопов'язаних елементів, які забезпечать його ефективне функціонування для забезпечення необхідного рівня фінансової безпеки банку, незважаючи на реалізацію екзогенних та ендогенних загроз.

Оскільки механізм забезпечення фінансової безпеки банку є однією із ключових підсистем загальної системи забезпечення фінансової безпеки банку, що включає сукупність економічних методів, принципів, функцій, завдань, важелів та інструментів впливу на стан та розвиток банку, то і елементи механізму мають складну, багаторівневу та ієрархічну організацію, виявляючи себе у вигляді певних підсистем.

Розглядаючи механізм забезпечення фінансової безпеки банку, необхідно визначити його основні складові, а саме об'єкт та суб'єкт управління його основну мету і завдання.

Об'єктом є фінансова діяльність банку в цілому та її окремі елементи (прибуток, фінансові ресурси, грошові потоки, доходи і витрати, фінансовий потенціал, валютні цінності тощо).

Суб'єкти механізму забезпечення фінансової безпеки банку поділяються на зовнішні та внутрішні: зовнішні – центральний банк, органи державної влади, фонд гарантування вкладів фізичних осіб, клієнти, контрагенти; внутрішні – власники банку, топ-менеджери та банківський персонал.

Основною метою забезпечення фінансової безпеки банківської установи – є забезпечення фінансової стійкості банку та захист його фінансових інтересів від дії зовнішніх і внутрішніх загроз та фінансових ризиків для забезпечення ефективного розвитку в поточному та довгостроковому періоді.

На основі аналізу фахової економічної літератури [1; 2; 3; 4], було визначено основні принципи забезпечення фінансової безпеки банку, які відображують філософію, об'єктивні закони і закономірності процесу забезпечення фінансової безпеки банку: комплексність, об'єктивність, конфіденційність, законність, самостійність і відповідальність, цілеспрямованість, плановість, синергічність.

Дані принципи між собою взаємопов'язані, тому недотримання хоча б якогось з них негативно вплине на ефективність функціонування механізму забезпечення фінансової безпеки банку. Проте, можливе уточнення їх переліку, враховуючи складні умови діяльності банків та фінансовому ринку України.

Однією із складових механізму забезпечення фінансової безпеки банку є система його забезпечення. На основі аналізу фахової економічної літератури, пропонуємо виділяти наступні підсистеми забезпечення механізму (таблиця 1).

Таблиця 1

Система забезпечення організаційно-економічного механізму управління фінансовою безпекою банку

Підсистеми забезпечення механізму	Характеристика
Фінансове забезпечення	зовнішні та внутрішні джерела формування фінансових ресурсів для задоволення потреб банку
Нормативно-правове забезпечення	сукупність нормативно-правових актів, що регулюють фінансову діяльність банку
Інформаційно-аналітичне забезпечення	сукупність зовнішніх та внутрішніх інформаційних потоків, необхідних для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень
Методичне забезпечення	система аналітичних прийомів та способів оцінки рівня фінансової безпеки банку, з урахуванням внутрішніх взаємозв'язків та взаємозалежностей між складовими фінансової безпеки
Кадрове забезпечення	персонал, необхідний для забезпечення управління фінансовою безпекою банку
Техніко-технологічне забезпечення	комплекс програмно-технічних засобів, що сприяють управлінню фінансовою безпекою банку

Процес забезпечення фінансової безпеки банку вимагає здійснення інформаційно-аналітичної роботи, результати якої є необхідною умовою для впровадження моніторингу, оцінки рівня та аналізу факторів, що впливають на рівень його фінансової безпеки. Функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення є обов'язковим для правильної та оперативної оцінки рівня фінансової безпеки банку, прогнозування можливих внутрішніх та зовнішніх загроз, дотримання достатності фінансових ресурсів для своєчасного виконання зобов'язань [5].

Таким чином, механізмом фінансової безпеки банку є послідовність етапів і комплекс способів взаємодії між об'єктами та суб'єктами економічної безпеки задля досягнення організацією економічно безпечного стану та підтримання його на належному рівні у перспективі, що будується та діє на основі чітко визначено переліку принципів.

Системність фінансової безпеки банку має забезпечуватися через певну впорядкованість заходів безпеки, формування відповідного алгоритму їх застосування, базуватися на єдиних технологіях забезпечення безпеки та централізованому управлінні ними. У свою чергу, комплексний підхід в фінансовій безпеці банку реалізується через застосування заходів фінансового-правового, інформаційного, соціально-психологічного, технічного та іншого характеру, а також використання можливостей усіх структур банку [6, с. 264].

Висновки. Отже, підсумовуючи, можна стверджувати, що організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки банку виступає невід'ємним елементом системи забезпечення фінансової безпеки банку, оскільки є сукупністю підсистем, які реалізують забезпечення фінансової безпеки та враховує ключові аспекти цього процесу. Таким чином, на нашу думку, організаційно-економічний механізм забезпечення фінансової безпеки банку – це сукупність інтегрованих в систему забезпечення фінансової безпеки банку взаємопов'язаних та взаємозалежних компонентів реалізації управління фінансової безпеки, організаційної та економічної складової механізму, функціонування яких реалізується на основі нормативно-правового, інформаційно-аналітичного, методичного, техніко-технологічного забезпечення управління фінансової безпеки банку з метою запобігання та нівелювання впливу реалізації екзогенних та ендогенних загроз фінансової безпеки та забезпечення стабільного, рентабельного функціонування банківської установи в довгостроковій перспективі.

Література

Барановський О. І. Природа економічної безпеки комерційного банку / О. І. Барановський // Вісник національного банку України. – 2014. – № 7. – С. 12 – 19.

Васильчак С. В. Організація безпеки банківської діяльності в Україні / С. В. Васильчак, С. Ф. Вінтоняк // Науковий вісник ЕЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.18. – С. 153 – 157.

Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров // Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С.11–15.

Євченко Н. Г. Вплив податкових ризиків на фінансову безпеку банку / Н. Г. Євченко, О. А. Криклій // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: збірник наукових праць. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – Вип. 25. – С. 45 – 52.

Вовк В.Я. Теоретичні засади забезпечення фінансової безпеки банку / В. Я. Вовк // Проблеми економіки. – № 4. – 2012. – С. 200-204.

Штаєр О.М. Напрямки забезпечення та основні складові економічної безпеки банку / О.М. Штаєр // Європейський вектор економічного розвитку. 2011. – № 2 (11). – С. 263-270.

Войтко Є. М., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КРЕДИТУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ КЛІЄНТІВ БАНКУ: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Актуальність дослідження. Сучасні трансформаційні зміни банківської системи України відбуваються під впливом глобальних екзогенних викликів та ендогенних перетворень, які вимагають принципових змін механізмів управління банківськими продуктами. Кредит, як один із основних банківських продуктів, сприяє еволюції та розвитку всіх секторів національної економіки. Він є важливим джерелом капітальних інвестицій, тому традиційно виділяється його вагомий роль у розвитку і реструктуризації економіки та інвестиційній діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями проблематики кредиту, формування й реалізації кредитних відносин займалися багато зарубіжних і вітчизняних вчених. Серед них, зокрема, можна виділити М. Бунге, О. Василюка, В. Геращенко, Б. Івасіва, О. Канаєва, Т. Караченцеву, Дж. Кейнса, Т. Ковальчука, О. Лаврушина, В. Лагутіна, В. Лексіса, Дж. Ло, К. Маркса, М. Мордвинова, М. Крупку, А. Мороза, Д. Рікардо, М. Савлука, А. Сміта, Й. Трахтенберга, М. Фрідмена, А. Чухна, Й. Шумпетера та ін. Однак, незважаючи на широке коло проблеми та плідну працю багатьох вчених, проблема управління кредитуванням корпоративних клієнтів банку в Україні потребує подальшого розгляду та досліджень.

Мета статті. Метою дослідження є дослідження сутності та особливостей кредитування корпоративних клієнтів банку.

Виклад основного матеріалу. Ефективність грошово-кредитної системи економіки кожної країни залежить від того, наскільки оптимально забезпечується єдність інтересів банків і позичальників, заснована на сучасних методах і формах задоволення потреб господарюючих суб'єктів в позикових коштах. В умовах загальносвітових процесів інтеграції та глобалізації жодна національна економіка не може успішно функціонувати без наявності розвинутого та потужного корпоративного сектору.

Ринок банківських корпоративних кредитів в умовах циклічності економіки характеризується наступними особливостями: універсальним характером; здатністю прийняття більш високих ризиків у порівнянні з іншими фінансовими посередниками (сприяє виникненню, накопиченню та передачі системних ризиків, прискорює

перехід від фази підйому до кризи); ініціативно-інноваційним характером кредитного ринку (банк є як ініціатором інноваційного розвитку бізнесу корпоративних клієнтів, так і ініціатором фінансових і технологічних інновацій кредитного та фінансового ринків); соціально-економічною значимістю (стимулювання інвестицій в інноваційні проекти корпоративного сектору економіки та інформованістю банків для прогнозів розвитку позичальників); мінімізації негативного впливу асиметрії інформації та циклічного розвитку економіки на ринок банківських корпоративних кредитів; впливом на інші сегменти кредитного ринку (при зменшенні обсягів банківського корпоративного ринку зростають обсяги інших сегментів кредитного ринку, і навпаки); сприянням розвитку інтеграції ринку банківських корпоративних кредитів з іншими сегментами кредитного та фінансового ринків як на національному, так і на зовнішньому, міжнародному рівні [1].

Система кредитування підприємств в Україні потребує суттєвого переосмислення в напрямі орієнтації банківського сектору на першочергове кредитування пріоритетних у національній економіці видів діяльності. Для виходу вітчизняної економіки з кризи кредитні відносини мають бути підпорядковані пожеволенню інвестиційної та інноваційної діяльності, фінансовому забезпеченню структурних перетворень та економічного зростання.

Зараз українські банки переорієнтували свої кредитні програми на короткострокові високодохідні продукти. Кредитування підприємств сконцентрувалося в сегменті великого корпоративного бізнесу, а високі відсоткові ставки, по суті, стримують малий та середній бізнес і не дозволяють використовувати такі інструменти в повній мірі. Плата за кредит залежить від: фінансового стану позичальника; строку користування кредитними коштами; якості забезпечення; виду кредитного продукту. Тож підприємці вимушені постійно шукати альтернативні банківському джерела фінансування.

Основними факторами, що грають роль при виборі клієнтом банку для отримання коштів, є: оперативність обробки заявки та прийняття банком рішення про видачу кредиту, відсоткова ставка, максимальна сума кредиту, термін кредитування, наявність пільгового періоду.

Основними видами кредитних продуктів для корпоративного бізнесу є:

Кредитна лінія – цільове кредитування комерційних угод суб'єктів господарської діяльності з використанням суми кредиту частками в межах встановленого ліміту та протягом періоду часу визначеного кредитним договором.

Овердрафт – форма короткострокового кредиту, який надається банком у вигляді можливості клієнта витратити певну суму коштів в межах ліміту встановленого в кредитному договорі, що перевищує залишок коштів на його поточному рахунку.

«Технічний кредит» – кредит, який надається під заставу майнових прав на грошові кошти, що розміщені у банку за депозитним договором. Технічний кредит надається як правило на строк, який не перевищує строк дії депозитного договору.

Лізинговий кредит – фінансування шляхом надання в довгострокову оренду (лізинг) основних засобів з правом (або без права) викупу.

Питання відновлення фінансування корпоративного сегменту постає все частіше, а попит на банківське кредитування з боку малого та середнього бізнесу зростає. Велика кількість фінансових установ запускають нові продукти та удосконалюють існуючі. А від так, розвиток системи кредитування корпорацій повинен ґрунтуватися на наступних основних принципах: максимальній відповідності діяльності фінансово-кредитних установ потребам корпоративного сектору; стабільності, надійності та безпеці діяльності як кредиторів, так і позичальників; послідовному наблизенні законодавства України, що регулює ринок корпоративного кредитування, до законодавства високорозвинених країн [2].

Для вдосконалення механізму кредитування корпоративного сектору економіки у першу чергу необхідно: визначити перелік регуляторних вимог для кредитних організацій з урахуванням ризиків, обсягу та характеру проведення операцій, наявності мережі відокремлених підрозділів; визначити місце і роль та активізувати діяльність небанківських фінансово-кредитних установ у сфері кредитування юридичних осіб; створити необхідні законодавчі та інституціональні умови для стрімкого розвитку корпорацій; сформувати ефективний механізм контролю над діяльністю позичальників.

Висновки. Таким чином, Основними проблемами сучасного кредитування корпоративного сектору економіки є висока вартість банківських запозичень для більшості українських компаній та висока галузева концентрація надання банківською системою кредитних ресурсів. Корпоративний сектор гостро потребує кредитування, але нездатність української банківської системи забезпечити існуючі потреби в довгострокових ресурсах на сприятливих умовах трансформує її на стримуючий чинник розвитку й посилює потребу корпорацій у пошуку альтернативних інноваційних методів кредитування.

Література

1. Кретов Д. Ю. Особливості розвитку кредитування банками України корпоративних клієнтів / Д. Ю. Кретов // Електронне наукове видання «Глобальні та національні проблеми економіки». – 2017. – № 17. – С. 665–671.
2. Кужелєв М.О. Інноваційні методи кредитування корпоративного сектору економіки в умовах динамічного зовнішнього середовища / М. О. Кужелєв // Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами юго-восточной Европы в рамках черноморского экономического сотрудничества. – 2012. – №8. – С. 231-235.

**Врублевська І. М., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

**СИСТЕМНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ
ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ**

Актуальність дослідження. Для попередження кризових ситуацій в економіці одним з основних завдань, які постали перед вітчизняною банківською системою, є підтримка на належному рівні фінансової стійкості кожного банку, що дає їм змогу виконувати функції із забезпечення економічних суб'єктів достатньою кількістю фінансових ресурсів.

Стабільно функціонуючі банківські установи забезпечують акумуляцію надлишкової ліквідності, зменшують рівень тінізації економіки, сприяють розвитку довгострокового кредитування, що слугує каталізатором економічного зростання та підвищення добробуту населення. Тому для забезпечення динамічного розвитку вітчизняної економіки проблемі управління фінансовою стійкістю банків приділяється значна увага.

Зважаючи на зазначене, важливим є розвиток науково-методичних засад управління фінансовою стійкістю банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці теоретичних положень та методологічних підходів щодо проблем забезпечення та управління фінансовою стійкістю банку було присвячено багато наукових праць провідних дослідників та вчених-економістів як вітчизняних, так і зарубіжних. Зокрема варто виділити напрацювання: Л. Г. Мельник, Р. І. Шіллер, В. М. Коваль, М. І. Зверяков, О. В. Дзюблюк, Р. В. Михайлюк, В. П. Пантелєєв, Довгань Ж. М., М. Д. Герасимович, Л. М. Єріс, О. В. Крухмаль, Ю. С. Масленченков, Дж. Синки, Р. Рейлі та ін.[1-4].

Узагальнення та аналіз наукової літератури, нормативних актів з досліджуваної тематики дозволяють зробити висновок про недостатність комплексної розробки та дискусійність багатьох питань щодо управління фінансовою стійкістю вітчизняних банківських установ.

Мета статті. Метою статті є удосконалення системних засад управління фінансовою стійкістю банку у сучасному бізнес-середовищі.

Виклад основного матеріалу. Необхідно зауважити, що в економічній літературі поняття «стійкість», «стабільність» та «надійність» при характеристиці стану банку деякими авторами ототожнюються.

Вважаємо, що зазначені поняття знаходяться у тісному взаємозв'язку та у поєднанні дозволяють досягнути ефективного рівня функціонування об'єкта, оскільки характеризують його стан з різних сторін. Стійкість банків – це комплексна характеристика. Тому доцільним є розгляд процесу управління стійкістю банків з позиції взаємозв'язку трьох основних рівнів:

– перший рівень – об'єднання з економікою в цілому та її регіональних сегментів;

– другий рівень – взаємозв'язок стійкості окремого банку зі стійкістю банківської системи в цілому як цілісного утворення;

– третій рівень – з позиції окремого банку як структурного елемента банківської системи.

Отже, стійкість – це макроекономічна характеристика як усієї банківської системи, так і окремого банку як складового елемента даної системи.

Виділяють декілька підходів до визначення стійкості, а саме: відповідності основних показників фінансового стану пороговим значенням; трансформації ресурсів; рівня ліквідності та платоспроможності банку; прибутковості; збалансованості статей балансу; врахування інтересів груп економічного впливу та адаптації банку до умов господарювання; стану рівноваги та здатності до повернення в цей стан після виходу з нього.

Узагальнення економічних джерел свідчить, що автори дотримуються чотирьох основних підходів до визначення поняття «фінансова стійкість банків», а саме: мікроекономічний, макроекономічний, комплексний та рейтинговий.

В основі дослідження поняття «фінансової стійкості» відповідно до мікроекономічного підходу лежить спроможність окремих банків утримувати платоспроможність, ліквідність і адекватність капіталу на рівні, який є безпечним для їх діяльності, а критерієм оцінки фінансової стійкості є критичні значення зазначених показників.

Вивчення фахової літератури та аналітичне узагальнення існуючих підходів дозволило сформулювати власне бачення «фінансової стійкості банку», що розглядається як здатність банку в динамічних ринкових умовах здійснювати ефективну діяльність, спрямовану на виконання його функцій, забезпечення надійності та оперативності обслуговування клієнтів, а також попри негативні фактори зовнішнього та внутрішнього середовища покращувати фінансові результати діяльності з мінімальним ризиком.

Фінансова стійкість комерційного банку залежить від багатьох аспектів його діяльності і має складну структуру, складовими якої є стійкість капітальної бази, стійкість ресурсної бази, організаційно-структурна стійкість банку та його комерційна стійкість.

Важливо розуміти, що механізм управління фінансовою стійкістю банків є цілісною системою взаємопов'язаних елементів, які відображають відповідні заходи банківського менеджменту. Даний механізм повинен включати як методи управління, так і функціональні обов'язки суб'єктів управління. Тому серед складових механізму управління фінансовою стійкістю комерційних банків можна виділити: 1) суб'єкти управління; 2) об'єкти управління; 3) процес управління фінансовою стійкістю банків, який охоплює такі елементи: а) методи управління (планування, аналіз, оцінка, регулювання та контроль); б) інструменти управління [5, с. 289-290].

Процес управління фінансовою стійкістю банку передбачає об'єктивне визначення його поточного й бажаного стану, скоординоване управління фінансовими ресурсами банківської установи, вибір таких управлінських рішень, котрі сприяли б забезпеченню фінансової стійкості.

Важлива роль у цьому процесі належить методам управління фінансовою стійкістю банків, які у відповідності до базових засад фінансового менеджменту включатимуть:

- планування, що передбачає необхідність постановки цілей, визначення тактики і стратегії досягнення основної мети (забезпечення фінансової стійкості банку);
- аналіз, тобто вивчення основних елементів, які визначають стійкий фінансовий стан комерційного банку;
- оцінка та регулювання, що здійснюється за допомогою комплексу прийомів та методик і передбачає: пряме (зовнішнє) регулювання й обов'язкову оцінку; саморегулювання (внутрішнє регулювання) та самостійну (ініціативну) оцінку;
- контроль, тобто перевірку відповідності отриманих результатів запланованим показникам, оптимальні значення яких сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку.

Погоджуємось з тим, що ефективність функціонування механізму управління фінансовою стійкістю багато в чому залежить від дотримання банками комплексу принципів, а саме: 1) єдності дій і засобів у досягненні мети суб'єктами управління даного механізму; 2) комплексності підходу до процесу управління фінансовою стійкістю; 3) поєднання тактики й стратегії управління фінансовою стійкістю з метою забезпечення динамічності та безперервності цього процесу; 4) взаємозалежності елементів механізму управління; 5) адаптивності процесу управління фінансовою стійкістю банку до можливих змін на фінансовому ринку; 6) мінімізації ризиків, 7) гнучкості, 8) інноваційності. Принцип інноваційності передбачає, що управління фінансовою стійкістю банку має бути спрямоване на використання новітніх інструментів фінансового менеджменту [5, с. 291-292].

Висновки. На основі опрацювання теоретичного базису управління, вивчення показників аналітичного оцінювання сучасного стану розвитку та фінансової стійкості банків України [6], провідних міжнародних напрацювань у даній сфері, вважаємо, що ключовими завданнями, які потрібно виконати для забезпечення фінансової стійкості вітчизняних банківських установ є: зміцнення стійкості банківської системи; посилення взаємодії комерційних банків з реальним сектором економіки; підвищення рівня капіталізації більшості банків; підвищення якості реалізації банківським сектором функцій з акумуляції заощаджень фізичних та юридичних осіб та їх трансформація в кредити та інвестиції; запобігання використанню банківської системи в тіньових секторах економіки для реалізації цілей недобросовісної комерційної політики.

Література

1. Коваль В. М. Надійність і стійкість комерційних банків: оцінка та регулювання: автореф. дис. канд. економ. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В. М. Коваль; Київський національний економічний університет. – Київ, 2001. – 20 с.
2. Дзюблук О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи: [монографія] / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – 2009. – 316 с.
3. Довгань Ж. М. Фінансова стійкість банківської системи України: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08. Суми, 2012. 583 с.
4. Зверяков М. І. Управління фінансовою стійкістю банків: підручник / М. І. Зверяков, В. В. Коваленко, О. С. Сергеева. – Одеса: Видавництво «Атлант», 2014. – 485 с.
5. Зверук Л. А. Концептуальні засади дослідження управління фінансовою стійкістю банківських установ / Л. А. Зверук, С. К. Боева // Бізнес-Інформ. – 2017. – № 3. – С. 288-293.
6. Сайт НБУ. – [Електронний режим доступу] – <https://www.bank.gov.ua/>

**Гелик М. М., Зелена Т. Ю., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

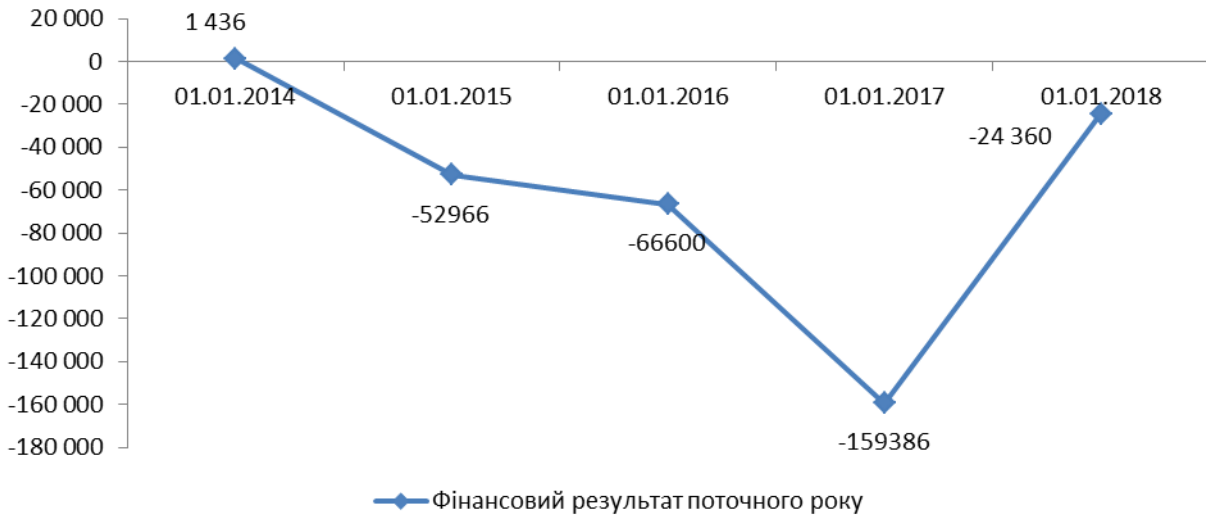
ОЦІНКА ТА АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Фінансовий результат виступає своєрідним індикатором і критерієм успішності управління, як окремим банком, так і в цілому усією банківською системою України (БСУ). У ринковій економіці позитивний фінансовий результат та рентабельна діяльність є необхідним чинником забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності банків. Проблематика формування фінансових результатів, створення дієвих механізмів їх аналізу з метою забезпечення реальних конкурентних переваг банків на ринку банківських послуг та забезпечення ефективності їх діяльності саме в кризових умовах, залишається важливою і актуальною з погляду як теорії, так і практичної діяльності.

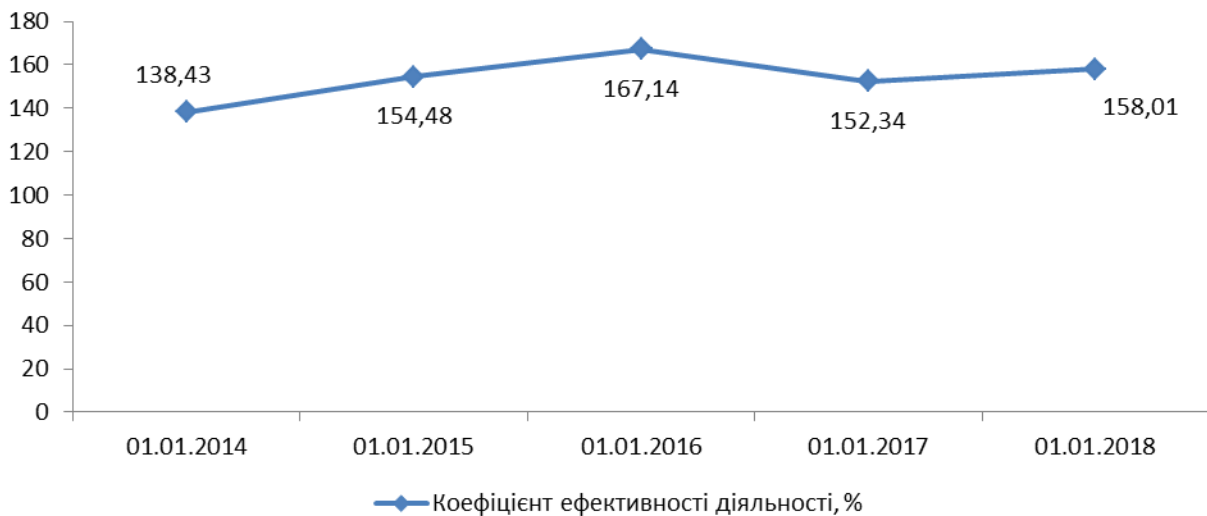
Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління фінансовими результатами банків, оцінка та аналіз фінансових результатів банків та БСУ відображені у науковій літературі, зокрема, у дослідженнях Л. В. Балабанова, О. В. Васюренка, Н. О. Власової, Г. А. Давидової, В. В. Коваленко, О. Г. Кореневої, О. М. Колодізева, Л. В. Кузнецової, Л. О. Лігоненко, Л. О. Примостки, А. А. Садекова, А. Дж. Стрікленда, А. А. Томпсона, та інших. Результативність діяльності банків викликає науковий інтерес та залишається актуальною науково-практичною проблемою.

Метою статті є проведення оцінки та аналізу фінансових результатів діяльності банківської системи України в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Фінансовий результат діяльності БСУ за підсумком 2017 року був негативним та становив -24,36 млрд грн (-159,39 млрд грн за підсумком 2016 року), рис. 1. Від'ємний результат діяльності зумовлений в основному високими відрахуваннями в резерви 4 великими банками [1-3].

Рис. 1. Результати діяльності банківської системи України [1]

Як видно на рисунку 1 фінансовий результат діяльності БСУ у 2014 році був позитивним 1436 млн грн, починаючи із 2015 року спостерігається негативний фінансовий результат – збитки. У той же час загальна сума збитків протягом 2017 року зменшилась та на 1.01.2018 року становила 24360 млн грн. За 2017 рік кількість банків, які показали негативний фінансовий результат скоротилася з 29 одиниць на початок року до 18 на кінець. Динаміка ефективності діяльності БСУ відображена на рис. 2.

Рис. 2. Ефективність діяльності банківської системи України [1]

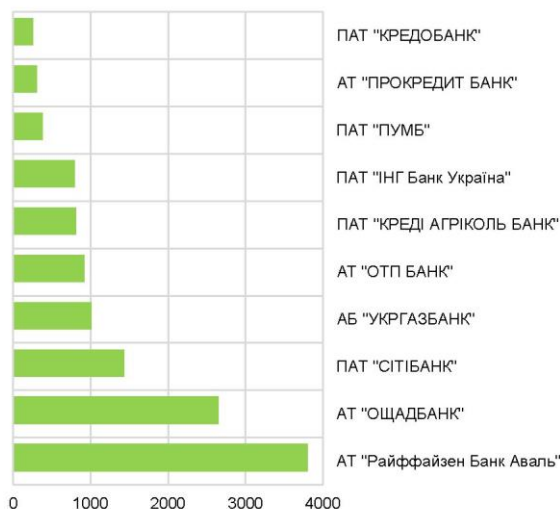
Як видно на рисунку 2 за результатами 2017 року коефіцієнт ефективності склав 158,01 %, що у порівнянні із 2016 роком більше на 5,67 %. За підсумком 2017 р. 18 із 82 функціонуючих банків отримали збитки на загальну суму 40,28 млрд грн. Інші банківські установи, що завершили звітний період з додатним результатом діяльності, отримали сукупно 15,92 млрд грн прибутку.

Найбільш збитковими за результатами 2017 р. стали державний ПАТ «Приватбанк» та 2 банки з російським капіталом: Промінвестбанк та ВТБ банк. На ці найбільш збиткові банківські установи за підсумком 2017 р. припадало 86,2 % загального обсягу збитку, що був отриманий банківською системою України. ТОП-10 прибуткових банків за результатами 2016 та 2017 років відображено на рисунках 3 та 4.

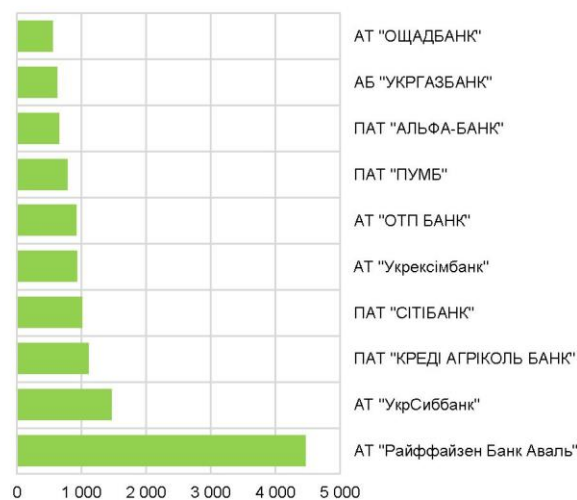
За підсумком 2017 року серед найбільш прибуткових були банки з іноземним капіталом: Райффайзен Банк Аваль, Укрсиббанк та Креді Агріколь Банк, рисунок 4. На топ-3 найбільш прибуткових банків за підсумком 2017 року припадало 44,2 % загального обсягу прибутку, отриманого БСУ. Слід зауважити, що в топ-10 прибуткових банків входять 2 державних банки, проте їхні доходи є досить умовними, оскільки протягом 2017 року Ощадбанк і Укркредитбанк були докапіталізовані на загальну суму 14,7 млрд грн та 7,7 млрд грн відповідно.

Більшість експертів, а також НБУ у своєму аналітичному звіті вважають, що банківська система у 2016 р. досягла «дна», а у 2017 р. майже очистилася від «зайвих» банків та наразі триває процес стабілізації. У 2018 році аналітики прогнозують проблеми банкам, пов'язані з відсутністю співпраці з МВФ та, як наслідок, можливим погіршенням економічних очікувань бізнесу та населення. Це впливатиме на темпи кредитування та банківську

політику ціноутворення на активи та пасиви. Банки активно будуть намагатися нарощувати споживче та іпотечне кредитування. Також зосередять зусилля на відновленні гривневого кредитування реальної економіки.

Рис. 3. ТОП-10 прибуткових банків за результатами 2016 року [1,2]

Рис. 4. ТОП-10 прибуткових банків за результатами 2017 року [1,2]

Висновки. За результатами дослідження слід наголосити, що наразі головною проблемою банків залишається велика частка непрацюючих кредитів. Банкам слід значно активніше працювати з такими кредитами та розробляти план-заходи щодо їх скорочення.

Література

- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. (дата звернення 1.10.2018).
- 2.Офіційний сайт Української асоціації банків [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://aub.org.ua/index.php?option=com_arhive_docs&catid=155&menu=104&Itemid=112 (дата звернення 1.10.2018).
- 3.Національне рейтингове агентство Рюрик [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://rurik.com.ua/> (дата звернення 1.10.2018).

**Гензера О. О., Гензера Д. О., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІПОТЕЧНОГО ЖИТЛОВОГО КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. Житлове питання багато років є актуальним для багатьох сімей в Україні, а вирішити його самостійно дуже складно, так як вартість нерухомості з кожним роком збільшується. У зв'язку з цим, іпотечне кредитування виступає провідною можливістю стати володарем власного куточка. Адже, іпотека досить приваблива для населення, оскільки дозволяє отримати житло в користування вже на початковому етапі. Крім того, іпотека містить в собі величезний потенціал економічного розвитку, розвитку кредитної системи. За її застосування нерухомість перетворюється в робочий капітал, що дає можливість кредиторам отримувати гарантований дохід, а населенню – фінансувати покупку житла та іншої нерухомості. Таким чином, дослідження розвитку іпотечного кредитування в Україні є актуальним як у соціальному, так і в економічному аспектах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання іпотечного кредитування та перспективи його розвитку в Україні широко розглядаються в працях багатьох вітчизняних вчених, таких як: В. Д. Базилевич, В. М. Гесць, В. В. Корнєєв, В. І. Кравченко, І. О. Лютий, Н. П. Погорельцова, В. І. Савіч, О. Р. Тригуб та інших. Вагомий внесок у розв'язання проблем розвитку іпотечного ринку через дослідження законів і правил іпотечного кредитування, різних умов і видів іпотечних кредитів, а також тенденцій розвитку іпотечного кредитування внесли й зарубіжні вчені, а саме: Н. Ріхард, Н. Розен, С. Роуз, М. Турнер та інші. Однак, незважаючи на наявність численних публікацій, спрямованих на розгляд різних аспектів іпотечного кредитування, проблему його розвитку в Україні не можна вважати вирішеною.

Мета статті. Дослідження стану, проблем розвитку іпотечного кредитування в Україні та перспектив їх вирішення в сучасних фінансово-економічних умовах.

Виклад основного матеріалу. Велике значення у вирішенні житлової проблеми має іпотечний кредит, який реалізується через кредитування індивідуального і кооперативного житлового будівництва, покупки квартир і будинків в особисту власність. Іпотечний кредит є найбільш легким способом вирішення житлового питання, але, в той же час, досить довгим, трудомістким і вимагає підвищеної уваги, особливо в сучасних економічних умовах.

Іпотечний житловий кредит – цільовий довгостроковий кредит, що надається фізичній особі під порівняно низький відсоток іпотечними банками для будівництва або купівлі житла. Зазвичай придбане житло залишається під заставу банку до повернення кредиту і відсотків.

Слово «іпотека» виникло ще за часів Стародавньої Греції на початку VI ст. до н.е., так називали стовпа, якого ставили на земельній ділянці позичальника, що брав гроші у борг під її заставу. На ньому регулярно робилися написи про внесені платежі та про залишок боргу. Пізніше ці записи почали вносити у спеціальну книгу, яку також називали іпотечною. Тобто, вже тоді термін «іпотека» був пов'язаний із забезпеченням відповідальності боржника перед кредитором певними земельними володіннями. Буквальний переклад цього терміна з давньогрецької мови означає не інакше як «підставка», «підпора».

Початком розвитку іпотеки та іпотечного кредитування в Україні вважається друга половина XIX ст., коли після селянської реформи 1861 р. царський уряд підготував до публікації Положення про міські громадські банки (1862 р). Через 10 років почав діяти загальнодержавний закон про порядок відкриття кредитних установ земствами (17.05.1872 р) та Загальні правила про порядок заснування кредитних установ приватними особами (31.05.1872 р.) [2].

Першу, не лише в Україні, а й в усій Російській імперії, установу іпотечного кредиту – Товариство поземельного кредиту для Херсонської губернії було відкрито в 1864 р. (з 1871 р. – Херсонський земський банк). Основний капітал у 100 тис. крб. становила надана урядом позичка [3].

На початковому етапі створення іпотечного ринку незалежної України не існувало спеціального іпотечного законодавства. Законодавці приймали прості та малоефективні правові акти, які систематично оновлювали та замінювали більш комплексними. Першим серйозним документом у сфері іпотечних правовідносин був прийнятий 2 жовтня 1992 р. Закон України «Про заставу». Але, поштовхом для подальшого стрімкого розвитку житлово-кредитних відносин у нашій країні стало прийняття Закону України «Про іпотеку» від 5 червня 2003 р. Згідно цього закону іпотека – це вид забезпечення виконання зобов'язання нерухомим майном, що залишається у володінні і користуванні іпотекодавця, згідно з яким іпотекодержатель має право в разі невиконання боржником забезпеченого іпотекою зобов'язання одержати задоволення своїх вимог за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими кредиторами цього боржника [1].

Сьогодні в системі іпотечного кредитування головну роль відіграє ринок банківських послуг. Він становить таку систему економічних відносин, яка забезпечує реалізацію попиту клієнтів на різноманітні послуги, пропозицію цих послуг з боку банківських установ та безпосередньо формування ціни на них. Великі банки контролюють понад 2/3 іпотечного ринку, тобто концентрація всіх операцій відбувається у великих банках, які мають розгалужену філіальну систему і міцні корпоративні зв'язки з будівельними організаціями [4].

Створення дієвої системи іпотечного кредитування можливо на базі розвитку первинного і вторинного ринків іпотечного капіталу. Первинним ринком житла називаються об'єкти, які недавно були побудовані і ще не встигли бути оформлені у власність третіх осіб. Простіше кажучи, це нові квартири і будинки, куплені у забудовника. Банки охоче кредитують громадян на покупку таких об'єктів. Це пояснюється високою ліквідністю нерухомості – її в будь-який момент можна продати за пропорційні реальній вартості гроші. Але частіше іпотека видається на покупку нерухомості, яка вже побувала в чийось руках. Плюсом вторинного ринку житла є його менша вартість. Це приваблює багатьох покупців, готових купувати житло в будинках, які були побудовані кілька десятиліть тому.

Іпотечне кредитування має свої переваги і недоліки. Так, до переваг даного виду кредитування варто віднести: отримання можливості поліпшення житлових умов за дуже короткий термін; кредит видається на тривалий термін; передбачається найнижча, порівняно із іншими цілями кредитування, ставка за кредитом; щомісячні платежі на погашення такого кредиту не такі великі, як при короткостроковому кредитуванні на інші цілі; кредит можна достроково погасити повністю або частково, тоді відсотки будуть нараховуватися на решту суми кредиту. Ціни на нерухомість постійно зростають, а гроші знецінюються, тому покупка житла в кредит є грамотною інвестицією.

Недоліками іпотечного кредитування є: висока процентна ставка за користування кредитом, яка за всі роки виплат складає доволі значну суму; дуже велика сума авансу – 20% і вище; потрібно мати високі офіційні доходи; до повного розрахунку з банком позичальник не має права продавати, дарувати, міняти або здійснювати інші операції з відчуження нерухомості, що знаходиться в заставі у банку; постійний ризик втратити квартиру.

В останні два роки на банківському ринку України відбулося відродження іпотечного кредитування при купівлі нерухомості. Зараз кредити на придбання житла пропонують 15 українських банків. Найбільше банків пропонують кредити терміном до 10 років. Відсоткові ставки та аванси з іпотеки, які пропонують українські банки в 2018 році представлено в табл. 1. Середня ефективна ставка на первинному ринку кредитування житла на сьогодні дорівнює 20,83%, на вторинному ринку вона становить 20,4%. Так, за найменшими процентними ставками на первинному ринку пропонується житло банком АКБ «АРКАДА». Відмітимо, що кредитування купівлі житла помітно поживалося в 2017-2018 роках, що, в першу чергу, відбувається завдяки партнерських програм банків і забудовників, за якими українці можуть отримати пільгові ставки.

Таблиця 1

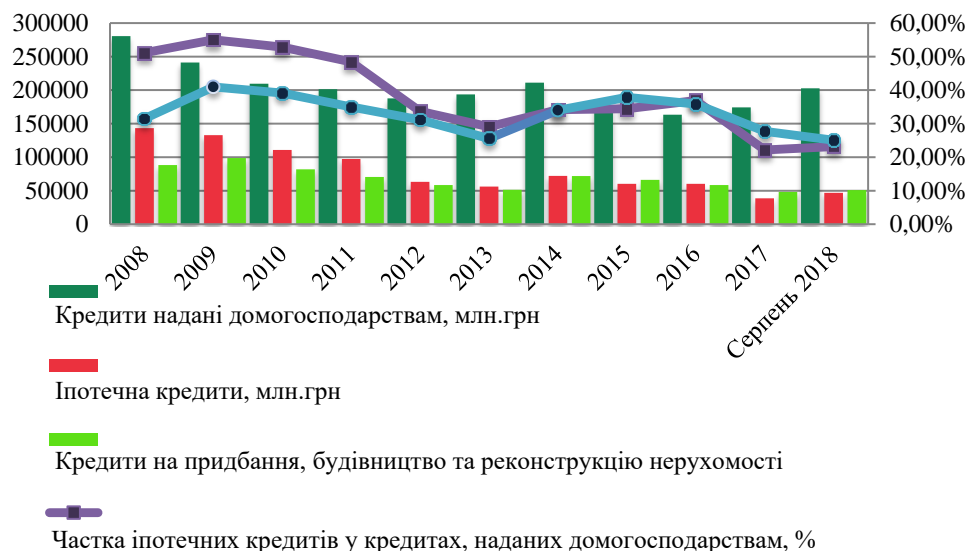
Відсоткові ставки та аванси з іпотеки на первинному і вторинному ринках в українських банках в жовтні 2018 року (кредит на термін 10 років)*

Кредитування житла на первинному ринку				Кредитування житла на вторинному ринку			
№з/п	Банк	Ставка, %	Аванс, %	№з/п	Банк	Ставка, %	Аванс, %
1	Банк АРКАДА, програма «Патриотика на озерах»	10,21	від 20	1	ПриватБанк	17,9	від 25
2	Банк АРКАДА	14,2	від 20	2	Кредобанк	17,98	від 40
3	ПриватБанк	17,9	від 25	3	Піреус Банк	18,79	від 50
4	Кредобанк	18,48	від 40	4	Укргазбанк	18,9	від 20
5	Укргазбанк	18,9	від 30	5	Ощадбанк	19,14	від 25
6	Банк Львів	19,6	від 20	6	Банк Львів	19,6	від 20
7	Ощадбанк	20,14	від 30	7	Банк Глобус	20,2	від 25
8	VS Bank	20,43	від 40	8	VS Bank	20,43	від 40
9	Банк Південний	21,15	від 30	9	Банк Південний	21,15	від 30
10	Комерційний індустріальний банк	21,22	від 30	10	Комерційний індустріальний банк	21,22	від 30
11	Полтава-банк	21,29	від 30	11	Полтава-банк	22,29	від 50
12	Банк Глобус	22,12	від 50	12	Банк інвестицій і заощаджень	23,64	від 30
13	МТБ БАНК (МАРФІН БАНК)	23,13	від 30	13	ТАСКОМБАНК	24,21	від 37,5
14	Банк інвестицій і заощаджень	23,64	від 30	14	БТА Банк	24,78	від 50
15	ТАСКОМБАНК	24,21	від 37,5				
16	БТА Банк	28,84	від 30				

*Складено за даними джерела [5]

Так, у першому кварталі 2018 року обсяг нових кредитів збільшився в 4 рази, а кількість договорів зросла майже втричі. При цьому понад 80% обсягів нового кредитування здійснюється всього 5 банками [6].

Динаміку іпотечного кредитування на українському ринку житла та його частку у кредитах, наданих домогосподарствам за останні 10 років представлено на рис. 1 [7]. Дані рисунка свідчать про зростання кредитування домогосподарств в останні роки. Воно переважно зосереджене в сегментах споживчих кредитів. Іпотечні ж кредити теж почали відновлюватися, але дуже повільно.

Рис. 1. Частка кредитів на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості та іпотечних кредитів у кредитах, наданих домогосподарствам у 2008-2017 роках

Основними проблемами цього є висока вартість таких кредитів, обмежена кількість платоспроможних позичальників із підтвердженими доходами та високі юридичні ризики. Отже, для зростання обсягів кредитування потрібно змінювати законодавство з метою посилення захисту прав кредиторів, а банкам необхідно вдосконалювати внутрішню нормативну базу з питань споживчого кредитування та ефективніше проводити роботу з позичальниками.

Висновки. Отже, за вищевикладеним можна зробити висновок про те, що іпотека є ефективним інструментом вирішення житлової проблеми, найважливішим механізмом регулювання грошової маси, фактором збільшення зайнятості населення та одним з основних напрямків в досягненні економічного прогресу в цілому. З метою збільшення доступності іпотечного кредитування для населення із середніми доходами, необхідним є: зниження процентних ставок за іпотечними кредитами; підвищення добробуту населення; нормалізація ситуації на ринку нерухомості – зниження цін на житло, закріплення на законодавчому рівні граничних процентних ставок за іпотечним житловим кредитом, розміри яких були б прийнятні не тільки для кредиторів, а й для позичальників.

Література

1. Про іпотеку : закон : станом 19 жовтня 2018 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-15>.
2. Діденко В. М. Основи іпотечного ринку: підручник / В. М. Діденко, Е. О. Юрій, О. А. Підлипчак, Ж. П. Лисенко. – Чернівці: Технодрук, 2011. – 446 с.
3. Андрієшина Н. С. Правові та економічні передумови розвитку іпотеки в Україні / Н. С. Андрієшина, Є. Ю. Майоров // Вісник КЕФ КНЕУ імені Вадима Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2011. – Вип. 2. – С. 5–12.
4. Проблеми іпотечного кредитування в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] / Ринок цінних паперів України – Режим доступу: <http://www.securities.usmdi.org/?p=22&n=92&s=963>
5. Новостройки в кредит в Україні. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.prostobank.ua/zhile_v_kredit/any/5/980/3650/any/1000000
6. Скільки українців бере житло в іпотеку: статистика. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://narodna-pravda.ua/2018/06/25/skilky-ukrayintsiv-bere-zhytlo-v-ipoteku-statystyka/>
7. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

**Гензера Д. О., Остапець Б. В., Григорук П. М.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ВАЛЮТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Під час інтеграції української банківської системи в міжнародний фінансовий простір виникає гостра необхідність дослідження діяльності банків у сфері валютних операцій. Сьогодні українські банки активно використовують іноземну валюту у діяльності, зокрема формують різні за обсягами портфелі активів і зобов'язань в іноземній валюті. Слід підкреслити, що валютні операції виступають одним із найскладніших і найризикованіших видів банківського бізнесу, оскільки вони можуть бути як джерелом значних прибутків, так і збитків. Вищезазначене зумовлює необхідність підвищення ефективності управління валютними операціями банків, забезпечення якого має ґрунтуватись на результатах оцінювання діяльності банків на валютному ринку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми управління валютними операціями банків жваво обговорюються вченими-економістами впродовж кількох століть. Дослідженню окремих питань управління присвячено роботи українських та зарубіжних учених: В. Гейця, Р. Гранта, О. Гудзь, М. Маліка, А. Мороза, О. Петрука, Я. Пітера, Д. Портера, Л. Худолій та багатьох інших. Разом із тим діяльність банків на валютному ринку викликає науковий інтерес та залишається актуальною науково-практичною проблемою.

Метою статті є проведення аналізу та оцінки діяльності банків на валютному ринку, зокрема аналізу та оцінки валютних операцій за матеріалами окремої банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Валютні операції банку займають значну частину активних та пасивних операцій банку, отже дуже важливо дослідити їх стан, динаміку та перспективи. Доцільним є розпочати із активних операцій комерційного банку. Аналіз активних валютних операцій ПАТ «Державний ощадний банк України» подано у табл. 1.

На основі проведеного аналізу відмітимо, що у 2017 році в порівнянні із минулим роком значно збільшились кошти в інших банках. Слід уточнити, що ці кошти майже усі у іноземній валюті. Спостерігається зростання загальної суми кредитів та заборгованості клієнтів, як у порівнянні із 2016 роком так і в порівнянні 2016 р. із 2015 роком. Частка коштів в інших банках в іноземній валюті у структурі активів у 2015 році склала 0,03 %, у 2016 році цей показник не змінився, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком їх питома вага збільшилась на 7,12 в.п. і склала 7,14 %. Частка кредитів юридичних осіб в іноземній валюті у структурі кредитів виданих юридичним особам у 2015 році склала 16,24 %, у 2016 році цей показник зменшився на 4,32 в.п. і склав 11,92 %, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком їх питома вага збільшилась на 0,11 в.п. і склала 12,02%. В цілому обсяг кредитів юридичних осіб в іноземній валюті у 2016 році в порівнянні з 2015 роком зменшився на 3,28 % і склав 25033672

тис. грн, а у 2017 році в порівнянні з 2015 роком – збільшився на 12,52 % і склав 28167081 тис. грн. Частка кредитів фізичних осіб в іноземній валюті у структурі кредитів виданих фізичним особам у 2015 році склала 0,08 %, у 2016 році цей показник зменшився на 0,03 в.п. і склав 0,04 %, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком їх питома вага зменшилася на 0,02 в.п. і склала 0,02 %. В цілому обсяг кредитів фізичних осіб в іноземній валюті у 2016 році в порівнянні з 2015 роком зменшився на 25,70 % і склав 92387 тис. грн, а у 2017 році в порівнянні з 2015 роком – на 42,68 % і склав 52960 тис. грн, що свідчить про виважену кредитну політику банку та реструктуризацію проблемної заборгованості банку.

Таблиця 1

Активні валютні операції ПАТ «Державний ощадний банк України» у 2015-2017 роках [1, 2]

Показник	2015р., тис. грн	2016р., тис. грн	2017р., тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст/ зменшення), %.	
				2016-2015рр.	2017/ 2016рр.	2016-2015рр.	2017/ 2016рр.
Кошти в інших банках, усього	210851	97111	16732798	-113740	16635687	-53,94	17130,59
у тому числі в іноземній валюті	48142	52934	16732314	4792	16679380	9,95	31509,64
Кредити та заборгованість клієнтів	65687093	66194494	74502538	507401	8308044	0,77	12,55
Кредити та заборгованість юридичних осіб	62740061	63283432	70657583	543371	7374151	0,87	11,65
у тому числі в іноземній валюті	25882339	25033672	28167081	-848667	3133409	-3,28	12,52
Кредити та заборгованість фізичних осіб	2947032	2911063	3844955	-35969	933892	-1,22	32,08
у тому числі в іноземній валюті	124337	92387	52960	-31950	-39427	-25,70	-42,68
Усього активів	159389351	210099278	234241045	50709927	24141767	31,82	11,49
у тому числі в іноземній валюті	48967827	89206970	91210373	40239143	2003404	82,17	2,25

Аналіз зобов'язань ПАТ «Державний ощадний банк України» у іноземній валюті представлені у таблиці 2. На основі проведеного аналізу відмітимо, що частка коштів банків в іноземній валюті у структурі зобов'язань банку у порівнянні із 2015 роком зменшилась на 1,09 в.п., а у порівнянні із 2016 роком на 0,20 в.п. та склала у 2017 році 4,05 %. У 2017 році частка коштів юридичних осіб в іноземній валюті у структурі зобов'язань банку у порівнянні із 2015 роком збільшилась на 11,63 в.п., а у порівнянні із 2016 роком на зменшилась на 15,49 в.п. та склала 8,63 %. Практично така ж тенденція щодо зміни частки коштів юридичних осіб на вимогу в іноземній валюті у структурі зобов'язань банку. В цілому, обсяг коштів юридичних осіб в іноземній валюті у 2016 році в порівнянні із 2015 роком зріс, темп приросту склав 147,82 %, а у 2017 році в порівнянні із минулим їх обсяг зменшився на 92,8 % і склав 28080130 тис. грн. Подібна тенденція спостерігається відносно обсягу коштів юридичних осіб в іноземній валюті на вимогу. Частка коштів фізичних осіб в іноземній валюті у структурі зобов'язань банку у 2015 році складала 12,04 %, у 2016 році їх частка збільшилась на 2,30 в.п і склала 14,34 %, у 2017 році питома вага збільшилась на 4,43 в.п. і склала уже 18,77 %. В цілому обсяг коштів фізичних осіб в іноземній валюті упродовж аналізованого періоду у 2016 році зріс, і у 2017 році також збільшився.

Так, у 2016 році в порівнянні з 2015 роком обсяг зріс на 52,86 % і склав 27985959 тис. грн, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком обсяг зріс на 36,01 % і склав 38062575 тис. грн, що більше на 36,01 % ніж у 2016 році. У 2016 році питома вага зобов'язань в іноземній валюті у загальній структурі зобов'язань склала 62,00 %, що на 9,04 в.п. більше, ніж у 2015 році. У 2017 році питома вага зобов'язань в іноземній валюті у загальній структурі зобов'язань склала 57,58 %, що на 4,43 в.п. менше, ніж у 2016 році. Загальний обсяг зобов'язань банку у іноземній валюті у 2016 році в порівнянні з 2015 роком зріс на 50,26 % і склав 121008936 тис. грн, а у 2017 році в порівнянні з 2016 роком – обсяг зменшився на 3,5 в.п. і склав 116777273 тис. грн.

Із метою оптимізації управління валютними операціями банку слід оцінювати ефективність їх розміщення шляхом аналізу дохідності та витрат, пов'язаних із виконанням валютних операцій. Може бути застосована система показників, серед яких такі: частка доходів від валютних операцій у величині загальних доходів банку, коефіцієнт дохідності валютних операцій; коефіцієнт рентабельності валютних операцій та інші.

Таблиця 2

Пасивні валютні операції ПАТ «Державний ощадний банк України» у 2015-2017 роках [1, 2]

Показник	2015р., тис. грн	2016р., тис. грн	2017р., тис. грн	Абсолютне відхилення (+,-) тис. грн		Відносне відхилення (приріст/ зменшення), %.	
				2016-2015рр.-	2017/ 2016рр.	2016- 2015рр.	2017/ 2016рр.
Кошти банків	8142842	8309933	8414105	167090	104173	2,05	1,25
у тому числі в іноземній валюті	8123525	8290315	8209983	166790	-80332	2,05	-0,97
Кошти клієнтів,	93437693	144419250	148302247	50981557	3882997	54,56	2,69
Кошти юридичних осіб	39489967	75271271	61734175	35781304	-13537096	90,61	-17,98
у тому числі в іноземній валюті	18996168	47076298	17511986	28080130	-29564312	147,82	-62,80
кошти юридичних осіб на вимогу	28029613	59164636	30669162	31135024	-28495475	111,08	-48,16
у тому числі в іноземній валюті	15098692	42750749	13845150	27652058	-28905599	183,14	-67,61
Кошти фізичних осіб	53947725	69147979	86568072	15200253	17420093	28,18	25,19
у тому числі в іноземній валюті	18308456	27985959	38062575	9677504	10076615	52,86	36,01
кошти фізичних осіб на вимогу	15961209	17531267	20305765	1570057	2774499	9,84	15,83
у тому числі в іноземній валюті	1174399	1789313	2574022	614914	784709	52,36	43,86
Боргові цінні папери, емітовані банками	26	16	0	-10	-16	-37,53	-100,00
у тому числі в іноземній валюті	0	0	0	0	0	-	-
Усього зобов'язань	152048948	195166730	202821859	43117782	7655129	28,36	3,92
у тому числі в іноземній валюті	80532876	121008936	116777273	40476060	-4231663	50,26	-3,50

Висновки. Результати аналізу діяльності банку на валютному ринку, формалізовані в аналітичних звітах, надають суб'єктам регулювання та контролю стратегічного рівня інформаційну базу для формування деталізованої низки рішень щодо досягнення цілей діяльності на ньому із урахуванням впливу зовнішніх факторів, базуючись на наявному ресурсному потенціалі. Перспективи розвитку банківських валютних операцій значною мірою залежать від наявної системи економіко-правового регулювання, а також здатності самих банків пристосовуватися до зовнішнього регулятивного середовища.

Література

- 1.Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. (дата звернення 07.09.2018).
- 2.Офіційний сайт ПАТ «Державний ощадний банк України» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://www.oschadbank.ua/ua/> (дата звернення 08.09.2018).

**Гензера Д. О., Худняк Т. І., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

АНАЛІЗ ДЕПОЗИТНОГО ПОРТФЕЛЮ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕПОЗИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Актуальність дослідження. З метою мінімізації ризику і підвищення ефективності депозитної діяльності банків необхідно постійно аналізувати та здійснювати розробку заходів націлених на удосконалення роботи банківських установ щодо залученню депозитів. Отже, забезпечення банківської діяльності необхідними обсягами депозитних коштів є одним із пріоритетних напрямів, який визначає стратегічні орієнтири розвитку банків та банківської системи України у цілому. Усе зазначене вказує на актуальність оцінювання та на їх основі управління депозитною діяльністю банків в сучасних нестабільних умовах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню окремих питань управління депозитною діяльністю банків присвячено роботи українських та зарубіжних учених: Герасимовича А. М., Васюренко О. В., Кириченко О., Лютого І. О., Мороза А. М., Фишера І., Черкасова В. Є. та багатьох інших. Разом із тим депозитна діяльність банків на ринку послуг викликає науковий інтерес та залишається актуальною науково-практичною проблемою.

Метою статті є проведення аналізу депозитного портфелю та ефективності депозитної діяльності банків задля встановлення результатів управління депозитною діяльністю банків в сучасних умовах

Вклад основного матеріалу. Основною складовою ефективною діяльністю банківської установи є наявність необхідного обсягу депозитних ресурсів. Депозитна діяльність є одним із основних видів діяльності комерційних банків, без якої їх існування втрачає будь-який сенс [1].

Дослідження діяльності банків необхідно починати з аналізу динаміки обсягів депозитів за 2015-2017 роки, (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка обсягів депозитів банків України у розрізі коштів суб'єктів господарювання та коштів фізичних осіб за 2015-2017 роки [2]

№ п/п	Показники	Роки, млрд грн			Абсолютне відхилення (+,-), млрд грн			Відносне відхилення, %		
		2015	2016	2017	2016 до 2015	2017 до 2016	2017 до 2015	2016 до 2015	2017 до 2016	2017 до 2015
1	Кошти суб'єктів господарювання	317626	435826	488599	118200	118200	170973	137,21	112,11	153,83
2	Кошти фізичних осіб	389060	424212	479536	35152	35152	90476	109,04	113,04	123,26
3	Усього депозитів	706686	860039	968135	153353	108096	261449	121,70	112,57	137,00

За даними таблиці.1 можна зробити наступні висновки, а саме, що у 2017 році загальна сума депозитів збільшилась на 261449 млрд грн порівняно з 2015 роком і на 108096 млрд грн порівняно з 2016 роком. Ці зміни пов'язані зі збільшенням за два роки, як коштів суб'єктів господарювання (на 53,83 %) так і коштів фізичних осіб (на 23,26 %). В цілому депозитний портфель у 2017 році в порівнянні із 2015 роком зріс на 37,0 %, а у порівнянні із 2016 роком на 12,57%. Темпи зростання депозитів суб'єктів господарювання за два роки значно вищі ніж темпи зростання депозитів фізичних осіб. Дана закономірність була спричинена зменшенням довіри фізичних осіб до банківської системи внаслідок політичної нестабільності в державі та наслідків фінансової кризи. Однак, якщо проаналізувати в динаміці сума коштів фізичних осіб щорічно збільшується, темп зростання у 2016 році в порівнянні із 2015 роком складав 9,04 %, а у 2017 році в порівнянні із 2016 роком уже 13,04 %. Що свідчить про збільшення довіри.

У продовження розгляду питання проаналізуємо структуру обсягів депозитів банків України за 2015-2017 роки (табл. 2).

Таблиця 2

Структура обсягів депозитів банків України у розрізі коштів суб'єктів господарювання та коштів фізичних осіб за 2015-2017 роки [2]

№ п/п	Найменування статті	2015 рік		2016 рік		2017 рік	
		сума, млрд грн	питома вага, %	сума, млрд грн	питома вага, %	сума, млрд грн	питома вага, %
1	Кошти суб'єктів господарювання	317 626	44,95	435 826	50,68	488599	50,47
2	Кошти фізичних осіб	389 060	55,05	424 212	49,32	479536	49,53
3	Усього депозитів	706 686	100	860 039	100	968135	100

У 2015 році в структурі депозитного портфелю більшу частку 55,05 % займали кошти фізичних осіб. Протягом 2-х останніх років більшу частку займають кошти суб'єктів господарювання, 50,68 % у 2016 році та 50,47 % у 2017 році. Протягом трьох років спостерігається тенденція до зменшення частки коштів фізичних осіб у загальному портфелі депозитів. Найменшу питому вагу протягом трьох років склали кошти суб'єктів господарювання у 2015 році – 44,95 %. Структура обсягів депозитів за 2016-2017 роки майже не змінилась, однак у 2017 році питома вага коштів фізичних осіб зросла і склала 49,53 %.

Розширення ресурсної бази банків за рахунок депозитів – явище позитивне. Подібна ситуація дає можливість створення надійної та передбачуваної бази для кредитних операцій вітчизняних банків, адже, зрозуміло, що сформована ресурсна база направляється на забезпечення активних операцій банків. Зазначимо, що будь-який банк розробляє власну стратегію і тактику залучення депозитних коштів. З огляду на це структура та обсяги депозитів в банках суттєво різняться.

Оцінювання ефективності використання депозитних ресурсів банку проілюструємо за даними ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2015-2017 роки із використанням системи коефіцієнтів (табл. 3).

Коефіцієнт депозитної бази ПАТ «Державний ощадний банк України» вказує на переважання депозитних ресурсів у загальному обсязі залучених коштів та коливається протягом періоду дослідження у межах від 0,637 до 0,754 (у 2015 та 2017 роках відповідно). Коефіцієнт поточної депозитної бази банківської установи засвідчує, що протягом 2015-2017 років на кожну гривню залучених ресурсів припадало від 30 до 34 копійок поточних депозитів,

тобто незначна частка залучених ресурсів банку у 2015 р. була сформована за рахунок поточних депозитів (у 2017 році цей показник збільшується в порівнянні із 2015 роком на 34,9 %, в у порівнянні із 2016 роком зменшується, темп зростання (спаду) 83,29 %). Значення коефіцієнтів строкової депозитної бази банку у 2015-2017 роках знаходились в межах 0,337-0,417, отже на кожну гривню залучених ресурсів припадало майже від 34 до 42 копійок. Вивчення рівнів коефіцієнта співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб банку та їх зміни протягом аналізованого періоду вказує на те, що депозити фізичних осіб перевищували депозити юридичних осіб у 2015 та 2017 роках, у 2016 році перевищували депозити юридичних осіб. Коефіцієнт використання депозитних коштів склав у 2016 році 0,458 та 0,502 у 2017 році він засвідчує формування кредитного портфелю за рахунок депозитів, оскільки депозити перевищують обсяги наданих кредитів. Коефіцієнт співвідношення поточних депозитних коштів і власного капіталу банку, вказує на те, що у ПАТ «Державний ощадний банк України» немає можливості покриття поточних депозитів за рахунок власного капіталу. У 2017 році показник зменшується та складає 2,098.

Таблиця 3

Аналіз коефіцієнтів ефективності використання депозитних ресурсів ПАТ «Державний ощадний банк України» за 2015-2017 років [3]

Показники	Роки			Абсолютне відхилення (+,-)		Темп зростання (спаду), %	
	2015	2016	2017	2016/ 2015	2017/ 2016	2016/ 2015	2017/ 2016
Коефіцієнт депозитної бази	0,637	0,762	0,754	0,13	-0,01	119,64	99,00
Коефіцієнт поточної депозитної бази	0,300	0,405	0,337	0,10	-0,07	134,90	83,29
Коефіцієнт строкової депозитної бази	0,337	0,357	0,417	0,02	0,06	106,05	116,78
Коефіцієнт співвідношення коштів фізичних і юридичних осіб	1,366	0,919	1,402	-0,45	0,48	67,25	152,64
Коефіцієнт використання депозитних коштів	0,703	0,458	0,502	-0,24	0,04	65,20	1,10
Коефіцієнт співвідношення поточних депозитних коштів і власного капіталу банку	5,995	5,136	2,098	-0,86	-3,04	85,67	0,41

При проведенні якісного та кількісного оцінювання управління депозитною діяльністю ПАТ «Державний ощадний банк України» належну увагу потрібно приділити напрямам та структурі асортиментної політики у депозитному сегменті.

Висновки. Наявність ресурсного потенціалу є важливою передумовою ефективного функціонування банківської установи, тому менеджмент депозитної діяльності банків, ефективна політика здійснення ним депозитних операцій є важливим завданням загальної системи стратегічного менеджменту, а підходи до залучення ресурсів потребує особливої уваги в умовах конкурентної боротьби між банками за клієнтів та їх вклади.

Література

1. Співак С. І. Депозитна політика вітчизняних банків / С. І Співак // Науковий вісник ЛНАУ. – 2016. – № 6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvlnau/Ekon/2016_6/articles/S.I._Spivak.pdf (дата звернення 05.09.2018.).
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>. (дата звернення 11.09.2018).
3. Офіційний сайт ПАТ «Державний ощадний банк України» [Електронний ресурс] : – Режим доступу : <https://www.oschadbank.ua/ua/> (дата звернення 11.09.2018).

Діхтяр А. В., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КУРСОВА ПОЛІТИКА НБУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Актуальність дослідження. Розвиток економіки та ефективне функціонування фінансової системи країни не можливе без адекватного державного регулювання економічних процесів, головним напрямом якого є валютна політика. В період розгортання фінансової кризи в Україні значно зросла актуальність вивчення проблем, пов'язаних із валютою і валютно-фінансовою системою, адже чимало факторів спровокували значні коливання курсу гривні протягом короткого періоду часу.

Дана тема є актуальною, оскільки валютне регулювання посідає провідне місце в економічній політиці держави. Залежно від мети, валютне регулювання може стимулювати або стримувати економічний розвиток у

країні, та впливати на стан окремих секторів, галузей та підприємств, а також на місце держави на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження наукової проблематики валютного курсоутворення зробили такі відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, як: А. Браун, Дж. Ингрэм, Г. Кассель, Дж. Френкель, М. Пейро, Дж. Сакс, М. Фрідмен, А. Хансен, О. В. Дзюблюк, Б. Ю. Лапчук, С. Б. Ільїна, С. О. Кораблін, А. Шаповалов, Н. Горшкова, О. В. Пасічник та інші, але проблема залишається і досі актуальною.

Мета статті полягає в дослідженні курсової політики НБУ на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні значна роль в організації валютного ринку, проведенні ефективної курсової політики та порядку здійснення валютних операцій надається Національному банку України. Через низку політичних та економічних проблем у державі виникає потреба в коригуванні валютного курсу.

На початку 2014 р. внаслідок загрози повного виснаження валютних резервів Національний банк України (НБУ) прийняв рішення відмовитися від жорсткої прив'язки гривні до американського долара, і заявив про перехід до режиму плаваючого курсу з таргетуванням у вигляді інфляції.

Таргетування інфляції означає, що центральний банк країни підпорядковує свою політику досягненню однієї цілі – зниженню темпів інфляції (найчастіше використовується індекс споживчих цін) та їх утриманню в рамках публічно визначених низьких показників. Це, звичайно, означає відмову від зорієнтованості на обмінний курс, а серед монетарних інструментів виокремлюється управління базовою процентною ставкою.

Зміна розміру облікової ставки – головний інструмент НБУ, який відображає і зміни в монетарній політиці регулятора. Грубо кажучи, Нацбанк використовує облікову ставку як орієнтир, скільки повинні коштувати гроші. Крім того, вартість рефінансування банків також визначається обліковою ставкою НБУ – при зниженні ставки банкам доведеться витратити менше грошей на обслуговування рефінансування.

У 2017 році правління НБУ вперше за два з половиною роки підвищило облікову ставку. Так, з 27 жовтня ставка складала 13,4% річних, що на 1 процентний пункт вище колишнього значення, встановленого в кінці травня 2017 року. При цьому НБУ допускає, що може підняти облікову ставку ще вище – це можливо в разі посилення інфляційних ризиків. А в разі уповільнення інфляції і подальшої співпраці з МВФ Національний банк може повернутися в цикл пом'якшення монетарної політики.

Недоліком реалізації політики таргетування інфляції у багатьох висхідних країнах, значною мірою зумовлена складністю і непрозорістю визначення рівнів інфляції, наявністю високої недовіри бізнесу та громадян до монетарної влади та її спроможності адекватного визначення поточної та перспективної динаміки інфляції. Крім того, інфляційна динаміка може визначитись адміністративними заходами державного управління та фінансової політики (шокова зміна житлово-комунальних тарифів), що взагалі зможе суттєво порушити інфляційні тенденції.

У більшості країн, що застосовують інфляційне таргетування, одночасно використовується режим вільно плаваючого обмінного курсу. Багато з цих країн є комодіті-експортерами – Австралія, Бразилія, Індонезія, Канада, Мексика, Південно-Африканська Республіка, Чілі. Це робить їхній досвід особливо актуальним для України.

Висновки. Розвиток української економіки засвідчує, що серед першочергових завдань для України виокремлюється започаткування політики збалансованого зростання і розвитку, забезпечення стійкої купівельної спроможності національної грошової одиниці, а обмінний курс є основним інструментом монетарної політики в Україні. Саме тому пріоритетом реформування курсової політики є поступовий перехід до більш гнучкого валютного курсу. Управління офіційним валютним курсом повинно бути направлено на наближення його значення до реального курсу, що відповідає зовнішній та внутрішній рівновазі національної економіки.

Література

1. Гаряга Л. О. Нестабільність валютного курсу в Україні / Л. О. Гаряга // Вісник соціально-економічних досліджень ; за ред. М. І. Зверякова (гол. ред.) [та ін.]. – 2015. – Вип. 2. – № 57. – С. 43-50.
2. Береславська О. Курсоутворення гривні в контексті змін у світовій валютній системі / О. Береславська // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 3. – С. 10-16
3. Гальчинський А. Плаваючий курс – це не початок кінця адміністративного ринку / А. Гальчинський // Дзеркало тижня. – 2014. – № 6. – 21 с
4. Офіційний сайт НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua>.

Діхтяр А. В., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Актуальність дослідження. Кредит у різних формах проникає в усі сфери господарського життя і виявляється у розширенні кола банківських операцій та кредитних продуктів, що віддзеркалюється у відповідному розширенні клієнтури. Тому в умовах жорсткої конкуренції на ринку фінансових послуг перед банківськими установами стоїть питання обґрунтування оптимальної кредитної політики задля забезпечення високого рівня ефективності своєї діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сутності кредитної політики є об'єктом дослідження

знаного числа вчених. Серед них варто відзначити праці: І. Гуцал [6], У. Владичин [3], О. Вовчак [4], Н. А. Антіпова [1], О. В. Бикова [2], О. Гриценко [5] та інші. Проте незважаючи на велику кількість досліджень кредитна діяльність потребує постійного аналізу в сучасних умовах розвитку країни.

Метою статті є дослідження теоретичних положень кредитної політики комерційного банку

Виклад основного матеріалу Серед науковців існують певні дискусії щодо визначень суті поняття «кредитна політика». Огляд літературних джерел, присвячених цій проблемі, показав, що досі не визначено єдиного розуміння поняття «кредитна політика». Більшість наявних визначень єдині в тому, що кредитна політика розглядається як важлива складова банківської політики, а її формування спрямоване на досягнення стратегічних цілей банку.

На думку професора І. Гуцала кредитна політика: «є складовою частиною загальної політики банку, спрямованої на досягнення його стратегічних цілей: дотримання фінансової стійкості, надійності, ліквідності та платоспроможності банку; реалізується через кредитний механізм і пов'язана із раціональною організацією кредитних відносин, їх управлінням та регулюванням для досягнення конкретних цілей окремого комерційного банку» [6].

Владичин У. під кредитною політикою розуміє стратегію і тактику банку щодо спрямування коштів на кредитування клієнтів банку на основі принципів кредитування [3], а Вовчак О. – «стратегію і тактику банку щодо залучення коштів та спрямування їх на кредитування клієнтів банку (позичальників) на основі принципів: поверненості, строковості, цільового використання, забезпеченості, платності» [4].

Водночас згідно з дослідженням Н. А. Антіпової кредитна політика – частина філософії банківського бізнесу, яка визначає внутрішню банківську процедуру видання кредиту, документообіг, моніторинг за кредитним портфелем, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок по кредиту [1].

О. Гриценко стверджує, що кредитна політика – система заходів центрального банку та держави в кредитній сфері з метою регулювання грошового обігу і досягнення інших економічних цілей [5].

Вивчення наведених підходів дає змогу зробити висновок, що більшість з них формують уявлення про кредитну політику як про комплекс управлінських стратегічних та тактичних заходів (рішень), які, по-перше, знаходять своє відображення у визначенні цілей, принципів, параметрів, етапів процесу кредитування в конкретному банку; по-друге, реалізуються через кредитний механізм (процес); по-третє, знаходять своє відображення в спеціальному документі; по-четверте, повинні корелювати з депозитною політикою банку.

Отже, на нашу думку, кредитна політика комерційного банку як елемент загальної банківської політики найтіснішим чином пов'язана з депозитною політикою, є сукупністю стратегічних і тактичних рішень, які знаходять своє відображення в спеціальному документі, де визначаються перспективні і поточні цілі кредитування, його параметри та процедура, та реалізується через кредитний механізм.

Важливим завданням, що постає перед менеджерами банківських установ в сфері кредитування, є розробка ефективної кредитної політики. Вона повинна визначати кредитну стратегію банківської установи, містити основні положення щодо здійснення організації кредитної діяльності банку, встановлювати і обґрунтовувати найбільш пріоритетні напрями кредитування саме для даного банку, містити перелік кредитів що не входять в кредитний портфель даного банку, визначати рівень допустимого рівня ризику, зазначати функції, права й обов'язки кредитних працівників тощо.

Головною метою розробки ефективної кредитної політики є контроль над ризиками під час ефективного розміщення кредитних ресурсів для отримання максимального доходу від кредитних операцій [2].

На сьогодні немає і єдиної розробленої кредитної політики для усіх банків. Для реалізації найуспішнішої організації кредитної діяльності кожний банк створює та забезпечує особисту кредитну політику, розуміючи усю множину ризиків. Необхідність розроблення кредитної політики та покладення її в основу діяльності банку зумовлено насамперед тим, що вона дає змогу планувати, регулювати, контролювати, раціонально організувати взаємовідносини між банком і його клієнтами щодо зворотного руху грошових коштів.

Реалізація стратегічних цілей кредитної політики комерційного банку має лежати в основі розробки концепції управління кредитним портфелем банку. Розробка даної концепції дозволить менеджерам даного банку до кінця зрозуміти свою роль і функції у процесі реалізації практичних дій, спрямованих на оптимальну організацію кредитних операцій банків, кінцевим практичним виразом чого власне і є формування оптимального кредитного портфеля.

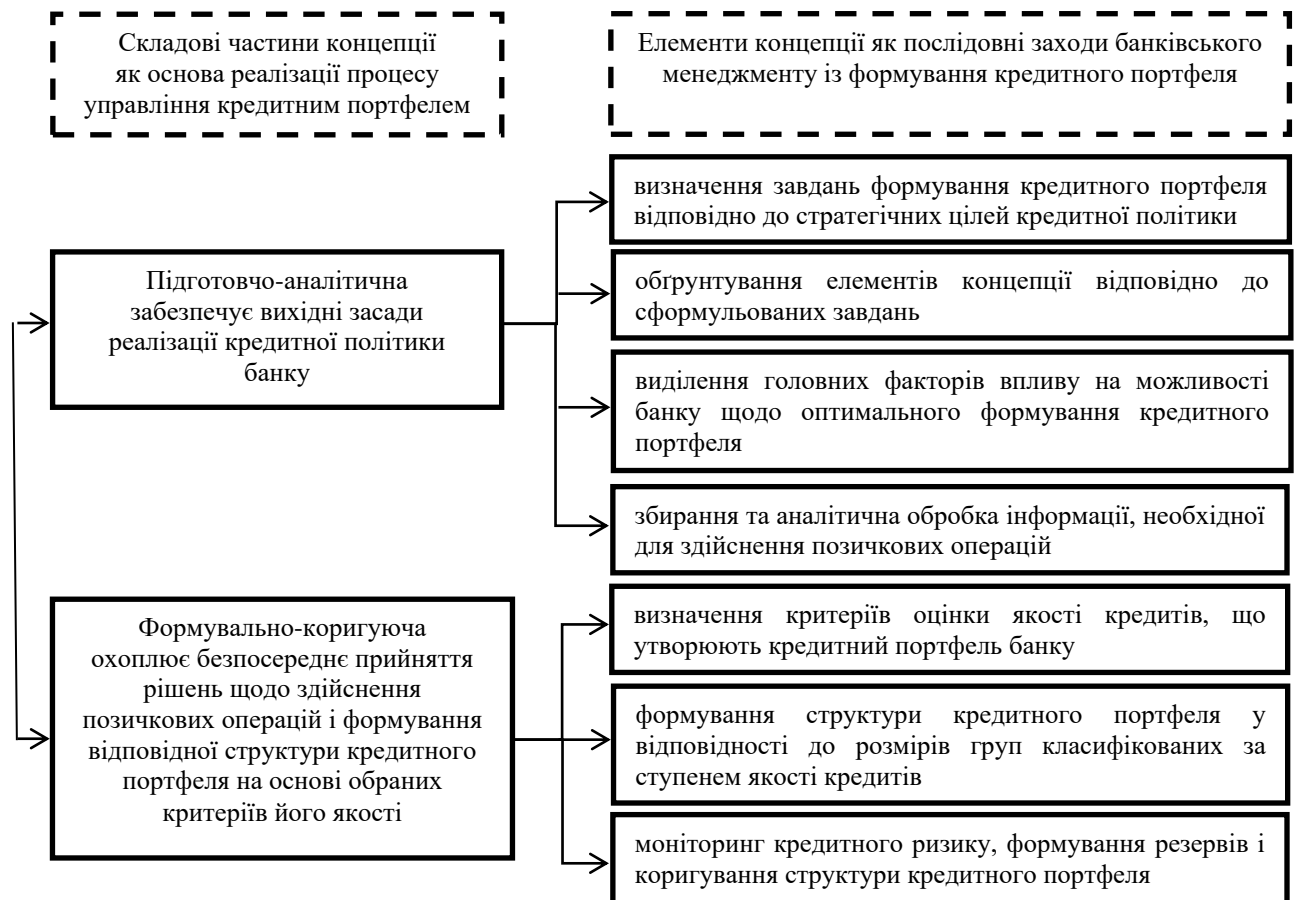
Суть концепції управління кредитним портфелем комерційного банку сформулюємо як ряд послідовних етапів реалізації банківським менеджментом практичних заходів щодо управління портфелем банківських позичок з метою забезпечення максимальної дохідності кредитних операцій при мінімальному рівні кредитного ризику.

Структура концепції управління кредитним портфелем комерційного банку складається з семи елементів, які можуть бути умовно поділені на дві основні складові частини (рис. 1): підготовчо-аналітичну; формувально-коригуючу.

Визначені частини концепції можуть слугувати основою для вираження двох базових функцій процесу управління кредитним портфелем комерційного банку:

– інформаційно-аналітичної, яка передбачає здійснення банківською установою усього комплексу заходів щодо підбору й аналізу інформації про можливості руху кредитних вкладень у різних сферах застосування на основі обраних параметрів якості взаємин із тими чи іншими позичальниками;

– оптимізаційної, яка передбачає здійснення заходів із диверсифікації кредитного портфеля задля зниження рівня кредитного ризику та забезпечення надійного повернення наданих у тимчасове користування коштів.

Рис. 1. Структура концепції управління кредитним портфелем банку

Висновки. Підводячи підсумок вищенаведеному, слід зазначити, що основу всього процесу управління кредитними відносинами становить кредитна політика, яка являє собою сукупність правових, економічних та організаційних заходів та форм, які проводяться банками при наданні кредитів. За результатами проведеного дослідження нами визначено, що єдиного розуміння поняття «кредитна політика банку» не сформовано. Основне призначення кредитної політики – це забезпечення послідовності дій та дотримання надійності, чіткості в роботі.

Література

1. Антіпова Н. А. Вдосконалення ефективності кредитної політики банку як однієї з передумов конкурентоспроможності економіки / Н. А. Антіпова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/>
2. Бикова О. В. Оцінка ефективності кредитної політики банку / О. В. Бикова, О. В. Марченко // Молодий вчений. – 2017. – №3 (43) – С. 586-589.
3. Владичин У. В. Банківське кредитування / У. В. Владичин. – Київ: Атака, 2008. – 648 с.
4. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник / О. Д. Вовчак. – К.: Знання, 2008. – 564 с.
5. Грищенко О. Гроші та грошово-кредитна політика: Навч. посібник / О. Грищенко – К.: Основи, 1996. – с. 105
6. Гуцал І. С. Дієвість кредитного механізму в економіці України: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.04.01 / І. С. Гуцал. – К.: Київський національний економічний університет, 2004. – 25 с.

Дрюк А. В., Недеря Л. В.
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ

ОЦІНКА ВАРТОСТІ БАНКІВСЬКОГО БІЗНЕСУ ЯК НАПРЯМ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЙОГО КАПІТАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах ведення банківського бізнесу пріоритетним завдання є підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняних банків, забезпечення їх фінансової стійкості та платоспроможності, а також відновлення довіри до банківської системи з боку населення. Одним з напрямів вирішення цього завдання є підвищення рівня капіталізації банківських установ, що досягається або за рахунок власних коштів

власників або внаслідок злиття та поглинання банків. І в першому і в другому випадку виникає об'єктивна необхідність адекватної оцінки вартості банку. За цих обставин підвищується науковий та практичний інтерес до визначення практичних рекомендацій до оцінки справедливої вартості банківського бізнесу. Специфіка банківської діяльності полягає в тому, що банкам доводиться залучати грошові кошти від широкого кола контрагентів, які відрізняються як за своїм юридичним статусом, так і за розмірами їх активів. Часто розмір залучених коштів в декілька разів перевищує власний капітал банку. Таким чином, банкрутство банку має значний вплив на економіку регіону, а іноді – і на економіку декількох держав або на загальносвітові економічні відносини. Для уникнення критичних ситуацій банки вдаються до послуг страхування, причому спеціалізовані інституції, які надають послуги з виплати компенсацій вкладникам збанкрутілих банків, в більшості випадків створюються за участю держави або повністю належать їй.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На цей час питанням дослідження вартості бізнесу суб'єкта господарювання присвячені роботи таких зарубіжних та вітчизняних вчених як Авхачев Ю., Алдошин В., Баяндіна Е., Валдайцев С., Григорьев В., Ніконова І, Шамгунов Р., Рутгайзер В., Будицкий А., Хаустова В. тощо. Але, незважаючи на чисельність публікацій з даної тематики, на цей недостатньо опрацьованими залишаються питання оцінки справедливої вартості бізнесу банківських установ, що потребує подальших розробок у цьому напрямі.

Мета статті. Метою даної роботи є дослідження теоретичних аспектів та розробка концептуальних положень проведення оцінки справедливої вартості банківського бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Банківський сектор є одним з найбільших секторів економіки, що динамічно розвивається протягом останніх років і зосереджує значний обсяг фінансових активів. Основними тенденціями розвитку ринку банківських послуг є збільшення рівня капіталізації банківських установ за рахунок власних коштів власників або шляхом їх укрупнення на підставі злиття і поглинання банків, реалізація яких потребує оцінки справедливої вартості банківського бізнесу, тобто отриманні уявлення про вартість об'єкту оцінки на конкретний момент часу.

Оцінка вартості банківської установи має ряд суттєвих відмінностей від оцінки будь-яких інших комерційних структур, що обумовлене специфікою діяльності банку як фінансового посередника на ринку банківських послуг. Тобто процедура оцінки вартості банківського бізнесу має враховувати наступні особливості банківської діяльності: невелика питома вага власного капіталу у сумарних пасивах, високий рівень ризикованості банківських операцій, висока роль нематеріальних активів (імідж банку, рівень організаційної структури та корпоративної культури, кількість бізнес-процесів, кваліфікація персоналу тощо). Головна відмінність оцінки вартості банківської установи полягає в тому, що «стосовно банку простіше визначити вартість акціонерного (власного капіталу), ніж усього об'єкта оцінки» [2].

До основних цілей оцінки вартості банківського бізнесу можна віднести: підвищення ефективності управління; обґрунтування інвестиційного рішення; розробку плану розвитку (бізнес-план); визначення поточної ринкової вартості у випадку часткової або повної покупки або продажу; визначення вартості акцій, паїв, часток у його капіталі у випадках проведення різного роду операцій з ними; внесення в статутний капітал майнових внесків засновників, викуп акцій в акціонерів; забезпечення економічної безпеки; складання об'єднуючих і роз'єднуючих балансів при реструктуризації; розрахунок кон'юнктурних характеристик; перевірка доцільності інвестиційних вкладень тощо [4, 5].

Традиційно для оцінки справедливої вартості активів і бізнесу використовують три підходи: витратний, порівняльний та дохідний [2, 3, 4, 5].

Сутність дохідного підходу при оцінці вартості банку полягає у визначенні перспективних доходів від його функціонування і приведення їх шляхом дисконтування до поточної вартості. В рамках дохідного підходу як правило використовують два методи: метод капіталізації доходу та метод дисконтування грошового потоку [3]. Важливим принципом використання методу дисконтування грошових потоків є виокремлення наступних задач: оцінка ринкової вартості бізнесу у цілому, заснована на прогнозуванні і дисконтуванні вільного грошового потоку, що генерується діяльністю банку з певною структурою активів та пасивів; оцінка ринкової вартості акціонерного (власного) капіталу банку, заснована на прогнозуванні і дисконтуванні залишкового грошового потоку «до акціонерів» [2].

Витратний підхід – оцінка вартості на підставі активів компанії, полягає у визначенні наступних видів вартості: вартості діючого бізнесу банку (чистих активів), з одного боку, та ліквідаційної вартості, з іншого боку. Витратний підхід передбачає поелементну оцінку ринкової вартості активів та зобов'язань банку і обумовлений відмінністю результатів балансової і ринкової оцінки складових активів та пасивів банку [2, 3]. При цьому в рамках витратного підходу використовуються і інші допоміжні методи, які дозволяють визначити ринкову вартість всіх складових активів (основні засоби та нематеріальні активи, інвестиції в цінні папери, кредитний портфель тощо) і зобов'язань (емітовані векселі, ощадні (депозитні) сертифікати, отримані кредити тощо). На відміну від дохідного підходу, витратний (майновий) підхід до оцінки вартості банку не враховує потенційні прибутки, прибутки за окремими бізнес-напрямами або за певними видами діяльності, що у першу чергу представляє інтерес для потенційних інвесторів.

На підставі проведеного дослідження можна зробити висновок, що застосування витратного та дохідного підходів окремо не дозволяє врахувати всі фактори, що формують вартість банківського бізнесу, і не дає повного уявлення про теперішній стан об'єкта оцінки. Найбільш суттєвою проблемою поєднання витратного та дохідного підходів в механізмі визначення вартості банківського бізнесу є необхідність приведення результатів, отриманих при застосуванні кожного з них, у з'явний вигляд (за одиницями виміру, за фактором часу, за факторами формування вартості тощо) [1]. Результати оцінки справедливої вартості банківського бізнесу дозволяють обґрунтувати внутрішні та зовнішні програми створення додаткової вартості банку. Внутрішні програми реалізуються в наслідок впровадження новітніх технологій, банківських продуктів та послуг тощо. При цьому доцільність їх застосування обґрунтовується на підставі співставлення існуючої і майбутньої вартості капіталу банківської установи: $V' > V$. Доцільність підвищення рівня капіталізації банківської установи за рахунок застосування стратегій злиття чи поглинання ефективна, якщо вартість новоствореного банку буде більша ніж кожного окремого банку, до яких планується застосувати зазначені стратегії, тобто $V'(A+B) > V(A) + V(B)$.

За цих умов підвищення рівня капіталізації банківських установ досягається за рахунок ефекту синергії – явища, що виникає від спільної дії декількох різноманітних факторів, у той час як кожний окре- мий фактор до цього

явища не призводить.

Висновки. Таким чином, вирішення завдання щодо підвищення рівня капіталізації банків можливе за умови визначення справедливої оцінки вартості банківського бізнесу у цілому або окремих бізнес-напрямів банку. Ймовірність та економічна користь капіталізації обґрунтовується виходячи з ринкової вартості акцій банку, тобто від оцінки ринком вартості бізнесу конкретної банківської установи, яка акумулює у собі показники фінансової стійкості, прибутковості, кількості бізнес-напрямів, попиту на банківські продукти та послуги, рівня технічного обладнання, розгалуженості філійної мережі, кількості банкоматів, кваліфікації персоналу та безлічі інших характеристик, які не піддаються кількісній оцінці.

Крім того, під час оцінки вартості банківського бізнесу мають враховуватися характеристики не притаманні самому банку, а визначені зовнішнім середовищем, наприклад, конкурентна позиція на ринку. У зв'язку з низькою активністю фондового ринку в Україні оцінку банківського бізнесу доцільно здійснювати на підставі визначення вартості майна, яка розраховується аналітичним шляхом. Вибір підходу до оцінки вартості банківського бізнесу, прямо залежить від причин, які її обумовили, і цілей, які нею переслідуються.

Результати оцінки дозволяють обґрунтувати стратегічні та тактичні заходи, спрямовані на збільшення вартості банківського бізнесу та обґрунтування доцільності проведення злиття чи поглинання банківських установ з метою збільшення рівня їх капіталізації. У свою чергу недооцінка окремих складових вартості банківського бізнесу може призвести до зниження конкурентоспроможності банківської установи та погіршити її конкурентну позицію на ринку.

Література

1. Леонов С. В. Оцінка вартості банківського бізнесу [текст] / С. В. Леонов, Д. В. Олексіч // Вісник СумДУ. Серія Еконо-міка. – 2008. – № 1. – С. 155-160;
2. Никонова И. А. Стратегия и стоимость коммерческого банка [Текст]: [моногр.] / Никонова И. А., Шамгунов А. А. – М.: «Альпина-Бизнес Букс», 3-е изд, 2007. – 304 с.
3. Рутгайзер В. М. Оценка рыночной стоимости коммерческого банка. Методические разработки [Текст] / Рутгайзер В. М., Будицкий А. Е. – М.: Маросейка, 2007. – 224 с.;
4. Корпоративный менеджмент. Финансовый анализ [Электронный ресурс] // [Сайт]. – Режим доступа: <http://www.cfin.ru/finanalysis>. – Название с экрана.
5. Фінансова компанія «Дельта» [Електронний ресурс] // [Сайт]. – Режим доступу: <http://www.deltafc.com.ua/index.php?option>. – Назва з екрана.

Дубицька Л. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ БАНКУ

Актуальність дослідження. Протягом останніх років питання фінансової стабільності отримує пріоритетну увагу науковців у всьому світі. З 1980-х років багато країн у всьому світі досягли позитивних наслідків швидкого зростання фінансової індустрії завдяки прогресу фінансової лібералізації. В той же час, вони також зазнали періодів різкого уповільнення темпів економічного зростання через значні економічні витрати, пов'язані з фінансовою нестабільністю та фінансовою кризою. Однією з головних причин настання цієї тенденції була фінансова криза у кінця 1990-х років. Після цих потрясінь Світовий банк та Міжнародний валютний фонд (МВФ) у 1999 році запровадили програму оцінки фінансового сектору (FSAP), метою якої було регулярно оцінювати сильні та слабкі сторони фінансових систем у країнах.

На цьому тлі багато країн почали приділяти велику увагу фінансовій стабільності при реалізації своєї політики. Ріст уваги до фінансової стабільності спричинений появою нових дестабілізуючих чинників, що можуть призвести до фінансової нестабільності, включаючи посилення зав'язків фінансового сектору між країнами та нестримний розвиток складних фінансових інструментів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над різними аспектами вивчення проблеми трактування фінансової стабільності працював ряд вчених, зокрема Е. Кроккет, М. Фут, Ф. Мішкін, та інші.

Метою статті є визначення поняття фінансової стабільності, аналізуючи принципи і припущення, що лежить в основі обраного визначення.

Вклад основного матеріалу. Фінансова стабільність є необхідною вимогою не лише для цінової стабільності, політичною метою центрального банку, але і запорукою для здорового розвитку економіки. Це пов'язано з тим, що фінансова нестабільність тягне за собою значні витрати для економіки, оскільки нестабільність змінних цін на фінансових ринках зростає, а фінансові установи або корпорації можуть збанкрутувати.

Добре усвідомлюючи фіскальні, економічні та соціальні витрати фінансових криз, було присвячена велика кількість часу та енергії для розробки різних міжнародних стандартів та кодексів, які по суті являють собою збірник кращих практик у різних сферах, пов'язаних з метою сприяння фінансової стабільності. Значна частина цих зусиль була спрямована на зміцнення різних аспектів інфраструктури фінансового сектора (наприклад, законодавча база, фінансовий нагляд, облік, аудит та фінансова звітність).

На рівні країни багато центральних банків та регулюючих органів, також серйозніше сприймали фінансову стабільність, створюючи департаменти фінансової стабільності та запровадивши регулярну публікацію звітів про фінансову стабільність, з орієнтацією на оцінку потенційних ризиків фінансової стійкості.

Незважаючи на те, що значний рівень уваги приділяється питанням фінансової стабільності, що

загальноприйнятого визначення "фінансової стабільності" не існує, і ця концепція спричинила значну кількість дебатів між науковцями, учасниками ринку та політиками.

Було розглянуто різні визначення фінансової стабільності, що охоплюють ті, що містяться в академічній літературі. Визначення поняття «фінансової стабільності» має важливе значення для розробки відповідних аналітичних інструментів, законодавчої бази та операційної структури.

У розглянутій літературі чітко простежуються дві школи: автори, які вважають за краще, визначити фінансову нестабільність та автори, які намагаються визначити фінансову стабільність (табл. 1).

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансова нестабільність» та «фінансової стабільності»*	
Автор	Визначення
Фінансова нестабільність	
Ф. Мішкін [1]	«...фінансова нестабільність виникає тоді, коли потрясіння фінансової системи перешкоджають потоку інформації, в ході чого фінансова система більше не може виконувати свою роботу по асигнуванню коштів у прибуткові інвестиційні можливості».
Е. Девіс [2]	«Фінансова нестабільність підвищений ризик фінансової кризи». Тоді фінансова криза описується як "великий колапс фінансової системи, що спричиняє нездатність надавати платіжні послуги або виділяти кредити на продуктивні інвестиційні можливості".
Фінансова стабільність	
М. Фут [3]	«Фінансова стабільність визначається: а) грошовою стабільністю; б) рівнем зайнятості населення, близьким до нормальної норми зайнятості в економіці; в) довірою економічних суб'єктів до фінансових установ і ринків; г) відсутністю відносних коливань цін на реальні чи фінансові активи.»
Е. Крокет [4]	«Фінансова стабільність це відсутність нестабільності, ситуації, в якій економічна діяльність перебуває під негативним впливом коливань цін на фінансові активи або існує нездатність фінансових установ виконувати взяті на себе зобов'язання».
Дж. Лейгер [5]	«...мету стабільності фінансової системи можна визначити, в широкому розумінні, як уникнення перешкод для фінансової системи, які можуть спричинити значні витрати які вплинуть на реальну продуктивність.»
Т. Падоа-Скьоппа [6]	«Фінансова стабільність - це умова, коли фінансова система здатна протистояти шокам, не поступаючись місцем сукупним процесам, що погіршує розподіл заощаджень на інвестиційні можливості та обробку платежів в економіці».
Г. Шінасі [7]	«Фінансова система знаходиться в діапазоні стабільності кожного разу, коли вона здатна сприяти (а не перешкождати) продуктивності економіки та розсіювати фінансові дисбаланси, які виникають ендегенно або внаслідок значних несприятливих та непередбачуваних подій».

Огляд академічної література призвів до виявлення широкого різноманіття у визначенні поняття «фінансова стабільність/нестабільності». Незважаючи на це, було здійснено спробу виділити певні спільні риси.

Одною, з перших спільних рис є часті посилення на функції фінансової системи, включаючи її роль в напрямку заощаджень в виробничі інвестиції або її центральну роль у платіжній системі.(Ф. Мішкін, Е. Девіс, Т. Падоа-Скьоппа).

По-друге, існує визнання того, що нестабільність часто виникає внаслідок непередбачених шоків, що впливають на фінансову систему(Ф. Мішкін; Т. Падоа-Скьоппа, Г. Шінасі). Мішкін наголошує, оскільки інформаційні збої пронизують всі фінансові операції (навіть без шоків), краще інтерпретувати це визначення в термінах шоків, що посилюють існуючу асиметрію інформації, до того, як припиняється нормальне фінансове посередництво.

По-третє, багато визначень явно визнають можливий вплив фінансової нестабільності на економіку загалом.(М. Фут, Дж. Лейгер, Г. Шінасі) Як і деякі автори, згадані раніше, Шінасі вказує, що нестабільність має на увазі випадки, коли фінансова система перешкоджає нормальному функціонуванню реальної економіки. Це означає, що фінансові системи працюють у коридорі з стабільністю та нестабільністю на протилежних кінцях. Тоді рух до «нестабільного» кінця коридору може бути пов'язаний з накопиченням дисбалансів (або уразливостей) в рамках фінансової системи або через екзогенні шоки.

Е. Крокет стверджує, що фінансова стабільність існує, якщо фінансова система може продовжувати нормально функціонувати без "зовнішньої допомоги".

Нарешті, є посилення на фінансову стабільність, яка передбачає довіру до фінансової системи.

Висновки. Наша стаття надає підстави вважати, що загальноприйнятого визначення фінансової стабільності не існує, більше того, було вказано саме на те, що формування самого визначення залежать від робочих припущень, прийнятих різними авторами. Посилення уваги учасників фінансової системи до проблем підтримки фінансової стабільності (особливо ризиків і потенційної уразливості) дозволяє виходити на новий рівень розуміння фінансових процесів і вдосконалювати методологію аналізу фінансової стабільності. Крім того, поглиблення суспільної дискусії з актуальних проблем фінансової стабільності є інструментом профілактики фінансової дестабілізації.

Література

1. Mishkin, F., (1999), «Global Financial Instability: Framework, Events, Issues», Journal of Economic Perspectives, Vol. 13, No. 4, Autumn, pp. 3-20.

2. Davis, E. (2001), «A Typology of Financial Instability», Oesterreichische Nationalbank (Central Bank of Austria), Financial Stability Report No. 2, pp. 92-110.
3. Foot M. What is financial stability and how do we get it? / M. Foot // ACI (UK) The Roy Bridge Memorial Lecture.– 2003.– 3 April. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.fsa.gov.uk/Pages/Library/Communication/Speeches/2003/sp122>
4. Crockett A. The Theory and Practice of Financial Stability / A. Crockett // GEI Newsletter Issue. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cepr.org/gei/6rep2.htm>
5. Lager, J., (1999), «Monitoring Financial System Stability», Reserve Bank of Australia Bulletin, October.
6. PadoaSchioppa, T., (2002), «Central Banks and Financial Stability: Exploring a Land in Between», paper presented at the Second ECB Central Banking Conference, Frankfurt am Main, 24-25 October.
7. Schinasi, G., (2004), «Defining Financial Stability», IMF Working Paper No. WP/04/187, October.

Ежкун Р. М.

**Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця**

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКУ У ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання одним із ключових завдань економічного розвитку країни є забезпечення стабільного функціонування банківської системи України. Останнім часом кількість установ, що здійснюють банківську діяльність суттєво зменшилась. Основними причинами такого різкого зменшення є їх закриття внаслідок їх низької ліквідності та неплатоспроможності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методичних аспектів ліквідності та платоспроможності банківської системи в цілому та банків зокрема присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників – О. В. Дзюблюка, Долана., Е. Дж. Дьюзера, О. Д. Заруби, Т. Т. Ковальчук, Т. У. Коха, В. М. Кочеткова, Р. Дж. Кемпбелла, О. І. Лаврушина, Ю. С. Масленченкова, Ж. Матука, Р. Л. Міллера, Т. О. Раєвської, П. С. Роуза, І. В. Сало, Дж. Ф. Сінкі, В. М. Усоскіна, О. Б. Шиманської, Р. І. Шіллера та ін. Проте нові виклики внутрішнього та зовнішнього середовища змушують шукати нових концептуальних підходів щодо управління ліквідністю та платоспроможністю банківських установ.

Метою статті є уточнення сутності поняття «ліквідності банку» на основі узагальнення існуючих теоретичних підходів та відокремлення його від поняття «платоспроможність банку».

Виклад основного матеріалу. Одним із характерних показників фінансової стійкості банку є ліквідність і платоспроможність банківської установи, котра показує достатність власних коштів банку для забезпечення захисту фінансових інтересів його кредиторів та вкладників. В економічній літературі на даний час немає єдності щодо розуміння сутності ліквідності та платоспроможності банків. Більшість науковців даної проблематики часто ототожнюють поняття «платоспроможність» та «ліквідність». Інші – стверджують, що платоспроможність є відмінним від ліквідності поняттям.

Узагальнюючи літературні джерела слід виокремити такі підходи щодо сутності ліквідності банку, які ґрунтуються:

– на ототожненні ліквідності з обсягом готівки: ліквідність банку визначається як можливість використання певного активу банку як готівкових коштів або швидкого перетворення його в такі, а також як здатність активу зберігати при цьому свою номінальну вартість незмінною [4; 7].

– на розгляді ліквідності як якісної характеристики суб'єкта економічних відносин, тобто як здатність погашати свої зобов'язання в строк: ліквідність банків – це здатність своєчасно здійснювати платежі за зобов'язаннями до запитання та у визначені строки [1, с. 110].

– на розгляді банківської ліквідності як запасу активів: ліквідність банку визначається наявністю у нього в достатній кількості активів, які в разі необхідності можуть бути швидко і з мінімальними втратами реалізованими [2, с. 110].

Кожен з дослідників акцентував увагу на певному критерію, що сприяють чи забезпечують ліквідність банку. При формуванні ліквідності банку слід враховувати принцип партнерства здійснення банківської діяльності. Концепція партнерства у взаєминах з клієнтом передбачає задоволення кредитних заявок, що відповідають стандартам кредитування окремого банку. В іншому разі банк, по-перше, відмовляється від доходів за кредитною операцією і по-друге, ризикує втратити клієнта через його перехід на обслуговування до іншого банку, що призведе до втрати доходів від співпраці з ним. Це трактування визначає основну відмінність ліквідності та платоспроможності [3, с. 160]: при одночасному виконанні банком своїх зобов'язань, він повинен бути здатним проводити активні операції, пропонувати продукти, функціонувати у нормальному режимі.

Узагальнюючи наукові праці дослідників поняття «платоспроможність» встановлено, що більшість розуміють його як здатність банку своєчасно та в повному обсязі здійснювати розрахунки за своїми зобов'язаннями, що на нашу думку, є більш ширшим поняттям, ніж ліквідність банку, оскільки показує ефективність оперативного управління ліквідністю як банку, так і його балансу.

Ряд вчених (В. Міщенко, Н. Слав'янська, О. Коренева), під платоспроможністю розуміють спроможність банку виконати законні вимоги кредиторів [6]. Таке розуміння ґрунтується на характеристиці платоспроможності з позицій забезпеченості фінансових зобов'язань банку власним капіталом.

Висновки. Таким чином, поняття «платоспроможність», як і поняття ліквідності характеризують здатність

банку виконувати свої фінансові зобов'язання. Відмінність полягає в тому, що платоспроможність передбачає виконання зобов'язань за рахунок власного капіталу, тоді як ліквідність – повне виконання всіх зобов'язань банківської установи [6].

Ліквідність та платоспроможність підприємства є одними з ключових характеристик, що визначають фінансове становище банківської установи. Проведений аналіз підходів щодо визначення дефініції «ліквідність банку» та «платоспроможність банку» показує, що вони не дають однозначного і вичерпного її трактування через розбіжності в розумінні зобов'язань, виконання яких має забезпечити ліквідність банку (всі зобов'язання, реальні, перед вкладниками і клієнтами) та основних функцій оптимальної ліквідності банку (своєчасність, повнота виконання зобов'язань, мінімізація витрат та сприяння нарощенню операцій банку).

Встановлено, що в широкому розумінні під ліквідністю розуміють спроможність банку вчасно та з мінімальними витратами виконувати вимоги щодо виплат за своїми грошовими зобов'язаннями. В той час як, платоспроможністю називають спроможність фізичної або юридичної особи вчасно та у повному обсязі здійснювати свої грошові зобов'язання. Часто під платоспроможністю мають на увазі надійність банку, тобто здатність у будь-якій ситуації на ринку, а не відповідно до термінів платежів, виконувати взяті на себе зобов'язання, що є більш ширшим та узагальнюючим поняттям, оскільки є запорукою ефективного функціонування банківського сектору.

Література

1. Бодрова Н. Е. Управління ліквідністю комерційних банків на основі стратегії трансформації активів / Н. Е. Бодрова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України: зб. наук. праць / Університет банківської справи Національного банку України. – К., 2012. – Вип. 13. – С. 185-188.
2. Івасів І. Б. Ліквідність банку в умовах маркетингоорієнтованого менеджменту / І. Б. Івасів // Фінанси України. – 2003. – № 1. – С. 109-115.
3. Коваленко В. Обґрунтування стратегії управління ліквідністю банківської установи / В. Коваленко, О. Коренева, Ж. Торяник // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – Вип. 17. – С. 159-167.
4. Марущак М. В. Управління ліквідністю в банках України: стратегічний та операційний рівень / М. В. Марущак // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 126-131.
5. Михайлюк Р. В. Ліквідність та прибутковість – фактори зміцнення фінансової стійкості комерційного банку / Р. В. Михайлюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – Вип. 24. – Одеса : ОДЕУ, 2006. – С. 135-139.
6. Міщенко В. І. Банківські операції: підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренева. – 2-е вид., переробл. і доп. – К. : Знання, 2007. – 727 с.
7. Мозговий Я. І. Реалізація концепції соціально відповідального бізнесу в банківському секторі України / Я. І. Мозговий, Д. О. Рябченко // Вісник Університету банківської справи Національного банку України: зб. наук. праць / Університет банківської справи Національного банку України. – К., 2012. – Вип. 15. – С. 122-125.

Завальнюк А. О., Линенко А. В.
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ ЯК ЗАПОРУКА ЙОГО СТАБІЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. З еволюцією фінансової діяльності та в умовах нестабільності та мінливості економічного простору банківські організації вимушені вкладати певну частку своїх ресурсів в сегменти, що стосуються не лише безпосереднього отримання прибутку але й його збереження в довгостроковій перспективі. Одним з таких сегментів є організація ризик-менеджменту, що, за правильного функціонування, дозволяє нівелювати або мінімізувати негативний вплив економічного середовища на основну прибуткову діяльність. Саме тому дана тема і є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми організації ризик-менеджменту в банку як запорука його стабільності розглядають у своїх дослідженнях Немченко О. О., Кільчик О. В., Старостіна А. О., Примостка Л. О., Севрук В. Т. та ін.

Мета статті. Метою статті є висвітлення проблематики організації ризик-менеджменту та його практичної необхідності в умовах банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Мета управління ризиками - сприяння підвищенню вартості власного капіталу банку з одночасним забезпеченням досягнення цілей багатьох зацікавлених сторін, а саме: клієнтів і контрагентів, керівництва, працівників, спостережної ради та акціонерів (власників), органів нагляду, рейтингових агентств, інвесторів, кредиторів, інших сторін [1].

З погляду ризик-менеджменту банківська діяльність зводиться до взяття ризику та отримання за це відповідної компенсації (економічної вигоди). Багато ризиків, на які наражається банк, за своєю суттю властиві лише банківській діяльності і є важливою складовою посередницької функції перерозподілу грошових ресурсів, яку виконують банки (наприклад кредитний ризик). Для таких ризиків банк прагне оптимізувати співвідношення «ризик / дохідність», максимізуючи дохідність за заданого рівня ризику або мінімізуючи ризик за заданого рівня дохідності. В цьому і полягає концепція управління ризиком [2].

Активне управління ризиками потребує рішення і прийняття комерційним банком відповідних стратегій, таких як:

- 1) уникнення ризику – це свідоме рішення не піддаватися певному виду ризику (але уникнути ризику вдається не завжди);
- 2) запобігання ризику, що зводиться до дій, які застосовують для зменшення вірогідності втрат і для мінімізації їх наслідків. Такі дії можуть передувати збитку, здійснюватися під час заподіяння збитку і після того, як його завдано;
- 3) прийняття ризику, яке полягає в покритті збитків за рахунок власних ресурсів;
- 4) перенесення ризику на інших осіб.

Загальноприйнята світова концепція боротьби з фінансовими ризиками зводиться до того, що найбільш ефективними є превентивні заходи, які включають в себе довгострокову аналітику фінансового середовища функціонування банку.

За даними Bloomberg, найуспішніша система організації банківського ризик-менеджменту протягом останніх 10 років діє в США. В першу п'ятірку також входять Канада, Великобританія, Німеччина та Швейцарія. Україна посіла в ньому 59-е місце між Боснією та Герцеговиною і Бангладеш [3].

Даний рейтинг складено на основі показників доходності банківських систем, коливання фінансових потоків під час кризових явищ та кореляції фінансових катаклізмів і падіння прибутковості банків у процентному відношенні.

Варто відзначити прогрес азіатських країн в розвитку ризик-менеджменту в банківській системі, особливо в КНР, де економіка надзвичайно сильно залежить від експорту. Китай посів 8 місце в рейтингу видання Bloomberg, при тому, що в аналогічному списку трьома роками раніше займав 29 сходинку.

Висновки. Розвиток ризик-менеджменту – необхідна умова успішного функціонування банку, яка невдовзі перетвориться на фундамент існування фінансової діяльності у світі. В контексті посилення глобальних зв'язків та збільшення обертів капіталу, вітчизняній економіці вкрай необхідно не лише підтримувати світові тенденції банківського управління, але й робити спробу випереджати їх, впроваджуючи інноваційні методи аналітики та контролю ризиків.

Література

1. Методичні вказівки НБУ щодо організації та функціонування системи ризик-менеджменту в банках України. URL: <http://nbuportal.bank.gov.ua/control/uk/doccatalog/list?currDir=36930> (дата звернення 05.10.2018).
2. Немченко О. О. Сучасний ризик-менеджмент в банківській системі України / О. О. Немченко // Науковий вісник КНТЕУ України. – Київ. – 2016. – № 11 (6). – С. 253–264.
3. Кільчик О. В. Зарубіжний досвід ризик-менеджменту в банківській системі / О. В. Кільчик // Вісник ХНУ. – Харків. – 2017. – № 5. – С. 212–219.

Завальнюк Р. Є., Линенко А. В.
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В останні роки банківська система нашої країни переживає поступове відновлення повноцінної та ефективної функціональності. Не зважаючи на існуючі недоліки українського законодавства, що регулює діяльність банків, ситуація неухильно змінюється на краще. Пройшли часи, коли можна було легко заробляти на спекулятивних операціях з валютою. Сьогодні все більше світових банків роблять ставку на професійність своїх співробітників і нові технології. Це пов'язано з тим, що конкурентне середовище стає все більш насиченим і щоб мати певний розвиток, необхідно шукати нові способи збільшення ефективності діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику комп'ютеризації банківської діяльності у своїх працях висвітлювали Лозовий Г. В., Можаровський Н. А., Сергієнко О. А., Черемош В. С. та ін.

Мета статті. Метою статті є аналіз причин та перспектив впровадження повномасштабної комп'ютеризації банківської діяльності в умовах вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу. Важко уявити собі більш сприятливий ґрунт для запровадження комп'ютерних технологій, ніж банківська діяльність. Майже всі завдання, які виникають у процесі роботи банку, піддаються автоматизації. Швидка і безперервна обробка значних потоків інформації є одним із головних завдань будь-якої великої фінансової організації. Тому необхідна наявність обчислювальної мережі, яка дозволяє обробляти інформаційні потоки, що все збільшуються і збільшуються. Крім того, банки мають достатні фінансові можливості для використання найсучаснішої техніки.

Проте, за даними авторитетної аудиторської компанії KPMG, для того, щоб задовольнити свої потреби в комп'ютеризації, банківським установам необхідно регулярно витратити приблизно 17-20% від свого річного бюджету [1].

Автоматизація банківської діяльності зумовлена такими потребами:

- покращення обслуговування клієнтів, надання їм широкого спектра банківських послуг та залучення нових клієнтів;
- зменшення операційних витрат банку та прискорення виконання банківських операцій;

- покращення управління банком та підвищення його конкурентоспроможності;
- розширення банку та збільшення сегмента банківського ринку [2].

Ключову роль в автоматизації відіграє комфорт клієнта. На сьогоднішній день безліч банківських операцій здійснюється без необхідності відвідувати відділення банку. Крім того, у розвинених країнах вже успішно розвиваються банківські організації без жодного фізичного відділення за виключенням головного офісу. Абсолютно вся робота з клієнтами у таких банках побудована на дистанційному співробітництві за допомогою мобільних додатків та Інтернету.

Інтерес до розвитку комп'ютеризованих банківських систем визначається, головним чином, стратегічними інтересами. Як показує практика, інвестиції в такі проекти починають приносити прибуток лише через певний період часу, необхідний для навчання персоналу та адаптації системи до конкретних умов. Вкладаючи кошти в програмне забезпечення, комп'ютерне і телекомунікаційне обладнання та створення бази для переходу до нових обчислювальних платформ, банки, в першу чергу, прагнуть до здешевлення і прискорення рутинної роботи та перемоги в конкурентній боротьбі [3].

Висновки. Практика свідчить про те, що невдовзі абсолютно всі сфери діяльності банківських установ будуть комп'ютеризовані. Це призведе до значного покращення якості та швидкості обслуговування, зниження витрат на операції, що будуть автоматизовані і, як наслідок, зниження кількості помилок. З іншого боку ринок робочої сили переповниться кадровими резервами, місця яких замінять декілька строк програмного коду і кон'юнктура протягом кількох років буде змінюватися на користь інших, поки що некомп'ютеризованих галузей.

Література

1. Сайт аудиторської компанії KPMG. URL: <https://home.kpmg.com/xx/en/home.html> (дата звернення 05.10.2018).
2. Ланчик О. О. Банківський менеджмент : навч. посіб. – Київ : Либідь, 2016. – 454 с.
3. Лозовий Г. В. Автоматизація банківських процесів в умовах національної фінансової системи / Г. В. Лозовий, А. Д. Хобленко // Вісник «Львівська політехніка». Львів. – 2017. – № 10. – С. 40-43.

Задворний О. О., Матвійчук Л. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Агропромисловий комплекс є базовим сектором народного господарства України та важливою складовою системи продовольчої безпеки країни. Для забезпечення ефективного функціонування агропромисловий комплекс необхідні значні інвестиційні ресурси та відповідне кредитування.

Вітчизняна банківська система через запровадження прогресивних механізмів кредитування підприємств АПК відіграє важливе значення у безперервності відтворювального процесу і розвитку підприємницької діяльності в АПК. Об'єктивна необхідність використання кредитних відносин, як основного джерела поповнення фінансових ресурсів, в аграрній сфері економіки пов'язана з особливостями сільськогосподарського виробництва, сезонний розрив між вкладенням і надходженням коштів, нерівномірністю руху обігових коштів підприємств, значними відхиленнями потреби в оборотних коштах від їхньої фактичної наявності. Проблеми залучення банківських кредитів у сільське господарство особливо загострюються сьогодні, в умовах не визначеності та нестабільності як економічної так і політичної ситуації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання кредитування господарської діяльності сільськогосподарських підприємств розглянуті в роботах таких дослідників, як Алексійчук В. М., Березовик В. М., Гудзь О. С., Дем'яненко М. Я., Зуб Г. І., Іванишин В. В., Саблук П. Т. Проте, для аграрних товаровиробників нашої країни доступ до позичкових ресурсів був і залишається досить складним, що спричинене як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Одна із умов отримання кредиту – кредитоспроможність позичальника, тобто гарантія повернення кредиту. В умовах же невисокого рівня прибутковості, а частіше збитковості, низької ліквідності активів, сільськогосподарські підприємства не кредитоспроможні. У результаті маємо замкнене коло: відсутність фінансових ресурсів – причина низької ефективності сільськогосподарського виробництва, а це, у свою чергу, унеможливує отримання кредитних ресурсів. У цих умовах необхідна розробка та реалізація нових, адекватних сучасним ринковим умовам підходів до фінансово-кредитного забезпечення галузі.

Мета статті. Метою дослідження є дослідження особливостей банківського кредитування сільськогосподарських підприємств в Україні.

Виклад основного матеріалу. Кредит (лат. creditum – позика, борг) – це позика в грошовій або товарній формі на умовах повернення у певний термін з виплатою відсотка. Кредит виник у період розпаду первіснообщинного ладу на основі становлення товарно-грошових відносин і майнової диференціації общини. Кредит є економічною категорією, його виникнення пов'язане із розшаруванням первісного суспільства, становлення товарно-грошових відносин і майнової диференціації общини. Кредит спершу надавали в речовій формі (у вигляді зерна, худоби та ін.), а пізніше – у грошовій.

Сутність кредиту як економічної категорії проявляється в його функціях:

- перерозподільна функція полягає в тому, що тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб передаються в тимчасове користування підприємств і населення для задоволення їхніх виробничих чи особистих

потреб. При реалізації цієї функції кредиту перерозподіляються як грошові кошти, так і товарні ресурси;

- емісійна функція полягає в здійсненні емісії грошей як платіжних засобів методом кредитної експансії (розширення кредиту) та кредитної рестрикції (звуження кредиту), що регулює кількість грошей в обігу;
- стимулююча функція полягає в ефективному використанні позики з боку позичальника, щоб на зароблені кошти не тільки повернути кредит, але й одержати прибуток;
- контрольна функція полягає у здійсненні взаємного контролю кредитора і позичальника за цільовим використанням кредиту і поверненням позички [1, с. 240].

Основні вихідні положення, на які спирається теорія і практика кредитного процесу – це принципи кредитування. Ці вихідні положення обумовлені цілями та завданнями, що стоять перед банками, а також об'єктивними закономірностями розвитку і функціонування кредитних відносин. Кредитний процес вимагає від банків і всіх господарських суб'єктів чіткого дотримання принципів кредитування, а саме: терміновість, повернення, цільовий характер, забезпеченість та платність кредиту. Ці принципи визначають кредитні взаємовідносини між банками та їх клієнтами шляхом включення у кредитні угоди як істотні умови. Враховуючи специфічні особливості, притаманні підприємствам АПК, а, отже, і процесу їх кредитування, до основних принципів кредитування підприємств АПК необхідно додати принцип диференційованості, що ґрунтується на тому, що банки не повинні однаково підходити до вирішення питання та умов про видачу кредиту різним підприємствам АПК. Тобто банк має формувати індивідуальні умови кредитування для кожного окремого підприємства АПК, які, в першу чергу, мають бути спрямовані на мінімізацію невизначеності в процесі кредитування і, як наслідок, ризику несвоєчасного повернення кредиту позичальником.

Банківське кредитування в агропромисловому комплексі України здійснюється переважно за кількома ключовими напрямками і вкрай не вигідно вітчизняним аграріям. Існує кілька основних кредитних програм: кредитування для поповнення обігових коштів, спрямоване на фінансування оборотного капіталу, а саме придбання добрив і худоби, ремонт техніки та виплату заробітної плати; кредитування на впровадження інвестиційних проектів спрямоване на фінансування інвестиційних проектів із будівництва основних фондів, таких як елеватори, склади та ін., а також закупівлю обладнання для облаштування даної нерухомості; лізингові кредити, або кредити на покупку сільськогосподарської техніки, – програми кредитування на придбання техніки іноземного, вітчизняного виробництва та країн СНД [2, с. 712].

Кредитування сільського господарства зв'язане зі значними ризиками: сезонність виробництва продукції, особливо у рослинництві; несприятливі погодні умови, погіршення екології; зміни у кон'юктурі пропозиції та попиту на продукцію рослинництва і тваринництва; зміни в обсягах грошових потоків позичальників (цей фактор тісно пов'язаний з першими трьома); зниження платоспроможності позичальників (цей фактор є похідним від попереднього); державне регулювання агропромислового ринку, в тому числі обмеження або встановлення певного рівня цін і тарифів, введення нових стандартів на продукти харчування; недостатньо висока ліквідність застави, що пропонується позичальниками у забезпечення зобов'язань перед банками; зміни у курсі валют для кредитів у іноземній валюті; зміни у розмірі процентних ставок; недостатній рівень менеджменту та організації виробництва, відсутність кваліфікованого персоналу, тощо [3, с. 274].

Головна передумова динамічного розвитку банківського кредитування агросфери є забезпечення повернення кредиту за умови дотримання прав кредиторів та позичальників. Також, ефективність кредитної діяльності банку безпосередньо залежить від того, наскільки якісно зроблено структурування процесу банківського кредитування, чітко визначені завдання на основних етапах цього процесу і функції працівників, що відповідають за проведення кредитних операцій.

Висновки. Таким чином, з метою удосконалення процесу кредитування сільськогосподарських підприємств банкам необхідно:

1. Ретельно оцінювати грошові потоки від інвестиційних проектів, що кредитуються. Це обумовлено тим, що грошові потоки на сьогодні є основним джерелом погашення довгострокових кредитів у сільськогосподарських підприємствах.
2. Звертати увагу на придатність об'єктів застави з точки зору можливості їх самостійного використання, перспектив їх розвитку тощо. Це обумовлено тим, що в аграрному секторі України склалася ситуація, коли об'єкт довгострокового кредитування одночасно виступає об'єктом застави.
3. Здійснювати контроль в процесі супроводу довгострокового кредиту за такими основними напрямками: цільове використання кредиту; фінансовий стан позичальника; стан збереження застави; своєчасність повернення основного боргу і відсотків; стан реалізації інвестиційного проекту та його функціонування.
4. Розвивати систему гарантування повернення кредитів шляхом створення спеціального гарантійного фонду.
5. Розширити ринок банківського кредитування шляхом впровадження механізму застави земельних ділянок сільськогосподарського призначення та прав оренди на них за іпотечного кредитування.

Література

1. Михайловська І. М. Гроші та кредит: навчальний посібник / І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432с.
2. Батракова Т. І. Кредитування агропромислового комплексу України / Т. І. Батракова, К. А. Романюта, С. О. Сідельнікова // Економіка і суспільство. – 2016. – № 7. – С. 711-715
3. Овсієнко А. М. Особливості кредитування підприємств АПК в сучасних умовах / А. М. Овсієнко // Економічний вісник університету. – 2016. – Вип. 31(1). – С. 271-277.

Куліш Д. С., Соловійова М. М., Ачкасова С. А.
Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця
м. Харків

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОЦЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ

Актуальність дослідження. Формування ефективної процентної політики банку сприятиме забезпеченню необхідного рівня прибутку банку та, водночас, привабливості процентних умов для клієнтів банку (існуючих і потенційних). Отже, процентна політика банку є однією з найважливіших складових процесу управління банком. Саме тому, визначення особливостей формування процентної політики банку для зменшення впливу процентного ризику є особливо актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань формування ефективної процентної політики банку присвячені роботи вчених, зокрема: Л. Батракової [1], Д. Гунько [3], А. Куклін [4], Н. Кухарука [5], О. Музички [6], Є. Остропольської [7], Л. Сердюк [8], В. Усоський [9], О. Шевцова [10] та ін. Однак, не досить дослідженим залишається питання визначення особливостей формування процентної політики банку.

Метою статті є визначення особливостей формування процентної політики банку.

Виклад основного матеріалу. Важливим в контексті розкриття організаційно-економічних засад процентної політики банку є значення її сутності. Для визначення особливостей формування процентної політики банку необхідно визначити сутність поняття «процентна політика банку». Процентна політика банку розглядається науковцями у більшості випадків в контексті кредитної спрямованості. Поряд з тим, ефективність функціонування банку на ринку кредитних ресурсів суттєвим чином залежить і від порядку формування депозитної бази, тобто встановлення оптимальних процентних ставок за депозитами [7]. У табл. 1 наведено підходи різних дослідників [1-6, 8, 9] щодо визначення сутності процентної політики банку.

Таблиця 1

Визначення різних науковців сутності процентної політики банку

Автор	Визначення
Л. Батракова [1]	Сукупність заходів, спрямованих на встановлення оптимальних ставок позичкового процента, з метою забезпечення прибутковості банку при здійсненні кредитних операцій і мінімізація ризиків, що супроводжують зміну цін на кредитні послуги
О. Дзюблук, Н. Кухарук, Чмерук, Д. Гунько [2, 3,5]	Ефективна процентна політика банку є сукупністю заходів, спрямованих на встановлення оптимальних ставок позичкового процента з метою забезпечення прибуткової роботи банку при здійсненні кредитних операцій і мінімізацію ризиків, що супроводжують зміну цін на кредитні послуги
А. Куклін, Є. Шнейдер [4]	Важливий елемент внутрішньої роботи банку, який багато в чому визначає динаміку та структуру активних та пасивних операцій банку
О. Музичка [6]	Макроекономічному рівні є сукупністю заходів в області процента, що направлені на забезпечення рентабельності банківської системи та забезпечення оптимальних темпів розвитку економіки. Проведення політики на макроекономічному рівні, як правило, здійснює центральний банк країни
Л. Сердюк, О. Калініна [8]	Конкретизують зміст процентної політики через призму основних завдань, одним із яких виступає забезпечення рентабельної роботи через визначення оптимального співвідношення між величиною депозитних і кредитних ставок процента
В. Усоський [9]	Процес напрацювання і практичного застосування топ-менеджерами банків системи управління і структурою та рівнем процентних ставок за активними та пасивними операціями для максимізації прибутку на ринку
О. Шевцова [10]	Тактика і оперативне управління у сфері регулювання активних і пасивних процентних ставок з метою забезпечення прибутковості, ліквідності, надійності і розвитку операцій банку

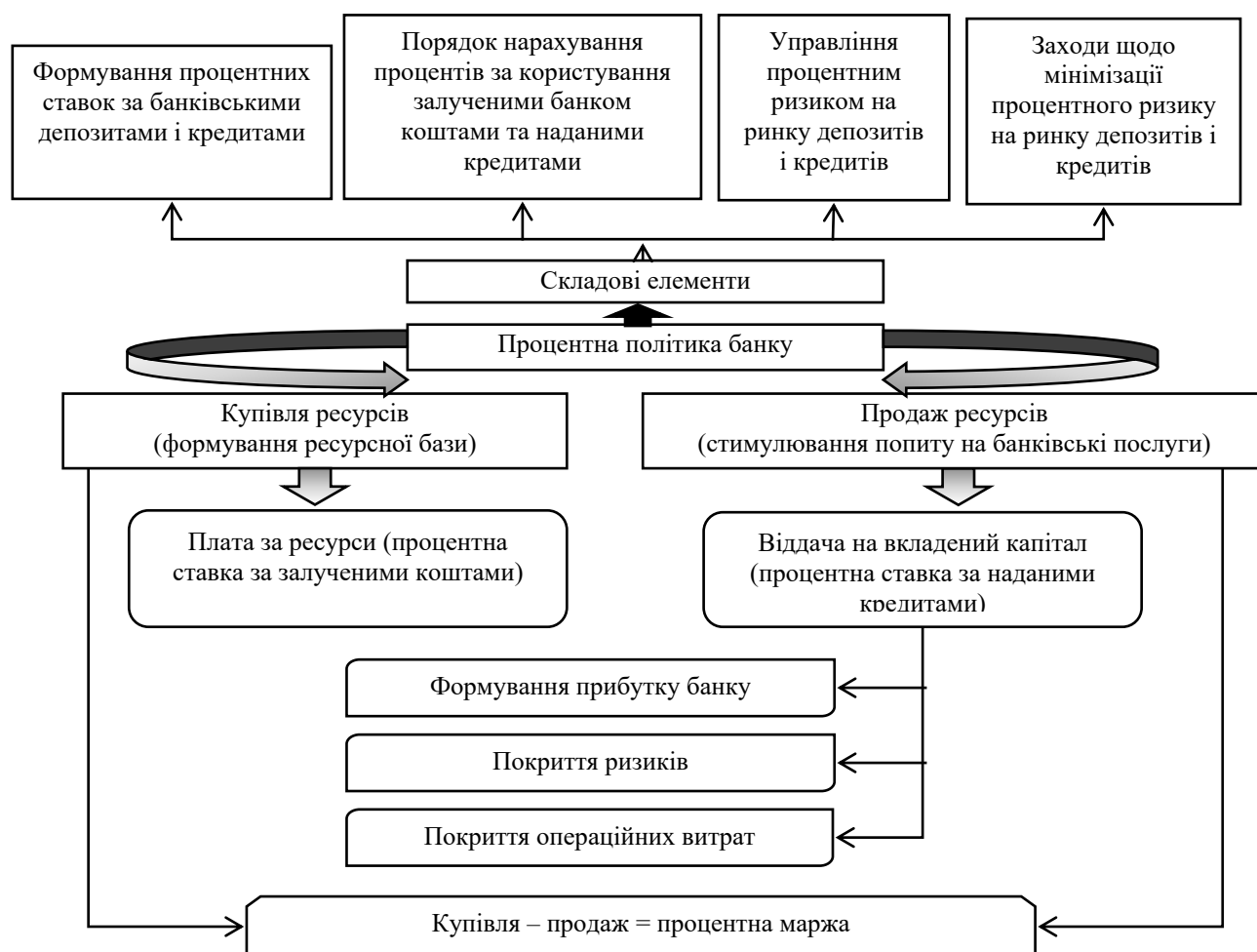
Як видно з табл. 1, різні вчені розглядають сутність процентної політики банку по-різному, визначають її або як частину управління (банківського менеджменту), або як сукупність заходів, частину внутрішньої роботи. Утім, у більшості визначень міститься посилання на те, що вона стосується активних і пасивних операцій і спрямована на досягнення певних цілей. Процентна політика може також розглядатися як документ, який складається банком та визначає порядок встановлення, зміни і застосування процентних ставок за залученими та розміщеними від імені банку ресурсами.

На формування процентної політики банку можуть впливати як зовнішні, так і внутрішні фактори. До зовнішніх факторів відносять [1]: ринкову кон'юнктуру; рівень інфляції, облікову ставку НБУ; цінову політику банків-конкурентів; попит на банківські продукти та ін. Внутрішніми чинниками можуть бути стратегічні цілі банку, фінансовий стан банку, забезпеченість коштами та ризиковість активів. Під час формування процентної політики банк зумовлює загальні підходи в ціноутворенні на послуги, які він надає, а також розраховує процентні ставки за кредитами та депозитами на певний період часу. Реалізація сформованої процентної політики банку на практиці дає змогу отримати орієнтири в ціноутворенні на деякий період, узгодити інші напрями банківського менеджменту в частині управління доходами і витратами, що, у підсумковому результаті, забезпечуватиме ефективну діяльність банку в цілому.

Отже, виходячи з поняття «процентна політика банку», можна визначити, що призначенням процентної політики є вплив на грошово-кредитну політику країни, інструментами впливу якої являються офіційні процентні ставки.

Ефективно сформована процентна політика банку слугує суб'єктам економіки інформаційними

індикаторами для прийняття рішень щодо заощаджень, інвестицій і споживання, надає їм можливість еластично реагувати на зміну ринкової кон'юнктури шляхом переливання капіталів між сферами та галузями економіки, збалансовуючи на цій основі попит і пропозицію на фінансовому і товарному ринках.

Рис. 1. Складові елементи процесу формування процентної політики банку

На рис. 1 наведено, запропоновані О. М. Музичко [6] складові елементи процесу формування процентної політики банку. При формуванні процентної політики банку (рис. 1) доцільно виходити із критеріїв надійності, стабільності та дохідності ресурсної бази банку. На думку А. Кукліна необхідно враховувати два основних аспекти [4]: процентна ставка за депозитами повинна бути достатньо привабливою для потенційних вкладників; процентна ставка не повинна різко перевищувати нижню межу процентної маржі між активними і пасивними операціями банку.

Висновки. Отже, під процентною політикою доцільно визначати комплекс заходів щодо управління процентними ставками банку, що перебуває під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, формується та реалізується для максимізації процентної маржі, тому ефективність діяльності банку значною мірою залежить від ефективної організації та провадження процентної його політики.

Література

1. Батракова Л. Г. Анализ процентной политики коммерческого банка: учебное пособие / Л. Г. Батракова. – М. : Логос. – 152 с.
2. Гулько Д. В. Формування процентної політики комерційного банку / Д. В. Гулько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eprints.kname.edu.ua/4226/1/330-334_ГУНЬКО_Д.В.pdf.
3. Дзюблук О. Перспективи оптимізації процентної політики комерційних банків в Україні / О. Дзюблук // Вісник ТАНГ. – 2005. – № 4. – С. 35-43.
4. Куклин А. А. О некоторых подходах к построению процентной политики коммерческого банка при кредитовании населения [Електронний ресурс] / А. А. Куклин, Е. А. Шнейдер. – Режим доступа: <https://ideas.repec.org/a/scn/015306/15265629.html>.
5. Кухарук Н. С. Сутність та призначення процентної політики банку [Електронний ресурс] / Н. С. Кухарук, Г. Г. Чмерук. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/29.pdf.
6. Музичка О. М. Організаційно-економічні засади формування процентної політики банку / О. М. Музичка // Науковий вісник. – 2014. – № 1 (42) – С. 128-130.
7. Остропольська Є. В. Роль та значення процентної політики банку в забезпеченні ефективного функціонування

банківської сфери України [Електронний ресурс] / Є. В. Остропольська. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/9_2015/43.pdf.

8. Сердюк Л. В. Підходи до формування процентної політики банку [Електронний ресурс] / Л. В. Сердюк, О. О. Калініна. – Режим доступу: asconf.com/rus/archive_view/880.

9. Усоский В. Н. Теоретические аспекты проведения процентной политики в банковской системе Беларуси [Електронний ресурс] / В. Н. Усоский. – Режим доступу: <http://ojs.polessu.by/index.php/EB/article/view/526>.

10. Шевцова О. В. Процентная политика многофилиального коммерческого банка: автореф. дис. ... канд. эконом. наук: 08.00.10 [Електронний ресурс] / О. В. Шевцова. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/protsentnaya-politika-mnogofilialnogo-kommercheskogo-banka>.

**Конончук Б. А., Стратієнко Л. Ю., Прутська О. О.
Вінницький національний аграрний університет
м. Вінниця**

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Банківська діяльність неминуче пов'язана з ризиками. Вони завжди будуть існувати – питання тільки в якому розмірі. Кредитні операції належать до найприбутковіших видів банківської діяльності, проте вони пов'язані з високим рівнем ризику. Нестабільність економічної ситуації в країні, недосконалість законодавчої бази в цій сфері зумовлюють необхідність детального дослідження проблем мінімізації ризиків кредитування. Досить актуальним питанням сьогодні є вибір методів управління ризиками кредитування в банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління кредитним ризиком досліджується в роботах як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Бланк І. А., Брігхем Є., Васильченко З. М., Версаль Н. І., Вітлінський В. В., Гіленко І. В., Гранатуров В. Н., Міщенко В. І., Наконечний О. М., Науменкова С. В., Примостка Л. О., Кавкін А. В., Кириченко О. А., Ковальов О. П., Кравчук В. та інші висвітлюють різноманітні аспекти банківської діяльності взагалі і проблеми управління кредитними ризиками зокрема. Втім постійні зміни зовнішнього середовища банківської діяльності, зміна законодавчого регулювання, процеси глобалізації і інтеграції банківської системи України до світового фінансового ринку справляють відчутний вплив на банківський сектор економіки України, який потребує постійного прискіпливого вивчення.

Метою статті є аналіз існуючих методичних рекомендацій щодо удосконалення управління кредитним ризиком банку та обґрунтування адекватної викликам часу стратегії управління кредитним ризиком.

Виклад основного матеріалу. Кредитний ризик є найдавнішим в системі банківських ризиків і займає чільне місце. Кредитний ризик – це ймовірність повної або часткової втрати вартості активів банку в результаті нездатності контрагентів (позичальників) виконувати свої зобов'язання.

За сферою виникнення кредитні ризики поділяються на внутрішні й зовнішні. За характером охоплення – на індивідуальний і портфельний кредитний ризик. Залежно від груп позичальників кредитні ризики поділяються на ризики за операціями з фізичними особами, юридичними особами, банками, небанківськими кредитними установами, державою. Залежно від видів кредитних продуктів кредитні ризики поділяються на кредитний ризик при автокредитуванні, іпотечний кредитний ризик; кредитний ризик за операціями овердрафт; ризик за операціями з кредитними картками тощо.

Методи управління кредитним ризиком також поділяються на дві групи: методи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики; методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфеля банків (диверсифікація, лімітування, створення резервів) (табл. 1).

Таблиця 1

Методи управління кредитним ризиком*

Методи управління кредитним ризиком	
На рівні окремої позики	На рівні кредитного портфеля
Аналіз	Диверсифікація Лімітування Створення резервів
Кредитоспроможності клієнта	
Кредиту	
Структурування Документування Контроль	

* Джерело: укладено автором на основі опрацювання літературних джерел

Розрізняють інструменти для запобігання виникненню кредитних ризиків та інструменти управління наслідками настання кредитних ризиків. Останні можуть бути активними (застосовуються для обмеження втрат) і пасивними (пов'язані зі страхуванням збитків). Інструменти управління кредитними ризиками розглянуто в табл. 2.

Таблиця 2

Інструменти управління кредитними ризиками*

Активні інструменти	Пасивні інструменти
Обмеження ризиків	Утворення резервів ліквідності
Диверсифікація	Утворення резервів власного капіталу
Управління проблемними кредитами	Контроль якості кредитного портфеля

* Джерело: [1]

Серед методів управління ризиками виділяють метод оцінки кредитоспроможності позичальника, метод фінансових коефіцієнтів, метод VAR (Value-at-Risk) або «вартість у зоні ризику», скорингові моделі оцінки позичальників та інші.

Необхідно удосконалювати існуючу методичну базу та розробляти нову методологічну базу для управління кредитним ризиком банку, сконцентрувавши в ній переваги існуючих методик оцінки, створити єдину методику оцінки кредитоспроможності позичальника, не кажучи вже про певний алгоритм формування банками кредитних процедур.

Важлива роль під час оцінки рівня кредитного ризику належить нормативам, які його оцінюють та мають на меті не допустити надмірну концентрацію кредитного ризику в банках. економічні нормативи діяльності банків, які доводить Національний банк України, є основою системи лімітів, що встановлюються для обмеження та мінімізації кредитного ризику банку. За офіційними даними, впродовж 2010–2016 рр. простежується дотримання банківськими установами України всіх нормативів кредитного ризику (табл. 3).

Таблиця 3

Аналіз дотримання банківськими установами України нормативів кредитного ризику з 2012 по 2017 рр., %*

Норматив	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
Норматив максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7)	20,76	22,1	22,33	22,01	22,78	21,48
Норматив великих кредитних ризиків (Н8)	164,46	172,91	172,05	250,04	364,14	308,27
Норматив максимального розміру кредитів, гарантій та поручительств, наданих одному інсайдеру (Н9)	0,57	0,37	0,36	0,13	-	36,72

*Джерело: [1]

Проведений Коваленко В. В. аналіз дотримання банками України нормативів кредитного ризику вказує, що фактичні значення нормативів нижчі за оптимальні [1]. Оптимальна кредитна стратегія банку повинна виражати наміри банку стосовно здійснення кредитних операцій за окремими галузями економіки, валютами позик, строками погашення і очікуваної прибутковості. При цьому банку необхідно визначити цільові ринки і загальні параметри кредитного портфеля. Кредитна стратегія повинна бути націлена на довгострокову перспективу і тому враховувати можливі циклічні коливання економічної кон'юнктури і пов'язані з ними зміни якості кредитного портфеля.

Формування кредитної стратегії банку відбувається поетапно. Звісно, що поділ кредитної стратегії на етапи є умовним, оскільки певні дії з її розробки можуть ще не завершитись на одному етапі, одночасно розпочавши реалізацію наступного. Однак структурування процесу формування кредитної стратегії дозволяє виявити помилки чи прогалини кожного окремого етапу і вчасно усунути їх, запобігаючи від можливих негативних результатів. Розробка і реалізація кредитної стратегії банку повинні бути спрямовані на досягнення таких основних цілей: утримання рівня ризику, який би уможливував формування кредитного портфеля високої якості і забезпечення його цільового рівня доходності; надання кредитів на фінансування рентабельних та економічно перспективних проектів; забезпечення оптимального співвідношення між темпами росту обсягу кредитного портфеля та темпами підвищення його якості; сприяння розвитку довгострокових відносин з клієнтами та збереження довіри з їх боку; забезпечення фінансової стійкості банку; створення високопрофесійного колективу, який би забезпечував високу якість кредитного портфеля банку.

Таблиця 4

Етапи розробки кредитної стратегії банку*

Етап	Зміст
I	Проведення аналізу кредитної діяльності банку
II	Аналіз впливу факторів на поточну діяльність банку та прогнозування на перспективу
III	Оцінка ресурсів банку, на основі якої визначається необхідність збільшення їх обсягу
IV	Формулювання цілей кредитної стратегії
V	Формулювання політики банку стосовно кредитного ризику та відповідних правил і процедур ведення бізнесу
VI	Обґрунтування основних параметрів кредитного портфеля на довгострокову перспективу із врахуванням толерантності банку до кредитного ризику
VII	Розробка дієвої системи контролю за реалізацією кредитної стратегії

*Джерело: укладено авторами на основі [2]

Висновки Аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури показує, що методи та інструменти управління кредитними ризиками пройшли довготривалий процес розвитку: від оцінки кредитного ризику за номінальною вартістю кредиту до розробки та застосування рейтингової оцінки кредитоспроможності позичальника.

Література

- 1.Коваленко В. В. Методи управління кредитним ризиком та їх місце у забезпеченні платоспроможності банків / В. В. Коваленко // Східна Європа: економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип.3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/8_2017/51.pdf
- 2.Баянт Г. Р. Вдосконалення кредитної стратегії банку в контексті управління кредитним ризиком / Г. Р. Баянт // Молодий вчений . – 2016. – № 12.1 (40) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://molodyvchenu.in.ua/ files/journal/2016/12.1/148.pdf>

Левчук Ю. Л., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Останніми роками в різних країнах світу відбувається універсалізація фінансового посередництва, що, зокрема, проявляється в активізації співпраці між банками, страховими компаніями та інвестиційними фондами, а також у появі гібридних форм фінансових підприємств, які створюють конкуренцію традиційному банківському кредитуванню. Враховуючи банкоцентричність фінансового ринку України та відсутність налагодженої інфраструктури фондового ринку, саме банки стають ініціаторами та провайдером нових фінансових механізмів інвестиційного забезпечення вітчизняної економіки. Це формує передумови для набуття банківського кредитування нових ознак сучасного універсального фінансового посередництва, стійкого до динамічних трансформацій економічного середовища [1]. Тому, одним із важливих шляхів виходу України із кризового стану виступає забезпечення подальшого розвитку банківського кредитування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обговорення проблематики сучасного стану банківського кредитування є значною та багатогранною з позиції її дослідження багатьма як українськими, так і зарубіжними науковцями. Теоретико-методологічне підґрунтя розвитку банківського кредитування закладене у працях багатьох науковців, серед яких: О. Болдирев, В. Глушенко, О. Дзюблюк, О. Криклій, Г. Музиченко, Р. Павленко, І. Сало та інших. Однак, і при наявності значних наукових доробок щодо розвитку банківського кредитування, все ж залишаються відкритими питання підвищення ефективності кредитування банківськими установами в Україні.

Метою статті є аналіз сучасного стану банківського кредитування в Україні, виявлення його позитивних, негативних тенденцій та обґрунтування перспектив щодо розширення кредитної діяльності банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток кредитної діяльності України відбувається в умовах економічної кризи, дефіциту кредитних ресурсів та підвищення ризику кредитних операцій. Діюча система кредитування значно залежить і від встановлених Національним банком України (НБУ) економічних нормативів діяльності банків. Так, згідно Положення НБУ «Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями» [1] вимоги до визначення кредитного ризику стали більш суворими, адже визначення кредитного ризику набуло формалізований характер, тобто банки не можуть самостійно оцінювати фінансовий стан або заставу як робили це з початку століття. Усі ці умови, які склалися за останній час позитивно впливають на банківський сектор з точки зору його якості та прозорості, фінансової стійкості у довгостроковий період, але у короткостроковий відмічається зниження обсягу кредитування; надлишкова ліквідність банків; труднощі банків з докапіталізацією свого капіталу та інші проблеми, які впливають на обсяги кредитування.

Розглядаючи структуру активів та наданих кредитів банками України за 2014–2017 рр. (табл. 1), можна зробити висновок про зростання як активів вітчизняної банківської системи, яке становить 58263 млн грн, або 4,56%, так і обсягу банківського кредитування, що зріс на 179512 млн грн, або 19,7%. При цьому, кредитний портфель суб'єктів господарювання за 2014–2017 рр. збільшився на 27,9%, а от щодо кредитування фізичних осіб простежується спадна тенденція, яка становить 10,3%. Станом на 01.01.2014 р. частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів по банківській системі становила 7,7% (70178 млн грн), а станом на 01.01.2018 р. вона зросла у сім разів і становила 54,5% (594998 млн грн). Згідно даних НБУ найбільша частка непрацюючих кредитів – у корпоративному секторі (56,03%), зокрема у національній валюті – 53,0%.

Таблиця 1

Динаміка показників кредитної діяльності банків України за 2014-2017 роки*

Показники	01.01.2014	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Активи, млн грн	1278095	1316852	1252570	1258643	1336358
Кредити надані, млн грн, в тому числі:	911402	1020667	1012834	966550	1090914
кредити, надані юридичним особам	716341	809060	829800	807208	916466
кредити надані фізичним особам	194441	206681	183033	159342	174448
Частка наданих кредитів в активах, %	71,3	76,4	80,7	76,8	81,6
Прострочена заборгованість за кредитами, млн грн	70178	137790	223836	519037	594998
Частка простроченої заборгованості в наданих кредитах, %	7,7	13,5	22,1	53,7	54,5

Складено авторами за даними джерела [2]

Найменші частки проблемних кредитів – у легкій промисловості, енергетиці, транспорті та сільському господарстві, найбільші, зумовлені в основному кредитами докризових часів, – у будівництві, добувній та хімічній промисловості. Обсяг непрацюючих кредитів фізичним особам переважає в іноземній валюті і становить 65580 млн грн, що у процентному співвідношенні складає 70,2%. Частка проблемних кредитів є найвищою у всій світовій банківській практиці. Серед країн з найбільшими частками непрацюючих кредитів були Афганістан (у 2010 р. такий показник становив 50%), Нігерія (у 2010 р. – 38%), Екваторіальна Гвінея (2016 р. – 28%) [3]. Таке негативне явище чинить дестабілізуючий вплив на функціонування банківської системи та економіки України загалом. Також це призводить до збитковості банків, виникнення труднощів у взаємовідносинах кредиторів і позичальників,

зниження довіри населення до банківської системи та зменшення кредитування реального сектора вітчизняної економіки.

Важливим інструментом грошово-кредитної політики є облікова ставка НБУ, яка опосередковано впливає на процентну ставку по кредитах та депозитам, що, у свою чергу, впливають на обсяги банківського кредитування.

Як видно з даних рисунка 1 [2], протягом 2014-2018 рр. НБУ неодноразово змінював облікову ставку.

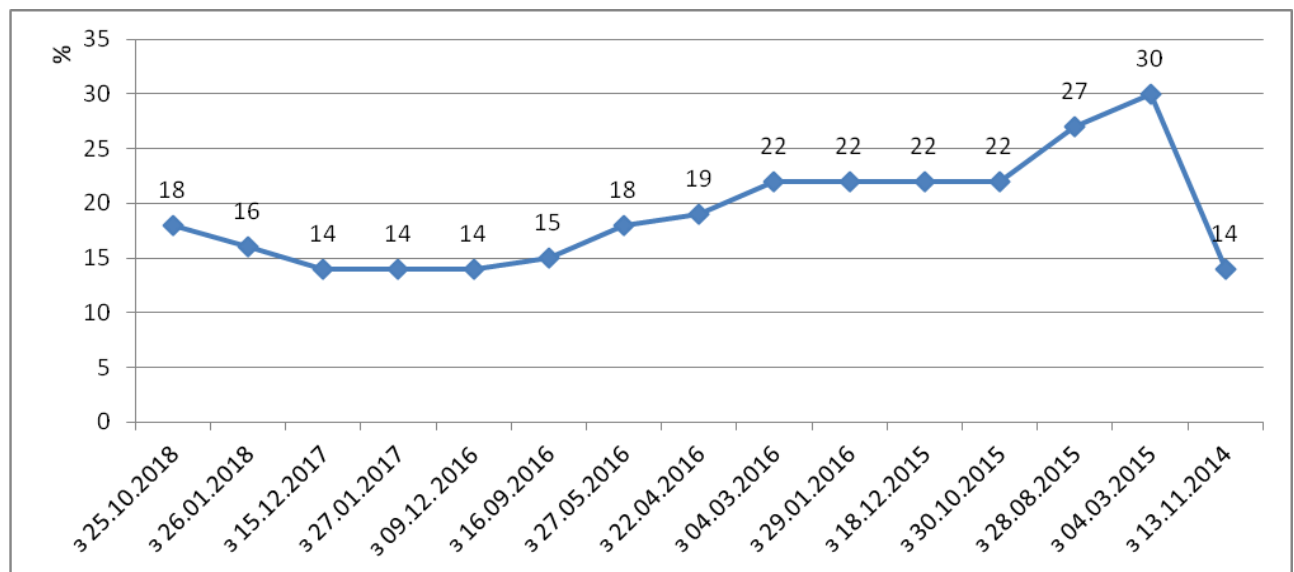

Рис. 1. Динаміка розміру облікової ставки НБУ за 2014- 2018 рр.

Помітно, що в березні 2015 р. рівень облікової ставки зріс майже в двічі і досягнув рекордних 30% річних. Але починаючи з серпня 2015 р. рівень облікової ставки почав поступово знижуватися. Зниження облікової ставки НБУ супроводжувалося також поступовим зниженням вартості кредитного ресурсу на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігалася тенденція до поступового відродження кредитування. Зниження рівня облікової ставки спостерігаємо також протягом 2016 р – I кв. 2017 р. Але з кінця 2017 р., НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики. Підвищення облікової ставки сприяє збільшенню привабливості національної валюти для банків. Паралельно з цим відбувалося зниження вартості залучення коштів на вкладні рахунки. Проте обмежені обсяги цього ресурсу і високий рівень конкуренції між банківськими установами дещо стримували темпи такого зниження.

З метою забезпечення поступового зниження інфляції до цільових показників Національний банк вважав за необхідне підвищити облікову ставку до 16% річних вже на початку 2018 р. У III кварталі 2018 року НБУ поступово посилював жорсткість монетарної політики, підвищивши облікову ставку до 18% з метою повернення інфляції до цільового діапазону. Необхідність здійснення більш жорсткої монетарної політики була зумовлена посиленням проінфляційних ризиків з огляду на ускладнення доступу до міжнародних фінансових ресурсів для країн, ринки яких розвиваються. Підвищення облікової ставки ефективно трансформувалося в зміни інших процентних ставок у вітчизняній економіці. Так, найчутливішими до її зміни були ставки за гривневими міжбанківськими ресурсами та дохідність ОВДП. Водночас ефекти від зростання облікової ставки, підсилювали звуження ліквідності банківської системи та кон'юнктурні чинники, притаманні окремим сегментам грошово-кредитного ринку, зокрема посилення конкуренції банків за корпоративних клієнтів [3].

Висновки. Попри всі кризові явища, які торкнулися і банківської системи України, комерційні банки й надалі залишаються фінансовими посередниками в національній економіці. Основними тенденціями розвитку кредитної діяльності банків є: зростання частки кредитів у загальних активах банків, проте це не було зумовлено природним зростанням, а стало наслідком девальвації національної валюти та погіршення економічної ситуації в Україні; істотне зростання суми непрацюючих кредитів, превалювання короткострокового кредитування. Банківське кредитування для розвитку потребує досягнення умов макроекономічної стабільності, тому для покращення ситуації в кредитуванні потрібна стабілізація економічних, політичних, соціальних умов та підтримка держави всього банківського сектору.

Література

1. Про визначення банками України розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями : положення : станом на 01 жовтня 2018 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0351500-16>
2. Національного банку України: Офіційний сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Про активізацію кредитування в Україні: Рішення Ради Національного банку України № 59-рд від 13.12.2017 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/vr059500-17>

Лисенко І. В., Чернявська Л. В.
Черкаський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу
«Університет банківської справи»
м. Черкаси

РОЛЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження. Нині економіка України переживає складний період свого розвитку. Поєднання економічної, банківської, фінансової, політичної кризи знищили фінансову стабільність держави, поставили під велику загрозу її фінансову безпеку. Сформована за всі роки незалежності банківська система України зовнішньо демонструвала благополуччя та зріст, але насправді не змогла бути фінансовою базою для національної економіки. Ця проблема має макроекономічний і стратегічний зміст, адже однією з основ формування належного рівня фінансової безпеки України є контрольований та динамічний розвиток банківського сектора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. С. І. Адаменко, Д. А. Артеменко, О. І. Барановський, І. О. Бланк, О. Ф. Балацький, О. Д. Василик, П. А. Герасимов, К. С. Горячева, А. О. Єпіфанов.

Вклад основного матеріалу. Банківська система на сьогодні є однією з найважливіших сфер національного господарства розвинутої держави. Фінансова безпека банку – це найважливіша складова фінансової, отже, і національної безпеки країни, це такий стан банку, який характеризується стійкістю до впливу загроз [1]. Фінансову безпеку будь-якої держави визначає її фінансова незалежність, коло інвесторів, ступінь розвитку ринку капіталів, міра відкритості внутрішнього ринку; розмаїття фінансових інструментів, залежність їх від конкретного джерела, гарантованість розміщення конкретних фінансових інструментів, наявність інформації про емітентів і кредитних історій; схильність населення до операцій з фондovими цінностями, концентрація інтелектуальних ресурсів, залучених у розвитку фінансового ринку; збалансованість структури запозичень по строках та валютах, ступінь ризиків ринкових коливань, характер фінансово-кредитної політики, соціально-економічна й політична стабільність, організація нормального обміну фінансовими ресурсами між галузями, регіонами, країнами.

До головних причин кризи у банківській системі України можна віднести: загальну геополітичну нестабільність України, падіння обсягів ВВП й національного доходу, девальвацію національної валюти, військові події, кризові процеси в економіці, значний рівень доларизації економіки, різкі коливання курсу валют, падіння довіри до банківської системи тощо.

Однією з основних проблем дотримання банківською системою фінансової безпеки є некваліфіковане управління керівниками окремих комерційних банків структурою активів і пасивів. Стійкість банків передусім залежить від надійності, що пов'язана з довірою до банківської та грошової систем і купівельною спроможністю національної валюти [2]. Ступінь надійності банків наразі не задовольняє повною мірою ні іноземних партнерів, ні громадян України. Суттєво позначається на рівні фінансової безпеки комерційних банків і конкурентне середовище, методи, що застосовуються в конкурентній боротьбі. Так, наприклад, на Заході практика судових розглядів у випадках недобросовісної конкуренції вже стала нормою. Цей досвід заслуговує на розгляд в Україні. На фінансовій безпеці як конкретного комерційного банку, так і вітчизняної банківської системи в цілому не може не позначатися проблема присутності в останній іноземного банківського капіталу.

Наведені у табл. 1 дані, свідчать, що банківська система України перебуває у крайній рецесії, яка переходить у стан глибокої депресії. Аналіз основних показників, що впливають на прибутковість банків, зображено у табл. 1.

Таблиця 1

Показники ефективності діяльності банківської системи України, млн. грн. [3]

Показник	2015 р. (млн. грн.)	2016 р. (млн. грн.)	2017 р. (млн. грн.)
Доходи	199 193	190 691	178 235
Витрати	265 793	350 078	202 595
Результат діяльності	-66600	-159388	-24360
Рентабельність активів, %	-5,46	-12,6	-1,94
Рентабельність капіталу, %	-54,91	-116,74	-15,96

Також спостерігається погіршення всіх показників діяльності банківських установ країни: зменшення регулятивного капіталу банків та його адекватності, зниження рентабельності активів і капіталу. У зв'язку з цим, банківська система України має негативний фінансовий результат, причиною якого стали збитки банків, які віднесені до категорії неплатоспроможних, збройна агресія на сході країни, тимчасова окупація АР Крим, погіршення якості кредитних портфелів банків, знецінення активів тощо. Так, як бачимо з рис. 1., кількість діючих банків за період 2008–2018 рр. скоротилася з 175 одиниць на початок 2008 р. до 81 одиниць на 01.10.2018 р., що у відносному вираженні склало – 46,28 % . При чому за кризовий 2008 р. кількість банків в Україні зросла на 9 одиниць: з 175 одиниць на початок 2008 р. до 184 одиниць на початок 2009 р. Більш не стійкими до внутрішньої кризи виявилися банки з іноземним капіталом: їх кількість скоротилася на 11 одиниць (на 77 %), однак, варто зауважити, що їх частка у структурі банків у період 2008–2018 рр. навіть зросла: 26,86 % у 2008 р. до 49,38% у 2018 р. Чутливими до внутрішніх змін виявилися банки і з 100% іноземним капіталом: номінально їх кількість

залишилася майже незмінною на початок і кінець досліджуваного періоду, хоча, важливо, що зміни все таки відбувалися: впродовж 2010–2013 рр. їх кількість поступово зростала аж до 22 одиниць на початок 2012 р. та 2013 р., в той час як, починаючи з 2014 р. – скорочувалася (рис. 1.). Таким чином, частка іноземного капіталу зросла за період на 8,3 в.п. і досягла на початок 2016 р. свого максимуму – 43,3 %. У 2018 році спостерігалось значне зменшення банків в Україні, це пов'язане з різким скорочення платоспроможності банків. Загалом протягом 2016–2018 року було закрито 33 банки. В тому числі було скорочено кількість банків з іноземним капіталом. У 2018 році їх залишилось 41.

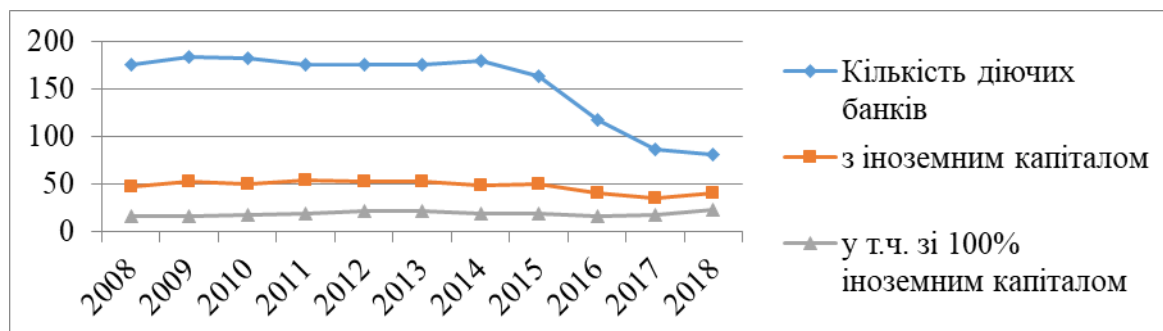

Рис. 1. Динаміка кількості банків в Україні в 2008–2018 рр.

Джерело: [3]

Одним з найголовніших елементів ефективної банківської діяльності є надання кредитів фізичним та юридичним особам. Банківська кредитна політика сприяє покращенню інвестиційного клімату, підвищенню результатів суспільного виробництва, розвитку пріоритетних сфер економіки, таких як малий бізнес, екологічне підприємництво.

Висновки. Отже, однією зі складових утворення передумов стабільного розвитку економіки України повинно стати виконання основних завдань щодо формування фінансової безпеки у банківському секторі країни, що забезпечить фінансову стабільність та сталий розвиток. На даному шляху треба оновити банківський сектор та запровадити якісні зміни. Незважаючи на всі зовнішні й внутрішні загрози фінансовій безпеці, на даний час існують усі шанси очистити та оздоровити банківський сектор України, а також підняти роль банків у загальному розвитку економіки держави. Покращення ситуації можливе за умови втілення невідкладних заходів щодо реформування економіки, адже банківська система не є відокремленою від загальнодержавних економічних процесів. Необхідним є розроблення змін до Закону «Про Національний банк України», спрямованих на зміцнення інституційної бази й ефективності НБУ, які передбачатимуть трансформацію Правління, посилення наглядових повноважень Ради НБУ, його автономності, удосконалення правил розподілу його прибутку на користь Уряду, реструктуризацію організаційної структури НБУ.

Література

1. Барановський О. І. Банківська безпека: проблема виміру / О. І. Барановський // Економіка і прогнозування. – 2006. – № 1. – С. 7–26.
2. Фінансова безпека банківської діяльності : [навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни «Безпека банків»] / С. М. Побережний, О. Л. Пластун, Т. М. Болгар. – Суми : УАБС НБУ, 2010. – 112 с. 2. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : [навч. посіб.] / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.
3. Статистика. Показники банківської системи. Основні показники діяльності банків України / Офіційний сайт НБУ – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=34661442&cat_id=34798593.

**Лісніковська А. А., Кашпрук Ю. А.
Вінницький кооперативний інститут
м. Вінниця**

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Актуальність дослідження. Розвиток банку, довготривале та успішне його функціонування на грошовому ринку вимагає раціонального управління банком, що включає як одну з найважливіших складових систему стратегічного планування банківської діяльності. Посилення конкуренції в банківському секторі економіки, активізація процесів глобалізації та дерегулювання банківської діяльності, стрімкий розвиток інформаційних технологій, динамізм зовнішнього середовища призводять до ускладнення процесів планування. Це вимагає застосування новітніх підходів до стратегічного планування банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. проблематику стратегічного планування досить широко досліджували такі зарубіжні й українські вчені, як Д. Аакер, І. Ансофф, М. Армстронг, Б. Багацький, К. Боумэн, О. Віханський, П. Друкер, К. Ендрюс, Г. Мінцберг, А. Наливайко, С. Соболев, А. Чандлер, Р. Фатхудинов, З. Шершньова.

Метою дослідження є визначення теоретичних засад стратегічного планування діяльності банку.

Виклад основного матеріалу. Найбільш відповідальною частиною банківського управління є планування, в процесі якого виробляється банківська політика, що визначає дії на перспективу. Стратегічне планування є однією із функцій управління, що являє собою процес вибору цілей організації та шляхів їх досягнення. Стратегічне планування забезпечує основу для всіх управлінських рішень, функцій організації, мотивацій і контролю, які орієнтовані на розроблення стратегічних планів. Уміле керування передбачає, що, приймаючи будь-яке рішення, керівник банку має зважити його вплив на кінцеві результати діяльності банку.

Стратегічне планування має на меті визначення основних ідей, цілей та стратегії діяльності банку в умовах конкретного ринку. Це процес розробки загальної концепції, яка слугує основою для прийняття ключових рішень щодо допустимого ризику, методів ведення конкурентної боротьби, перспектив розширення діяльності, бажаного рівня прибутковості. Стратегічні плани націлені на довгострокову перспективу і базуються на аналізі існуючих тенденцій розвитку економіки, фінансових ринків, а також містять елементи прогнозування та опис основних принципів прийняття рішень. У стратегічних планах відсутні подробиці, деталізація положень та точні дати виконання. Такий план розробляється на найвищому рівні керівництва банком, основні положення є обов'язковими при формулюванні планових завдань на рівні структурних підрозділів.

Структурно стратегічне планування є частиною стратегічного управління та змістовно охоплює етапи стратегічного аналізу (зовнішнього та внутрішнього середовища), установлення цілей і власне формулювання стратегії, реалізація якої та контроль відбуватимуться в межах стратегічного управління.

Пріоритетні завдання стратегічного планування залежно від рівня формування стратегії.

По-перше, у процесі стратегічного планування повинні бути задіяні менеджери всіх рівнів, включаючи операційний, що забезпечує, з одного боку, комплексний, всебічний та прозорий характер цього процесу, а з другого – високий рівень залучення та зацікавленості менеджерів, їх інформування та відповідальності за ефективність як планування, так і дальшої реалізації розроблених стратегій.

По-друге, для досягнення максимальної ефективності всі дії, рішення та заходи на різних етапах та рівнях у рамках процесу стратегічного формулювання повинні бути скоординовані, узгоджені між собою та підпорядковуватися спільній меті та спільному вибраному напрямку розвитку.

І, по-третє, з ускладненням зовнішнього середовища, глобалізацією конкуренції, прискоренням змін та кризових явищ формування конкурентних переваг організації, яке раніше розглядалося усіма дослідниками як ключовий пріоритет лише бізнес-стратегії, поступово стає предметом корпоративної стратегії, навіть для великих диверсифікованих корпорацій. Це, на нашу думку, пов'язано з посиленням важливості згаданого завдання на тлі глобалізації бізнесу та конкуренції, прискоренням змін у конкурентному середовищі тощо та, власне, цілком відповідає розглянутим раніше еволюційним змінам у стратегічному плануванні [13].

Висновки. на сучасному етапі розвитку банки є головною ланкою фінансової системи будь-якої країни. Вони надають різні послуги для фізичних та юридичних осіб, для інших банків у сфері кредитування, розрахунково-касового обслуговування, міжнародного фінансування тощо. У цих умовах актуальними виступають питання щодо планування діяльності окремого банку, оскільки від його діяльності залежить майбутнє самого банку, клієнтів, акціонерів банку і держави загалом. Регулярне проведення банком процедур планування своєї діяльності дозволяє йому ефективно управляти своїми активними і пасивними операціями для забезпечення стабільного фінансового результату.

Література

1. Вовчак О. Д. Розвиток стратегічного управління та його особливості в банках з іноземним капіталом / О. Д. Вовчак // Технологічний аудит і резерви виробництва. – 2016. – № 4(5). – С. 36-41.
2. Дудченко В. Ю. Організаційно-методологічне забезпечення стратегічного планування в комерційному банку / В. Ю. Дудченко // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2010. – Вип. 28. – С. 46-53
3. Длігач А. О. Стратегічне маркетингове управління : монографія / А. О. Длігач. – К. : Алерта, 2012. – 272 с.

**Лішук О. Р., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ РИЗИКІВ БАНКІВ: СУТНІСТЬ, НЕОБХІДНІСТЬ ТА ДЕТЕРМІНАНТИ

Актуальність дослідження. У зв'язку з розвитком процесів глобалізації та концентрації банківського капіталу й ускладненням архітектури фінансового ринку однією з найбільш актуальних й таких, що викликає дослідницький інтерес, є проблема забезпечення транспарентності діяльності банків та їх ризиків. Основними зовнішніми користувачами інформації про діяльність банків та їх ризики є вкладники, кредитори, інвестори, клієнти, контрагенти, рейтингові агентства, наглядові органи тощо. Однак, якщо регулятор має доступ до інформації про фінансовий стан та результати діяльності банків й рівень їх ризиків, то володіння такою інформацією іншими учасниками ринку залежить від прийнятих стандартів до публічного її розкриття. На необхідності забезпечення транспарентності ризиків діяльності банків наголошується в документах Базельського комітету (Базеля II та Базеля III). Разом з тим, на національному рівні поки що не розроблено стандартів оприлюднення інформації банками України відповідно до передової практики та специфіки їх функціонування.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед вагомих досліджень у сфері забезпечення

транспарентності банківської діяльності та формування механізмів ринкової дисципліни банків слід назвати праці зарубіжних та вітчизняних вчених: Р. Бауманна, А. Белльвера, А. Бергера, Л. Белих, Б. Вінклера, П. Геататса, К. Ануфрієвої, Т. Болгара, І. Рекуненка, О. Чуб. Разом з тим, в умовах ризико-орієнтованого нагляду важливим є уточнення сутності та детермінант транспарентності ризиків банків, що свідчить про актуальність та перспективи дослідження на дану тематику.

Мета статті полягає в розкритті теоретичних засад та положень забезпечення транспарентності ризиків діяльності вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Поняття «транспарентність» іноземного походження. З англійської мови «transparent» перекладається як «прозорий, зрозумілий, явний», аналогічно термін «transparent» французькою означає «прозорий». Етимологічно це поняття утворилось від латинських слів «trans», що в перекладі означає «прозорий наскрізь» та «рагео» - перекладається як «бути очевидним» [1].

Категорію транспарентності як ознаку адміністративної та політичної комунікації між публічною владою та населенням розроблено в англо-американській соціальній науці, де прозорість перед об'єктом державного управління визначалась поняттям «transparency», а відкритість влади для забезпечення участі членів суспільства в державному управлінні - поняттям «openness». У сучасній вітчизняній науковій літературі поняття «транспарентність» змістовно поєднало як «відкритість», так і «прозорість», часто ці терміни застосовуються як рівнозначні та вживаються поряд з поняттям «публічність» [2, с. 414].

На нашу думку, поняття «відкритість», «прозорість» та «публічність» є детермінантами, що мають бути органічно поєднані між собою як запорука створення й підтримання транспарентних відносин у цілому й у контексті банківської діяльності, зокрема. «Відкритість» як детермінанта транспарентних відносин у сфері банківської діяльності передбачає:

- наявність в учасників (суб'єктів) ринку рівного доступу до інформації про результати діяльності банків та їх ризики, що розкривається в офіційних та неофіційних джерелах поширення даних (рівнодоступність інформації);

- повнота та точність інформації, що розкривається банками в офіційних та неофіційних джерелах, яка відображає їх реальний фінансовий стан та результати діяльності, без будь-яких викривлень та приховувань;

- забезпечення реального впливу учасників ринку на банки через економічні та фінансові рішення, що приймаються ними на основі даних, які оприлюднюються банками в офіційних та неофіційних джерелах, шляхом створення дієвих стимулів для останніх стримувати свій «апетит» до ризику (підтримка зворотного зв'язку між банками та учасниками ринку);

У вимірі транспарентних відносин у площині банківського сектора «прозорість» як невід'ємна їх детермінанта передбачає:

- не тільки доступність (відсутність дискримінації доступу), але й зрозумілість для учасників ринку інформації, що розкривається банками в офіційних та неофіційних джерелах;

- суттєвість інформації, що розкривається банками, тобто можливість її використання учасниками ринку для прийняття адекватних економічних та фінансових рішень;

- порівнянність інформації, тобто можливість проведення адекватного зіставлення показників діяльності, що розкриваються банками в офіційних та неофіційних джерелах, під час прийняття рішення про вкладення коштів у них;

- своєчасність оприлюднення банками інформації в офіційних та неофіційних джерелах як запорука гарантування її корисності з точки зору проведення оцінки результатів діяльності банків у цілому та рівня ризиків, на які вони наражаються, зокрема.

Поняття відкритості й прозорості в контексті забезпечення транспарентності діяльності банків не є тотожними, але взаємно доповнюють одне одного. Учасники ринку можуть бути добре обізнаними про результати діяльності банків та їх ризики завдяки високому рівню прозорості інформації, що розкривається останніми в офіційних та неофіційних джерелах. Однак при цьому вони не будуть мати можливість суттєво впливати на банки, стимулюючи їх проводити свою діяльність більш обережно, через економічні і

фінансові рішення, які приймаються учасниками ринку на основі цієї інформації, враховуючи брак її відкритості. Поряд з цим, на відміну від відкритості банківського бізнесу, прозорість передбачає не лише доступ до інформації, а й її зрозумілість для користувачів. Іншими словами, відкритість базується на кількості доступної інформації, що надає банк, а прозорість - на її таких якісних характеристиках, як достовірність, своєчасність, зрозумілість, доречність, зіставність, суттєвість [53, с. 68].

Публічність у контексті забезпечення транспарентності банківської діяльності передбачає:

- розкриття інформації про фінансовий стан та результати діяльності банків у цілому та їх ризики, зокрема, в офіційних джерелах (у публічній фінансовій звітності банків та на офіційних сайтах) в обсягу та порядку, закріплених на рівні нормативно-правових актів НБУ;

- актуальність та структурованість інформації, що забезпечує можливість проведення горизонтального/вертикального аналізу змін у показниках діяльності банків й рівні їх ризиків на основі ретроспективних даних за декілька періодів;

- достатній рівень конкретизації й деталізації інформації, що оприлюднюється банками в офіційних джерелах за окремими складовими (публічність інформації передбачає представлення даних не тільки в агрегованому форматі, а й надання деталізованих даних за окремими статтями).

Таким чином, «публічність», як одна з детермінант транспарентності діяльності банків у цілому та їх ризиків, зокрема, передбачає оприлюднення інформації виключно на базі офіційних джерел, закріплених на нормативному рівні. В той же час «відкритість» й «прозорість», на нашу думку, базується на розкритті зазначеної інформації й через інші канали поширення даних, тобто поєднання офіційних й неофіційних засобів

розповсюдження інформації.

Підвищення транспарентності діяльності банків в цілому та їх ризиків, зокрема, забезпечує: ефективний розподіл ресурсів на ринку банківських послуг за рахунок зниження інформаційної асиметрії, підвищення рівня довіри з боку учасників ринку, збільшення розміру активів й постійне нарощення обсягів їх прибутків, вільний їх доступ до національних і міжнародних ринків капіталу; підвищення їх іміджу й конкурентної позиції відносно основних конкурентів, можливість швидкого подолання наслідків фінансово- економічних криз.

Висновки. Виходячи з викладеного, дійдемо висновку, що підтримка високого рівня транспарентності банків, детермінантами якої є «відкритість», «прозорість» та «публічність», забезпечує всебічне розкриття інформації про їх діяльність у цілому та ризики, зокрема, в офіційних та неофіційних джерелах.

Література

1. Кузнецова Л. В. Проблеми транспарентності банківських ризиків в умовах циклічного розвитку економіки «Причорноморські економічні студії» – 2017. – №15. – С. 161-168.

2. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – Київ: Центр наук, дослідж. Нац. банку України : Знання, 2013. – 504 с.

3. Зверяков О. М. Асиметрія інформації та її вплив на забезпечення фінансової стійкості банківської діяльності / О. М. Зверяков // Економічний часопис XXI. – 2013. – № 9 -10 (2) . – С. 45 – 48.

Мельничук О. С., Хрущ Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Наразі проблеми функціонування банківської системи України, без найменшого перебільшення, хвилюють як вчених-економістів, так і пересічних громадян. Така ситуація, в першу чергу, пов'язана з ліквідацією значної кількості банківських установ, націоналізацією одного з найбільш крупних банків України (ПАТ «Приватбанк»), негативними фінансовими результатами діяльності переважної більшості банків. В такому контексті, проблеми аналізу та оцінки діяльності банківської системи України набувають особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загалом проблеми розвитку банківської системи в Україні досліджувалися багатьма фахівцями, серед яких можна виділити праці І. А. Величко [1], О. Вовчак [2], В. Ю. Дудченко [3], Т. І. Євченко [4]. Також дослідження проводить НБУ [8] та закордонні агентства [6].

Мета статті. Полягає у проведенні аналізу сучасного стану банківської системи України, дослідженні проблемних аспектів, що стримують розвиток банківської сфери, та шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Згідно Закону «Про банки і банківську діяльність» банківська система України – це складова кредитної системи держави, що включає в себе Національний банк України, інші банки, а також філії іноземних банків, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України [5].

Банківська система України протягом останніх декількох років знаходиться у стані системної кризи, яка зумовлена сировинною моделлю розвитку національної економіки, постійним дефіцитом довгострокових банківських ресурсів, диспропорціями банківських балансів та неефективними діями монетарного регулятора, що в кінцевому результаті призвело до трикратної девальвації гривні, вразливості банків та їхніх клієнтів до валютних шоків. У звіті «Глобальний індекс конкурентоспроможності 2016-2017» Україна посідає останню позицію серед 138 держав за показником «Надійність банків», 116 місце – за показником «Доступність фінансових послуг» та 112 місце – за показником «Легкість доступу до кредитів» [6].

Програма реформ оздоровлення банківської системи [7], запропонована Національним банком України, призвела до суттєвого зменшення їхньої кількості та до радикальних змін у функціонуванні системних банків.

Аналіз динаміки зміни кількості банків в Україні показав їхнє суттєве зменшення. Так станом на 01. 01. 2018р. кількість діючих банків становила 82, що на 98 банків менше ніж 01. 01. 2014р. У відсотках зменшення становить 54,5%. Щодо банків з іноземним капіталом то їх кількість скоротилася на 11 банків або на 22,5% (табл. 1).

Таблиця 1

Аналіз динаміки кількості діючих банків в Україні [8]

Показники	Рік, станом на 01.01.					Абсолютне відхилення	Темп зростання
	2014	2015	2016	2017	2018		
Кількість діючих банків	180	163	117	96	82	-98	45,5%
З них з іноземним капіталом	49	51	41	38	38	-11	77,5%
У т. ч. зі 100% іноземним капіталом	19	19	17	17	18	-1	94,7%

Так, за результатами звітів Національного банку України станом на 31 жовтня 2018 року в Україні функціонує 79 банків. У III кварталі один з невеликих банків відмовився від банківської діяльності, попередньо погодивши це з НБУ. Два банки об'єдналися з іншими. Ще один банк планує піти з ринку до кінця року.

Концентрація в секторі не змінилася: на 20 найбільших банків припадає 90,9% чистих активів. Держбанки

концентрують 54.3% чистих активів сектору та 63.6% депозитів населення [8].

Політична ситуація 2014 р. в Україні негативно позначилася на фінансових результатах вітчизняних банків, адже завдала їм значних збитків.

Так, за період 2016–2017 рр. доходи банків зросли на 2 377 млн грн, що у відносному вираженні склало 19, 51%. Таке зростання було забезпечено завдяки збільшенню комісійних доходів на 586 млн грн (27,73%), інших операційних доходів на 222 млн грн (57,66%) та повернення списаних активів на 51 млн грн. (92,72%). За всіма статтями доходів спостерігалось скорочення у 2017 р. (окрім незначного зростання комісійних доходів, інших операційних доходів та повернення списаних активів).

Витрати банків за період 2016-2017 рр. зросли на 1149 млн грн (що у відносному вираженні складало 8,79%). Таке збільшення загальних витрат відбулося за рахунок зростання комісійних витрат – на 187 млн грн (43,09 %), загальних адміністративних витрат – на 294 млн грн (11,28%), відрахування в резерви – на 1843 млн грн (37,98%) (табл. 2) [9].

Таблиця 2

Аналіз доходів та витрат банків України за період 2016-2017 рр., млн грн.

Показники	Роки		Абсолютне відхилення 2017/2016	Темп зростання 2017/2016
	2016	2017		
Доходи				
Процентні доходи	11 271	10 563	-708	93,72
Комісійні доходи	2 113	2 699	+586	127,73
Результат від торговельних операцій	-1 841	484	-1 357	-26,29
Інші операційні доходи	385	607	+222	157,66
Інші доходи	197	98	-99	49,75
Повернення списаних активів	55	106	+51	192,73
Сума доходів	12 180	14 557	+2 377	119,52
Витрати				
Процентні витрати	8 082	6 432	-1 650	79,58
Комісійні витрати	434	621	+187	143,09
Інші операційні витрати	475	490	+15	103,16
Загальні адміністративні витрати	2 606	2 900	+294	111,28
Відрахування в резерви	1 269	3 112	+1 843	245,23
Податок на прибуток	135	334	+199	247,41
Чистий прибуток (збиток)	-890	338	+1 228	-37,98
Сума витрат	13 070	14 219	+1 149	108,79

За даними НБУ, найбільші збитки в минулому році отримали «ПриватБанк» (22,97 млрд гривень), «Промінвестбанк» (7,67 млрд гривень) і ВТБ (4,1 млрд гривень).

В п'ятірку «лідерів» по збитку увійшли також «Укрсоцбанк» (3,1 млрд гривень) та «Форвард» (639 млн гривень).

Також 563 млн гривень збитку за підсумками минулого року отримав «БТА Банк», 446 млн гривень – «Кредит Дніпро», 347 млн гривень – банк «Кліринговий дім», 110 млн гривень «Правекс-Банк» та 84 млн гривень «Місто Банк».

Проте, не вся банківська система України в минулому році відпрацювала в збиток. Так, найбільший обсяг прибутку в 2017 році отримали «Райффайзен Банк Аваль» (4,47 млрд гривень), «УкрСиббанк» (1,47 млрд гривень) і «Креді Агріколь Банк» (1,1 млрд гривень).

Майже за 1 млрд гривень прибутку отримали: «Сітібанк» (1 млрд гривень), державний «Укрексімбанк» (929 млн гривень), «ОТП Банк» (918 млн гривень), ПУМБ (786 млн гривень), «Альфа-Банк» (655 млн гривень), «Укргазбанк» (624 млн гривень), «Ощадбанк» (559 млн гривень) [10].

Висновки. Для вирішення актуальних проблем розвитку банківської системи та стабілізації умов її функціонування необхідно застосувати систему заходів, спрямованих на: диверсифікацію банківських активів; впровадження нових депозитних програм; підвищення рівня капіталізації банківського сектора шляхом залучення додаткового акціонерного капіталу; удосконалення процедур санації, реорганізації та ліквідації банків; виконання та дотримання нормативів НБУ, що регулюють діяльність комерційних банків; створення умов для залучення інвестицій у вітчизняну банківську систему в межах, що не створюватимуть суттєвих фінансових ризиків. Реалізація запропонованих заходів дозволить мінімізувати вплив негативних факторів на банківську діяльність у короткостроковій перспективі та створить умови для прискореного розвитку банківської системи України у майбутньому.

Література

1. Величко І. А. Участь іноземного капіталу в банківській системі України / І. А. Величко // Банківська справа. – 2016. – № 7. – С. 10-14.
2. Вовчак О. Сучасні інструменти реструктуризації вітчизняної банківської системи / О. Вовчак, І. Осадчий // Вісник НБУ. – 2014. – № 12. – С. 13-17.
3. Дудченко В. Ю. Етапи формування та сучасні проблеми розвитку банківської системи України / В. Ю. Дудченко // Збірник наукових праць Сумського ДВНЗ «УАБСНБУ». – 2014. – Вип. 40. – С. 99-108.

4. Євенко Т. І. Банківська система України: проблеми і перспективи розвитку / Т. І. Євенко // Економіка. – 2016. – № 6. – С. 40-41.

5. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 року № 2121–III із змінами та доповненнями. [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://consultant.parus.ua/?doc=>

6. The Global Competitiveness Report 2016– 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www3.weforum.org/docs/GCR2016-017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf

7. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року [Електронний ресурс]. – Постанова Правління Національного банку України від 18 червня 2015 року № 391 (у редакції рішення Правління Національного банку України від 16 січня 2017 року № 28). – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=18563297>

8. Огляд банківського сектору. Листопад 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=80799454>

9. Основні показники діяльності банків. URL: <http://www.bank.gov.ua>

10. В НБУ назвали найбільш збиткові і прибуткові банки за 2017 рік [Електронний ресурс] / Режим доступу : <https://www.rbc.ua/ukr/news/nbu-nazvali-samye-ubytochnye-pribylnye-banki-1518092509.html>

Михайленко В. В., Москаленко Н. В.
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь

ЗОЛOTOВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ: СУЧАСНИЙ СТАН, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

Актуальність дослідження. В умовах фінансової нестабільності, наслідком якої сьогодні в Україні є складна економічна ситуація, надзвичайно великої актуальності набувають питання ефективного управління та формування золотовалютними резервами НБУ, а також визначення ступеня їх забезпеченості та пошуку джерел їх поповнення. Світова практика свідчить про те, що достатні обсяги золотовалютних резервів дають можливість монетарним органам влади інтервенційними заходами локалізувати дію будь-яких чинників, що спричиняють порушення рівноваги на фінансовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемою управління золотовалютними резервами країни та їх впливу на валютний курс займалися: Б. П. Адамик, Д. О. Беляєв, О. С. Любунь, В. І. Міщенко, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна, А. М. Мороз, О. Ю. Федоткіна.

Виклад основного матеріалу. Формування золотовалютних резервів будь-якої держави світу є необхідною ланкою її валютної системи. Одним із головних завдань цієї політики є ефективне управління ЗВР. Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» ЗВР – це резерви України, відображені у балансі Національного банку України, що включають в себе активи, визнані світовим співтовариством як міжнародні і призначені для міжнародних розрахунків. ЗВР є важливим інструментом НБУ для забезпечення внутрішньої і зовнішньої стабільності грошової одиниці України [1].

Обсяг та структура ЗВР залежить від таких факторів:

– рівня розвитку зовнішньоекономічних відносин в країні, тобто від того, наскільки експортоорієнтованою є економіка країни та якою мірою країна залежить від імпорту;

– рівня розвитку та стабільності банківської системи зокрема та національної економіки взагалі, а також значення найбільш важливих макроекономічних показників, таких як темпи росту реального ВВП, інфляція, зовнішній борг та інші;

– напрямків валютної та монетарної політики;

– орієнтації на участь країни у міжнародних фінансових ринках [2].

ЗВР НБУ подаються у вигляді монетарного золота, іноземної валюти та державних цінних паперів, деномінованих в цих валютах, а також включаються залишки на рахунках в міжнародних організаціях. Резерви можуть використовуватися для здійснення міжнародних розрахунків і платежів, покриття дефіциту платіжного балансу, стабілізації курсу національної валюти на міжнародних ринках.

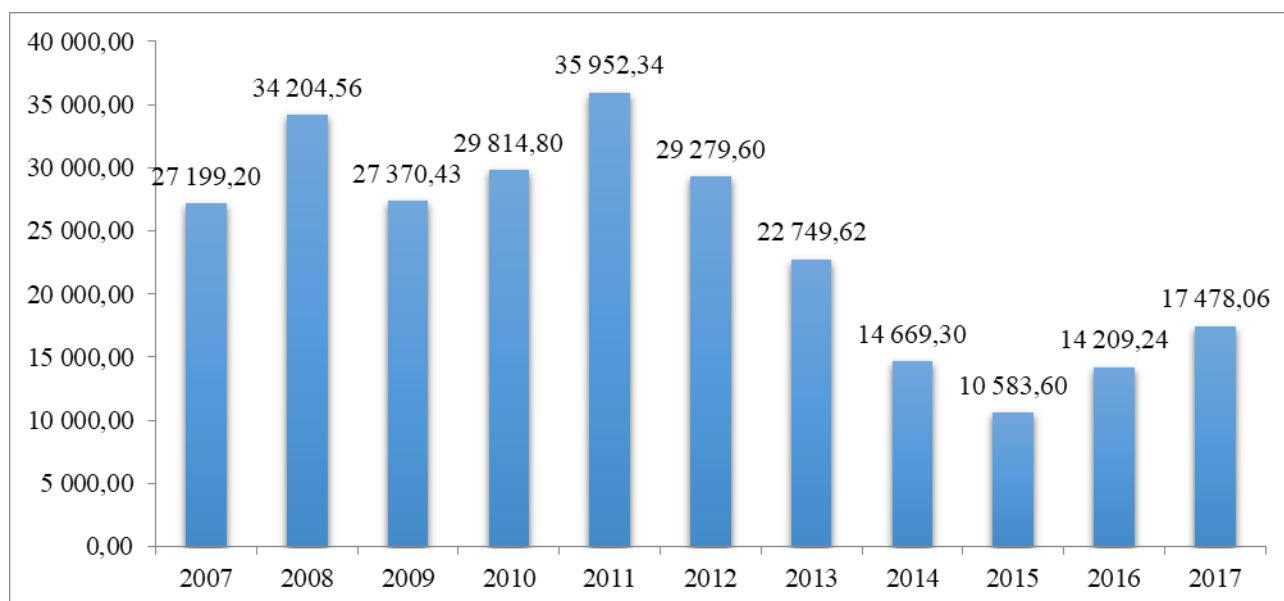
Слід розрізняти золотовалютні резерви (міжнародні валютні резерви) та золотий запас (золоті резерви) країни. Золоті резерви (золотий запас) – то є лише частина офіційних золотовалютних резервів держави, що подається у вигляді монетарного золота [3].

Для дослідження динаміки зміни ЗВР за певний проміжок часу наведемо статистичні дані про обсяги резервів в Україні за 2007-2017 рр. (рис. 1).

Станом на 31 січня 2018 офіційні резервні активи України становили 18580,3 млн. доларів США, при цьому монетарне золото (якщо включати золоті депозити та золото в свопах) – лише 1054,2 млн. доларів (5,67% від загального обсягу резервів). Левову ж частку міжнародних резервів України складають активи в конвертованих валютах (цінні папери, валюта і депозити) [4].

Розглядаючи цю графічну побудову, можна спостерігати коливання обсягів ЗВР в період 2003-2013 рр. У період з 2003 по 2007 роки офіційні резерви України постійно зростали – із показника 10583,60 млн. дол. США зросли до 35952,34 млн. дол. США. За досліджуваний період в економіці нашої країни відбулося дві економічні кризи, які значно вплинули на обсяги золотовалютних резервів України. Внаслідок світової економічної кризи в 2008 році, яка зачепила кожену країну, резерви почали зменшуватись. Перше скорочення відбулося в 2009-2010 роках і становило 27 370,43 млн. дол. США.

Рис 1. Динаміка обсягів золотовалютних резервів України за 2013-2017 рр. (млн. дол. США)

Джерело: Національний банк України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>

Таке стрімке зменшення обсягів ЗВР України було пов'язане передусім з намаганням держави утримати та у міру можливості стабілізувати національну валюту. Досягнувши найвищої позначки в 35952,34 млн. дол. США в 2011 році, обсяги ЗВР почали стрімко спадати та досягли найменшої позначки у 2015 р. 10583 млн. дол. США. Скорочення, які відбувалися за останні роки, були пов'язані зі штучним утриманням курсу національної валюти та погашенням заборгованості України, також на зміну ЗВР сприяє масштаб надходжень капіталу в країну.

Варто зазначити, що існує багато проблем з приводу управління, формування та використання ЗВР. В Україні значно відчуваються проблеми, які лишують змоги повноцінно функціонувати офіційні резерви у сфері укріплення та підтримки української валюти та розрахунку на зовнішній арені.

В подальшому значні кошти будуть спрямовані на утримання національної валюти, адже зважаючи на скорочення виробництва (податкових надходжень відповідно), девальваційних очікувань громадян та скорочення надходжень капіталу до країни, гривня втрачає власну купівельну спроможність. Для поповнень золотовалютних запасів та утримання курсу гривні Нацбанк вдаватиметься до підвищення контролю за надходженням валюти до України та подальшу конвертацію її в гривню.

Задля уникнення втрат щодо управління ЗВР необхідно:

- слідкувати за змінами кон'юнктури на світових валютних ринках;
- здійснювати прогностичні оцінки стану міжнародних розрахунків країни;
- враховувати прогнозування коливань обмінних курсів;
- враховувати різні чинники, які здійснюють вплив на обмінний курс національної валюти;
- орієнтуватися на потреби обслуговування зовнішнього боргу [4].

Висновки. Отже, низка кризових явищ в Україні 2008-2009 та 2014-2016 років яскраво продемонструвала те, що саме оптимальний розмір ЗВР дозволив стабілізувати обмінний курс гривні та відновити рівновагу на валютному ринку держави шляхом проведення валютних інтервенцій. Оцінка необхідного обсягу міжнародних резервних активів національної економіки засвідчила їх адекватність, однак не за всіма вищенаведеними критеріями. Це свідчить про необхідність розробки нормативно-правових актів, на основі яких уряд і Національний банк України зможуть обмежити вплив капіталу за кордон та стимулювати приплив іноземного капіталу, що дозволить наростити оптимальний для України обсяг золотовалютних резервів. Адже саме наявність адекватного розміру ЗВР, правильне управління ними визначає можливості центрального банку ефективно проводити грошово-кредитну політику держави.

Тому слід зазначити, що важливою функцією валютних резервів є забезпечення стабільності національної валюти. ЗВР знаходяться в управлінні (розпорядженні) Національного банку України. Вагому роль при управлінні ЗВР відіграє вибір резервної валюти, від якої залежить формування та зберігання золотовалютних резервів. Також можна констатувати, що ЗВР як централізовані державні фінанси на сьогодні не мають системного втілення в законодавстві. Варто зазначити, що аналізована категорія як механізм забезпечення національної безпеки держави є важливою і потребує усунення цих прогалин у правовому регулюванні.

Література

1. Закон України «Про Національний банк України» № 5103-VI від 05.07.2012 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>.
2. Центральний банк та грошово-кредитна політика : підручник / [А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук та ін.]. – К. : КНЕУ, 2010. – 556 с.
3. Міністерство фінансів України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>

4. Національний банк України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>
5. Журавка Ф. О. Механізм реалізації валютної політики в Україні [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.00.08 / Ф. О. Журавка ; Держ. вищ. навч. закл. «Укр. акад. банк. справи Нац. банку України». – Суми, 2009. – 28 с.

Нечипорук І. О., Стеценко Н. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНИЙ СТАТУС НБУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗАГАЛЬНОЕКОНОМІЧНИЙ СТАН КРАЇНИ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах розвитку економічних відносин велике значення має підтримка стійкості національної грошової одиниці, регулювання та координація діяльності грошово - кредитної системи в Україні, дієвість платіжно-розрахункового механізму цим самим, збільшуючи необхідність діяльності НБУ, що в загальному пояснює ефективність функціонування всієї економіки. Зазначені обставини характеризують актуальність та необхідність розгляду питань, пов'язаних зі статусом центрального банку в економіці та сфер його функціонування, оскільки місце центрального банку в ринковій економіці багато в чому визначає хід та напрям економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у дослідження поставленої проблеми здійснили такі зарубіжні автори, як: А. Цукерман, М. Арноне, Б. Лоран, М. Сомер, Дж. Де Лонг, М. Самерс, Б. Паркін та ін. Вітчизняні напрацювання представляють В. І. Міщенко, Н. В. Непрядкіна, С. Р. Моїсєєв, М. М. Кузьмін, І. Н. Ленков, І. А. Терехова, П. В. Трунін, Д. А. Князев. Дана тема є досить актуальною, тому дослідження не зупиняться та потребують подальших змін.

Мета статті. Характеристика діяльності Національного банку України та причини його незалежності. Аналіз дискусійних аспектів діяльності центрального банку, впливу Національного банку України на соціально-економічний розвиток.

Виклад основного матеріалу Національний банк функціонує відповідно до загальних правових принципів, які відповідають більшості державних органів. Згідно зі ст. 22 Закону України «Про Національний банк України» до системи НБУ входять: центральний апарат, філії (територіальні управління), розрахункові палати, фабрика банкнотного паперу, Державна скарбниця України, Центральне сховище, спеціалізовані підприємства, банківські навчальні заклади та інші структурні одиниці й підрозділи, необхідні для забезпечення діяльності Національного банку [1].

Розробка та впровадження грошово-кредитної політики є головною операцією центрального банку. Саме за допомогою її інструментів центральний банк здатний виконувати своє основне завдання – забезпечувати стабільність грошової одиниці.

Грошово-кредитна політика – це визначена сукупність заходів у сфері грошового обігу та кредиту, що спрямовані на забезпечення стабільності національної валюти, стримування інфляційних процесів в економіці країни, регулювання економічного зростання, забезпечення зайнятості населення та вирівнювання платіжного балансу країни. Основною метою кредитно-грошової політики є зростання економіки до загального рівня виробництва, яке пояснює підвищену зайнятість населення та відсутність інфляції [6].

Підвищення незалежності Національного банку України можливе тільки при прийнятті певних законів, що можуть підвищити силу відповідальності керівництва центрального банку за здійснення грошово-кредитної політики, яка суперечить стратегічним цілям та інтересам громадян країни, адже при неефективній монетарній політиці НБУ відповідальність перед суспільством та Міжнародними організаціями несе Кабінет Міністрів України. Виходячи з цього потрібно зробити певні кроки, головними із яких є:

- допускати втручання органів виконавчої (Кабінету Міністрів України) та законодавчої влади (Верховної Ради України) в разі виявлення невідповідності до економічних цілей держави та інших причин, що можуть негативно впливати на соціально-економічний стан країни;
- посилити відповідальність НБУ перед Главою держави і парламентом країни;
- чітко прописати обов'язок Центрального банку відраховувати до Державного бюджету не менше 50% одержаного за поточний рік доходу;
- принципово змінити емісійну політику НБУ, включивши первинну емісію до власності держави.

Основною метою країн є розширення незалежності центрального банку і її законодавче закріплення. Вона помітна у країнах, які досягли рівноважного фінансово-економічного стану [6]. З огляду на діяльність НБУ в сучасних економічних умовах можна стверджувати, що підвищення його незалежності буде недоцільним при продовженні сьогодишньої монетарної політики, що веде до збільшення фінансових махінацій [7].

Тому, для зменшення цих дій потрібно змінити чинне законодавство, що регулює діяльність НБУ. Це дасть нам можливість самостійно використовувати інструменти грошово-кредитної політики, але також збільшить відповідальність в разі небажаної роботи керівництва Національного банку України перед суспільством та органами державної влади [3]. Дані шляхи зміни мають змінити діяльність НБУ в бік економічного зростання та стабілізації національної грошової одиниці та зменшити вплив суб'єктів, які діють безпосередньо в своїх інтересах через контроль з боку органів законодавчої та виконавчої влади.

Висновки. Отже, незважаючи на те, що законодавча база, на основі якої здійснює свою діяльність Національний банк України, за останні роки вдосконалилася, його не можна вважати незалежним, він підкорюється впливу уряду. Для покращення даної ситуації потрібно застосовувати системний підхід, але важливим чинником для здійснення поставлених цілей є довіра населення країни. Для зростання довіри потрібно,

щоб передовим елементом уваги став економічний суб'єкт. Якщо він отримує бажану інформацію та знає, на що розраховувати у майбутньому, то його рішення щодо споживання, заощадження, інвестування стане більш раціональними. НБУ повинен бути відповідальним перед членами суспільства за прийняті монетарні рішення, вести прозору та послідовну грошово-кредитну політику, володіти налагодженим механізмом підзвітності та здійснювати виважену комунікаційну політику тощо.

Література

1. Закон України « Про Національний банк України: від 20.05.1999 р. № 679-XIV // Офіційний вісник України. – 1999. - №24. – 2 лип. – 1999 р.
2. Авраменко О.О. Сучасні інструменти грошово-кредитної політики та їх роль у забезпеченні економічної безпеки держави [Текст] / О. Авраменко // Наукові праці НДФІ. – 2014. – № 3 (68). – С. 104-110.
3. Банківське право України: навч. посібн. / [кол. авт.: А. М. Жуков, А. Ю. Иоффе, В. Л. Кротюк та інш.; за заг. ред.. А. О. Селіванова]. – К.: Ін Юре, 2000 – 384 с.
4. Офіційний сайт Національного банку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=742185
5. Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України [Текст] : монографія / О.І. Петрик; відп. ред. акад. НАНУ М. Геєць. – К:УБС НБУ, 2008. – 369 с.
6. Поляков В. П., Московкина Л. А. Структура і функції центральних банків. Зарубежний опыт: учебное пособие. – М.: ИНФРА-М. 1996. – 192 с.
7. Козюк В. В. Трансформація центральних банків в умовах глобалізації: макроекономічні та інституціональні проблеми [Текст]: монографія / В. В. Козюк. Тернопіль: Астон, 2005. – 320 с.

Онiкiєнко С. В.

**Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»
м. Київ**

КОНЦЕПЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ФІНАНСІВ ЯК ОСНОВА ДЛЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Фундаментально філософія регулювання банківської діяльності аналізується в дослідженнях з неінституціональної економіки, де можна відзначити чіткі аналогії між банківським регулюванням і укладанням договору позики в корпоративному управлінні (суть якого полягає в розподілі владних повноважень, насамперед, між менеджерами і акціонерами) [1], а аналіз фінансового регулювання через призму теорії контракту стає дієвим міждисциплінарним економічним підходом [2]. В основі концепції функціональних фінансів лежать чіткі положення стосовно використання функцій фінансів в розробці і управлінні фінансовими системами країн, регіонів, фірм і домогосподарств і інших економічних суб'єктів відповідно до потреб в технологічному прогресі в фінансовій сфері, що характеризується «інноваційною спіраллю». Інституціональна структура функціональних фінансів складається з фінансових інститутів, фінансових ринків, продуктів, послуг, організації діяльності і підтримуючої інфраструктури, в основі якої лежать регуляторні правила і система обліку.

Виклад основного матеріалу. Функціональні фінанси за своєю природою мають, на нашу думку, бути вільними від будь-якої ідеології з огляду на те, що фінансові функції можуть здійснюватися приватними підприємствами, урядом і домогосподарствами. Фінансові функції у рамках концепції функціональних фінансів систематизовані нами в таб. 1.

Концепція функціональних фінансів, на нашу думку, має включати реалізацію шести базових функцій фінансової системи:

– забезпечення функціонування системи клірингу і розрахунків. Різні інститути надають ці функції. В Україні національна система платежів відіграє ключову роль в швидкому і безпечному перерахуванні коштів між банками. Депозитарні інститути, такі як банки, переводять кошти по всьому світу. Технології зробили цю функцію надзвичайно ефективною, зменшуючи транзакційні витрати і, таким чином, стимулюючи підприємницьку діяльність;

– мобілізація заощаджень. Невеликі за обсягом кошти інвесторів спрямовуються на фінансування великих неподільних проектів, а участь інвесторів розширяється шляхом подрібнення корпорацій з ефективними проектами на маленькі частини в акціонерному капіталі;

– розподіл ресурсів у часі і просторі. Домогосподарства і підприємства можуть споживати і інвестувати прямо зараз переводячи кошти кризь час, наприклад, надходження від інвестиційної діяльності в освіту, дослідження і розвиток, результати яких матеріалізуються в майбутньому. Капітал може переноситися як в рамках національної економіки так і по всьому світу саме туди де гранична продуктивність є найвищою;

– управління ризиками. Зміни вимагають здатності до вимірювання, ідентифікації і пом'якшення негативних впливів ризику для отримання переліку оптимальних можливостей. Фінансові інститути, ринки і продукти надають засоби і створюють систему управління ризиком яка, в свою чергу, надає можливість трансферу ризиків;

– інформація. Фінансова система забезпечує інформацією стосовно цін, що використовуються у децентралізованих секторах, які склалися в цілому по економіці. Ціни цінних паперів, таких як акції і боргові зобов'язання дають змогу визначитися з потенціалом економічної діяльності;

– стимулює і мотивація. Моральна загроза або ж використання позик для більш ризикових видів діяльності

ніж передбачалося, витратний порівняльний аналіз усіх можливих варіантів з наступним вибором найкращого або ж фінансування сумнівних проєктів на шкоду надійним, інформаційна асиметрія або ж відмінності в рівнях знань різних позичальників, кредиторів, вкладників і інвесторів. Фінансова система створює стимули і мотивацію до зменшення інформаційної асиметрії для усіх суб'єктів процесу.

Таблиця 1

Функції фінансового посередництва

I. Забезпечення позитивного ефекту масштабу

- Перетворення цінних паперів з облігацій і акцій в поточні рахунки і ощадні депозити
- Мобілізація заощаджень
  - Об'єднання численних невеликих сум коштів інвесторів для фінансування великих проєктів
- Сприяння в управлінні ризиком
  - Об'єднання концентрованих ризиків в диверсифіковані інструменти ризику для малих інвесторів
  - Трансфер/ торгівля ризиками, сприяння великим проєктам, що диверсифікують ризики між багатьма інститутами
- Розподіл ресурсів
  - Сприяння в розподілі між декількома періодами часу: пряме фінансування прямо зараз виробничої діяльності з високою дохідністю і тривалим строком реалізації для отримання надходжень в майбутньому
    - Створення ліквідних ринків для прямої сек'юритизації виробничої діяльності
      - Конвертація довготермінового великомасштабного проєктного фінансування в короткотермінову ліквідність для малих інвесторів
  - Скрінінг ризиків великих проєктів, забезпечення інформації по ним з мінімальними витратами
- Зменшення транзакційних витрат
  - Сприяння вертикальній інтеграції для зменшення транзакційних витрат

II. Поєднання інформаційної асиметрії і недосконалих ринків

- Забезпечення інструментами, що можуть зменшити асиметрію інформації
  - Хеджування ризику платоспроможності і кредитного ризику
  - Хеджування ринкового ризику
- Вплив на корпоративний контроль
  - Зменшення витрат на підтримання дисципліни, покращення моніторингу і контролю
  - Забезпечення умов для поглинання компаній, що управляються неефективно

Джерело: розроблено автором

Стратегія парадигми функціональних фінансів полягає в розгляді цих функцій як екзогенних – як даності або факту. Аналіз розглядає інституціональні форми як ендегенні, такі що визначаються функціями і взаємодією в характерному оточенні.

Аналіз змін в фінансовій системі виходить з неокласичної парадигми раціональної поведінки агентів ринку з метою оптимізації їх самозацікавленості в існуванні ринків без недосконалостей. Це, фактично, аналіз першого найкращого використаного по відношенню до фінансів, який знайшов своє відображення в багатьох важливих наслідках [3, 4, 5]. Новизна функціональних фінансів, на нашу думку, полягає в комбінації неокласичного фінансового аналізу з неінституціональною економікою і поведінковою (біхейвористською) економікою. Неінституціональна економіка зауважує, що неокласична модель першого найкращого дає пояснення ефективності ринків в окремий момент часу, проте не пропонує теорії її еволюції в часі, яка вимагає пояснення стосовно того, яким чином різні інститути впливають на розвиток держав та регіонів. Поведінкова економіка також полемізує стосовно універсальної раціональності економічних агентів беручи до уваги приклади ірраціональної поведінки. Функціональні фінанси досліджують причини того, чому в реальності поведінка інститутів і людей не співпадає з неокласичною моделлю, визначаючи впливи і наслідки від ринкових неузгодженостей.

Література

1. Фуруботн Э. Г. Институты и экономическая теория: Достижения новой институциональной экономической теории/ Э. Г. Фуруботн, Р. Рихтер ; [пер. с англ., под ред. В. С. Катькало, Н. П. Дроздовой]. – СПб.: Издат. дом Санкт-Петербур. гос. ун-та, 2005. – 702 с. – ISBN 5-288-03496-6.
2. Шаститко А. Е. Новая институциональная экономическая теория/ А. Е.Шаститко / 4-е перераб. и доп. изд. – М.: ТЕИС, 2010. – 828 с. ISBN 978-5-7218-1110-4.
3. Fischer B. The pricing of options and corporate liabilities / Black Fischer, Scholes Myron [Електронний ресурс]/ Journal of Political Economy – 1973 – Vol. 81. – №3. – р. 637-654. – Режим доступу до журн.: http://www.cs.princeton.edu/courses/archive/fall09/cos323/papers/black_scholes73.pdf
4. Miller Merton H. The Modigliani-Miller propositions after thirty years [Електронний ресурс]/ Merton H. Miller Journal of Economic Perspectives. –1988.– Vol. 2 (4) – р. 99-120. – Режим доступу: <http://www-personal.umich.edu/~kathrynd/JEP.Modigliani-Miller.pdf>
5. Merton R. C. Paul Samuelson and financial economics [Електронний ресурс]/ Robert C. Merton// American Economist – 2006. – №50 (2). – р. 9-31. – Режим – доступу: <http://www.people.hbs.edu/rmerton/P%20Samuelson%20and%20Financial%20Economics.pdf>

**Паршивлюк Б. С., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

**ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ТА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ МЕТАЛІВ
У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. Сьогодні ринок банківських металів в Україні характеризується ефективним організаційним й інфраструктурним оформленням, сформованістю прозорої та ефективної системи обігу, накопиченням і використанням в економіці як банківських, так і дорогоцінних металів. У той же час на вітчизняному ринку немає «центральної інфраструктури» у вигляді біржі або суб'єкта іншої організаційної форми, що одноосібно та прозоро виконувала б функції ціноутворення й регулювання ринку банківських металів. Однак факт того, що суб'єкти країни, в якій не виробляють дорогоцінні метали в кількості, достатній для задоволення внутрішнього інвестиційного та промислового попиту, останнім часом мають можливість укласти переважну більшість угод купівлі-продажу за цінами, нижчими від світових, беззаперечно свідчить про ефективність існуючих ринкових механізмів.

Тому для функціонування внутрішнього ринку банківських металів у банківській системі України актуальним постає питання ефективного регулювання банківської діяльності на даному сегменті ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження ринку банківських металів зробили вітчизняні і зарубіжні науковці, серед яких Е. Бахтарі, Ю. Блащук, С. Борисов, В. Василенко, А. Герасимович, Т. Грін, М. Діба, М. Косарес, В. Міщенко, А. Мороз, С. Яременко та інші. Проте, питання регулювання операцій на ринку банківських металів сьогодні потребують більшої уваги наукової спільноти та вітчизняних практиків з банківської справи.

Метою статті є дослідження тенденцій розвитку та регулювання ринку банківських металів у банківській системі України.

Вклад основного матеріалу. Вітчизняний ринок банківських металів є достатньо молодим, але набуває швидкого розвитку. Завдяки своїй «нечутливості» до інфляційних процесів, банківське золото завжди було гарантом стабільності фінансової системи країни, особливо в умовах економічної нестабільності та фінансових криз.

Ринок банківських металів являє систему економічних відносин, що забезпечують регулярну купівлю-продаж банківських металів та проведення інших фінансових операцій в цілях нагромадження, інвестування та перерозподілу наявного в суспільстві капіталу.

Нагальним є зростаючий попит населення на зливки золота та вкладення його на «металеві» рахунки, що є підтвердженням одвічної ролі золота як «безпечної гавані» для заощаджень. Купуючи банківські метали, фізичні особи фактично конвертують свої кошти в інтернаціональну валюту, яка більш захищена від інфляції. Банківські зливки компактні і, на відміну від паперових грошей, вони менш схильні до механічних та фізичних пошкоджень часом.

Привабливим ринок банківських металів є і для юридичних осіб. Завдяки затвердженому Національним банком України «Положенню про здійснення операцій з банківськими металами» [1] стало можливим використання банківських металів в якості фінансового активу – об'єкта інвестицій, інструмента для мінімізації фінансових ризиків та оптимізації управління грошовими потоками.

Відповідаючи світовим тенденціям, в Україні все більший розвиток отримують безготівкові операції з банківськими металами. «Металеві» рахунки, депозити та кредити є дуже привабливими формами співпраці підприємств та банківських структур в зв'язку з тим, що вони водночас виконують функцію як засобів розрахунку, так і засобів хеджування та збереження.

Відповідно до Закону України «Про Національний банк України» – банківські метали (banking (precious) metals) – золото, срібло, платина, метали платинової групи (береться лише паладій), доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів [2].

Банківські метали – це золото, срібло, платина, метали платинової групи, доведені (афіновані) до найвищих проб відповідно до світових стандартів у зливках і порошках, що мають сертифікат якості, а також монети, вироблені з дорогоцінних металів [2].

Мірні зливки банківських металів – це зливки банківських металів масою до 1 кг, проба яких становить не менше ніж 999,9 – для золота, 999 – для срібла, 999,5 – для платини та паладію. Номінали злиwkів: 1 г; 2 г; 2,5 г; 5 г; 10 г; 20 г; 1 унція; 50 г; 100 г; 250 г; 500 г; 1 000 г. Тому від їх маси залежить і ціна (таблиця 1).

В Україні діють такі обмеження купівлі/продажу банківських металів відповідно до постанови Правління Національного банку України від 13.12.2016 № 410 (зі змінами та доповненнями) введено ряд обмежень щодо операцій з банківськими металами, а саме:

– операції з продажу готівкових банківських металів одній особі в один операційний (робочий) день здійснюються в сумі, що не дорівнює та не перевищує в еквіваленті 150 000 гривень у межах одного банку (це обмеження не поширюється на монети, вироблені із дорогоцінних металів);

– операції з продажу банківських металів за безготівкові гривневі кошти фізичним особам/юридичним особам/фізичним особам – підприємцям здійснюються загальною масою, що не перевищує протягом одного календарного тижня в межах однієї банківської установи на одного клієнта 3,216 трійських унцій золота (еквівалент цієї маси в інших банківських металах, перерахований за крос-курсом, визначеним згідно з офіційними курсами банківських металів, установленними Національним банком України).

Таблиця 1

Курси купівлі-продажу банківських металів на 01.11.2018 року [3]

Номинал злитка, грам	Курс купівлі, грн/1гр.	Курс продажу, грн/1гр.
1	805	1 378
2	804	1 276
2.5	802	1 243
5	800	1 183
10	799.5	1 162
20	799.2	1 152
31.1	798.95	1 147
50	798.7	1 139
100	798.5	1 133

Систему регулювання операцій з дорогоцінними металами в Україні доповнюють державні та недержавні інститути:

– центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику в сфері державного пробірного контролю це Міністерство фінансів України і Національний банк України [1];

– Українська міжбанківська валютна біржа, яка має право здійснювати торгівлю банківськими металами;

– банківські установи, які володіють відповідними ліцензіями, що надають їм таке право, при цьому вони можуть надавати послуги купівлі-продажу дорогоцінних металів, зокрема злитків (операції типу «spot», «тод», «том», ф'ючерсні, опціонні, форвардні), здійснювати продаж ювілейних і пам'ятних монет, відкриття поточних і депозитних рахунків у металах [4, с.104];

– суб'єкти господарювання, однак за результатами здійснення відповідних операцій в обов'язковому порядку вони підлягають реєстрації у центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного пробірного контролю Операції з дорогоцінними металами

Орієнтиром світових цін на дорогоцінні метали є так звані Лондонські фіксинги. Вважається, що це є найбільш неупереджені рівні цін для дорогоцінних металів. Фіксинги провадяться в кожен робочий день на торгах LBM (London Bullion Market — Лондонський ринок дорогоцінних металів). На підставі цінових заявок членів LBMA (London Bullion Market Assotiation) щодня по робочих днях, двічі на день (торги о 10:30 та 15:00 GMT) провадиться фіксинг для золота, і один раз — для срібла (торги о 12:00 GMT). Результати торгів негайно передаються міжнародним інформаційним агенціям, і визнаються в якості «довідкової ціни» по всьому світу.(табл. 2) [5].

Таблиця 2

Світові ціни на банківські метали до національної валюти на 1.11.2018 [5]

Банківські метали НБУ			Вартість золота на торгах LBM		
Код металу	Найменування	Курс(грн.)1 тройська унція	Код валюти	Найменування	Курс
959	Золото	34758,1030	840 USD	долар США	1232,1000
961	Срібло	406,5190	978 EUR	Євро	1079,0700
962	Платина	23969,1650	826 GBP	фунт стерлінгів	948,8400
964	Паладій	30692,9100			

Банківські метали золото та інші банківські метали відображаються за справедливою вартістю, яка приблизно відповідає цінам покупки НБУ з дисконтом стосовно котирувань Лондонської біржі металів. Зміни в цінах покупки НБУ відображаються як результат переоцінки за операціями з банківськими металами в окремому звіті про прибутки та збитки (окремому звіті про фінансові результати таблиця 3).

Дослідивши операції з дорогоцінностями як державних так і комерційних банків можна сказати що в трійку лідерів входять такі банки як Райффайзен Банк Аваль 109 168млн грн. в 2017 році, Укрексімбанк та Ощадбанк відповідно 61 197млн грн. та 56 310 млн. грн.. в 2017 році також Ощадбанк в в III кварталі 2018 року показує активну діяльність з банківськими металами у розмірі 33580 млн. грн. Також на новий рівень виходить і Приват банк[3] На даний момент вітчизняний ринок дорогоцінних металів дуже стрімко розвивається. Це можна відстежити за зростанням обігу банківських металів.

Таблиця 3

Операції з банківськими металами в банках країни (у грн) [6]

Банк	2015 р.	2016 р.	2017 р	2018р III кв
Райффайзен Банк Аваль	86 270 000	98 350 000	109 168000	-
Укрексімбанк	62 587 000	42 477 000	61 197 000	-
Ощадбанк	45 955 000	44 555 000	56 310 000	33 580 000
Укргазбанк	24 267 000	14 112 000	7 958 000	-
Приват банк	1 000 000	1 000 000	34 000 000	-
ПУМБ	8 761 000	784 000	166 000	155 000
ОТП Банк	4 230 000	3 598 000	2 675 000	5 182 000
Таскомбанк	1 251 000	1 999 000	737 000	-
Альфа-Банк	188 000	377 000	163 000	536 000

Висновки. Ринок дорогоцінних металів в Україні є важливим сегментом національного валютного ринку, і відповідно фінансового ринку. Український ринок банківських металів має переважно готівковий характер. Україна має формувати свою політику у сфері регулювання операцій з дорогоцінними металами. Нестабільне фінансове становище в державі та вплив постійного подорожчання золота призводить до того, що коливається ціна на банківські метали. Також формування в Україні національного ринку дорогоцінних металів потребує нового ліберального законодавства щодо операцій з дорогоцінними металами. Для нашої держави вкрай важливо формувати належний рівень фінансової грамотності населення та підвищувати рівень інституційної довіри внутрішніх інвесторів до фондового ринку, зокрема за посередництвом використання золотих і срібних злитків.

Література

1. Про здійснення операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: постанова: [прийнято НБУ 06 серпня 2003 р. № 325: редакція від 01.08.2018]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03/>
2. Про Національний банк України: закон України: [прийнято ВР 20 травня 1999 р. № 679-XIV: станом 11 жовтня 2013 р.] // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/679-14>
3. Дорогоцінні метали як специфічний об'єкт обміну. Офіційний сайт ПАТ КБ «Приватбанк». [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/memye-slitki-bankovskogo-zolota>
4. Коваленко С. О. Розвиток операцій з дорогоцінними металами та їх роль у стабілізації економіки / С. О. Коваленко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – № 31. – С. 102–104.
5. Курси банківських металів за НБУ та LBM. Сайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://index.minfin.com.ua/ua/markets/bullion/>
6. Фінансова звітність на прикладі Приватбанку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://privatbank.ua/about/finansovaja-otchetnost>

Радченко А. Д.

**Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця
м. Харків**

СУТНІСТЬ І КЛАСИФІКАЦІЯ БАНКІВСЬКИХ РИЗИКІВ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах ринкової економіки, високого рівня конкуренції та непередбачуваних обставин, діяльність банків та банківської системи неможлива без ризиків. Банківський бізнес характеризується вищою ризикованістю порівняно з іншими видами підприємництва, це зумовлено специфікою виконуваних банками функцій, що на сучасному етапі залишається актуальною науковою та практичною проблемою.

Навчитися передбачувати та аналізувати ризики, адекватно відображати їх в управлінській інформації та свідомо керувати ними – одне з найважливіших завдань, яке постає перед керівниками банку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню банківського ризику приділяється велика увага як іноземних, так і вітчизняних науковців, таких як: Дж. Міль, Н. Сеніор, П. Роуз, Е. Жуков [1], Н. Швець [2], В. Кудіна [4], В. Вовк [5] та ін. У наукових працях більшості дослідників висвітлюються класифікація та основні підходи до управління банківськими ризиками.

Метою статті є визначення сутності та класифікації ризиків у банківській діяльності.

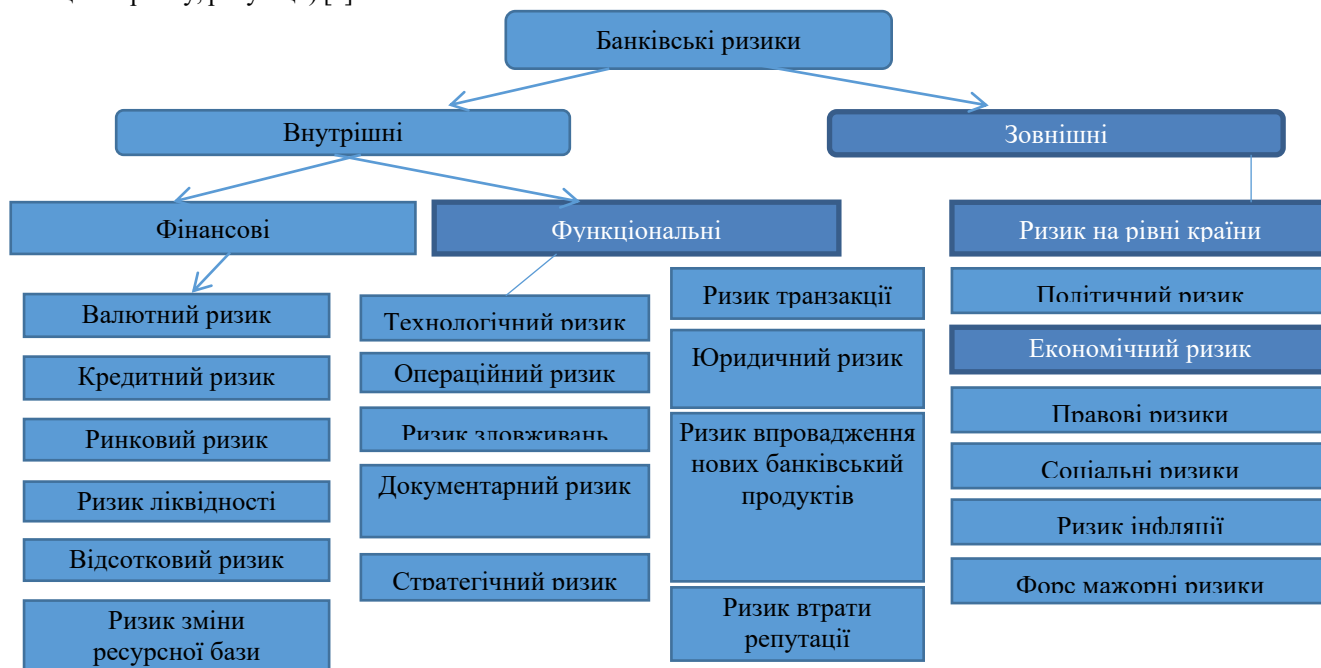
Виклад основного матеріалу. Банк – комерційна організація, діяльність якої супроводжується постійними ризиками і шансами. Ризик – це вартісне вираження імовірного події, що призводить до втрат, шанс – ймовірність отримання прибутку [1].

Ризик як економічна категорія є невід'ємною частиною функціонування банківської системи. Для підвищення рівня керованості банківською установою зниження рівня впливу факторів ризику на функціонування системи необхідно чітко розуміти визначення терміну «банківський ризик» та основні підходи до класифікації банківських ризиків. Сутність ризику полягає в можливості відхилення отриманого результату від запланованого як у позитивний, так і в негативний бік. Таким чином, прибуток можна отримувати тільки в разі, якщо можливості зазнати втрат будуть передбачені заздалегідь і підкріплені. У той же час чим вище ризик, тим більше шанс отримати високий прибуток. Ризики виникають під впливом безлічі факторів, основними з яких є зовнішні – загальні події, що відбуваються в економіці і в суспільстві (зміна політичної ситуації, соціальна напруженість, стихійні лиха, що впливають на кон'юнктуру ринку і стан економіки в країні), і внутрішні – чисто банківські причини (результати кредитної діяльності, процентної політики, валютних операцій, що проводяться банками) [2].

Зустрічаються численні класифікації банківських ризиків в залежності від елементів, покладених в основу класифікації. Під класифікацією ризиків слід розуміти розділення ризиків на окремі групи за певними ознаками для досягнення поставленої мети. Вона створює можливості для ефективного застосування відповідних методів, прийомів управління ризиком [3].

Залежно від типу і виду банків можна виділити підвищені, середні і найменші ризики. Для галузевих банків як найбільш вразливих характерні підвищені ризики, так як криза тільки в даній галузі може привести до несприятливого економічного становища підприємств галузі і викликати ризики втрат від кредитування та інвестування тільки цього банку. Спеціалізованим банкам властиві середні ризики. У цьому випадку ризик кілька диверсифікований, так як клієнти банку даного виду можуть представляти кілька галузей, і тому криза в одній галузі може перекриватися підйомом і стабільністю в іншій галузі. Третій вид ризику – найменший – характерний для універсальних банків, де відбувається диверсифікація не тільки але операцій, галузям, а й клієнтам банку.

Найбільш поширеною в економічній літературі є така класифікація банківських ризиків (рис. 1). До зовнішніх можна віднести політичний, соціальний, економічний, геодезичний, інформаційний, страновой, валютний ризики та ряд інших. Внутрішніми є ризики, пов'язані з основною діяльністю банку (кредитний, процентний, валютний, ризик з факторингових операцій, лізингу, розрахункових операціях, операціях з цінними паперами), і ризики, пов'язані з допоміжною діяльністю (по формуванню депозитів, банківських зловживань, позабалансовими операціями, втрати позицій на ринку, репутації) [4].

Рис. 1. Класифікація банківських ризиків [5]

Наведена класифікація не є вичерпною і може бути доповнена додатковими категоріями ризиків. У цьому випадку керівництво банку має розробити власну нормативну базу щодо управління додатково визначеними категоріями ризиків з урахуванням положень Базельського комітету з банківського нагляду та Стандартів корпоративного управління. Розглянуті критерії банківських ризиків допоможуть менеджменту банків визначити вид ризику, на який наражається банк, встановивши основні його властивості та ознаки та попередити в майбутньому можливе коло загроз, що мають ознаки дестабілізуючого характеру для діяльності банківської установи, а також забезпечити здійснення об'єктивної оцінки та вимірювання рівня ризику певної банківської операції.

Проведене дослідження дало змогу зробити наступні висновки, що ризик – це вартісне вираження імовірного події, що є наслідком або варіантом свідомо прийнятого управлінського рішення, яка може привести до матеріальних або інших втрат певного розміру. Існує багато класифікацій банківських ризиків та всі вони вірні в залежності від специфіки діяльності, яку здійснює банк, але з погляду можливості оцінки банківські ризики можна поділити на дві категорії: 1) ризики, що піддаються кількісній оцінці, - фінансові ризики; 2) ризики, що не піддаються кількісній оцінці, - функціональні та зовнішні ризики.

Література

1. Жуков, Е. Ф. Банковское дело : учебник для СП/Е.Ф. Жуков [и др.]; под ред. Е.Ф. Жукова, Ю. А. Соколова. — М. : Издательство Юрайт, 2015. — 591 с. — Серия : Профессиональное образование.
2. Швець Н. Р. Ризики банківських установ: проблеми визначення та управління / Н.Р. Швець // Регіональна економіка. – 2014. – №4. – С. 97-103.
3. Prymostka, L. (2004), «The economic risks of banking activity» Bankivska sprava, vol. 3, pp.17-23.
4. Кудіна В. Г. Класифікація ризиків у банківській сфері: теорія та практика [Текст] / В. Г. Кудіна // Вісник Східноукраїнського університету ім. В. Даля. – 2011. – № 15 (169). – Ч. 2. – С. 34-39.
5. Вовк В. Я., Хмеленко О. В. В 61 Кредитування і контроль: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 463 с.

Радченко А. Д.

**Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця
м. Харків**

ВПЛИВ «ПРОБЛЕМНИХ» КРЕДИТІВ НА СТАН РИНКУ КРЕДИТУВАННЯ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. В Україні кожен другий кредит не повертається банку, що його видав. Провина за це багато в чому лежить на самих банках, які в гонитві за надприбутками надають позики сумнівним клієнтам. Однак проблема «поганих» кредитів істотно ширше, так як пов'язана з умовами функціонування української банківської системи в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми забезпечення ефективної кредитної

діяльності банків приділяють велику увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Зокрема, питання розвитку кредитної діяльності банків розробляли у своїх працях такі автори, як: В. Відлацький, О. Дзюблюк, Е. Доллан, В. Зимовець, О. Кузьмак, О. Лаврушин, С. Міщенко, О. П. Боднар, Н. В. Бондаренко, В. Я. Вовк [6], В. І. Міщенко, А. М. Мороз [7], М. Савостьяненко, М. Сулима, К. Тігірбеков.

Мета статті. Метою дослідження є узагальнення аналізу ринку кредитування України, а також вплив проблемних кредитів на розвиток кредитного ринку України.

Виклад основного матеріалу. На 1 травня 2018 року загальна сума депозитів населення в гривні склала 250 млрд. грн. Ця цифра тільки на один мільярд гривень відрізняється від показника 2013 року. Після «банкопаду» і всіх проблем, які пережив банківський ринок України в 2014-2015 роках, ситуація радикально змінилася, і українці знову понесли гроші в банки. Тільки за період з 1 травня 2017 року у порівнянні з 1 травнем 2018 року обсяги виданих кредитів населенню виріс на 32 млрд. грн. Хоча до рівня 2013 року не дотягує більше десяти мільярдів. Це в основному споживче кредитування. Тому і ставки по такого роду кредитами високі, близько 31,5% [1].

Згідно з даними щоквартального опитування про умови кредитування, яке проводиться Національним банком України (НБУ), в першому кварталі 2018 року було відзначено зростання активності банків в плані схвалення заявок на видачу кредитів - як юридичним, так і фізичним особам. При цьому банкіри очікують, що в подальшому кількість кредитів буде зростати - 76% опитаних вважають, що виросте їх кредитний портфель для бізнесу, 69% прогнозують приріст кредитів для населення. Більш того, на сьогодні з 82 діючих в Україні банків 31 порушує нормативи НБУ, а це лише посилює проблему неповернення кредитів на тлі зростання недовіри до банківської системи в цілому. Загальний обсяг «токсичних» кредитів становить на початок 2018 року 630 млрд. грн. При цьому традиційно лідерами за сумами "непрацюючих" кредитів є державні банки [2].

За словами заступника глави Нацбанку Катерини Рожкової, майже 70% всіх «поганих» кредитів сконцентрували 15 позичальників, які представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Рейтинг позичальників «поганих» кредитів за перший квартал 2018 року

№	Назва банку	Відсоток непрацюючих кредитів, %	Непрацюючі кредити, тис. грн.
1	ПАТ "БТА БАНК"	98,63	753983
2	ПАТ "ВТБ БАНК"	94,6	20108232
3	АТ «БМ БАНК»	94,36	2095905
4	ПАТ "АКБ "Траст-капітал"	88,9	125562
5	ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	86,69	235555104
6	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	85,54	36516685
7	ПАТ "БАНК ФАМІЛЬНИЙ"	80,89	55850
8	ПАТ "Промінвестбанк"	76,65	35445306
9	АБ "КЛІРІНГОВИЙ ДІМ"	72,76	803570
10	ПАТ «КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК»	68,5	611500
11	АТ «Укресімбанк»	64,92	83072616
12	АТ "Ощадбанк"	64,38	80235272
13	ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	62,46	4091593
14	ПАТ «ВіЕс Банк»	58,4	1179665
15	ПАТ «СБЕРБАНК»	56,65	32835471

Джерело: розрахунок згідно з даними НБУ [2]

Банки для покриття збитків від «непрацюючих» кредитів піднімають процентні ставки за позиками, що знижує їх привабливість для потенційних позичальників, а скорочення обсягу кредитування, в свою чергу, звужує перспективи економічного зростання країни. Але банки не можуть встановлювати відсотки за кредитами нижче облікової ставки НБУ, яка підвищувалася з початку поточного року вже двічі і на сьогодні становить 17%. Дії регулятора пов'язані з необхідністю боротися з високою інфляцією, яка за підсумками 2017 року склала 13,7%. Однак високі процентні ставки відлякують бізнес. У свою чергу, банки в цій ситуації все частіше кредитують сумнівні проекти, які нібито гарантують більшу прибутковість, однак при цьому підвищують ризик збільшення кількості «токсичних» позик. Разом з тим, є надія, що галопуюча інфляція буде зупинена, а це повинно спричинити за собою зниження облікової ставки НБУ протягом наступних трьох років і, відповідно, зменшення відсотків за банківськими кредитами (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Розмір ставки за кредит у 2014-2018 рр. та прогноз на 2019-2020 рр.

Роки	Дані					Прогнозні дані	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Ставка за кредитами, % річних	16,6	20,4	15,2	17,5	17,0	15,0	14,0

Джерело : «Економічний аналіз і актуальні тенденції: прогноз на 2018-2020 роки» [4]

Також актуальною залишається і проблема збитковості українських банків. При тому, що за результатами першого кварталу 2018 року банківська система країни в цілому вийшла на прибутковий рівень (8,672 млрд. грн. прибутку), 14 з 82 діючих банків залишаються збитковими. Дані найприбутковіших та найзбитковіших банків України подано у табл. 3 [2].

Рейтинг прибуткових та неприбуткових банків України за перший квартал 2018 року

Прибуткові банки, Топ-3		Збиткові банки, Топ-3	
Прибуток, млрд. грн.		Збиток, млрд. грн.	
ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	3,654	ПАТ «Промінвестбанк»	0,294
ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	1,381	ПАТ «УКРСОЦБАНК»	0,290
АТ «ОТП БАНК»	0,612	ПАТ «БАНК КРЕДИТ ДНІПРО»	0,117

Джерело: дані НБУ [2]

Очевидно, що «проблемні» кредити – це наслідок необережною, а іноді і «цілеспрямованою» політики самих банків. Недавнє створення «кредитного реєстру» (в який будуть вноситися дані про боржників, заборгованість яких становить 372300 грн. і більше) лише полегшить процедуру верифікації клієнтів банків. Саму ж проблему вже існуючих «непрацюючих» кредитів реєстр не вирішить. Питання не зможе вирішити і прийнятий в першому читанні законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» [5], оскільки цей документ більше орієнтований на спрощення процесу стягнення боргів, ніж на подолання причин виникнення «проблемних» кредитів.

З огляду на вищесказане, необхідно провести наступні заходи:

- проводити глибокий моніторинг і аудит не тільки вкладених, але і виданих коштів;
- переймати досвід стійких іноземних банків в ризик-менеджменті та управлінні кредитним портфелем;
- імплементувати законодавчі вдосконалення, що сприяють поліпшенню бізнес-клімату в Україні;
- підтримувати незалежність НБУ від політичних рішень і шахрайських дій учасників ринку та інше.

Тому поки банківський ринок не стане досить прозорим і відкритим, моніторингові системи НБУ будуть обходити як фінансово «нездорові» банки, проводячи ризикові операції, так і бізнес-структури, створюючи фіктивні «підприємства-пустушки» або навмисно оголошуючи себе банкрутами (за різними оцінками, частка «банкрутів» може досягати 80% від загальної кількості юридичних осіб-позичальників). Відповідно, можна констатувати, що сьогодні в основному «проблемні» кредити – це кошти, які компанії обманним шляхом вивели за кордон через банківську систему, або просто не вважають за потрібне їх повертати.

Література

- 1.Что стоит за ростом кредитования украинской экономики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.facenews.ua/columns/2018/320981/>.
- 2.Офіційний сайт Національного Банку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.bank.gov.ua.
- 3.Новости Украины – Банковские кредиты в Украине [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://economy.apostrophe.ua>.
- 4.Макроекономічний прогноз «Економічний аналіз і актуальні тенденції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.icps.com.ua>.
- 5.Постанова Верховної Ради України «Про прийняття за основу проекту Закону України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відновлення кредитування» Постанова від 17.05.2018 № 2431-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2431-19>.
- 6.Вовк В. Я. Кредитування і контроль [Текст]: навчальний посібник / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
- 7.Банківські операції [Текст]: підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін. ; за заг. ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.

Рибонька І. В., Іжевський П. Г. Хмельницький національний університет м. Хмельницький

РОЗДРІБНІ ПОСЛУГИ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

Актуальність дослідження. У розв'язанні завдань, які стоять перед банківською системою, важливе місце посідає питання роздрібною банківської діяльності. Складна ситуація в світовій та у вітчизняній економіці суттєво вплинула і на систему країни, зокрема на зростання банківських ризиків, скорочення обсягів кредитування корпоративних клієнтів, погіршення якості активів банків, виникнення проблем із ліквідністю тощо змусили банки активізувати свою діяльність щодо розширення та поліпшення якості обслуговування фізичних осіб. З огляду на зазначене, розглянемо окремі проблемні питання роздрібною банківської діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика роздрібною банківської діяльності посідає важливе місце в дослідженнях і публікаціях вітчизняних і зарубіжних науковців, таких як: М. Алексеєнко, О. Барановський, О. Дзюблук, В. Корнєєв, І. Лютий, В. Міщенко, М. Савлук, П. Роуз. Не зважаючи на значну кількість дослідників, які в тій чи тій мірі займалися питаннями сутності роздрібних банківських послуг, залишається багато питань недостатньо розглянутими. Зокрема потребують подальшого дослідження сутність роздрібною банківської діяльності та окремі аспекти практичної діяльності банків на ринку роздрібних послуг.

Мета статті полягає в поглибленні уяви щодо сутності роздрібних банківських послуг, аналіз різних підходів до їх визначення та розгляд окремих питань діючої практики надання банками фізичним особам роздрібних послуг.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи роздрібною банківську діяльність в економічній літературі часто використовують різні терміни, зокрема «роздрібний банкінг», «роздрібне банківництво», «роздрібні банківські послуги». Так, у підручнику «Банківські операції» роздрібні банківські послуги характеризуються як «банківські

послуги наділені високим ступенем персоніфікації, спрямовані на оптимальне задоволення потреб клієнтів — фізичних осіб, які не займаються підприємницькою діяльністю і реалізуються на ринку з метою отримання прибутку» [1, с. 577]. У цьому визначенні наголос робиться на те, що роздрібні послуги спрямовані на задоволення лише клієнтів фізичних осіб і які не займаються підприємницькою діяльністю. Інший підхід до характеристики роздрібних банківських послуг полягає в тому, що коло одержувачів таких послуг розширюється завдяки включення до них суб'єктів малого бізнесу. Наприклад, дослідниця С.Б. Гладкова класифікує роздрібні банківські послуги на три групи роздрібних банківських операцій:

- операції з обслуговування клієнтів – фізичних осіб, не пов'язані з обслуговуванням якоїсь організації;
- корпоративно-роздрібні операції, тобто операції з обслуговування фінансової взаємодії фізичних осіб з компаніями, які, наприклад, є клієнтами банку, або мають окремі з ним домовленості;
- умовно-роздрібні операції, тобто ті, які здійснюються банком не лише з фізичними, а й із юридичними особами, в зв'язку з їх комерційною діяльністю, але за технологією їх використання банком в ідентичних операціях з фізичними особами [2, с. 8].

Варто зазначити, що критерії віднесення суб'єктів до малого підприємництва не однакові. Законодавство окремих країн передбачає критерій чисельності працюючих та/або обсягу реалізації продукції (робіт, послуг). Господарський кодекс України до суб'єктів малого підприємництва відносить: фізичних осіб-підприємців, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму, еквівалентну 10 млн євро; юридичні особи будь-якої організаційно-правової форми та форми власності, у яких середня кількість працівників за звітний період не перевищує 50 осіб і річний дохід від будь-якої діяльності не перевищує суму еквівалентну 10 млн євро [3].

В окремих дослідженнях до суб'єктів-одержувачів роздрібних послуг включають домогосподарства та групи осіб: «Клієнтами банків при роздрібному банківстві є окремі фізичні особи, групи осіб, окремі домогосподарства, які функціонують у даній країні, тобто ними можуть бути не тільки резиденти, але й не резиденти, а також невеликі фірми, організації, суб'єкти малого бізнесу» [4, с. 79]. За такого трактування не зрозуміло, чим різняться суб'єкти малого бізнесу від невеликих фірм. Окремі дослідники сутність роздрібних послуг ототожнюють роздрібними операціями та пов'язують із обсягами таких операцій. Зокрема, це знайшло своє відображення у «Словаре современной экономической теории Макмиллана» [5, с. 435]. На нашу думку, такий підхід є хибним, оскільки пов'язує сутність не з суб'єктами відносин, а з обсягами операцій. За такого підходу не зрозуміло, що мається під поняттям «невеликі суми», тим більше, що операції на невеликі суми можуть здійснювати не лише фізичні особи, а й юридичні особи. Крім того, зростання добробуту фізичних осіб за інших рівних умов впливає на підвищення їх власних потреб, котрі є вартісними, тобто фізичні особи можуть оперувати значними за обсягами коштами.

Розглядаючи сутність послуг кредитних установ окремі економісти зазначають, що потреби, які спонукають споживачів до одержання таких послуг, можна об'єднати у дві великі групи: перша пов'язана із потребами виробничого характеру, а друга – із потребами споживчого характеру. Перша група охоплює юридичних осіб, а друга – фізичних осіб, а в окремих випадках і суб'єктів малого бізнесу. І далі, робиться висновок: відповідно до зазначеного поділу потреб і суб'єктів, у яких ці потреби виникають, слід виокремлювати послуги, котрі надаються корпоративним клієнтам (іноді їх називають оптовими послугами) та фізичними особами (їх ще називають роздрібними послугами) [6, с. 15]. Існує точка зору, згідно з якою сутність роздрібних банківських послуг пов'язується з окремими операціями чи видами послуг. Так, А.А. Попова роздрібну банківську діяльність пов'язує з високотехнологічними операціями, в основу яких покладена пропозиція стандартизованих банківських продуктів і послуг, пропонованих банком через безліч збутових каналів [7, с. 10-11].

Наведені та інші існуючі визначення терміну роздрібні банківські послуги дають змогу зробити такі висновки:

- для визначення сутності роздрібною банківською послугою використовуються різні терміни, які характеризують її зміст з різних сутнісних сторін;
- деякі визначення роздрібною банківською послугою пов'язують її з фізичними особами, не конкретизуючи їх склад, а інші – визнають суб'єктами, крім фізичних осіб, ще й підприємства малого бізнесу та/або й іншими юридичними особами;
- у кожному з визначень зазначається, що роздрібні банківські послуги є одним із видів банківської діяльності, спрямовані на задоволення потреб фізичних осіб, котрі суттєво відрізняються від потреб корпоративних клієнтів;
- деякі з наведених підходів сутність роздрібних послуг пов'язують з потребами, котрі виникають у споживачів банківських послуг.

З огляду на зазначене, сутність роздрібних банківських послуг, які на нашу думку, можна визначити як банківські послуги спрямовані на задоволення відповідних потреб фізичних осіб і надаються банками з метою отримання прибутку.

Сучасні умови банківського бізнесу визнають застосування екстенсивного підходу щодо забезпечення доступу до роздрібних банківських послуг широких верств населення через підвищення його довіри до банківської системи, підвищення рівня доходів і фінансової грамотності населення, використання нетрадиційних каналів продажу послуг та ін. При цьому важливим залишається проблема розширення спектра послуг та якості їх надання тим споживачам, які вже мають доступ до них.

Висновки. Отже, подальший розвиток банківської діяльності значною мірою визначається вирішенням низки як теоретичних, так і практичних питань, пов'язаних з надання роздрібних банківських послуг. Розширення переліку роздрібних послуг, законодавче унормування та удосконалення порядку їх надання, використання нетрадиційних каналів продажу послуг, підвищення рівня фінансової грамотності населення та ін. сприятиме розбудові ринку роздрібних банківських послуг, позитивно впливатиме на банківську систему та задоволення споживчих потреб населення. Кожне з цих завдань потребує детального дослідження та пошуку відповідних рішень, спрямованих на ефективне вирішення означених проблем.

Література

1. Банківські операції: підручник / О. В. Дзюблюк, Я. І. Чайковський, Н. Д. Галапчук та ін.; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: ви-во ТНЕУ «Економічна думка», 2014. – 696 с.
2. Гладкова С. Б. Региональный рынок розничных банковских услуг: тенденции и факторы развития : дис. на соискание ученой степени канд. эконом. наук: спец. 08.00.10 / С. Б. Гладкова. – СПб., 2013. – 164 с.
3. Господарський кодекс України [електронний ресурс]: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
4. Комісарчик О. В. Теоретичні аспекти роздрібного банківництва / Фінанси, облік і аудит: зб. наук. пр.[відп. ред. А. М. Мороз]. – К.: КНЕУ, 2015. – №15. – С. 75–83.
5. Словарь современной экономической теории Макмиллана. – М.: Инфра-М, 2013 – 608 с.
6. Алексеенко М. Д. Кредитні установи як провідні інституції фінансового посередництва / М. Д. Алексеенко // Економіка: теорія та практика: наук. практ. журнал. – К.: КІБС, 2015. – №2. – С. 10-15.
7. Попова А. А. Розничная банковская деятельность и стратегии ее развития в России : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 / А. А. Попова. – Саратов: 2012. – 20 с.

**Сорока Л. О., Дзюба В. І., Приступа Л. А.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Успішний розвиток банківської системи є важливою складовою ефективного функціонування економіки держави. Діяльність банків у сучасному світі залежить не тільки від розвитку подій на внутрішньому фінансово-економічному ринку, а й від зовнішніх чинників. Зовнішні потрясіння та циклічні коливання економіки змушують шукати нові підходи до управління ризиками в банківській діяльності.

Враховуючи те, що для більшості українських банків проблема управління фінансовими ризиками постала досить гостро у зв'язку із зростанням обсягів проблемної заборгованості та скороченням депозитної бази, постійного вдосконалення потребують інструменти управління для формування дієвих механізмів мінімізації фінансових ризиків, що відповідають сучасним умовам вітчизняного банківського бізнесу.

Це обумовлює необхідність поглиблення теоретичних засад, розкриття методичних підходів щодо вдосконалення інструментів управління та розроблення практичних рекомендацій удосконалення систем ризик-менеджменту для реалізації стратегічних і тактичних цілей забезпечення фінансової стійкості банківського сектору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у теорію і практику управління фінансовими ризиками банків зробили вітчизняні науковці, зокрема: Г. Азаренкова, В. Вітлінський, В. Вовк, В. Коваленко, В. Корнєєв, С. Науменкова, В. Подчєсова, Л. Примостка, І. Сало, В. Сидоренко, Р. Слав'юк, Н. Ткаченко, Р. Шевченко та ін.. Різноманітні підходи до управління фінансовими ризиками банків в умовах економічної кризи висвітлені у працях О. Барановського, О. Вовчак, О. Дзюблюка, О. Крухмаль.

Узагальнення та аналіз наукових результатів дозволили визначити, що чимало теоретичних і прикладних аспектів контролю та мінімізації фінансових ризиків надалі залишаються недостатньо розробленими, а деякі позиції – дискусійними, зокрема трактування базових категорій, концептуальні засади управління, методичні підходи до оцінки. Комплексного підходу також потребують дослідження шляхів мінімізації фінансових ризиків вітчизняних банківських установ.

Мета статті. Метою статті є дослідження актуальних аспектів управління фінансовими ризиками вітчизняних банків.

Виклад основного матеріалу. Фінансові ризики утворюють найчисленнішу групу банківських ризиків. Як вже зазначалося, переважна більшість дослідників схильна ототожнювати банківські ризики з фінансовими, оскільки при розгляді їх сутності основний акцент завжди робиться на фінансовій складовій впливу ризиків – збитках та втратах.

Фінансові ризики, як окремий різновид банківських ризиків, визначаються ймовірністю грошових втрат і пов'язуються з непередбаченими змінами в обсягах, дохідності, вартості та структурі активів і пасивів банку. До фінансових ризиків належать: валютний, кредитний, депозитний, інвестиційний, ризик ліквідності, ризик зміни відсоткових ставок і т. ін.

Переважно у вітчизняній та зарубіжній банківській літературі виділяють чотири види фінансового ризику: кредитний ризик, операційний ризик, ринковий ризик (фондовий, валютний, процентні ризики) та ризик ліквідності.

За характером об'єкта фінансові ризики можуть бути поєднані в три групи – ризики пасивних операцій (пов'язані із формуванням ресурсів банку за рахунок власних, залучених та позикових джерел), ризики активних операцій (пов'язані із розміщенням банківських ресурсів) та ризики системних характеристик банку (пов'язані із формуванням фінансової стабільності та надійності банку).

Ефективність управління фінансовими ризиками банків є базовим аспектом, що пов'язаний із збереженням та нарощенням капітальної бази, оптимальним резервуванням коштів, фінансовою стійкістю та рентабельністю, результативністю функціонування та довірою клієнтів.

Втім, останніми роками непоодинокими були випадки, коли банки, які виконували економічні нормативи НБУ, нарощували свої активи і пасиви, швидко ставали неплатоспроможними, що є прямою загрозою фінансовій безпеці як банківського сектору національної економіки, так і їх контрагентів і клієнтів. А спричиняв таку ситуацію значною мірою неналежний рівень ризик-менеджменту у вітчизняних банках, особливо стосовно управління кредитним, валютним, відсотковим, операційним та ризиком ліквідності.

Організація ризик-менеджменту у вітчизняних банках як важлива складова комплексного управління діяльністю банку має як свої закономірності, так і специфічні особливості. Так, більшість банків у цій сфері керуються нормативними актами НБУ та своїми внутрішніми документами.

Водночас, звіти багатьох банків містять або суто загальну інформацію про наявність окремих політик/процедур з управління тими чи іншими ризиками або взагалі не згадують про регламентацію ризик-менеджменту. Відтак, не можна стверджувати про наявність у них загальної цілісної стратегії ризик-менеджменту. Такий підхід може свідчити про їх неналежну увагу до внутрішньої регламентації ризик-менеджменту, що значною мірою знижує його результативність.

Актуальність та практична значимість питань даної сфери управління підтверджується роботою Національного банку України, що вживає подальших заходів із запровадження в банківській системі України сучасних підходів до корпоративного управління, зокрема затвердження регулятором Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах [1], вимоги якого ґрунтуються на принципах Базельського комітету з банківського нагляду та враховують кращу міжнародну практику. Відповідну постанову Правлінням НБУ № 64 було прийнято 11 червня 2018 року.

Положення вимагає від банків більш поглибленого підходу до побудови та функціонування системи управління ризиками, адекватного особливостям їх діяльності, характеру і обсягам банківських та інших фінансових послуг. Запровадження вимог Положення сприятиме підвищенню загальної довіри вкладників та кредиторів до банківської системи, що має вирішальне значення для її ефективного функціонування.

Документ передбачає більшу долученість ради банку в своїй наглядовій функції до створення потужної культури управління ризиками, здійснення моніторингу відповідності профілю ризику, контролю за дотриманням загальних принципів управління ризиками тощо.

Запровадження вимог до суб'єктного складу організаційної структури банку з управління ризиками, посилення вимог до повноважень, компетенції та незалежності підрозділів з управління ризиками та контролю за дотриманням вимог (комплаєнс), достатності фінансових та людських ресурсів для виконання покладених на них завдань та звітування ними безпосередньо перед радою банку сприятиме підвищенню ефективності управління ризиками в банках.

Положення також визначає вимоги, спрямовані на забезпечення належного управління ризиками із застосуванням моделі трьох ліній захисту [1]: перша лінія – на рівні бізнес-підрозділів банку та підрозділів підтримки діяльності банку. Ці підрозділи приймають ризики та несуть відповідальність за них і подають звіти щодо поточного управління такими ризиками; друга лінія – на рівні підрозділу з управління ризиками та підрозділу контролю за дотриманням норм (комплаєнс); третя лінія – на рівні підрозділу внутрішнього аудиту щодо перевірки та оцінки ефективності функціонування системи управління ризиками.

Документ також містить мінімальний перелік та вимоги щодо внутрішньобанківських документів з управління ризиками, зокрема декларації схильності до ризиків, стратегії та політики управління ризиками, методики виявлення суттєвих ризиків, кодексу поведінки (етики), порядків та процедур управління ризиками.

Положенням визначений перелік основних ризиків (кредитний ризик, ризик ліквідності, процентний ризик банківської книги, ринковий ризик, операційний ризик та комплаєнс-ризик), щодо яких банк має обов'язково здійснювати виявлення, вимірювання, моніторинг, контроль та звітування. Крім того, банк має здійснювати управління іншими суттєвими ризиками, на які він наражається під час своєї діяльності.

Вимоги до використання банком ефективних моделей та інструментів оцінки ризиків, проведення стрес-тестування спрямовані на визначення спроможності банку протистояти ймовірним потрясінням та загрозам, створення надійної інформаційної системи щодо управління ризиками та звітування про них. Також Положенням встановлюються вимоги щодо управління ризиками під час запровадження нових продуктів та значних змін в діяльності банку, зокрема щодо необхідності оцінки ризиків до моменту їх впровадження.

Враховуючи масштабність робіт, які банки мають здійснити для запровадження вимог Положення, Національним банком України передбачено поетапну їх імплементацію до квітня 2020 року.

Висновки. Існуючі фінансові ризики банківського сектору України знаходяться на критичному рівні, про що зокрема свідчить висока частка проблемних кредитів у кредитно-інвестиційному портфелі українських банків. Для мінімізації існуючих фінансових ризиків насамперед необхідно застосовувати інструменти управління із використанням сучасних методів, способів та технологій для своєчасного їх розподілу, локалізації, компенсації чи передачі.

Література

1. Постанова Правління НБУ № 64 від 11 червня 2018 року «Про затвердження Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0064500-18/>

Сочнева Л. І.

**Вінницький навчально-науковий інститут економіки Тернопільського національного економічного університету
м. Вінниця**

БАНКІВСЬКЕ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: СУТНІСТЬ І ВИЗНАЧАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Актуальність дослідження. Банківський кредит є невід'ємним елементом економічного зростання, умовою та передумовою розвитку сучасної економіки, тому банківське кредитування фізичних осіб у сучасних умовах набуло широкого розвитку, збільшуються обсяги такого кредитування й розширюється перелік надаваних банками кредитних продуктів. Тим часом міжбанківська конкуренція на ринку кредитних змушує банки шукати напрями підвищення ефективності кредитування та його привабливості для населення, що передбачає не тільки наявність значних інвестицій, великої та розгалуженої мережі філій, сучасних банківських технологій, а й глибокого знання основ кредитних відносин, розуміння сутності та значення банківського кредитування фізичних осіб у забезпеченні добробуту громадян.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми банківського кредитування фізичних осіб висвітлювала у

своїх працях значна кількість вітчизняних і зарубіжних науковців: І. Довбій, О. Єр'оміна, Н. Жиркіна, О. Золина, І. Просяник, Т. Руденко та ін. Однак окремі аспекти банківського кредитування фізичних осіб до цих пір залишаються малодослідженими та потребують подальших наукових розвідок.

Мета статті. Дослідження має на меті поглиблення теоретичних основ банківського кредитування фізичних осіб у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Банківське кредитування існує в межах банківського кредиту та є найважливішою функцією банків, що володіє величезною продуктивною силою, яка витікає з його сутнісної природи. Кредитування здійснюється за допомогою розміщення мобілізованих грошових коштів (власних і залучених) через надання тимчасово вільних коштів різним категоріям позичальників.

Банківське кредитування фізичних осіб окремими вченими розглядається з позицій юриспруденції. Так, Руденко Т. А. визначає банківське кредитування фізичних осіб як чітко регламентовану діяльність банку, спрямовану на задоволення особистих потреб дієздатних громадян, шляхом надання грошових коштів на умовах, закріплених в кредитному договорі, засновану на принципах зворотності, строковості, платності, забезпеченості та цільової спрямованості [1, с. 1107]. Єр'оміна О. І. та Золина О. М. під банківським кредитуванням фізичних осіб розуміють систему та процес надання банками кредитів фізичним особам на умовах повернення, платності і строковості в цілях, не пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності [2].

Інші вчені трактують банківське кредитування фізичних осіб з позицій економіки. Так, Просяник І. В. окреслює банківське кредитування фізичних осіб як форму економічних відносин між позичальником і банком, яка передбачає надання населенню на умовах повернення, строковості, платності та забезпечення акумульованих у банку тимчасово вільних грошових коштів [3, с. 595]. Довбій І. П. ототожнює банківське кредитування фізичних осіб із економічними відносинами між кредитором і позичальником з надання першим останньому певної суми грошових коштів на умовах платності, строковості, зворотності та ділового використання [4, с. 165].

На наш погляд, банківське кредитування фізичних осіб необхідно розглядати як юридично врегульовану діяльність щодо організації економічних відносин між кредитором (банком) і позичальником (фізичною особою) щодо надання тимчасово вільних коштів на умовах, передбачених чинним законодавством і кредитним договором, з метою задоволення особистих потреб фізичної особи. На відміну від існуючих, запропоноване нами визначення враховує економічний, правовий і процесуальний аспекти банківського кредитування, а також його кінцеву мету.

Банківське кредитування фізичних осіб має не тільки внутрішню сутність, яка проявляється в його структурі, закономірностях руху, формах і видах, а й активно взаємодіє із зовнішнім середовищем, з іншими процесами в економіці та соціальній сфері й помітно впливає на них. Основні напрями та механізми цього впливу визначають окремі його функції: перерозподільна, емісійна, інвестиційна, соціальна та контрольна.

Призначення перерозподільної функції полягає в тому, що за допомогою кредиту за рахунок тимчасово вільних ресурсів одних осіб задовольняються тимчасові потреби в коштах інших фізичних осіб. Сутність емісійної функції відображається в створенні кредитних засобів обігу та тимчасовому заміщенні готівки в економічному (зокрема товарному) обороті. Інвестиційна функція виражається в тому, що кредит населенню являє собою рух позикової вартості на зворотних засадах до функціонального призначення – інвестування в людину. Соціальна функція спрямована на забезпечення задоволення потреб населення, підвищення якості життя, уповільнення інфляційних процесів, зниження соціальної напруженості. Контрольна функція полягає в тому, що в процесі кредитування забезпечується контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб'єктів кредитної угоди [5, с.340-341].

Банківське кредитування загалом і банківське кредитування фізичних осіб зокрема представляє собою складний економічний процес, організація якого здійснюється на основі врахування базових і додаткових принципів, що відображають специфіку руху кредиту. До основоположних принципів банківського кредитування фізичних осіб можна віднести поворотність, строковість, платність, забезпеченість, а до додаткових – принцип диференційованості та цілеспрямованості.

Банківське кредитування фізичних осіб – це вагома складова частина економіки та фінансового сектора держави, наділена специфічними ознаками [3, с. 595-596]:

- позичальник самостійно та вільно вибирає той банк, в якому б він хотів отримати позику. Фізична особа має право одночасно брати позики в різних банках;
- банківський кредит надається при укладенні кредитного договору;
- всі питання, що виникають з приводу кредитування, вирішуються на договірній основі безпосередньо між банком і позичальником;
- згідно з договором, кожний із суб'єктів кредитних відносин бере на себе певні зобов'язання.

Висновки. Таким чином, розвиток банківського кредитування фізичних осіб відбувається паралельно із становленням та розвитком банківської справи, відіграє важливу роль у становленні цивілізованих відносин на ринку фінансового забезпечення та споживання та виконує свою головну функцію – підвищення купівельної спроможності населення та їх життєвого рівня.

Література

1. Руденко Т. А. Понятие и принципы банковского кредитования физических лиц / Т. А. Руденко // Молодой ученый. – 2015. – №11 (91). – С. 1106-1107.
2. Еремина О. И. Банковское кредитование физических лиц [Электронный ресурс] / О. И. Еремина, Е. Н. Золина // Вектор экономики. – 2017. – №1. – Режим доступа : http://vectoreconomy.ru/images/publications/2017/1/financeandcredit/Eremina_Zolina.pdf.
3. Просяник І. В. Кредитування фізичних осіб та його особливості в Україні / І. В. Просяник // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 2. – С. 594-598.
4. Довбій І. П. Сущность системы банковского кредитования инновационной деятельности и принципы ее функционирования / И. П. Довбій // Вопросы современной науки и практики. – 2009. – №9 (23). – С. 164-169.
5. Жиркина Н. И. Кредитование физических лиц: содержание, роль и принципы организации / Н. И. Жиркина //

**Спеціальна А. О., Олійник А. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ВПЛИВ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМ РИЗИКОМ НА СТАБІЛЬНІСТЬ БАНКІВ

Актуальність дослідження. Кредитний ризик банку – це ймовірність збитків у зв'язку з не поверненням або несвоєчасним погашенням виданих кредитів і несплатою відсотків за ними. Тому з метою зменшення кредитних ризиків, банки останнім часом, ретельно відбирають позичальників і здійснюють постійний моніторинг їх кредитоспроможності. Згідно з вимогами Базельського комітету банки вибирають власні методи оцінки та управління кредитними ризиками.

У сучасних умовах політичної та економічної нестабільності значні проблеми в діяльності банків обумовлюють необхідність забезпечення фінансової стабільності банків і банківської системи в цілому. Кредитні операції є базовою основою фінансової стабільності банків, адже від їх ефективності залежить прибутковість, ліквідність і платоспроможність банків.

Сучасна ситуація управління кредитним ризиком банків характеризується застосуванням окремих методів його мінімізації, але велика питома вага непрацюючих кредитів (NPL) у загальному обсязі доводить недооцінку деяких чинників на практиці, що і призвело до формування численних фінансових проблем, які і досі мають значний вплив на банківську систему України.

Очевидно, що високоризикова кредитна політика у попередній період стали підґрунтям поглиблення негативного впливу кризового стану банків і значною мірою погіршили фінансові результати їх функціонування. Тому дослідження впливу системи управління кредитним ризиком на забезпечення фінансової стабільності банків в умовах мінливого економічного середовища є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий вклад у дослідження ринку банківських металів зробили вітчизняні науковці, серед яких: Р. Герасименко, О. В. Дзюблюк, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, Л. О. Примостка, та інші. У їх працях управління кредитним ризиком розглядається, як специфічний вид діяльності, що складається з послідовності певних етапів. Проте, питання впливу управління кредитним ризиком на стабільність банків, у сучасних умовах, потребують більшої уваги наукової спільноти та вітчизняних практиків з банківської справи.

Метою статті є дослідження впливу системи управління кредитним ризиком банківських установ на фінансову стабільність банків.

Вклад основного матеріалу. Запорукою забезпечення фінансової стабільності банків є необхідність ефективного управління кредитним ризиком, який постійно супроводжує банківську діяльність. Питанням теорії і практики управління кредитними ризиками в банках приділяють підвищену увагу, зокрема дані дослідження спрямовані на пошук ефективних методів аналізу, оцінки, моніторингу, контролю кредитних ризиків та створенню ефективних систем управління ними.

Серед основних причин необхідності формування комплексних систем управління кредитним ризиком банку варто відзначити, на нашу думку, наступні:

- зростання регулятивних вимог, зокрема спрямування на виконання положень Базельського комітету посилює регулятивний тиск на ризик-менеджмент банку;
- глобалізація кредитного ризику, мінливість та диверсифікація фінансових ринків, збільшення конкуренції;
- стратегічне партнерство та необхідність формування позитивного інвестиційного іміджу (потенційні інвестори і партнери, оцінюючи фінансову стійкість банку, вивчають і систему управління кредитним ризиком, тобто банки, які зацікавлені в інвестиціях та розвитку міжнародного співробітництва, просто зобов'язані вирішувати питання щодо побудови системи управління кредитним ризиком);
- поліпшення зовнішнього рейтингу загалом та кредитного зокрема, що сприяє зниженню вартості залучених коштів та зростанню ринкової капіталізації;
- зниження фінансових втрат, стабільне зростання прибутковості (ROE, чистої процентної маржі) та, як результат рух шляхом раціонального зростання і забезпечення фінансової стабільності, тобто, з метою підтримки вдалого співвідношення «дохідність – кредитний ризик» банк має забезпечувати контроль та підтримку кредитного ризику на визначеному рівні.

Очевидно, що від виваженої кредитної діяльності банку значною мірою залежать показник дохідності, прибуткової та ліквідності банківської установи а також економічні коефіцієнти та нормативи НБУ, які покликані забезпечити фінансову стабільність банку на грошовому ринку.

Як відомо прибутковість банку оцінюється показниками ROE – прибутковість капіталу та ROA – прибутковість активів, а показником ризику банку слугує мультиплікатор капіталу. Показник мультиплікатора капіталу (МК) – це відношення середніх активів до власного капіталу банку, що вищим є значення мультиплікатора капіталу, то вищим буде й ризик.

Якщо ефективність роботи знижується, то для забезпечення бажаного рівня прибутковості капіталу банку необхідно погодитись на вищий ризик – збільшити відношення активів до капіталу. Тому навіть банк із невисоким показником прибутковості активів може досягти відносно високого рівня прибутковості капіталу за рахунок максимально можливого використання боргових зобов'язань.

Оцінка ефективності кредитної діяльності банку визначається дохідністю кредитного портфеля та прийнятим банком кредитним ризиком, рівень якого суттєво може збільшитись у періоди економічних криз. Його недооцінка призводить до зростання проблемної заборгованості, переоцінка знижує прибутковість за рахунок надмірного резервування. Тому в сучасних умовах важливе практичне значення має ефективна організація управління

непрацюючими кредитами банків.

Процес управління кредитним ризиком здійснюється в кілька етапів (залежно від величини банку, його організаційної структури, спеціалізації), а саме: ідентифікація кредитного ризику, оцінка ризику; якісна оцінка ризику (оцінка кредитоспроможності позичальника); ймовірнісна (ймовірність дефолту) оцінка ризику; кількісна (VaR-аналіз кредитного портфеля) оцінка ризику; вплив на ризик через утримання власними силами або за допомогою передачі ризику третій особі; моніторинг ризиків [1].

Важлива роль під час оцінки рівня кредитного ризику банку належить нормативам кредитного ризику, які його оцінюють та мають на меті не допустити надмірну концентрацію кредитного ризику в банках. Економічні нормативи діяльності банків, які доводить НБУ, є основою системи лімітів, що встановлюються для обмеження та мінімізації кредитного ризику банку. За офіційними даними, протягом 2010–2017 років, простежується дотримання банками України всіх нормативів кредитного ризику [2].

Розрізняють інструменти для запобігання виникненню кредитних ризиків та інструменти управління наслідками настання кредитних ризиків. Останні можуть бути активними (застосовуються для обмеження втрат) і пасивними (пов'язані зі страхуванням збитків). Інструменти управління кредитними ризиками показано в таблиці 1.

Таблиця 1

Інструменти управління кредитними ризиками (складено за [3, 4])

Активні інструменти	Пасивні інструменти
Обмеження ризиків	Утворення резервів ліквідності
Диверсифікація	Утворення резервів власного капіталу
Управління проблемними кредитами	Контроль якості кредитного портфеля

Слід зазначити, що стратегія управління ризиками в банках повинна ґрунтуватися на інтегрованій структурі, що складається з обов'язків і функцій, які спускаються від рівня Правління вниз, на операційні рівні, охоплюючи всі аспекти ризику, особливо ринковий, кредитний і ризик ліквідності, операційний, юридичний, ризики, пов'язані з репутацією банку і з персоналом. Дана структура включає в себе власне Правління (кінцевий відповідальний орган), комітети, відділ управління ризиками, а також різні відділи підтримки та контролю. Усі вони мають чітко визначені обов'язки і порядок звітності.

Кредитний ризик визначається ймовірністю того, що позичальник не зможе або не захоче виконати свої зобов'язання відповідно до кредитної угоди. Управління кредитним ризиком банку здійснюється на двох рівнях залежно від причин його виникнення: на рівні кожної окремої позики і на рівні кредитного портфеля у цілому.

Питання банківського менеджменту загалом та фінансового зокрема завжди були предметом розгляду серед широкого кола науковців, зважаючи на значимість управлінського аспекту в діяльності банків. Зокрема, менеджмент банку має забезпечувати створення і належне функціонування відповідних організаційних підрозділів (Комітету з управління активами та пасивами, Казначейства банку), компетенцією яких є професійне управління активами й пасивами банку, його ліквідністю і прибутковістю [5].

Дані організаційні підрозділи банку мають орієнтуватися на поліпшення ряду показників, зокрема кількісних (екстенсивних) – нарощування обсягу банківських продуктів та послуг, зростання власного капіталу банку, збільшення розмірів кредитного, інвестиційного та портфеля цінних паперів, збільшення резервів та прибутку; якісних (інтенсивних) – ефективність використання власного капіталу, якості активів і пасивів, забезпечення достатнього рівня ліквідності та прибутковості [5].

Рівень чутливості банку до ризиків і якість управління ними. Здатність банку регулювати ризики, його можливості нівелювати негативний вплив факторів, що породжують ризики, відображають зміст даної характеристики фінансової стійкості. Банк має забезпечити формування ефективно діючої системи управління ризиками та виконання послідовності всіх етапів процесу управління ризиками.

Методи управління кредитним ризиком поділяються на дві групи: методи управління кредитним ризиком на рівні окремої позики; методи управління кредитним ризиком на рівні кредитного портфеля банків (диверсифікація, лімітування, створення резервів) [6].

Зростання прибутку сприяє поповненню резервних фондів з метою покриття збитків від проведення кредитних операцій, позитивно позначається на можливості підвищувати рівень дивідендних виплат акціонерам. Окрім того, у випадку підвищення прибутковості зростає курс акцій банку, він має здатність до здійснення додаткової емісії цінних паперів, що дає змогу поповнювати капітал, тим самим підвищуючи рівень його достатності й у кінцевому підсумку позитивно відображається на стійкості фінансового стану банку. Також варто додати, що прагнення банку до надприбутків призводить до зростання рівня ризикованості, та, відповідно, негативно впливатиме на фінансову стійкість [5].

Висновки. Отже, управління кредитними ризиками є необхідною умовою ефективного функціонування банків. Максимізація прибутку, при здійсненні банківських операцій можливо саме при мінімізації втрат від кредитних ризиків. Для ефективного управління кредитними ризиками необхідно в першу чергу вибрати оптимальну стратегію роботи банку, оптимізувати систему моніторингу ризиків і виробити ефективний механізм захисту банку від ризиків.

Головними підрозділами, які мають відповідати за забезпечення фінансової стійкості банку, є Комітет управління активами та пасивами і казначейство банку. Для оптимізації роботи даних підрозділів повинна передбачати вдосконалення організаційних аспектів із метою забезпечення максимальної чіткості виконуваних повноважень, а також методів високоякісного управління ліквідністю, прибутковістю, платоспроможністю, активами й пасивами банку.

Серед ризиків, що впливають на основні характеристики фінансової стійкості банків, головну увагу приділено кредитному ризику, котрий є найвагомішим для вітчизняних банків, і надмірність якого призводить до погіршення якості банківських активів, зниження рівня прибутковості, зменшення ринкової вартості банку, тим самим негативно позначається на його фінансовій стабільності.

Ефективність організації кредитного процесу в найближчій перспективі буде одним із головних чинників, які

визначатимуть платоспроможність вітчизняних банків. Саме тому чіткість кредитної політики та кредитних процедур, задокументованих у корпоративних нормативних актах, сприятиме зниженню ризиків кредитної діяльності, забезпеченню фінансової стабільності та підвищенню платоспроможності банків.

Література

1. Герасименко Р. Проблемні позики та прогнозування їх частки в кредитному портфелі банку / Р. Герасименко, М. Дегтярьова // Вісник національного банку України. – 2012. – № 4. – С. 40–46.
2. Статистика. Основні показники діяльності банків України. Офіційний сайт НБУ. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807&cat_id=36798
3. Міщенко В. І. Стратегічні підходи до управління ризиками функціонування нежиттєздатних банків і обслуговування проблемних активів / В. І. Міщенко, С. В. Міщенко // Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2014. – № 10(163). – С. 40–45.
4. Науменкова С. В. Розвиток кредитування в посткризових умовах / С. В. Науменкова, В. І. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – № 1. – С. 3–19.
5. Олійник А. В. Управління фінансовою стійкістю банків / А. В. Олійник, Г. С. Сушук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 5. – Т. 4. – С. 159–163.
6. Примостка Л. О. Фінансовий менеджмент у банку : [навч. посіб.] / Л. О. Примостка. – К. : КНЕУ, 2004. – 468 с.

Тарасюк К. В., Доценко І. О.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ БАНКУ НА ОСНОВІ SWOT-АНАЛІЗУ

Актуальність дослідження. В умовах ринкового середовища та посиленої конкуренції банки стикаються з багатьма ризиками, які призводять до втрати фінансової стійкості та погіршення їх діяльності. Тому, обираючи стратегію розвитку суб'єкта господарювання, потрібно враховувати моделі та методи моделювання та формування сценаріїв ризикових ситуацій. Одним з таких методів є SWOT-аналіз, адже дає змогу дослідити слабкі сторони банку та загрози і нейтралізувати їх за допомогою можливостей та сильних сторін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цьому питанню приділили увагу такі науковці, як О. В. Дзюблюк, В. В. Іванов, В. М. Кочетков, О. М. Колодізєв, В. М. Кравець, О. В. Кравець, М. Н. Крейніна, Ю. С. Масленченков, А. Стефанишина, Н. М. Шелудько, С. Ширинська.

Метою статті полягає в поглибленні теоретичних та практичних аспектів фінансової стійкості банківської системи загалом, способів її забезпечення та оцінки на основі SWOT-аналізу.

Виклад основного матеріалу. SWOT-аналіз – це процес встановлення зв'язків між найхарактернішими для банку можливостями, загрозами, сильними сторонами (перевагами), слабкостями, результати якого в подальшому можуть бути використані для формулювання і вибору стратегій банку. Він проводиться з метою дослідження діяльності банку як господарюючої системи у певному ринковому середовищі. SWOT-аналіз – це своєрідний інструмент; він не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок. SWOT-аналіз дає змогу формувати загальний перелік стратегій банку з урахуванням їхніх особливостей – адаптації до середовища або формування впливу на нього. Широке застосування та розвиток SWOT-аналізу пояснюються тим, що стратегічне управління пов'язане з великими обсягами інформації, яку потрібно збирати, обробляти, аналізувати, використовувати, а відтак виникає потреба пошуку, розробки та застосування методів організації такої роботи.

SWOT – це абревіатура початкових букв англійських слів [1]:

– Strengths (сила) – сильна сторона банку, яка вигідно відрізняє його від конкурентів;

– Weaknesses (слабкості) – слабкі сторони банку порівняно з конкурентами, які він в силах покращити;

– Opportunities (можливості) – характеристика ринку, яка надає всім учасникам цього ринку можливості для розширення бізнесу;

– Threats (загрози) – характеристика зовнішнього середовища банку та можливі ризики для нього.

Методологія SWOT-аналізу допускає спочатку виявлення сильних і слабких сторін, а також загроз і можливостей, а далі – встановлення ланцюжків та зв'язків між ними, що надалі можуть бути використані для формування стратегії банку [2].

SWOT-аналіз можливо провести протягом будь-якого реально існуючого часу: від 1-2 годин до кількох днів. Якщо у першому випадку висновки доводиться робити на основі експрес-опитування, то за наявності 2-5 днів є можливість завчасно вивчити документи, провести необхідні інтерв'ю, розробити модель ситуації і детально обговорити проблеми із зацікавленими особами. На основі проведеного аналізу можна виділити низку першочергових проблем, які мають бути вирішені для побудови ефективної стратегії розвитку фінансової стійкості банку в ринкових умовах [2].

SWOT-аналіз, як управлінський інструмент, має свої особливості [3]:

– є початковим етапом стратегічного планування для більшості банку;

– є складовим етапом у процесі опрацювання стратегії банку для забезпечення фінансової стійкості;

– є інформаційною основою для формування стратегічних проблем і альтернативних стратегічних рішень банку;

– передбачає спільне вивчення зовнішнього і внутрішнього середовищ банку;

– передбачає встановлення парних комбінацій між загрозами, можливостями в зовнішньому оточенні, з одного боку, і сильними та слабкими сторонами банку – з іншого;

– у центрі уваги – чинники, що найбільше впливають на конкурентну позицію і конкурентні переваги при формуванні фінансової стійкості банку;

– передбачає таку послідовність дослідження факторів оточення: відстежування змін факторів, аналіз стану фактору, виявлення характеру впливу фактору на фінансову стійкість підприємства, прогнозування можливих наслідків впливу фактору на діяльність банку в перспективі;

– широко застосовуються експертні оцінки;

– передбачає обов'язкову бальну оцінку чинників макросередовища, безпосереднього оточення і внутрішнього середовища банку.

Для побудови матриці SWOT-аналізу фінансової стійкості банку необхідно провести такі етапи (рис. 1).

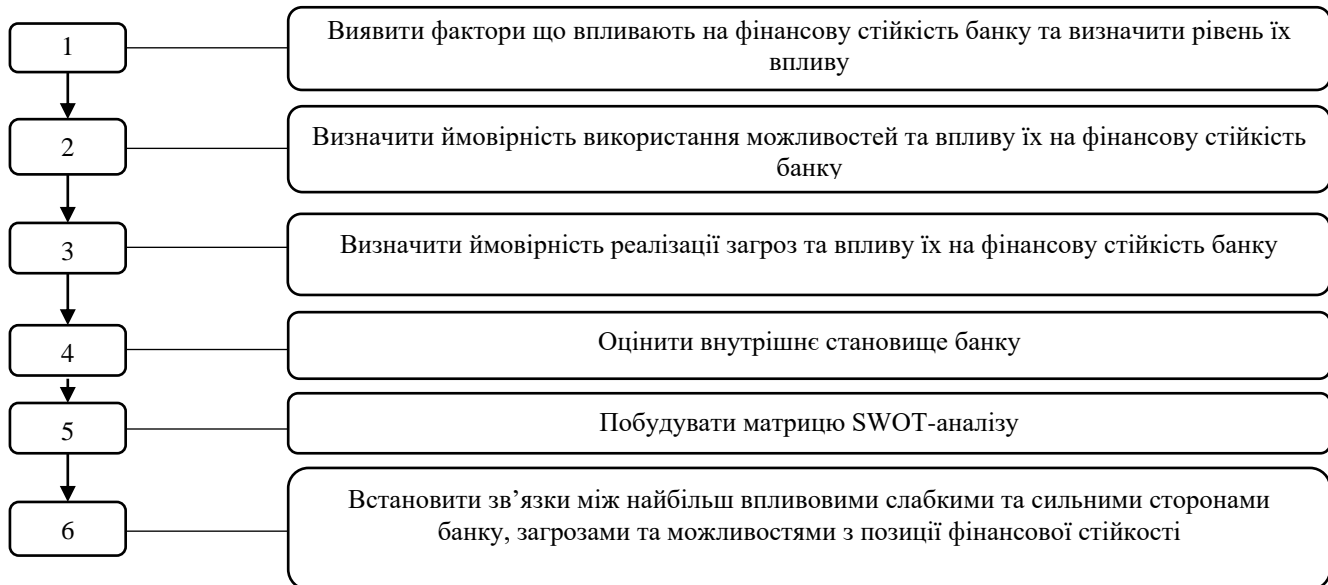

Рис. 1. Етапи проведення SWOT-аналізу фінансової стійкості банку*

* – запропоновано автором

На першому етапі виявляють фактори, що впливають на діяльність банку та визначають рівень їх впливу.

Наступним кроком є визначення ймовірності використання можливостей та впливу їх на діяльність банку. Під час проведення SWOT-аналізу необхідно визначити не тільки можливості та загрози зовнішнього середовища, а й виявити ймовірність використання та вплив обраних можливостей і загроз на результати діяльності банку.

Третій етап здійснюється аналогічно попередньому. Наслідки, до яких може призвести реалізація загроз, можуть проявитися через руйнування банку, доведення до критичного стану, важкого стану або легких пошкоджень. Виявлення в процесі аналізу факторів, які класифікуються як загрози зовнішнього середовища, записують на полях матриці.

Оцінка факторів внутрішнього середовища, які впливають на фінансову стійкість банку є наступним етапом SWOT-аналізу. Для кожного фактору приводиться експертне оцінювання його вагомості. Проведений аналіз факторів внутрішнього й зовнішнього середовищ та ранжування їх за рівнем впливу на діяльність банку дає змогу сформулювати конкретний перелік слабких і сильних сторін банку, а також загроз і можливостей.

Кінцевим етапом є встановлення зв'язків між найбільш впливовими слабкими та сильними сторонами банку, загрозами та можливостями зовнішнього середовища які впливають на фінансову стійкість банку.

Для оздоровлення фінансового стану банківської системи України необхідно здійснити:

- тимчасову заборону банку здійснювати кредитування в іноземній валюті;
- запровадження податкових канікули, з метою спрямування суми податку на прибуток до статутного фонду банку;
- проведено повний аудит діяльності банку, у першу чергу проведений аналіз його кредитного портфеля;
- забезпечено щомісячну публікацію звітності в розрізі окремих статей балансу.

Висновки. Таким чином, практичне забезпечення фінансової стійкості банку можливе за наявності ефективного механізму управління нею, що сприятиме підвищенню рівня прибутковості, зниження ризиків, контролю та підтримання ліквідності й платоспроможності на достатньому рівні. При цьому для підтримання фінансової стійкості банку необхідно дотримуватися вимог органів державного регулювання та нагляду у банківській сфері.

Література

1. Дзюблюк О. В. Банківські операції : підручник / за ред. д.е.н., проф. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль : Вид. THEU «Економічна думка», 2009. – 696 с.
2. Орлова В. М. Система управління ефективністю ПАТ КБ «Приватбанк» на основі SWOT-аналізу // В. М. Орлова, С. М. Кравченко [Електронний ресурс] / – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2014/Economics/6_169500.doc.htm.
3. Дмитришин М.В. Удосконалення політики управління кредитним портфелем ПАТ КБ «ПриватБанк» на основі SWOT-аналізу кредитного портфелю комерційного банку / М. В. Дмитришин, Н. В. Панчак // Економічний вісник університету. – 2016. – Випуск № 28/1. – С. 165-171

**Тищенко О. С. Линенко А. В.
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя**

**ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ВИМОГ БАЗЕЛЬ III ЯК ВИПРАВЛЕННЯ КРИЗИ
БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ**

Актуальність дослідження. Розвиток економіки потребує постійної роботи та вдосконалення економічних суб'єктів господарювання. Банки – це одна з провідних ланок ринкової економіки, від якої певною мірою залежить діяльність підприємств чи галузей. Основною метою банківського сектору є забезпечення безперервного обігу грошових коштів та забезпечення діяльності суб'єктів господарювання, перерозподіляючи тимчасово вільні кошти від одних до інших учасників ринку.

Актуальність даної роботи зумовлена тим, що інформація про загальний стан банківського сектору економіки необхідна як для кожного професійного учасника ринку, так і для простої одиниці домогосподарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Роботи, присвячені дослідженню та аналізу банківської системи були виконані багатьма вітчизняними та іноземними науковцями, серед яких: О. В. Дзюблук, А. Єпіфанова, В. В. Коваленко, А. Вожжов, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. Сугоняко, О. В. Крухмаль, М. Б. Колісник, С. А. Кузнецова, І. Лютий, З. С. Пестовська, Н. Швець, Ю. Є. Холодна.

Мета статті. Метою статті є дослідження останніх тенденцій розвитку банківської системи України, визначення основних вимог та положень щодо її подальшого розвитку, розгляд Базельського комітету з питань банківського нагляду та визначення подальших перспектив щодо подальшого розвитку банків України.

Виклад основного матеріалу. Процес розвитку економіки тісно пов'язаний з банківським сектором, однак за останні роки банківська діяльність перебуває в складному становищі. Так, за період 2014-2018 рр. спостерігається зтяжний стан економіки виходу з кризи, така ситуація може бути пояснена зменшенням рівня реальних доходів суб'єктів господарювання та населення, прискоренням інфляційних процесів, девальвацією національної валюти, ситуацією в політичній сфері, також спостерігається помітне зменшення кількості банків за останні роки.

З 2017 року Національний банк України почав стимулювати банки розробляти плани та стратегії в тих сферах, де кожен окремих банк зазнає проблем, тим самим, мотивуючи банк самостійно знаходити фактори, що впливають на його діяльність. Відповідно до Закону України «Про банківську діяльність» Національний банк України уповноважений регулювати мінімальні вимоги регулятивного капіталу, параметри достатності регулятивного капіталу, вимоги до капіталу першого та другого рівня, нормативний капітал до активів та коефіцієнтів пасивів, а також інші коефіцієнти відповідно до положень НБУ [1].

В останні десятиріччя загальні міжнародні стандарти банківського капіталу регулювалися головним чином угодами між основними країнами, що входять до Базельського комітету з питань банківського нагляду.

Світова фінансова криза виявила основні проблеми, в функціонуванні банківської системи. Стало зрозуміло, що банківським регуляторам необхідно звернути більшу увагу на якість і структуру капіталу, провести диверсифікацію кредитних портфелів, удосконалити стандарти управління ліквідністю й реформувати інші сфери діяльності банків. У результаті Базельський комітет розробив і затвердив нову редакцію угоди – Базель III, в якій було передбачено подолання недоліків попередньої угоди, зміцнення стійкості світової фінансової системи і запобігання виникненню глобальних фінансових криз. Це не впроваджений повною мірою Базель II був доповнений новими положеннями, котрі стали основою Базеля III [2].

Базель III зачіпає ряд недоліків в докризовій нормативній базі та забезпечує основу для стійкої банківської системи, яка допоможе уникнути наростання системних недоліків. Ця структура дозволить банківській системі підтримувати реальну економіку через економічний цикл.

Так, підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС наша країна взяла на себе зобов'язання запровадити міжнародні стандарти регулювання і нагляду в сфері фінансових послуг. В результаті Нацбанк і законодавчі органи почали активну імплементацію рекомендацій Базельського комітету.

Протягом найближчих років НБУ планує гармонізувати банківське законодавство України з рекомендаціями Базеля III. Зокрема, мова йде про посилення вимог до капіталу банків.

В першу чергу буде розроблена нова структура регулятивного капіталу банку та критерії прийнятності його складових, змінені вимоги до мінімального капіталу 1-го і 2-го рівнів, а також до нормативів покриття ліквідності. Банки зобов'язані будуть публікувати звіти про виконання нових вимог.

Планується, що вже з 1 січня 2020 року банки почнуть формувати буфер запасу (консервації) капіталу понад норматив достатності основного капіталу.

Мета такої консервації – підвищити здатність банків протистояти кризовим явищам і мінімізувати ризик неплатоспроможності. Цей запас капіталу накопичується банками в період економічного зростання для компенсації можливих втрат, які виникають в умовах загального економічного спаду. На момент впровадження розмір буфера буде складати 0,625%, а протягом 2020-2023 років заплановано щорічне підвищення нормативу на 0,625% [4].

Одним з ключових елементів підтримки платоспроможності та фінансової стійкості банків стане регулярне залучення незалежних аудиторів для проведення аналізу якості активів всіх банків.

Загальним висновком можна сказати, що більшість експертів і фінансових аналітиків сходяться на думці, що застосування рекомендацій Базельського комітету стане значним кроком на шляху до підвищення фінансової

стабільності в кожній окремій країні і в світі в цілому, а також закладе надійний фундамент для подальшого розвитку ефективних систем банківського нагляду.

Будемо сподіватися, що дана реформа принесе очікувані результати і в Україні, оскільки її реалізація важлива не тільки для подолання кризи і стабілізації локальної фінансової системи, але і для підвищення інвестиційного клімату країни та її авторитету на міжнародній арені.

Висновки. Останні роки мали негативну тенденцію до зміни показників діяльності банківської діяльності. Тому, з 2017 року Національний банк України почав стимулювати банки розробляти плани та стратегії в тих сферах, де кожен окремий банк зазнає проблем. Так, як в останні десятиріччя загальні міжнародні стандарти банківського капіталу регулювалися головним чином угодами між основними країнами, що входять до Базельського комітету з питань банківського нагляду. То виправлення складеної ситуації протягом найближчих років НБУ планує гармонізувати банківське законодавство України з рекомендаціями Базеля III.

Література

1. Національний банк презентував Стратегію Національного банку [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=65990001.

2. Хоружий Д. Сучасні тенденції впровадження положень Базеля III / Дмитро Хоружий. // Вісник Національного банку України. – 2015. – С. 60–64.

3. Підсумки оцінки стійкості банків [Електронний ресурс] // Національний банк України. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=78399269

4. Тарнавський М. Мінімальні вимоги до капіталу [Електронний ресурс] / Мирослав Тарнавський. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=69854622>.

**Трохимчук Т. М., Іжевський П. Г.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ФІНАНSOVA СТРАТЕГІЯ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ: НАПРЯМИ, ІНСТРУМЕНТИ ТА ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ

Актуальність дослідження. Згідно банківського законодавства України від комерційних банків вимагається наявність стратегічного планування діяльності терміном на три роки, як однієї з умов державної реєстрації банку. Відповідно до цього, кожен комерційний банк на підставі місії банку розробляє фінансову стратегію діяльності. Також, в разі відсутності чітко сформульованої фінансової стратегії діяльності, виникають непорозуміння між менеджерами різного рівня, що ускладнює роботу фінансової установи та знижує показники її діяльності. Саме тому, чітке визначення поняття фінансової стратегії комерційного банку та її реалізації виступає актуальною проблемою для банківського сектора України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретико-методологічні аспекти фінансової стратегії досліджувалися такими українськими та зарубіжними вченими як: Х. Віссема, Р. Кох, Г. Мінцберг, В. Катькало, В. Єфремов, І. Парасій–Вергуненко, І. Смолін, З. Румянцевою та іншими науковцями. Проте, питання, пов'язані з фінансовою стратегією комерційного банку залишаються актуальними та вимагають подальших наукових досліджень.

Мета статті полягає в дослідженні теоретичних аспектів фінансової стратегії комерційного банку, напрямів, інструментів та порядку її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Користуючись дослідженнями О. Вовчак [1] та С. Єгоричевої [2] запропонуємо наступне визначення фінансової стратегії банку «як невід'ємної частини загальної стратегії банку, тобто підсистеми корпоративної стратегії розвитку та фінансової діяльності, що розрахована на строк більше одного року і завдання якої загалом зводяться до генерування позитивного фінансового результату. Фінансова стратегія банку реалізується у вигляді довгострокової програми конкретних дій з формування та використання фінансових ресурсів банку для досягнення стратегічних конкурентних переваг. Вона передбачає визначення відносин із зовнішнім середовищем – фінансовими, страховими, кредитними організаціями, акціонерами та фінансовим ринком загалом.

Єгоричева С. сформувала ключові аспекти фінансової стратегії, які є основою для її формування [2]:

– фінансові рішення – фінансова робота, яка полягає у розробці стратегічних фінансових рішень (у формі прогнозів, проектів, програм і планів), що передбачають висування таких цілей та стратегій фінансової діяльності банківської установи, реалізація яких забезпечує їхнє ефективне функціонування у довгостроковій перспективі, швидку адаптацію до мінливих умов зовнішнього середовища;

– стратегічна програма, яка є основою формування фінансових ресурсів і капітальних вкладень за рахунок власних та залучених зовнішніх коштів і капіталу, їх ефективного використання в процесі реалізації стратегій;

– формування та використання фінансових ресурсів для реалізації базової стратегії банку та відповідних курсів дій;

– формування системи довгострокових цілей фінансової діяльності та вибір найефективніших шляхів їх досягнення, зважаючи на тенденції розвитку фінансового ринку;

– підсистема корпоративної ділової стратегії, котра подана у вигляді довгострокової програми конкретних дій з використання власних і залучених зовнішніх фінансових ресурсів організації для досягнення стратегічної

конкурентної переваги;

– генеральний план дій банку, що охоплює формування фінансів та їхнє планування для забезпечення фінансової стабільності.

Метою стратегічного фінансового планування є визначення перспектив його розвитку на протязі досить тривалого (кілька років) періоду, яке повинно забезпечити бажаний і необхідний рівень загальних фінансових показників. Загальна фінансова стратегія банку деталізується через низку конкретних стратегій, спрямованих на розроблення стратегічних рішень у визначеному сегменті фінансової діяльності банку.

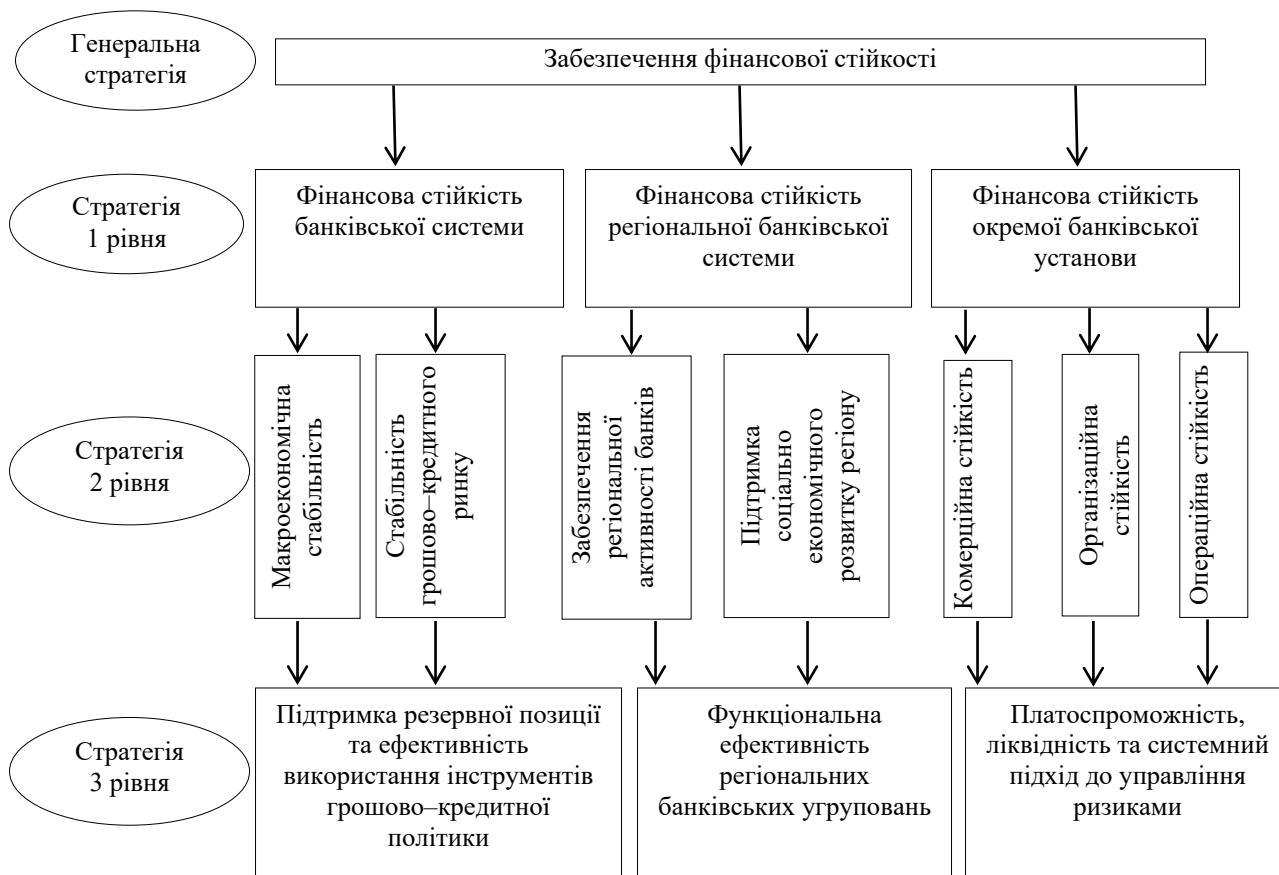
До конкретних фінансових стратегій належать – нарощування капітальної бази банку, розширення депозитної бази; кредитування, інвестування, стратегії розвитку інших фінансових операцій банку (факторингових, лізингових, розрахункових, операцій з пластиковими картками тощо). Зазвичай, конкретні фінансові стратегії банку нерівнозначні, а тому можуть мати ієрархічну підпорядкованість.

Виділяють наступні напрямки фінансової стратегії банку [2]: дивідендна політика, депозитна політика, кредитна політика, політика забезпечення поточної ліквідності, емісійна політика, фондова політика, процентна політика.

При розробці фінансової стратегії можливі різні варіанти забезпечення всіх напрямків розвитку установи необхідними фінансовими ресурсами, але для будь-якого з них буде потрібно визначити термін планування, намітити основні фінансові цілі та способи їх досягнення. Не менш важливим є контроль за реалізацією стратегії, що дозволяє оцінювати ефективність діяльності, виявляти відхилення від запланованого результату і коригувати стратегію на наступні періоди.

Інструментами реалізації фінансової стратегії банку служать бюджети, тобто плани проведення банківських операцій (за обсягами, тривалістю, структурою) з урахуванням майбутніх доходів і витрат банку в цілому та його окремих структурних підрозділів. Бюджети формуються з огляду на фактичні значення фінансових показників з орієнтацією на стратегічні цілі та завдання банку у фінансовій сфері. Періодичний контроль за виконанням бюджетів дає можливість виявити відхилення від запланованого сценарію та коригувати план чи стратегію [3].

Для реалізації власної фінансової стратегії банк повинен враховувати як зовнішні так і внутрішні чинники, оскільки окремий банк є частиною загальної банківської системи, а тому йому необхідно враховувати загальну фінансову стратегію банківської системи. Вона складається з комплексу цілей, котрі необхідно досягти для реалізації вибраної стратегії. Головна, основні та допоміжні стратегічні цілі розглядаються як єдина комплексна система, а тому потребують чіткої взаємоузгодженості з урахуванням пріоритетності та рівноважного значення. Така ієрархічна взаємозалежність окремих стратегічних цілей забезпечується на основі формування «дерева цілей» рис. 1. [4].

Рис. 1. «Дерево цілей» фінансової стратегії банківської системи

В такому випадку, загальна фінансова стратегія банківської системи спрямована на забезпечення фінансової стійкості й реалізується у 3 напрямках: загальнобанківському, регіональному та на рівні окремої банківської установи. «Дерево цілей» формує загальний вектор розвитку банківської системи України, охоплюючи всі фінансово-кредитні установи, які функціонують на ринку, а фінансова стратегія конкретного банку вписується в закладених базових загальнобанківських принципах.

Висновки. Необхідність розробки фінансової стратегії банківської установи визначається рядом умов. Найважливішим із таких умов є інтенсивність змін факторів зовнішнього фінансового середовища. Висока динаміка основних макроекономічних показників, часті коливання кон'юнктури фінансового ринку, непостійність державної економічної політики і форм регулювання фінансової діяльності не дозволяють ефективно управляти фінансами банківської установи на основі лише раніше накопиченого досвіду і традиційних методів фінансового менеджменту. Отже, ефективно побудована фінансова стратегія банківської установи дозволяє не тільки забезпечити банки фінансовими ресурсами і оптимізувати ризики, але і визначити пакет стратегічних цілей для подальшого ефективного розвитку.

Література

1. Вовчак О. Фінансова стратегія розвитку банку як передумова ефективності його діяльності / О. Вовчак., Н. Меда // Банківська справа: Науково-практичне видання. – Київ. – 2015. – С. 80-100.
2. Єгоричева С. Інноваційні стратегії банків: сутність та класифікація / С. Єгоричева // Банківська справа. – 2013. – С. 20-67.
3. Коцюба І. І. Актуальність формування фінансової стратегії банку / І. І. Коцюба // Банківська справа: Науково-практичне видання. – 2015. – №1. – С. 31-34.
4. Міцура О. О. Стратегічне планування банківського підрозділу / О. О. Міцура // Банківська система України: теорія і практика. – 2012. – №4. – С. 278-295.

Шкйопу Р. Г., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУТНІСТЬ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

Актуальність дослідження. Банки виконують важливу функцію мобілізації тимчасово вільних коштів і перетворення їх у реальний капітал за допомогою здійснення кредитних, інвестиційних та інших операцій, забезпечуючи потребу економіки в додаткових ресурсах. Ефективність діяльності банку та обсяг його можливостей напряму залежать від його ресурсної бази. Водночас у сучасних умовах в Україні помітно загострилися проблеми формування та використання ресурсів банків, що й зумовлює актуальність дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика формування та вдосконалення ефективної депозитної політики комерційних банків присвячені дослідження таких науковців, як: О. Васюренко, О. Дмитрієва, Д. Олійник, О. М. Бартош, Н. Глебова, О. Дзюблюк, О. Дмитрієва, А. Пилипенко, В. Лагутін та інші. Віддаючи належне напрацюванням згаданих економістів, слід підкреслити, що потреба вивчення цього питання залишається актуальною і сьогодні.

Метою статті є дослідження сутності депозитної політики як складової частини управління банком, що забезпечує сталий розвиток банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Специфіка комерційних банків проявляється в структурі їх ресурсної бази, де переважають залучені, а не власні кошти, досягаючи часом 80%. У зв'язку з цим, саме від ефективності формування залучених коштів залежить і фінансовий результат діяльності банку.

Залучені ресурси комерційного банку традиційно поділяються на дві основні форми:

- депозитні (включають: депозити / вклади юридичних і фізичних осіб відповідно; залучені кошти за рахунок випуску банківських сертифікатів, векселів);
- недепозитні (залучені кошти за рахунок розміщення власних боргових цінних паперів, кредитування на міжбанківському ринку).

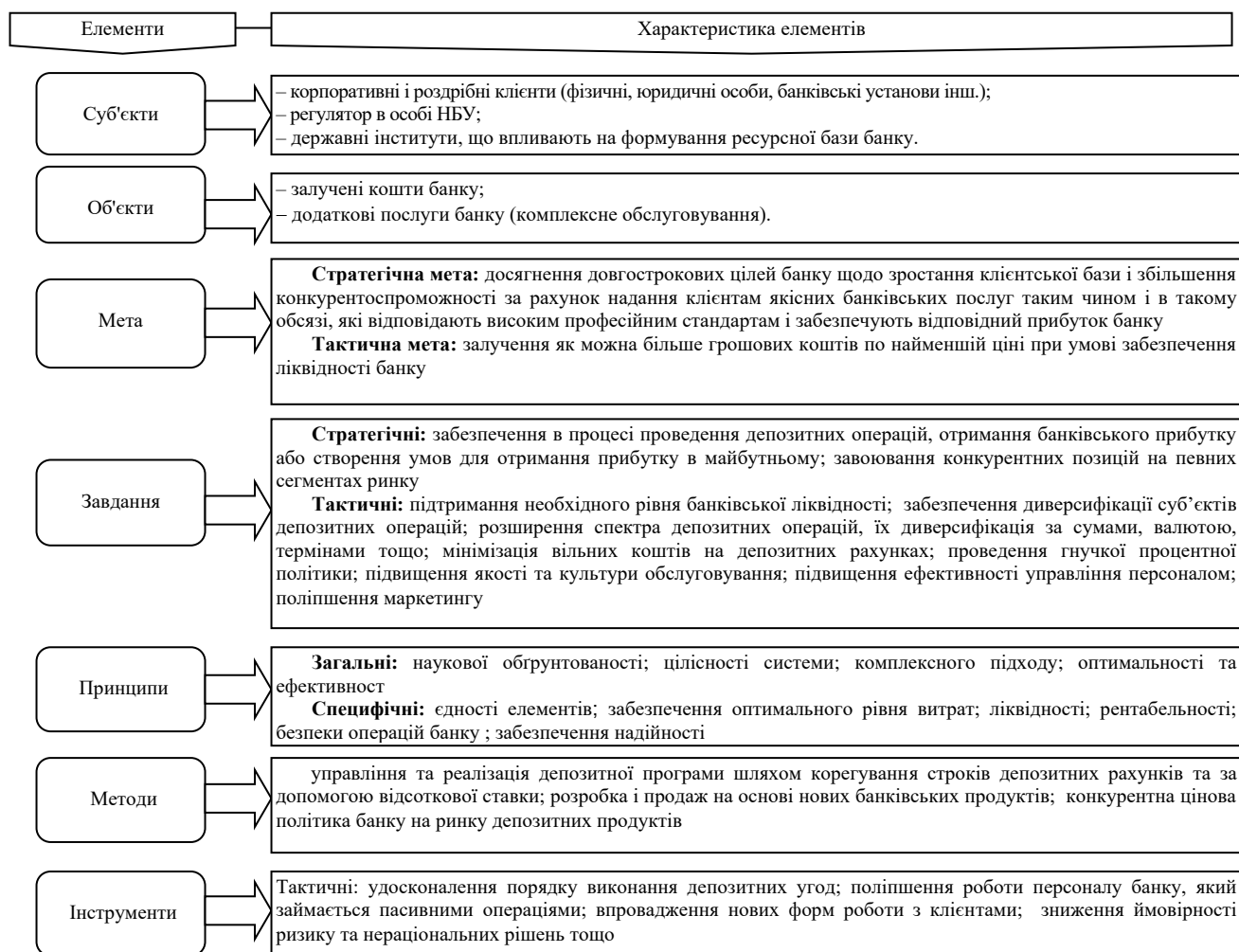
Баланс між зазначеними складовими в структурі ресурсної бази буде залежати від специфіки та спеціалізації діяльності самого банку. Формування ресурсної бази безперечно залежить від ефективності запровадженої депозитної політики банку.

Депозитна політика є однією зі складових частин широкого спектру політики банку. Вона являє собою складне економічне явище, її суть розглядається в наукових працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених, однак слід зазначити, що серед них донині немає єдиної точки зору щодо визначення даного поняття.

Сутність депозитної політики необхідно розглядати як у широкому, так і у вузькому значеннях. У широкому — депозитну політику комерційного банку характеризують як стратегію і тактику банку при його діяльності щодо залучення ресурсів із метою повернення, а також при організації та управлінні депозитним процесом. Під депозитною політикою у вузькому значенні розуміють стратегію і тактику банку в частині організації депозитного процесу з метою забезпечення його ліквідності [1, с. 98].

Із урахуванням специфіки депозитної політики, основною метою її здійснення є залучення якнайбільшого обсягу депозитних ресурсів за найнижчою ціною. Досягнення цієї мети фактично сприятиме створенню необхідних передумов і для досягнення основної мети діяльності будь-якого банку — одержання максимального прибутку. Таким чином, депозитна політика банку є складовою частиною банківської стратегії, яку реалізують через механізм фінансового менеджменту банку [2, с. 4].

Розглядаючи сутність депозитної політики комерційних банків, необхідно визначити такі базові елементи, як: суб'єкти та об'єкти депозитної політики, цілі, завдання та принципи її формування (рис. 1).

Рис. 1. Елементи управління депозитною політикою банку
(сформовано автором)

При формуванні депозитної політики потрібно врахувати інтереси всіх учасників цих відносин (рис. 2).

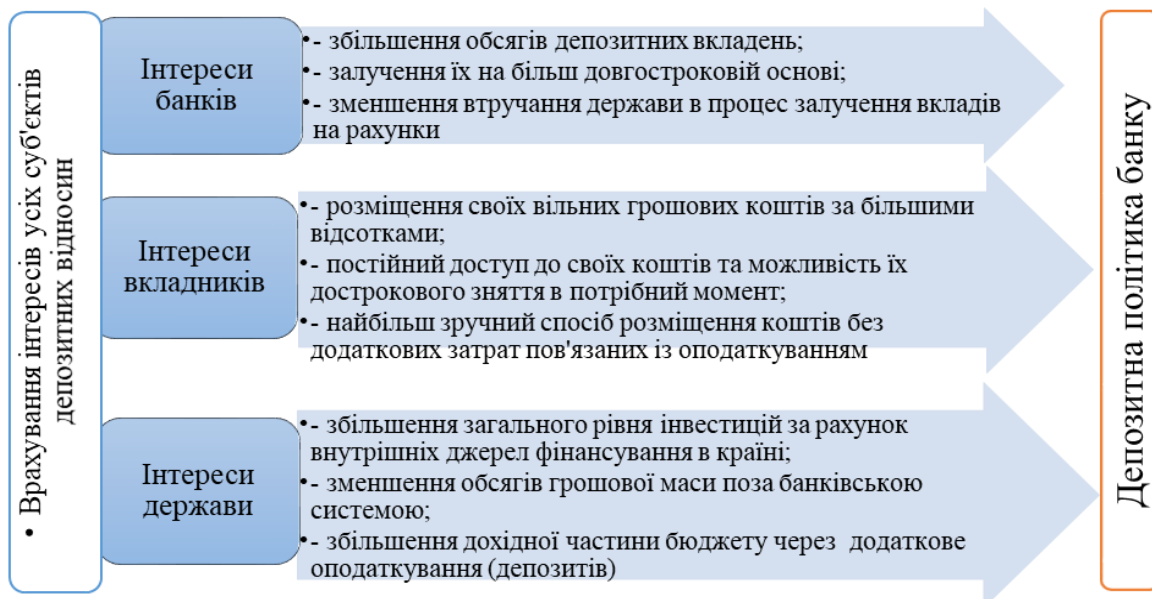
Як видно із побудованої моделі на рис. 2, інтереси всіх учасників відносин у процесі формування депозитних ресурсів банків частково суперечать одні одним.

Для ринкової економіки – це звична і нормальна ситуація. А глобальним завданням, яке стоїть перед банківською системою і державою — є узгодження всіх цих інтересів і зведення їх у загально-системну політику. І якщо банки та вкладники вже досить успішно навчилися узгоджувати інтереси один одного в процесі формування депозитної політики окремого банку, то із впливом держави на їх інтереси складніше.

У процесі співпраці між клієнтами і банками особливістю є те, що вкладники тут відіграють активну роль. Адже мова йде про залучені ресурси, а тому в процесі розроблення депозитної політики банком, без врахування інтересів вкладників не обійтись. Характерною рисою депозитних операцій є роль клієнта банку, який самостійно визначає розмір вкладу, тобто частину своїх доходів, яку він спрямовує на заощадження. Тому вагоме місце в процесі управління депозитними операціями комерційного банку мають займати заходи впливу на економічну поведінку потенційних вкладників. Очевидно, що порядність та чесність банку відносно клієнтів повинні бути нормою, навіть у найбільш несприятливих ситуаціях для банківської діяльності [3, с. 183].

Депозитна політика є однією зі складових частин процесу управління діяльністю банку. Як і управління будь-яким економічним процесом, управління депозитними операціями має насамперед містити в собі напрями та завдання (стратегічні та тактичні) для розвитку депозитних операцій та підвищення їх ефективності.

Депозитна політика в процесі своєї реалізації ґрунтується на певних принципах, які можна розділити на загальні та специфічні. Основні принципи проведення депозитної політики наведено в Законі України «Про банки і банківську діяльність». Загальні принципи (рис.1), характерні як для банків, так і для фінансово-кредитних установ, що діють на даному сегменті ринку. До специфічних принципів належать внутрішньобанківські. Вони виходять зі здатності банку залучати вільні грошові кошти, розміщувати отримані ресурси так, щоб максимізувати прибуток та мінімізувати витрати, що зазнає банк під час залучення депозитних коштів, тощо. Дотримання принципів депозитної політики дає банку змогу сформувати як стратегічні, так і тактичні напрями в організації депозитного процесу, забезпечуючи ефективність та оптимізацію його депозитної політики.

Рис. 2. Модель формування депозитної політики

Висновки. За результатами проведеного дослідження визначено основні сутнісні елементи депозитної політики та визначено необхідність удосконалення управлінських дій у депозитній діяльності банку. Банківській установі важливо удосконалювати управління депозитними операціями тому що це дає можливість регулювати, управляти, раціонально організувати взаємини між банком і його клієнтами щодо прямого і зворотного руху коштів.

Література

1. Бартош О. Депозитна політика банку та основні етапи її формування / О. Бартош // Вісник УБС НБУ. – 2008. – № 3. – С. 97-101.
2. Андрушків Т. Депозитна політика комерційного банку та напрями її вдосконалення / Т. Андрушків // Українська наука: минуле сучасне, майбутнє. – 2012. – №. 17. – С. 3-13.
3. Лавров Р. В. Депозитна політика банку в сучасних умовах / Р. В. Лавров // Науковий вісник ЧДДЕУ. – 2010. – № 4 (8). – С. 182-187.

**Шуляк О. Ю., Ларіонова К. Л.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

СУТНІСТЬ КРЕДИТНОГО РИЗИКУ БАНКУ ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НИМ

Актуальність дослідження. Одним із найбільш значних негативних наслідків світової фінансової кризи для України лишається низька якість кредитних портфелів банків, причиною якої є реалізація кредитних ризиків у 2015-2017 роках і низькі обсяги заміщення проблемних кредитів наданими. Незважаючи на те, що проблемна заборгованість значною мірою покривається сформованими резервами, збереження негативних тенденцій в економіці може призвести до посилення тиску проблемних кредитів на фінансовий стан та конкурентоспроможність банків України. В цих умовах особливої актуальності набуває розробка дієвого механізму управління кредитним ризиком, застосування якого дозволить нівелювати негативний вплив таких ризиків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значні досягнення в дослідженні понять ризику й невизначеності, у розвитку методології оцінки та управління кредитним ризиком пов'язані з іменами зарубіжних та вітчизняних авторів, серед яких А. Альгін, Е. Альтман, Л. Бондаренко, І. Бушуєва, Ф. Блек, Н. Валенцева, О. Васюренко, О. Вовчак, К. Ерроу, С. Кабушкін, П. Ковальов, О. Лаврушин, А. Лобанов, Г. Марковіц, Р. Мертон, М. Міллер, Ф. Модільяні, Ф. Найт, В. Оганов, Л. Примостка, І. Сало, Д. Тобін, А. Чугунов, У. Шарп та ін.

Метою статті є уточнення сутності поняття «кредитний ризик банку» та обґрунтування функцій, здійснення яких призводить до реалізації кредитного ризику.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи нормативні документи, можна виділити два трактування терміну «кредитний ризик». У Положенні Національного банку України «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями» кредитний ризик трактується як «ризик невиконання позичальником зобов'язань за кредитними операціями банку, тобто ризик того, що сплата позичальником відсотків і основного боргу за кредитними операціями проводитиметься з відхиленнями від умов кредитної угоди або взагалі не проводитиметься» [1]. Ширше визначення кредитних ризиків наведено у методичних вказівках Національного банку України з інспектування банків «Система кількісної оцінки ризиків»: кредитний ризик – це «наявний або потенційний ризик для надходжень та капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов'язання, виконати умови» [2].

Дослідження категорії кредитного ризику потребує наведення його визначення з точки зору Базельського комітету. В Принципах управління кредитним ризиком він визначений як «...можливість того, що позичальник банку

або контрагент не зможе виконати свої зобов'язання з раніше досягнутими умовами» [3]. У другій редакції Базельських угод (Базель II) кредитний ризик характеризується як ризик втрат, що виникає внаслідок дефолту у кредитора або контрагента [4]. Слід зауважити, що Базельський комітет, визначаючи кредитний ризик, визначає як джерело його виникнення, насамперед, кредитування, але враховує ризик невиконання зобов'язань контрагента за іншими операціями. Також його визначення пов'язують з втратами внаслідок дефолту контрагента.

З огляду на багатоаспектність розуміння самої сутності банківського ризику (як вірогідності відхилення від сподіваного результату; загрози втрат; вірогідності отримання як збитків, так і прибутку; невпевненості передбачення результату; ситуативної характеристики діяльності банку, що відображає невизначеність її результату; діяльності банку, пов'язаної з подоланням невизначеності [5, с. 8]), в науковій літературі виділяється кілька підходів до інтерпретації поняття «кредитний ризик».

У зарубіжній науковій літературі спостерігається єдиний підхід авторів до розуміння кредитного ризику як можливості збитків внаслідок неповернення основної суми боргу та процентів за ним [6, 7]. Більшість вітчизняних науковців, зокрема І. Джулай [8], Р. Р. Шевченко [9], у трактуванні поняття «кредитний ризик» використовують таке визначення: кредитний ризик – це ризик неповернення у встановлений термін основного боргу та процентів за кредитом, що належать кредитору відповідно до кредитного договору.

Таке визначення неповно розкриває сутність кредитного ризику банку, оскільки його учасниками визнаються лише кредитор та позичальник кредиту, хоча кредитний ризик може виникати не лише в кредитній діяльності. Кредитний ризик є в усіх видах діяльності, де результат залежить від діяльності контрагента, емітента або позичальника. Він виникає щоразу, коли банк надає кошти, бере зобов'язання про їх надання, інвестує кошти або іншим чином ризикує ними відповідно до умов реальних чи умовних угод незалежно від того, де відображається операція – на балансі чи поза балансом. Зокрема, кредитний ризик можливий також в інвестиційній діяльності банку при операціях з акціями, облігаціями; при операціях кредитного характеру (лізинг, факторинг, форфейтинг). З цієї точки зору більш вдалим є визначення Т. Болгар, яка пропонує під кредитним ризиком розуміти «ймовірність невиконання позичальником, контрагентом або емітентом своїх зобов'язань щодо кредитора (банківської установи) в результаті дії внутрішніх та зовнішніх щодо банку факторів» [10, с. 25].

Отже, підсумовуючи представлені результати дослідження, можна визначити наступні основні сутнісні характеристики кредитного ризику:

- в основі кредитного ризику лежить імовірна природа ризикової діяльності та невизначеність ситуації при її здійсненні. В процесі руху позичкової вартості реалізація кредитного ризику може відбутися або не відбутися, що залежить від об'єктивних та суб'єктивних аспектів ризику;
- кредитний ризик банку виникає при здійсненні активних операцій, що пов'язані із розміщенням власних чи залучених банком коштів шляхом їх надання в тимчасове користування або прийняттям зобов'язань про надання коштів у тимчасове користування за певних умов;
- формальними ознаками реалізації кредитного ризику є: у вузькому розумінні – дефолт позичальника; у розширеному – порушення будь-яких умов угоди;
- дія кредитного ризику проявляється у зміні числових, просторових та часових характеристик грошових потоків банку;
- носієм кредитного ризику є сторона контракту про фінансовий інструмент, що не зможе виконати зобов'язання і це буде причиною виникнення у іншій стороні несприятливих наслідків;
- фінансовими наслідками реалізації кредитного ризику можуть бути фінансові втрати, втрачена вигода та отримання доходу.

Дослідження сутності кредитного ризику було б неповним без розгляду функцій, здійснення яких призводить до реалізації кредитного ризику. Узагальнення усіх вищезазначених функцій кредитного ризику дозволяє розкрити зміст та сутнісні характеристики кредитного ризику (табл. 1).

Таблиця 1

Змістовні характеристики функцій кредитного ризику

Назва функції	Характеристика функції
Регулятивна	Дозволяє подолати виникаючі перешкоди на шляху ліквідації наслідків дії такого ризику. Конструктивна форма сприяє розвитку методології та інструментарію запобігання та нівелювання негативних впливів кредитного ризику.
Захисна	Деструктивна форма не дозволяє приймати необдумані рішення. Спонукає суб'єкта захистити об'єкт від негативних наслідків ризикованої події.
Інноваційна	Стимулює пошук нетрадиційних рішень проблем мінімізації кредитного ризику. Спрямована на запровадження нових кредитних продуктів, механізмів захисту від ризику
Аналітична	Наявність кредитного ризику передбачає необхідність вибору одного з можливих варіантів рішення, у зв'язку з чим суб'єкт контролю ризику у процесі прийняття рішення аналізує всі можливі альтернативи, вибираючи найбільш прибуткові і найменш ризиковані.
Стимулююча	Стимулює аналітичні, інноваційні, оперативні властивості управління кредитним ризиком з метою отримання додаткової вигоди
Адаптивно-пізнавальна	Сприйняття ризикової ситуації суб'єктами управління кредитним ризиком на основі отриманого досвіду
Перерозподільна	Переміщення грошових коштів від комерційних банків, які здійснюють недостатньо ефективний контроль за кредитним ризиком, до успішно функціонуючих

Джерело: систематизовано автором на основі [5, 8, 9]

На основі проведеного аналізу визначень поняття «кредитний ризик банку», їх логічного синтезу, а також

на підставі узагальнення його сутнісних характеристик та особливостей, доцільно сформулювати власне визначення кредитного ризику: це – ризик, який характеризується кількісно оціненою невідповідністю очікуванням числових, просторових та часових параметрів грошових потоків, які згідно з узятими фінансовими зобов'язаннями контрагент мав би направити банку, та виникає внаслідок дії внутрішніх керованих та зовнішніх некерованих факторів, що в результаті призводить до можливих втрат капіталу та надходжень.

Висновки. На нашу думку, дане визначення кредитного ризику дає змогу максимально врахувати сутнісні його ознаки, адже воно є універсальним з точки зору врахування імовірної природи ризикової діяльності, характеру дії кредитного ризику, причин виникнення та наслідків для банку, також у ньому вказується як суб'єкт так і об'єкт ризику. Крім того, запропоноване визначення вказує на вартісне вираження реалізації кредитного ризику і акцентує, що порушення умови повернення позикових коштів може бути спричинене дією як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Література

1. Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків [Електронний ресурс] : Положення, затверджене постановою Правління НБУ від 06.07.2000 № 279. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v8184500-08.
2. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» [Електронний ресурс] : вказівки, затверджені Правлінням НБУ від 15.03.2004 № 104. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0104500-04>.
3. Принципи управління кредитними ризиками. Базельський комітет з банківського нагляду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/996_035.
4. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework – Comprehensive Version [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs54.htm>.
5. Бондаренко Л. А. Ризик-менеджмент кредитної діяльності комерційного банку : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. к.е.н. : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / Л. А. Бондаренко. – К. : КНЕУ, 2007. – 23 с.
6. Altman, E. Managing Credit Risk / E. Altman. 2nd Edition. - John Wiley and Sons, 2008. – 655 p.
7. Ammann M. Credit risk valuation: methods, models, and applications. – Springer Science & Business Media, 2013. – 255 p.
8. Джулай І. А. Щодо оцінки ризиків і механізмів їх зниження в комерційних банках [Електронний ресурс] : / наук. праці Кіровоградського національного технічного університету : економічні науки, вип. 12. Ч. 1. – Кіровоград : КНТУ, 2007. – 370 с.
9. Шевченко Р. І. Кредитування і контроль: навчально-методичний посібник / Р. І. Шевченко; Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2002. – 183 с.
10. Болгар Т. М. Кредитний ризик як основна складова системи банківських ризиків та роль проблемних кредитів у їх формуванні / Т. М. Болгар // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2013. – № 1 (6). – С.23-39.

5. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Рудик Ю. Л., Рудик Я. Л., Брода А. Ю.
Вінницький технічний коледж
м. Вінниця

СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ВАЛЮТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Грошові відносини, що склалися на основі інтернаціоналізації господарських зв'язків, історично організувались у валютні системи. Важливу роль для України в сучасних умовах господарювання відіграє стан її валютної системи.

Формування валютної системи України розпочалося з формування національної грошової системи, складовою якої вона є. Уже Законом України «Про банки і банківську діяльність», ухваленому 1991 р., були сформовані деякі правові норми щодо організації валютного регулювання і контролю в Україні: установлено ліцензування НБУ комерційних банків на здійснення операцій в іноземній валюті, дозволено НБУ купувати і продавати іноземну валюту, представляти інтереси України у відносинах з центральними банками інших країн та у міжнародних валютно-фінансових органах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку валютної системи України були у певній мірі предметом дослідження таких вчених, як Боринець С. Я., Дзюбинюк О. В., О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць, Щегорцев В. А., Лапчук Б. Ю., Рязанцева Н. С., Золотов А. Ф., Красавіна Л. Н., Бутук О. І. тощо. Незважаючи на значний обсяг досліджень по даній темі на сьогодні, зазначена категорія вивчена недостатньо. Сучасний стан системи потребує розширення й поглиблення наукових досліджень в напрямку визначення шляхів її розвитку.

Мета статті. Дослідження сучасного стану валютної системи України, виявлення проблем та способів їх усунення, визначення напрямків її зміцнення та перспектив розвитку.

Вклад основного матеріалу. Валютна система – це державно-правова форма організації міжнародних валютних відносин між державами. Розрізняють світову, національну, регіональну валютні системи.

Національна валютна система – це складова грошових відносин окремої країни, функціонування якої регулюється національним законодавством з урахуванням норм міжнародного права.

Національна валютна система складається з цілого ряду таких елементів:

1. Назва, купюрність та характер емісії національної валюти.
2. Ступінь конвертованості національної валюти.
3. Режим курсу національної валюти.
4. Режим використання іноземної валюти на національній території в загальному економічному обороті.
5. Режим формування і використання державних золотовалютних резервів.
6. Режим валютних обмежень, що вводяться чи скасовуються законодавчим органом залежно від економічної ситуації в країні.

Протягом останніх років процеси становлення і розвитку валютної системи в Україні супроводжувалися економічною кризою. У зв'язку з цим різко загострилося питання ресурсного забезпечення економічного розвитку.

Значне скорочення обсягів виробництва, висока інфляція, низька якість продукції, безробіття, необхідність структурної перебудови виробництва – всі ці проблеми потребують великих грошових ресурсів. З одного боку дефіцит державного бюджету призвів до відсутності державних коштів, з іншого – низький рівень доходів основної маси населення не дає змоги в достатній мірі залучити кошти громадян. Однією найголовнішою проблемою, яку сьогодні необхідно розв'язати Україні – знаходження капіталу для свого подальшого економічного розвитку.

Фінансова криза здійснила значний вплив на роботу національного валютного ринку. Ситуація на валютному ринку загострилася і зумовила необхідність застосування жорсткішого регулювання валютного ринку. Регулювання у сфері грошового обігу є необхідною умовою збалансованого суспільного відтворення та єдиним впровадженим засобом суб'єктивного впливу на господарювання у сучасних умовах.

Причиною загострення ситуації було зниження надходження виручки від експорту продукції через падіння світових цін на традиційні товари експорту. Внаслідок цих змін відбулося знецінення гривні, девальваційний тренд якої посилювався через відсутність економічних передумов для ревальваційної динаміки обмінного курсу національної валюти.

В процесі проведення в Україні економічних реформ становлення нової системи державного регулювання економіки, фінансової і банківської сфер і внутрішнього валютного ринку зокрема помітно відставало від темпів, якими здійснювалася їх лібералізація. Наслідком цього стало те, що капітал з країни вивозиться не через порушення закону, а в обхід діючих правових норм.

1. Витік капіталу має ряд негативних наслідків для економіки країни:
2. Скорочується пропозиція валюти і зменшується грошова маса.
3. Скорочуються валютні резерви, що побічно б'є по курсу гривні.
4. Скорочуються інвестиційні ресурси і створюється штучний попит на зовнішні кредити.
5. Зменшується база оподаткування.

В Україну не інвестується прибуток, що витік за кордон.

Для вирішення проблем та подальшого вдосконалення валютної системи України потрібно здійснити ряд певних заходів:

- прискорення ринкової трансформації, забезпечення фінансової стабільності та інтегрування України не до СЕП, а до Євросоюзу;
- утримання внутрішніх заощаджень;
- відповідність умов кредитування України міжнародними фінансовими інститутами пріоритетами її економічного та соціального розвитку;
- спрямування цих ресурсів на забезпечення економічного розвитку;
- зростання структурних перетворень, формування розвиненого внутрішнього ринку та припинення практики їх використання для фінансування поточних витрат;
- мобілізація та ефективне використання фінансових ресурсів;
- дотримання економічного обґрунтування і загально визначених меж і порогів рівня зовнішньої заборгованості;
- посилення контролю за обґрунтованістю операцій з купівлі валюти на міжбанківському ринку;
- залучення альтернативних зовнішніх джерел фінансування міжнародних фінансових відносин України;
- зниження коливання обмінного курсу і зменшення частоти і сили спекулятивних актів.

Висновки. Отже, розбудова повноцінних складових валютної систем в Україні та їх ефективне регулювання є необхідною умовою формування відкритої ринкової економіки з усіма необхідними засобами стимулювання роботи суб'єктів господарювання у зовнішньоекономічній сфері. Важлива роль у цьому процесі належить, на наш погляд, механізму розробки та ефективної реалізації адекватної валютної політики держави, яка включає всі необхідні інструменти впливу на валютні відносини та є одним із найважливіших елементів у загальній системі заходів з підтримки макроекономічної і фінансової стабільності в країні, стимулювання економічного зростання й підвищення добробуту населення.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної ради України. – 1996. – №30.
2. Божидарнік Н. В. Валютні операції : підручник для студ. вищ. навч. закладів / Н. В. Божидарнік, Т. В. Божидарнік. – Київ: Центр учбової літератури, 2013. – 696, [1] с. : табл., іл.
3. Бодрова Н. Е. Валютний система: стан, проблеми, перспективи / Н. Е. Бодрова // Економіка. – 2012. – № 1. – С. 102-114
4. Віблій П. І. Проблеми валютного регулювання в Україні / П. І. Віблій, Х. В. Горбова, Б. А. Федак // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – Львів, 2015. – № 819. – С. 368-372.

Возняківська О. Р., Карвацка Н. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Інвестиційні процеси є рушійною силою інтеграції економіки у світове господарство за рахунок оновлення основних фондів, переведення капіталів, передачі технологій, інновацій та управлінського досвіду. На сьогодні існує необхідність у активізації українських підприємств усіх своїх можливостей на залучення іноземних інвестицій з метою покращення своєї діяльності в цілому. Однак, в останні роки спостерігається скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій. Саме тому виникає необхідність у проведенні ретельного аналізу та розробці заходів, що сприятимуть активізації інвестиційної діяльності в Україні.

Залучення інвестицій є дуже важливим для України, оскільки сприяє загальному соціально-економічному розвитку діяльності підприємства. На сьогодні існує необхідність покращення правової, фінансової, соціально-економічної та суспільно-політичної складових, задля залучення більшого обсягу інвестицій. Вищесказане зумовлює актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем та можливостей розвитку інвестиційної діяльності в теперішній час займається значна кількість як зарубіжних, так і українських вчених, серед яких В. М. Гриньова, Г. Бірман, А. Бутняров, В. Д. Шапіро, О. В. Гаврилюк, Пересада А. А., А. Г. Загородній, О. М. Ястремська, І. О. Бланк, М. Г. Лапуста, В. В. Ковальов, Ю. В. Макогон, А. Маршалл, П. Г. Перерва, М. Д. Кондратьєв, Ю. Ткаченко, У. Шарп, В. В. Шеремет, та інші. Проте деякі питання щодо перспективи розвитку інвестиційної діяльності вимагають системних досліджень та більш ретельного розгляду. Тому виникає потреба у розгляді ефективного організаційно-економічного механізму інвестиційної діяльності в Україні.

Мета статті. Метою статті є дослідження динаміки розвитку інвестиційної діяльності, визначення проблем та розробка рекомендацій щодо вдосконалення структури інвестиційних вкладень в теперішніх умовах.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Закону України «Про інвестиційну діяльність» інвестиціями можуть бути всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та всіх інших видів діяльності. Інвестиції можуть існувати в грошовій або матеріальній формах, у формі майнових прав та інших цінностей. Інвестиції у грошовій формі включають грошові кошти, цільові банківські вклади, паї і цінні папери. Інвестиції у матеріальній формі поділяються на рухоме і нерухоме майно [1].

Проте варто зазначити, що поняття інвестиційної діяльності слід розглядати не лише на рівні держави, але й на рівні підприємства, що дасть змогу визначити ефективність використання інвестиційних ресурсів та оцінити результати господарської діяльності інвестиційних галузей.

Стан залучення прямих іноземних інвестицій в Україні значно ускладнює інвестиційну діяльність, оскільки наявний обсяг вкладень не забезпечує передумов економічного зростання і навіть повноцінного відтворення їх наявного стану. За даними Держстату у 2017 році в економіку України іноземними інвесторами з 76 країн світу вкладено 1630,4 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу) [2].

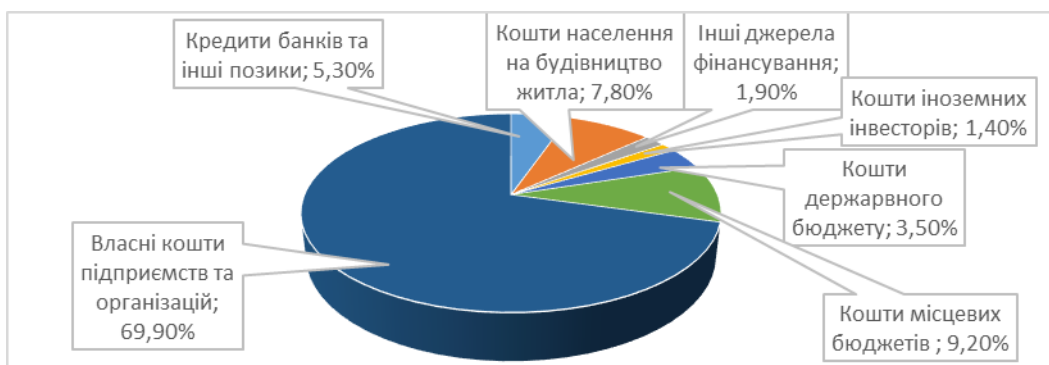
Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 31.12.2017 року становив 39144,0 млн. дол. США (рис. 1) [2].

Рис. 1. Обсяг прямих іноземних інвестицій

Станом на кінець 2017 року найвагоміші обсяги надходжень прямих інвестицій були спрямовані до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1% та підприємств промисловості – 27,3 %, 2018 року інвестиції прийшли й у сферу наукової й технічної діяльності. До основних країн-інвесторів належать Кіпр – 25,6 %, Нідерланди – 16,1%, Російська Федерація – 11,7%, Велика Британія – 5,5%, Німеччина – 4,6%, Віргінські Острови (Брит.) - 4,1%, і Швейцарія – 3,9% [2, 4].

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у 2017 році складають 412,8 млрд. грн., що на 22,1 % більше від обсягу капітальних інвестицій за відповідний період 2016 року (рис. 2) [2, 3].

Рис. 2. Розподіл капітальних інвестицій за джерелами фінансування, %

Отже, як видно із рис. 2, головним джерелом фінансування інвестиційних проектів є власні кошти підприємств та організацій, тобто амортизаційні відрахування а також незначна частка чистого прибутку. При цьому частка коштів, інвестованих іноземними інвесторами мізерно мала і становить усього 1,4%, що свідчить про низьку інтеграцію України у світове господарство. Проблемою є й те, що велика частка коштів вкладається в уже застарілі технології, споруди, устаткування та не відбувається фінансування інноваційних проектів. Тому іноземні інвестори спрямовують свої кошти у вже розвинені в Україні сфери економічної діяльності.

Україна значно відстає від розвинутих країн за багатьма факторами продуктивності виробництва. Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами освоєння капітальних інвестицій, у 2017 році залишаються: промисловість – 33,1 %, будівництво – 12,3 %, сільське, лісове та рибне господарство – 14,0 %, інформація та телекомунікації – 4,1%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 8,7%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 7,4% [2, 3, 4]. Ще однією важливою проблемою української економіки є висока енергоємність промисловості, цей фактор значно впливає на конкурентоздатність і собівартість виробленої продукції. Промисловим підприємствам потрібно залучати інвестиції ще й для модернізації вже існуючих потужностей, адже саме після модернізації підприємство стає більш стійким до фінансових коливань.

Залучення нових інвестицій потребує удосконалення правової та організаційної бази з метою підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату, а також формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Задля зацікавлення іноземних інвесторів та активізації інвестиційної діяльності пропонується проведення певних заходів:

- надання гарантій захисту для іноземних інвесторів;

- зниження рівня корупції в країні;
- перегляд методики ведення бізнесу відповідно до європейських стандартів;
- внесення змін щодо інвестиційного законодавства та реформування судової системи, створення надійної правової основи для стимулювання і залучення приватних інвестицій в інститути розвитку;
- зниження тиску на інвесторів;
- розробка дієвих механізмів для управління інвестиційною діяльністю;
- стимулювання суб'єктів господарювання до здійснення довгострокових вкладень;
- стимулювання реінвестування.

Стимулювання надходження прямих іноземних інвестицій в економіку України повинно стати ключовим елементом державної політики та включати, окрім запропонованих заходів, розвиток корпоративного управління та формування позитивного іміджу країни для закордонних інвесторів.

Висновки. Наразі в Україні поки існує достатньо проблем у сфері інвестиційної діяльності, що потребують вирішення. Сьогодні уряд України працює над їх вирішенням шляхом реформування, націленого на стабілізацію економіки, зростання виробництва та підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва з метою їх модернізації.

Отже, існує гостра необхідність вирішення існуючих проблем з інвестиційною діяльністю, адже це дозволить реалізувати Україні свій інвестиційний потенціал задля підвищення економічного розвитку. Тому необхідно створювати сприятливі умови не лише для іноземних, але й для вітчизняних інвесторів. Покращення показників динаміки інвестиційної діяльності можна досягнути лише шляхом впевнених, рішучих, швидких, комплексних і прозорих ринкових реформ.

Література

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-ХІІ від 18.09.1991 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/zd/inv_zd/nadh_pi/arh_nadh_pi_u.html
3. Інвестиційна діяльність в Україні. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні за 2017 рік. Департамент залучення інвестицій. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=ukUA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні>
4. Колєватова А. В. Сучасний стан залучення іноземних інвестицій в економіку України // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського – Випуск 22, 2018. – с. 1080-1084.

Галецька К. В., Квасницька Р. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ РІЗНИХ ІНСТИТУТІВ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Актуальність досліджень. На сучасному етапі розвитку економіки України все більшого значення набуває наявність ефективно організованого фінансового ринку, здатного забезпечити потреби економіки в інвестиціях шляхом акумуляції тимчасово вільних фінансових ресурсів. З огляду на те, що фінансовий ринок функціонує в умовах глобалізації, він потребує ретельного дослідження, як з практичної, так і з теоретичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що значний внесок у розробку питань функціонування фінансового ринку зробили такі економісти як: В. Опарін, В. Шелудько, І. Школьник, В. Федосов, С. Хоружий, С. Черкасова, С. Львовичкін, С. Міщенко, С. Науменкова та інші. Однак, все ж залишається багато нерозв'язаних проблем у сфері функціонування інститутів фінансового ринку та ефективного використання їх потенціалу, від розв'язання яких залежить подальший розвиток не тільки самого фінансового ринку, а й вітчизняної економіки загалом.

Метою статті є аналіз сучасного стану фінансового ринку України та виявлення проблем функціонування його інститутів.

Виклад основного матеріалу. Сучасний розвиток економіки держав світу неможливо представити без внутрішніх та зовнішніх ринкових відносин. Саме ринкові відносини, як обмінні процеси, є відобразником та стимулятором економічних досягнень країни у різних сферах економіки. Відобразником гнучкості фінансової системи та її мобільності щодо змін в економічному та політичному становищі країни, виступають розподільчо-перерозподільчі відносини між підприємницькими структурами щодо мобілізації тимчасово вільних грошових коштів та їх використання, які відбуваються на фінансовому ринку. Саме на фінансовому ринку відбувається перелив коштів, при якому вони переміщуються від тих хто має їх надлишок, до тих, хто потребує інвестицій. При цьому кошти спрямовуються від тих, хто не може їх ефективно використати, до тих, хто використовує їх продуктивно [1, с. 10]. Таким чином, фінансовий ринок є сукупністю обмінно-перерозподільчих відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності [2, с. 203].

Сьогодні серед секторів фінансового ринку України домінує банківський сектор. Так співвідношення активів банківських і небанківських фінансових установ в Україні складає приблизно 90-93% проти 7-10% на

користь банків. Але періодичні кризи в Україні приводять до неможливості зберегти і примножити свої заощадження, як в банківському секторі, так і в інших сегментах фінансового ринку (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банків на кредитному ринку України за 2014-2017 роки*

Назва показника	Станом на				Темп зросту (спаду), (01.01.2018/ 01.01.2015), %
	01.01.2015	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018	
Кількість діючих банків, од.	163	117	96	82	50,3
З іноземним капіталом, од.	51	41	38	38	74,5
Зі 100% іноземним капіталом, од.	19	17	17	18	94,7
Активи банків	1316852	1254385	1256299	1333831	101,3
Надані кредити, в т.ч.:	1006358	965093	1005923	1036745	103,0
кредити надані юридичним особам	802582	830632	847092	870302	108,4
кредити надані фізичним особам	179040	175711	157385	170938	95,5

*Складено авторами за даними джерела [3].

Так, за даними таблиці 1 можна побачити, що кількість банківських установ має тенденцію до зменшення. За останні чотири роки кількість банків скоротилася вдвічі. За 2017 рік обсяг активів банку зріс у порівнянні з попередніми періодами. Ключовими чинниками коливання обсягу активів банківської системи в досліджуваному періоді виступали: динаміка курсу національної валюти, нарощення вкладень в ОВДП, збільшення обсягу кредитного портфелю банків, а також виведення частини комерційних банків з ринку. Кредитна активність банківських установ протягом 2017 року зросла, завдяки зменшенню середньої відсоткової ставки за кредитами, як в національній, так і в іноземній валюті. Протягом 2017 року НБУ 4 рази змінював облікову ставку. Зниження облікової ставки НБУ супроводжувалося також поступовим зниженням вартості кредитного ресурсу на внутрішньому ринку. Як наслідок, спостерігалася тенденція до поступового відродження кредитування. З кінця 2017 року, НБУ взяв курс на підвищення облікової ставки й проведення більш жорсткої монетарної політики (табл. 2).

Таблиця 2

Розмір облікової ставки НБУ та середньої відсоткової ставки за кредитами у 2015-2018 роках*

Показник	Роки																	
	01.01.2015	06.02.2015	04.03.2015	28.08.2015	25.09.2015	22.04.2016	27.05.2016	24.06.2016	29.07.2016	28.10.2016	03.03.2017	26.05.2017	27.10.2017	15.12.2017	26.01.2018	02.03.2018	13.07.2018	07.09.2018
Облікова ставка НБУ	14,0	19,5	30,0	27,0	22,0	19,0	18,0	16,5	15,5	14,0	13,0	12,5	13,5	14,5	16,0	17,0	17,5	18,0
Середньо річна ставка за кредитами в національній валюті, %	01.01.2015				01.01.2016				01.01.2017				01.01.2018					
	21,8				18,5				16,4				16,9					
Середньо річна ставка за кредитами в іноземній валюті, %	8,8				8,8				7,5				6,1					

*Складено авторами за даними джерел [3; 4]

Отже, аналіз сучасного стану банківського сектору української економіки дає можливість виявити декілька проблем в банківській сфері: політична та фінансова нестабільність у країні; низька якість банківських активів; зниження ліквідності банківських активів; низька довіра до банківської системи серед населення; недосконала та нестабільна нормативно-правова база в державі.

На відміну від банків, ситуація, що на сьогодні склалася в Україні позитивно вплинула на страхові компанії. Незважаючи на те, що їх кількість має тенденцію до зменшення, про ефективність розвитку свідчить обсяг надходжень валових страхових премій та обсяг чистих страхових премій. За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг валові страхові премії за 2017 рік зросли на 26,4% до 31,4 млрд грн, з яких на фізичних осіб припадає 11,1 млрд грн, що становить 35,4%, на юридичних осіб – 20,3 млрд грн (64,6%). Отже, чисті страхові премії за 2017 р. зросли на 6,1% до 20,8 млрд грн, що становить 66,2% від валових премій. За ризикового страхування отримано 29,4 млрд грн. премій, що становить 93,6% від загальної суми премій, а зі страхування життя – 2 млрд грн або 6,4% від загальної суми премій. Збільшення валових премій спостерігалось майже за всіма видами страхування [5].

Таким чином, нестабільність вітчизняної фінансової системи пов'язана найперше з відстороненістю учасників фінансових ринків від стимулювання розвитку економіки, орієнтованість на отримання швидких прибутків, а також зумовлена відсутністю довіри населення до фінансово-кредитних установ та відсутністю ефективного позичальника.

Висновки. Отже, згідно вище сказаного, стабільність фінансової системи держави її ефективність і платоспроможність, мобілізація та перерозподіл фінансових ресурсів, у першу чергу, залежать від розвитку фінансового ринку в країні. З огляду на це в Україні необхідно впровадити цілісну довгострокову стратегію розвитку фінансового ринку, а саме: моніторинг діяльності фінансових установ з боку регуляторів задля своєчасного виявлення проблемних питань у поточній роботі фінансових установ та своєчасно реагувати на загрози; санація або ж ліквідація неплатоспроможних банківських установ, врегулювання питання продажу, передачі проблемних активів через формування законодавчої бази діяльності установ, основною функцією яких буде робота із проблемними активами; вирішення питання реструктуризації кредитів; оздоровлення фінансової системи через державну підтримку та підтримку з боку власників фінансових установ; впровадження механізмів конвертації депозитів в акції банків; стабілізація, яка потребує забезпечення функціонування системи ефективного нагляду, спрямованого на попередження виникнення загроз; посилення системи захисту прав інвесторів і споживачів шляхом впровадження відповідної законодавчої бази; відновлення довіри населення до банківської системи; рефінансування фінансового сектору з контролем використання наданих коштів; створення державного банку розвитку, через який можна спрямувати потоки державних коштів для підтримки пріоритетних інвестиційних та інноваційних проєктів; забезпечення доступу суб'єктів господарювання до довгострокових кредитних ресурсів, що, своєю чергу, стимулюватиме розвиток експортного потенціалу.

Таким чином, стратегія розвитку фінансового ринку України надасть можливість забезпечити його прозорість створить сприятливі умови для потенційних інвесторів і підвищить ліквідність фінансових інструментів ринку.

Література

1. Квасницька Р. С. Інвестиційний потенціал інститутів фінансового ринку України: монографія /Р. С. Квасницька. – Хмельницький: ПП «Монускрипт», 2015. – 314 с.
2. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) / В.М. Опарін. – Київ: КНЕУ, 2002. – 240 с.
3. Облікова ставка НБУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
4. Основні показники діяльності банків України 2014-2017 роки/ Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art>.
5. Загальна інформація про стан ринку небанківських фінансових послуг/ Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-pro-stan-i-rozvitok.html>.

Гензера О. О., Гензера Д. О., Форкун І. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

РИНОК ЦІННИХ ПАПЕРІВ УКРАЇНИ: ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ СТАНОВЛЕННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. Становлення фондового ринку (ринку цінних паперів) в Україні є надзвичайно актуальним, адже саме від нього залежить подальше просування і зміцнення економіки країни, розширення можливостей фінансування інноваційної діяльності вітчизняних підприємств на мікро- та макрорівні. Він необхідний для перерозподілу фінансових ресурсів держави і є сполучною ланкою між інвестором і емітентом, що дозволяє акумулювати тимчасово вільні грошові кошти і направляти їх на розвиток найбільш перспективних підприємств і галузей економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функціонування фондового ринку та біржової торгівлі досліджувалися багатьма вітчизняними та зарубіжними економістами. Цій тематиці присвячені публікації Д. Бутенко, С. Захаріна, Т. Косової, Н. Кухарського, Д. Леонова, С. Москвіна, М. Сороки, Є. Чемериса, І. Школьника, Г. Яцюка та інших. Але, незважаючи на достатню кількість досліджень з цієї тематики, проблематика теми сучасного фондового ринку до кінця не вичерпана та вимагає подальших досліджень.

Метою статті є дослідження стану, особливостей та тенденцій розвитку фондового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Ринок цінних паперів є складовою частиною фінансового ринку. Його метою є ефективний перерозподіл грошових (фінансових) ресурсів в економіці за допомогою спеціальних фінансових інструментів, що мають правовий статус цінних паперів.

Ринок цінних паперів – це механізм що дає можливість укласти угоди між постачальниками і споживачами грошових коштів. Причому це не просто процедура здійснення угоди, а механізм, який дозволяє проводити операції швидко і за справедливою ціною [1].

У сучасній ринковій економіці ринок цінних паперів займає особливе і дуже важливе місце. Процес його формування і розвитку в умовах, що склалися носить об'єктивний і закономірний характер. Перш за все, внаслідок ускладнення і розширення виробничої і комерційної діяльності зростає потреба в залученні все більшого обсягу кредитних коштів. Її можна задовольнити за рахунок випуску і продажу цінних паперів.

Виникнення фондових бірж відноситься до XVI-XVII століть. Як стверджують, перша біржа виникла в 1406 року в голландському місті Брюгге біля будинку багатія Ван дер Бурса. На будинку був намальований герб у вигляді трьох гаманців, які на пізньому латинському позначалися словом «bursa». Чи то по імені Ван дер Бурса, чи то від гаманців «бурс» стали називатися біржами і пізніше створені оптово-товарні та фондові ринки [2]. Першою ж біржею, що здійснювала торгівлю цінними паперами, вважається біржа Антверпена (Бельгія) - створена в 1531 році. Але вона проіснувала недовго і в кінці XVI ст. була закрита. Самою найстаршою біржею (діючою в даний час) є Амстердамська фондова біржа - створена в 1611 році. Амстердам був найбільшим портом Європи, куди приходили судна з усього світу. Судна належали акціонерним компаніям. Біржа ж давала акціонерам можливість продати частку у вантажі корабля щоб уникнути банкрутства в разі загибелі судна або купити додаткову частку при благополучному прибутті судна в порт. Біржа була універсальною (укладалися угоди, пов'язані з поставками товару і з цінними паперами). До середини XVIII століття на Амстердамській біржі оберталося 44 види цінних паперів. У другій половині XVIII століття стали створюватися фондові біржі у Великобританії. Перша спеціалізована фондова біржа була створена в Лондоні в 1773 році [3].

Історія виникнення фондового ринку в Україні розпочинається у 1796 році. Тоді в Одесі з'явилася Перша біржа. У 1848 році цінними паперами торгували уже на 4 біржах: Одеській, Львівській, Харківській та Київській. Найпопулярніший інструмент – облігації. Їх випускали деревообробні, залізничні, нафтовидобувні, переробні та гірничо-металургійні компанії.

Для формування власного сучасного цивілізованого ринку цінних паперів Україна використовувала світову практику. Історія його розвитку починається з моменту прийняття в 1991 році Закону України «Про цінні папери і фондову біржу». Розглянемо такі її періоди:

– I період 1991-1993 рр. – перший крок до зародження фондового ринку. Це період інтенсивного створення акціонерних товариств, появи перших українських цінних паперів та учасників ринку цінними паперами. Також в 1991р. утворилась Українська фондова біржа - перший створений в Україні біржовий ринок цінних паперів;

– II період 1994-1996 рр. Характеризується масовою приватизацією. Створюється цілий ряд інвестиційних фондів і довірчих товариств. Виходить Декрет Кабінету Міністрів «Про довірчі товариства» та Положення «Про інвестиційні фонди та Інвестиційні компанії». З'являються фондові біржі – Київська міжнародна, Донецька, Придніпровська, та асоціації, що об'єднують учасників ринку: Перша фондова торговельна система, Українська асоціація інвестиційного бізнесу, Професійна асоціація реєстраторів і депозитаріїв [4].

В 1995 році створюється Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка виконує функції координуючого органу і здійснює єдину державну політику щодо регулювання складових національного ринку цінних паперів. А в 1996 р прийнятий Закон «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», який визначає правові засади здійснення державного регулювання ринку цінних паперів та державного контролю за випуском і обігом цінних паперів та їх похідних в Україні;

– III період 1997-1999 рр. – етап фактичного становлення ринку цінних паперів. Характеризується випуском облігацій державної ощадної позики та введення валютного коридору. Надходження іноземних інвестицій забезпечило розвиток вторинного ринку цінних паперів, що зумовило високі темпи зростання акцій українських емітентів та їх ліквідності;

– IV період 2000-2007 рр. Характеризується пошуком ефективного власника, що зумовило пошук нових систем розподілу власності, продаж об'єктів великої приватизації та активне залучення до приватизаційних процесів зовнішніх інвесторів, створення галузі професійних учасників фондового ринку (брокерських та фінансових компаній), активне входження доукраїнського фондового ринку зовнішнього капіталу [5];

– V період 2007 – сучасність. Спостерігаються тенденції, характерні для світового фінансового ринку - ринок цінних паперів за обсягами залучених ресурсів істотно випереджає банківський сектор, а найшвидші темпи розвитку інструментів демонструють, переважно, довгострокові акції та облігації [6].

Цінний папір є документом, що засвідчує право власності його власника на будь-яке майно або на капітал, відданий у позику за надану винагороду у вигляді відсотка або дивіденду. Купівля такого паперу означає передачу частини грошового капіталу в позичку, а сам цінний папір набуває форму кредитного документа [7].

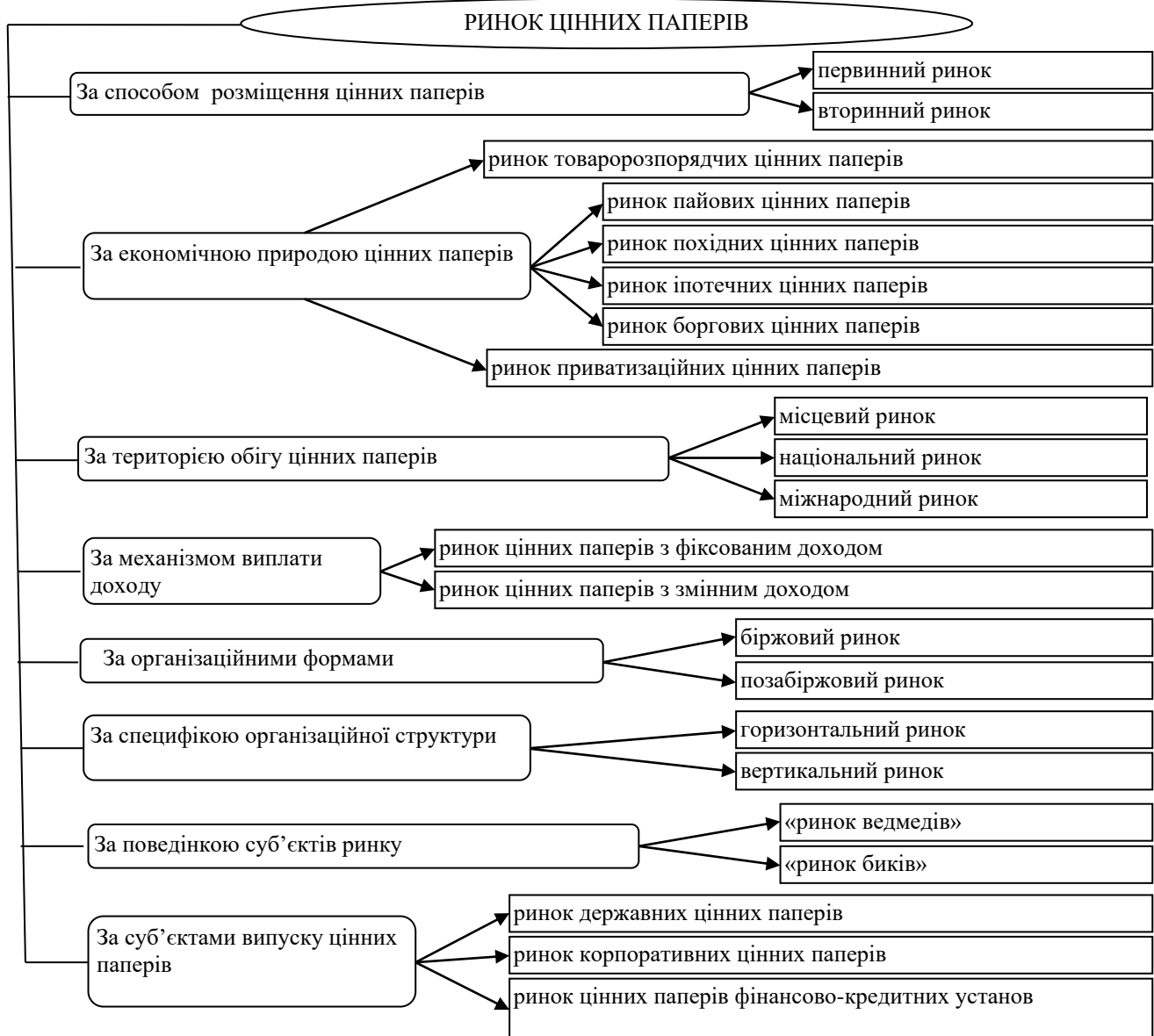
Той, хто продав цінний папір, стає тимчасовим володарем позикових коштів, які він може використовувати для організації та розширення виробничої або комерційної діяльності; а той, хто став її власником, зберіг за собою право на переданий в борг капітал і отримав можливість його повернення в збільшеному розмірі. Природно, капітал, виражений в цінних паперах, потребує наявності сфер застосування. Можливість стати об'єктом купівлі продажу, задовольнити бажання покупця і продавця, вільно звертатися цінні папери знаходять в умовах ринку.

Ринок цінних паперів є одним з найважливіших сегментів національної системи ринкового господарювання, який перерозподіляє фінансові потоки між суб'єктами господарювання. Він дає можливість державі та юридичним особам розширити коло джерел інвестування, не обмежуючись самофінансуванням і банківським кредитуванням [8].

Одним з найважливіших питань під час аналізу ринку цінних паперів є питання його класифікації за різними ознаками (рис. 1).

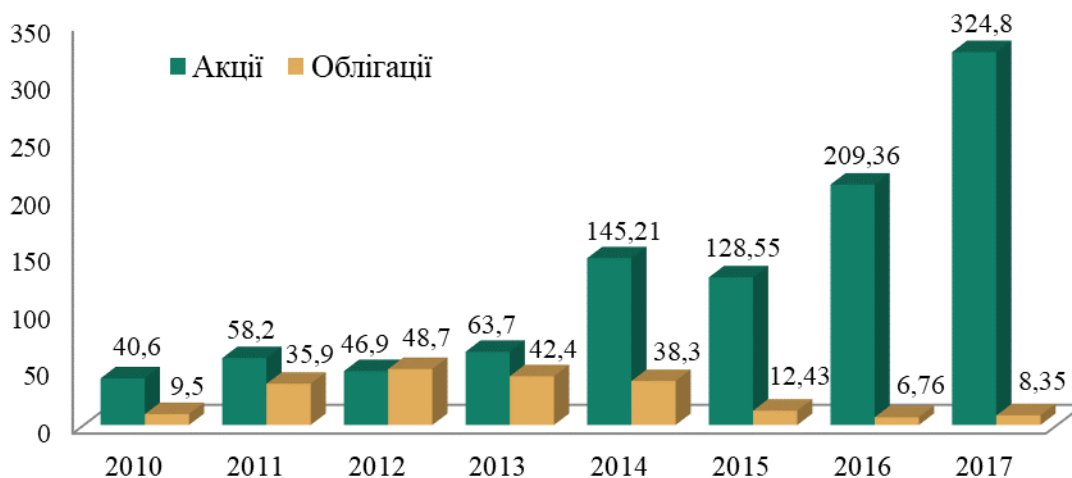
Одним з найважливіших показників розвитку ринку цінних паперів є обсяги їх випуску. Загальний обсяг випусків емісійних цінних паперів, зареєстрованих Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку у 2017 року, становив 353,68 млрд. грн., що більше на 132 млрд. грн. порівняно з відповідним періодом 2016 року (221,17 млрд. грн.).

Рис.1. Класифікація ринку цінних паперів (розроблено автором)

Для кращого відображення динаміки зареєстрованих випусків цінних паперів протягом 2010–2017 рр. побудуємо діаграму (рис. 2).

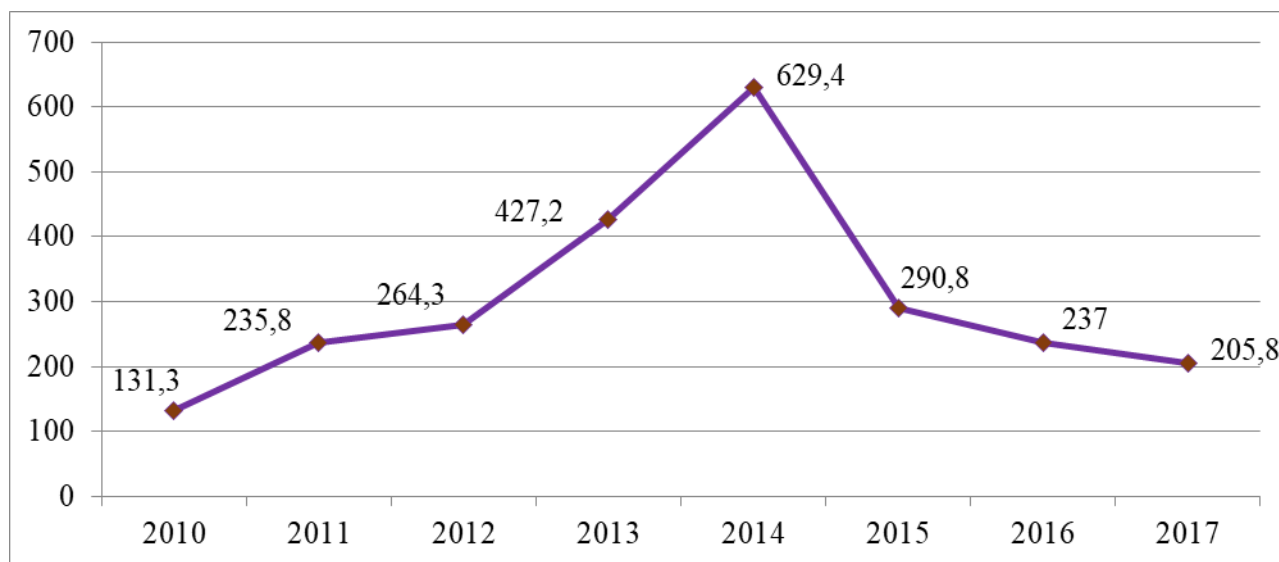

Рис. 2. Динаміка обсягів зареєстрованих випусків акцій та облігацій в Україні у 2010–2017 рр., млрд. грн. (розроблено автором на основі [9])

Як видно з рис. 2, обсяг зареєстрованих випусків акцій у 2017 р. порівняно з 2016 р. збільшився на 115,4 млрд. грн. (55,12%). Розвиток вітчизняного ринку акцій сьогодні характеризується зростанням кількості підприємств та банків, які зацікавлені в залученні коштів саме шляхом випуску акцій. Крім того, інвестиційна політика нашої держави з кожним роком стає все більш пріоритетною і збільшується приплив іноземних інвестицій в країну.

Хоч обсягів випуску облігацій в 2017 р., в порівнянні з 2016р. зріс, але в останні роки ми бачимо суттєвий його спад. Це пояснюється зниженням довіри до цього фінансового інструменту через нездатність багатьох компаній розрахуватися за випущеними облігаціями, що пов'язано з політичною та економічною ситуацією в країні.

Не менш важливим показником функціонування фондового ринку є обсяг біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі. Розглянемо його динаміку у 2010-2017рр. (рис. 3).

Рис. 3. Динаміка обсягів біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі у 2010–2017 рр., млрд. грн. (розроблено автором на основі [9])

Згідно рис. 3 протягом 2010-2014рр. обсяги біржових контрактів з цінними паперами на організаторах торгівлі збільшувались, а в 2014-2017 рр. почали зменшуватись. Такий спад показника зумовлений тим, що компанії не прагнуть торгувати своїми акціями на відкритому ринку, а проводять більшість операцій між собою на позабіржовому ринку.

За даними НКЦПФР на кінець 2017 року, на вітчизняному ринку функціонувало 8 фондових бірж: Українська біржа; Фондова біржа «Перспектива»; Фондова біржа «ІННЕКС»; Київська міжнародна фондова біржа; Українська міжбанківська валютна біржа; Фондова біржа «Універсальна»; Українська фондова біржа та Фондова біржа «ПФТС». Однак обсяги торгів в розрізі окремих бірж в 2017р. значно впали. Більшість торгів проходили на двох фондових біржах «Перспектива» та «ПФТС», що становило 96% від загальної суми вартості біржових контрактів.

Висновки. Таким чином, Український фондовий ринок сьогодні перебуває на стадії розвитку і має безліч проблем і недоліків, серед яких:

- недостатнє ресурсне забезпечення національної економіки (дефіцит внутрішніх грошових ресурсів для інвестицій);
- наявність тіньової економіки;
- низька ліквідність та капіталізація фондового ринку України;
- недостатній рівень заощаджень населення, пов'язаний із низькими доходами переважної більшості населення;
- українські акції є занадто ризиковими для інвесторів;
- низька частка біржового сегменту фондового ринку;
- низький рівень фінансової грамотності населення.

Але незважаючи на це ринок цінних паперів України є досить перспективним. Для того, щоб він став ефективним механізмом обігу цінних паперів, сприяв економічному розвитку і забезпечував належні умови для інвестицій та надійний захист інтересів перш за все необхідно: вдосконалення законодавчої та нормативної бази; партнерство з іноземними біржами; розвиток інвестиційного ринку; підвищення рівня корпоративного управління в акціонерних компаніях; додавання нових інструментів на фондовий ринок, подальший розвиток інформаційної бази; підвищення рівня фінансової грамотності та довіри населення до цінних паперів.

Національний фондовий ринок вимагає серйозного і масштабного удосконалення на законодавчому рівні, а також він відрізняється від розвинених ринків відсутністю сучасних технологічних можливостей. Для того щоб

фондовий ринок України функціонував потрібно, щоб акції іноземних компаній торгувалися в Україні, а також необхідно, щоб українські торговці, інвестиційні банки, могли купувати їх за кордоном і заводити в Україну.

Отже, Україні слід провести ряд реформ, для того що побудувати потужний фондовий ринок необхідний для розвитку фінансової системи країни та національної економіки загалом.

Література

- 1.Рынок ценных бумаг [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://revolution.allbest.ru/bank/00225648_0.html
- 2.Машина М. В. Фондова біржа, або Як зійти на вершину піраміди / М. В. Машина - М., 1993 г. - 73 с.
- 3.Еш С. М. Фінансовий ринок: Навч. посіб. / С. М. Еш – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 528 с.
- 4.Сучасні тенденції у розвитку ринку цінних паперів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://library.if.ua/book/82/5796.html>
- 5.Поддєрьогіна Я. А. Функціонування фондового ринку України / Я. А. Поддєрьогіна // Экономические науки. Международный научный журнал. – 2016. – №3 – С.134-142.
- 6.Шаманська О. І. Особливості ринку цінних паперів в Україні / О. І. Шаманська, С. М. Слободиський // Эффективная экономика. – 2017. – №2. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5431>
- 7.Рынок ценных бумаг как рынок услуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/rynok-tsennyh-bumag-kak-rynok-uslug>
- 8.Кобрин С. Сучасні тенденції розвитку ринку цінних паперів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=64>
- 9.Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ssmc.gov.ua/>

Онишук Р. С., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІНВЕСТУВАННЯ В ЦІННІ ПАПЕРИ

Актуальність дослідження. В Україні з розвитком та поширенням цінних паперів, почав формуватися і все активніше функціонувати фондовий ринок, що вимагає відповідного законодавчого регулювання. Однак сучасний вітчизняний ринок цінних паперів відстає у своєму розвитку від ринків промислово розвинутих країн, так і від ринків багатьох держав з перехідною економікою [2]. Масштаби вітчизняного фондового ринку невеликі в порівнянні з країнами Європи та США, проте кількість інвесторів та об'єми торгів постійно збільшуються. Головним переборним інструментом даних змін є усвідомлення інвесторами інвестиційної привабливості цінних паперів. Інвестиційна привабливість цінних паперів дуже помітно через комбінацію їх інвестиційних якостей, які в сучасній економічній літературі формуються як інвестиційні властивості, що вирішуються інвесторами залежно від цілей їхнього інвестування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями в сфері інвестицій в цінні папери займалися дуже багато економістів, різних науковців і фінансистів таких як: М. Ю. Алексєєв, Б. І. Альохін, І. О. Бланк, В. М. Гриньова, Т. С. Клебанова, М. О. Кизим, О. Г. Мендрул, Я. М. Міркін, в закордонній практиці вагомий внесок вклали такі науковці як: Г. Александер, Уілсон Берри, Мартін Дж. Грубер, Н. Дюран, Едвін Дж. Елтон. При дослідженні цієї сфери В. І. Павлов та О. К. Гаршина виділяють ще чотири інвестиційні якості: зростання капіталу, ліквідність, дохідність та надійність.

Мета статті є визначення сучасних тенденцій на фондовому ринку та узагальнення інвестиційного потенціалу стосовно цінних паперів.

Виклад основного матеріалу. Цінні папери – це документи встановленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчують грошові або інші майнові права, визначають взаємовідносини особи, яка їх розмістила (видала) та власника, а також передбачають виконання зобов'язань згідно з умовами їх розміщення, визначають можливість передавання прав, що впливають із цих документів, іншим особам [2].

Кожен потенційний інвестор, який бажає інвестувати в ЦП, робить це тільки з однією метою – отримати дохід. Як і в будь-яких інших фінансових інструментах, інвестування в цінні папери пов'язане з певними ризиками. Тут, як і у всіх інвестиційних інститутах, діє одна аксіома – чим вище ризики, тим вищий дохід. Відповідно, чим нижче ризики – тим нижчий дохід від цінних паперів.

Таким чином, оцінюючи інвестиційні якості ЦП, потенційний інвестор розраховує ризики і ймовірний дохід і тільки після цього приймає рішення про інвестування. Для оцінки інвестиційних якостей застосовуються такі критерії:

- ризик;
- ліквідність;
- прибутковість.

Під ризиком розуміють можливість втрати капіталу, вкладеного в ЦП. У загальному розумінні, ризик – це певна ймовірність відхилення реальних подій від очікуваного результату. Ризики, в залежності від виду цінних паперів і операцій з ними, можуть носити різний характер – економічний, правовий, політичний тощо. Від ризику прямо залежить прибутковість конкретного цінного паперу. Під ним розуміють можливість конкретного паперу

принесити економічну вигоду, тобто приріст капіталу. При виборі об'єкта інвестування вкладнику потрібно обов'язково визначитися із співвідношенням прибутку і ризику [4].

Що стосується ліквідності, то під нею розуміється можливість швидкої реалізації конкретного цінного паперу і отримання за нього певної кількості коштів, без істотних втрат для держателя такого цінного паперу при відсутності коливань ринку.

Визначаючи інвестиційні характеристики цінних паперів, професійні інвестори проводять серйозні дослідження, що вимагають наявності глибоких знань і іменовані фундаментальним і технічним аналізом. Проводячи технічний аналіз, порівнюються різноманітні графіки та курси руху цінних паперів тільки з однією метою – визначення ринкової динаміки зростання або падіння цін на конкретний цінний папір.

Фундаментальний аналіз більш важливий, і стосується безпосередньої діяльності підприємства, в ЦП якого інвестор планує зробити капіталовкладення. Такий аналіз дозволяє зробити оцінку діяльності фінансового стану підприємства, його місце в тій чи іншій галузі і розмір сегмента ринку, займаного емітентом. Він дає можливість гранично точно спрогнозувати поведінку та настрої як вже існуючих, так і потенційних акціонерів підприємства.

Як вже говорилося вище, здійснюючи інвестиції в цінні папери, вкладник зобов'язаний керуватися певними правилами і стратегією, виходячи з бажаного прибутку і прийнятного для нього ризику. Тому варто розуміти, що ризики втрати капіталовкладень залежать не тільки від видів паперів, ситуації на ринку і настроїв акціонерів та інвесторів, вони також прямо залежать і від самого емітента.

Так, наприклад, цінні папери державних підприємств куди менш ризиковані фінансові інструменти, ніж цінні папери комерційних підприємств. У той же час інвестування в акції прогресуючих компаній володіє меншими ризиками, ніж акції з повільним рівнем прогресу і доходу. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне виділити ряд характеристик, на які повинні звертати увагу потенційні інвестори при капіталовкладеннях в інвестиційні цінні папери.

При визначенні привабливості цінних паперів конкретного емітента, потенційний інвестор повинен враховувати:

- обсяги і потенціали зростання виручки, прибутку і ліквідності активів емітента;
- розмір виплачуваних дивідендів;
- динаміку зростання або падіння цін на папери на ринку;
- частку і стійкість підприємства в своєму сегменті ринку;
- диверсифікованість галузей діяльності емітента;
- реалізацію емітентом своєї бізнес-моделі;
- фінансову звітність емітента.

Отже, виходячи з вище викладеного, інвестиції в цінні папери, а точніше, отримання доходу від них, вимагає наявності у потенційного інвестора практичного досвіду і знань. Для реалізації вищевказаних стратегій і принципів, без яких отримання доходу можливе тільки при спекуляціях, мало наявності лише одного бажання бути успішним інвестором.

Висновки. Економіка України та фондовий ринок в тому числі, перебуває на початковому етапі свого розвитку і там зосереджена досить мала частка фондових інструментів, які є досить поширеними у провідних країнах світу. З позицій інвестора серед фінансових інвестицій найбільший інтерес становлять такі цінні папери: акції, облігації внутрішніх державних і місцевих позик та підприємств.

Для інвестора в процесі прийняття рішення щодо прибутковості та доцільності вкладень важливим чинником є розрахунок саме очікуваної дохідності на основі прогнозних даних.

Незважаючи на всі негативні характеристики, сучасний український фондовий ринок - це динамічний ринок, що розвивається на основі: масштабної приватизації і пов'язаного з нею масового випуску цінних паперів; випуску, що розширяється підприємствами і регіонами, облігаційних позик; швидкого поліпшення технологічної бази ринку; доступу, що відкрився на міжнародні ринки капіталу.

Література

1. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність. – К: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
2. Инвестиционные качества ценных бумаг [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://sunrisefinances.ru/articles-24.html>.
3. Павлов І. В. Цінні папери в Україні: навч. посіб. / В. І. Павлов, І. І. Пилипенко, І. В. Кривов'язюк. – К.: Кондор, 2009. – 400 с.
4. Торгівля цінними паперами в Україні [Текст]: навч. Посібник / [К. К. Бовкун, Д. С. Бутенко, Ю. Я. Кравченко, А. І. Топішко]. – К.: АДС УМК-Центр, 2008. – 308 с.

6. Загальні проблеми економіки

Akhmedova Z. Z., Tsurkan I. M., Nechai N. M.
National Technical University «Dnipro Polytechnic»
Dnipro

INCREASING THE LEVEL OF THE EFFICIENCY OF THE TAX DEBT MANAGEMENT IN UKRAINE

Relevance of research. One of the conditions of the social and economic development of a country is the creation of such a favorable tax climate that would ensure the level of voluntary payment of taxes and fees by both legal entities and individuals. The timeliness and fullness of tax payments ensures financial stability of the state.

The size of the tax debt shows the problems in taxation occurred due to lack of the significant share of the revenues of the State Budget, because tax receipts are almost 70-80% of its revenues. Consequently, it is necessary to introduce effective measures of the tax debt management to minimize its volumes.

Analysis of recent research and publications. The theoretical and methodological basis of the research is the articles discussing the issue of building an effective system of tax debt management. The articles of A. Krisovaty, I. Lunin, V. Melnyk, P. Melnyk, V. Onishchenko, A. Timchenko, V. Fedosov, A. Yakovlevoy, I. Babin, Y. Tunika, O. Onyshka, V. Valiguri and other scientists [1] should be mentioned in this field of research.

The purpose of the article. To give the definition of tax debt, identify the reasons of its emergence, study the current trends and improvements of the efficiency of tax debt management in Ukraine.

Presentation of the main material. According to the paragraph 14.1.175 of the Tax Code of Ukraine, a tax debt is the sum of a pecuniary obligation (considering penalties, if such exist), agreed by the taxpayer or agreed in accordance with the procedure of appeal, but not paid within the period established by this Code, and also a fine calculated on the sum of such a pecuniary obligation [2]. The concept of "tax debt management" can be considered a set of measures of the state, by which it tries to minimize the tax debt.

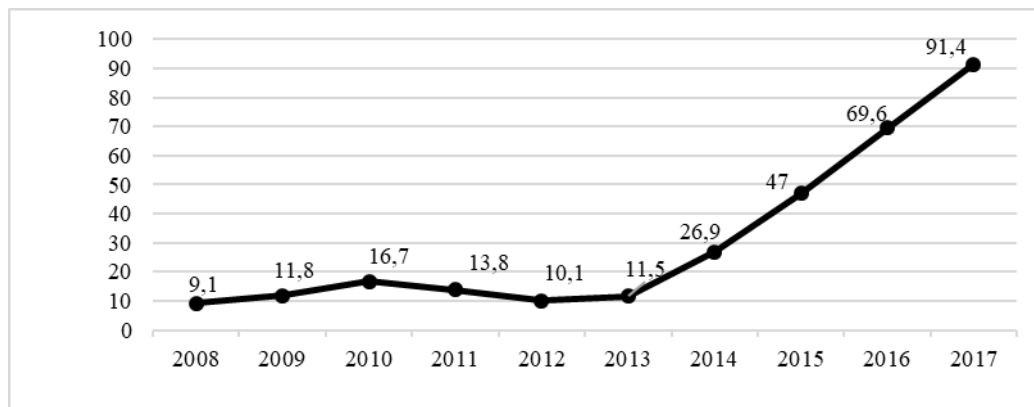
The main reasons for the emergence of a tax debt are:

- the insolvency of most of the taxpayers;
- imperfection of the legal framework;
- corruption of the mechanism of tax administration;
- low level of education of officials in financial institutions;
- aggravation of the financial crisis [3].

At present, the main measures for collecting tax arrears applied by the State Fiscal Service of Ukraine are:

- 1) measures of moral and psychological influence on the payer (interviews with debtors or their officials, disclosure of information about persons who do not pay taxes, etc.);
- 2) measures of mutual agreement of positions and assessments (tax compromise);
- 3) measures of tax coercion (tax arrest, administrative arrest of assets, sale of assets held in a tax pledge, application of bankruptcy proceedings).

We describe the dynamics of the nationwide tax debt in Ukraine (Fig. 1).

Fig. 1. Dynamics of the volume of tax debt for 2008-2017, billions UAH [4]

The volume of tax debt has a tendency to increase from 10.1 to 91.4 billion UAH for 2012-2017, which is a negative trend.

In the mechanism of public administration of tax debt, the main directions of reduction of tax obligation should be as follows:

- control over the fullness of payment of taxes and fees, which will enable to raise the level of budget revenues;
- realization of the assessment and risk management of tax debt;
- promoting responsible tax culture among taxpayers regarding the obligatory payment of taxes and fees to the budget;
- improvement of the system of the collection of tax debt through the development of legislative initiatives to accelerate its collection, optimizing the work of the penalty institutions and ensuring the possibility of further business activity for the debtor

[5].

In Ukraine, it is necessary to introduce some elements of encouragement for conscientious taxpayers, such as in Denmark, where those taxpayers who have been paying them on time and in full amount for a long time, are granted a privilege in the form of exemption from payment of part of the fine in case of payment delay. Encouragement promotes the legality and discipline in the relations between executive authorities and citizens, legal entities, other subjects of legal relations [6].

Conclusions. By studying the dynamics of tax debt in Ukraine, we can conclude that during recent years the sum of debt has been growing at a fast pace. This is a national problem, because the failure to receive the planned amounts of money in the budget due to the emergence of a tax debt results in reduction of budget financing of state programs of social and economic development.

Ukraine should develop its own model of tax debt management not only based on foreign experience, but also considering its own socio-economic development.

References:

1. Yurieva O. I. Modern problems of state tax debt management / O. I. Yur'ev // The theory and practice of public administration. – 2013. – Issue 3. – pp. 253-262. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2013_3_37.
2. The Tax Code of Ukraine dated 02.12.2010 No. 2755-VI [Electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Gladka L. I. Tax obligation and causes of tax debt in Ukraine [Electronic resource] / L.I. Gladka, AV Stasyuk, A.P. Simon // Young scientist. – 2017. – No. 5 (45). – Access to the resource: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/120.pdf>.
4. Official website of the State fiscal service of Ukraine: Information on tax debt [Electronic resource]. – Access mode: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-pokazniki-roboti/dinamika-podatkovogo-borg/290504.html>.
5. Tsviryuk D.V. Some aspects of tax debt collection by the territorial bodies of the State fiscal service of Ukraine / D.V. Tsviryuk // Journal of the Academy of Advocacy of Ukraine. – 2016. – Vol. 9, No. 1. – P. 29-37. – Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chaau_2016_9_1_6.
6. Voloshchuk R. E. Foreign experience in tax debt management and its adaptation in Ukraine [Electronic resource] / R. E. Voloshchuk // Economy and society. – 2017. – Access to the resource: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/166.pdf.

**Антонюк О. В., Мантур-Чубата О. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ЛЮДСЬКИЙ ФАКТОР – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Актуальність дослідження. Людські потреби і мотиви є не лише джерелами активності особистості, а й розвитку економічної системи, зорієнтованої на подолання кризового стану, створення стабільних умов для праці й життя громадян України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стан, проблеми та перспективи розвитку системи управління та особливості прояву людського фактору в процесі управління підприємством в Україні розкриваються в працях таких економістів, як Бичківський Р., Захожай В., Клименко М., Мережко Н., Цюцюра С., Шаповал М тощо.

Метою статті є дослідження впливу людського фактору на процес формування якості продукції та визначення можливостей перспектив розвитку підприємств України з врахуванням міжнародного досвіду у сфері забезпечення якості продукції.

Виклад основного матеріалу досліджень. Людський аспект в економіці, з нашого погляду, займає центральне місце. Бо саме в індивідуально-психологічних особливостях кожної людини криється безмежний енергетичний потенціал, спроможний активізувати діяльність у різних виробничих і невиробничих сферах. Тому будь-які проблеми, що виникають на шляху переходу нашої держави до ринкових відносин, мають розглядатися крізь призму людського фактора.

Як економічне поняття "людський фактор" узагальнює економічні аспекти усіх властивостей і видів діяльності людини. Цей аспект відображає кінцеву результативність, ефективність відтворювальної діяльності. Цю тезу вчені вважають аксіомою. Звідси випливає, що вибір доцільної мети діяльності завжди взаємозумовлений спрямованістю на мінімальні витрати, які потребує її виконання. Однак відособлено поняття "мінімальність витрат" має суб'єктивний характер, тому потребує самостійного розгляду, аби визначити можливість використання певних показників його розвитку.

В умовах соціально-економічної трансформації, що відбувається нині в усіх сферах господарського механізму України, актуальності набувають проблеми, пов'язані з діяльністю малого й середнього бізнесу, підприємницької діяльності як основного напрямку, котрий характеризує наявність процесів переходу держави до ринкових відносин.

Природно, що під час вирішення цих проблем виникає необхідність стратегічного планування, розроблення шляхів і засобів, застосування яких дасть змогу стати повноправним учасником ринку товарів і послуг, виграти у конкурентній боротьбі, завоювати якомога більший сегмент ринку.

Стрімкі економічні й організаційні зміни останніх років показали, що саме різноманітність, системність складу і якості робочої сили є рушійною силою розвитку. Внаслідок цього під час аналізу місця людини в усіх виробничих процесах не можна обмежуватися лише такими поняттями як чисельність працівників або зайнятість, тим більше не можна зводити аналіз людського аспекту економічних проблем до робочої сили матеріального виробництва, виробничого персоналу. Тільки вся сукупна робоча сила, до якої входять також працівники усіх відтворювальних сфер, відповідає змісту поняття "людський фактор".

Слід виокремити чотири завдання, вирішення яких спонукатиме працівників до підвищення продуктивності

праці [2, с. 361-363]:

1. Створювати умови для творчої високопродуктивної праці.

2. Створювати сприятливі умови для відтворення робочої сили на підприємстві та забезпечити повну зайнятність працівників.

3. Сприяти підвищенню ініціативи працівників, формуванню особистості, поглибленню знань, умінь і навичок, розвитку інтересів, нахилів.

4. Створювати умови, які б сприяли підвищенню рівня національної свідомості у працівників.

Оскільки розвиток потреб спинити неможливо, в кожний певний момент людина володіє рівнем, що динамічно розвивається, як абсолютних, так і відносних потреб.

Поняття потреби – термін, навколо якого ведеться нескінченна полеміка, бо він містить елементи суб'єктивного мислення, заснованого іноді на моралі та ідеології. Винятком є хіба що ставлення до потреб життєво важливого мінімуму, які сприймаються усіма. Слід визнати, що стосовно споживчих ринків ці питання мають певне практичне значення, оскільки саме на задоволення цих потреб зорієнтовані такі явища, як поява на ринках нових товарів і товарних марок, яскравий вплив реклами [6, с. 346-349].

Категорія потреби може слугувати прикладом, який демонструє діалектичну природу економічних явищ. Вона виражає не просто кількісно певну сукупність товарів і послуг, які фактично чи передбачувано надходять до споживання, або «потрібні» для нього за якимись нормативно-плановими ринковими оцінками. Такі явища відображаються в показниках обсягу виробництва і споживання в минулому або майбутньому економічних циклах, а також поняттям «попит».

Стрижнем потреби завжди виступає економічний мотив людини, що виникає з необхідності або бажання використовувати продукцію, послуги чи інші об'єкти багатства матеріального, духовного і соціального.

Із таким діалектичним розумінням потреби як явища, до котрого входить ставлення людини до свого економічного становища і оточення, пов'язана обов'язковість розбіжності, суперечності між бажаннями й можливостями. Саме на цій основі врешті-решт формуються людські мотиви подолання подібних суперечностей, тобто в конкретній формі різних дефіцитів, «вузьких» місць у виробничому і особистому споживанні. В результаті потреба перетворюється на основу для економічної цілеспрямованості, вибору пріоритетів, аналізу господарських механізмів.

Якщо на рівні економічної статки певним чином можна примиритися із втратою повноти економічного змісту, пов'язаною із заміною потреби на інші поняття типу «попит», то під час виникнення в економічній системі різних якісних нововведень пряма практична необхідність в розумінні потреби, як властивості людини, стає наявною [3, с. 158-160].

Безумовно, найголовнішим з усіх процесів слід назвати працю. Однак у цьому разі доцільно звернути увагу на, хоча і зовнішню, але практично важливу обставину – формалізацію, «обезлюдність» праці як в іноземній, так і вітчизняній літературі. Оскільки праця не є якимось абстрактним поняттям, то, на нашу думку, цей процес слід розглядати обов'язково з урахуванням конкретних соціально-економічних можливостей певної країни.

У дослідженні розглядаємо працю як форму взаємодії людей. З огляду на це у понятійній системі статті зроблено акцент на тому аспекті праці, котрий пов'язаний з якісними перебудовами, комплексністю усіх видів трудової діяльності за системоутворювальної першості творчих, новаторських функцій.

Виходячи зі складної соціально-економічної ситуації, що склалась в Україні, гадаємо, що відродження престижності й провідної ролі праці в усіх сферах життєдіяльності дасть змогу не лише запобігти негативних моментів, а й сприятиме появі імпульсу, який стане рушійною силою прискорення розвитку національної економіки в напрямі побудови ринкових відносин. Зауважимо, що насамперед слід орієнтуватися на відродження науково-інтелектуального і виробничого потенціалу держави.

Зростання якісних вимог до працівників у сучасних умовах соціально-економічного розвитку України ні в кого не викликає сумніву. Можна погодитись, що в деяких випадках, коли в сучасному виробництві спостерігаються факти зниження кваліфікаційних вимог до робітників-експлуатаційників (наприклад, під час освоєння багатьох поколінь технічних засобів), ми стикаємося, як правило, з так би мовити тимчасовим спрощенням функцій робітників — «придатків машин», котре створює організаційно-технічні можливості для заміни їхньої праці новою технікою й технологією.

Перехід нашої країни до ринкової економіки створює певні умови для розвитку підприємницької діяльності, малого та середнього бізнесу. Незважаючи на труднощі, цей процес поступово рухається вперед, підкоряючись класичним законам розвитку ринку. Це змушує підприємців використовувати нові заходи щодо організації управління виробничими процесами та збутової політики на ринку товарів і послуг [1, с. 387-389].

Висновки. Отже змінюються погляди на процес праці й рівень кваліфікації працівників. У нашій країні разом із появою безробіття (адже за умов командно-адміністративного періоду це явище для нас було невідомим) виникає потреба у працівниках не стільки іншої кваліфікації, скільки з іншим стереотипом мислення, рівнем розвитку практичних навичок роботи в інших сферах, аніж це було ще кілька років тому. Прискорення трансформаційних соціально-економічних перетворень в Україні, певним чином, визначаються діяльністю людини, котра є стрижнем усіх перетворень, пов'язаних з побудовою ринкових відносин. Кожна людина в певний момент життя виконує кілька соціальних ролей, а тому виступає водночас як об'єкт і суб'єкт у процесі зміни соціально-економічних механізмів господарювання.

Підґрунтям для реалізації окреслених стратегічних планів, спрямованих на досягнення економічної й соціальної стабільності, має стати позитивна настанова на працю як провідний складовий елемент життєдіяльності.

Література

1. Балабанова Л. Управління персоналом: Навчальний посібник/ Людмила Балабанова, Олена Сардак; Мін-во освіти і науки України, ДонДУЕТ ім. М. Туган-Барановського. - К.: Професіонал, 2009. – 511 с.
2. Колпаков В. Управление развитием персонала: учебный посібник/ Виктор Колпаков; Межрегиональная академия управления персоналом. - К: МАУП, 2012. – 709 с.
3. Крушельницька О. Управління персоналом: Навчальний посібник/ Ольга Крушельницька, Дмитро

Мельничук, – 2-е вид., перероб. й доп. – К.: Кондор, 2011. – 304 с.

5. Менеджмент персоналу: Навчальний посібник/ В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха; М-во освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2009. – 398 с.

6. Управління персоналом: Навчальний посібник / Микола Виноградський, Світлана Беляєва, Алла Виноградська, Олена Шканова; М-во освіти і науки України, Київ. економ. ін-т менеджм. («Екомен»). – К.: Центр навчальної літератури, 2010. – 500 с.

7. Хміль Ф. Управління персоналом: Підручник/ Федір Хміль. – К.: Академвидав, 2012. – 487 с.

8. Шегда А. Менеджмент: Учебник/ Анатолий Шегда. – 3-е изд., испр. и доп. – К.: Знання, 2006. – 645 с.

Багдасарян В. А., Цуркан І. М.
Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»
м. Дніпро

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НЕПРЯМОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Провідна роль у забезпеченні виконання державної функції щодо регулювання економічних процесів належить податкам, які справляються до державного бюджету. Вагоме місце у податковій системі кожної країни посідають непрямі податки. З огляду на це, проблеми їх впливу на економічні процеси як на макро, так і на мікрорівні і використання цього впливу в стимулюючому напрямі набувають актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку непрямого оподаткування в Україні присвячено наукові праці А. Крисоватого, І. Лютого, В. Андрущенко, В. Федосова, І. Мельника, Т. Крушельницької та ін. У публікаціях учених висвітлено питання фіскальної ефективності непрямих податків, їхньої здатності впливати на обсяги виробництва товарів і надання послуг, зовнішній товарообіг, структуру споживання. Тож непряме оподаткування визначаємо як пріоритетний інструмент бюджетно-податкової політики.

Мета статті. Дослідження тенденцій розвитку сфери непрямого оподаткування в Україні.

Викладення основного матеріалу. Теорія та практика оподаткування свідчать, що при економічному зростанні домінуючого фіскального впливу набувають прямі податки, а при економічному спаді, навпаки, зростає роль непрямих податків, і це дає змогу закріпити і стабілізувати базу оподаткування [1, с. 159].

Непрямі податки є вагомим джерелом наповнення бюджету. Саме ця форма податків є важливим чинником регулювання рівня цін, засобом дії на їх динаміку.

Непряме оподаткування в Україні представлене трьома податками: податком на додану вартість, акцизним податком та митом. Ці податки не залежать від доходів або майна окремого платника, а безпосередньо визначаються розміром споживання. Відтак вони активно використовуються як пріоритетний фіскальний інструмент наповнення казни для забезпечення функціонування держави в умовах трансформації економіки [2].

Ефективна податкова система визначається рівнем податкових надходжень до Зведеного державного бюджету України. Розглянемо склад, структуру та динаміку податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2015–2017 рр. (табл. 1) [3].

Таблиця 1

Аналіз складу, структури та динаміки податкових надходжень до Зведеного бюджету України за 2015–2017 рр.

	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення 2016/2015		Відхилення 2017/2016	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	Абс-не млрд. грн.	Відносне, %	Абс-не млрд. грн.	Відносне,%
Непрямі податки	358	71	452	69	579	70	94	26,26	127	28,10
Прямі податки	150	29	199	31	249	30	49	32,66	50	24,94
Податкові надходження	508	78	651	83	828	81	143	28,20	177	27,26
Доходи зведеного бюджету	652	100	783	100	1017	100	131	20,05	234	29,90

Як видно із таблиці 1, частка податкових надходжень у загальній сумі доходів Зведеного бюджету України з 2015 року до 2017 року в середньому складає 81%. Непрямі податки забезпечують значну частину надходжень до Зведеного бюджету України (70%).

Основним бюджетотвірний непрямий податок – ПДВ – традиційним джерелом Державного бюджету України. Його частка коливається від 69,0% до 75% у структурі непрямих податків (табл. 2) [3].

Висока фіскальна ефективність непрямих податків зумовлена об'єктивними перевагами цих податків [4]: швидке і регулярне надходження їх до бюджету, що дає змогу фінансувати видатки бюджету; непрямі податки охоплюють дуже широке коло товарів і послуг народного споживання, тому є висока ймовірність того, що надходження їх буде досить повним; збільшення доходів держави при зростанні населення та його добробуту; непрямі податки здійснюють вирівнювання міжрегіонального розподілу доходів, балансують місцеві бюджети, так як споживання більш-менш рівномірне в територіальному аспекті; здійснення стримуючого впливу на споживання товарів, шкідливих для здоров'я і моральності населення; непрямі податки також справляють значний вплив і на державу, такий вплив виражається в тому, що їй вигідно збільшувати обсяг виробництва, бо чим більше обсяг реалізації, тим більше доходів надходить до бюджету; зручність, яка полягає у тому, що вони характеризуються

близькістю до місця внесення, відсутністю втрати часу при внесенні, не мають примусового характеру, не потребують накопичення певних коштів.

Таблиця 2

Аналіз складу, структури та динаміки непрямих податків до Зведеного бюджету України за 2015-2017рр.

	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення 2016/2015		Відхилення 2017/2016	
	млрд.грн	%	млрд.грн	%	млрд.грн	%	Абс-не, млрд. грн	Відн- не, %	Абс-не, млрд. грн	Відн- не, %
ПДВ	247	69,04	330	73,04	434	74,91	83	33,64	104	31,56
Акцизний податок	71	19,80	102	22,53	121	20,96	31	43,73	20	19,36
Мито	40	11,15	20	4,43	24	4,12	-20	-49,85	4	19,48
Всього непрямих податків	358	100	452	100	579	100	94	26,33	128	28,28

Поряд з цим, не можна абстрагуватись і від тих недоліків, що привносяться в податкову систему необґрунтованим використанням непрямих податків. Головний з них, що, зрештою, послужив однією з основних причин критики з боку науковців та практиків – відсутність безпосередньої залежності від розміру доходів платників, регресивний характер [5, с. 98]. Тому, сплата непрямих податків стає тяжким тягарем для осіб з низьким рівнем доходів. Тому проблема забезпечення ефективності введення цих податків повинна враховувати величину диференціації населення за рівнем доходів та відносну частку низькооплачуваних категорій населення.

Щодо недоліків ПДВ, то, існування різноманітних пільг по ПДВ, ставок даного податку (зокрема, 0% - для експортерів), встановлений в законодавстві країн розрив між моментом виникнення податкових зобов'язань та їх перерахуванням до бюджету, а також ряд інших особливостей даного податку дозволяють платникам ухилятися від сплати даного податку, зменшуючи його надходження в бюджет. Наприклад, внаслідок шахрайства з ПДВ бюджет Великобританії щорічно недоотримує від £ 1,1 до 2,5 млрд. [6, с.34].

Оперативними підрозділами ДФС України в 2017 році було виявлено ознаки кримінальних правопорушень та розпочато 493 досудових розслідувань за виявленими фактами ухилення від сплати ПДВ на суму 2,4 млрд. грн. По даній категорії кримінальних проваджень забезпечено відшкодування завданих державі збитків на загальну суму 401 млн. грн. ПДВ [7, с. 49].

Висновки. При проведенні цих досліджень дійшли висновку, що непряме оподаткування відіграє важливу роль у вітчизняній економіці. Однак на сьогоднішній день система непрямих оподаткування в Україні є недосконалою та потребує подальшого реформування з урахуванням досвіду країн ЄС.

Концептуальними напрямками вдосконалення механізму стягнення ПДВ є: подальше вдосконалення законодавства та остаточна його адаптація до вимог ЄС; ліквідація неефективних пільг; запровадження диференційованих ставок; забезпечення своєчасного відшкодування; вдосконалення процесів адміністрування ПДВ. У сфері акцизного оподаткування основними напрямками вдосконалення є: підвищення рівня адаптації законодавства до вимог ЄС; розширення переліку підакцизних товарів, об'єктів та бази оподаткування; підвищення дії фіскальної і регулятивної функцій акцизу. Подальшого вдосконалення потребує і митне оподаткування. Основними заходами є удосконалення податкового законодавства; уніфікація порядку справляння мита; посилення контролю над митницею; створення чіткого механізму застосування спрощеного порядку проведення процедур митного оформлення.

Впровадження всіх зазначених заходів у сфері непрямих оподаткування дасть змогу наблизитись до моделі, яка б забезпечила поєднання фіскальної ефективності з одночасним забезпеченням належного регулюючого впливу на соціально-економічні явища.

Література

1. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні [Текст] : монографія / А. І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
2. Кондюх О. І. Прагматизм і проблематика податкової складової формування бюджетних ресурсів держави / О. І. Кондюх // Економічний аналіз. – 2013. – Т.14(1). – С. 267-274.
3. Доходи бюджету України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>
4. Бутенко Т. В. Переваги та недоліки використання різних форм оподаткування в Україні [Електронний ресурс] / Т. В. Бутенко, В. В. Бутенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2017. – № 4 (32). – С. 28-36. – Режим доступу до журн.: <https://economics.opu.ua/files/archive/2017/No4/28.pdf>
5. Прокопчук О. Т. Специфіка податкових систем країн світу та України / О. Т. Прокопчук // Молодіжний економічний дайджест: наук. електронний журн. – К.: ДВНЗ «КНЕУ ім. Вадима Гетьмана». – 2015. – № 2-3 (5-6). – С. 93-100.
6. Гаркушенко О. М. Непрямі податки як джерело доходів бюджету / О. М. Гаркушенко // Менеджер. – 2014. – № 2. – С. 31-37.
7. Звіт Державної фіскальної служби України за 2017 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/223549.PDF>

**Баньковський В. В., Турчак В. В.
Вінницький кооперативний інститут
м. Вінниця**

ШЛЯХИ ПОСИЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРАЦІВНИКІВ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах господарювання, коли все більше підприємств опиняються під впливом кризових явищ, що відбуваються в економіці країни особливої актуальності набуває вирішення проблеми посилення ролі організації, як функції та задіяння основних ресурсів підприємства, які дозволяють зберегти підприємство як господарюючий суб'єкт та забезпечувати розвиткові процеси.

Впровадження стратегічних методів в управлінні підприємствами з врахуванням економічних реалій відбувається досить повільно, оскільки підприємства зосереджені на вирішенні поточних проблем, пов'язаних з ефективним використанням їх наявного потенціалу, та мають складні системи збору та обробки інформації.

Ефективність виробничо – господарської діяльності підприємства насамперед залежить від його систем управління, досконалість якої визначається багатьма чинниками, серед яких можна назвати відповідність умовам господарювання та рівень координованості системи управління. Визначені чинники мають особливе значення, адже середовище господарювання підприємства має певну динаміку змін ринкової ситуації, яка збільшує рівень невизначеності зовнішнього середовища, та безпосередньо враховують рівень інформаційного забезпечення впливу зовнішнього середовища на діяльність підприємства. Умови невизначеності та значної динамічності навколишнього середовища вимагають від підприємств впровадження механізмів інформаційного забезпечення в системах управління, які б забезпечували значну гнучкість, відкритість до зовнішнього середовища, здатність своєчасного вдосконалення.

Актуальність створення ефективних систем інформаційного забезпечення обумовлена також необхідністю оброблення значних масивів даних про ресурси та параметри зовнішнього середовища, які необхідні для реалізації стратегічного управління на підприємствах.

Особливе місце займає «психологічний бар'єр» у керівників щодо інформаційного забезпечення управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні та прикладні аспекти актуальних проблем кадрового менеджменту дістали значний розвиток в роботах українських учених: Д. Богині, Г. Дмитренка, М. Долішнього, А. Колота, В. Онікієнка, М. Сіроштана, Д. Черваньова, Ф. Хміля, А. Шегди, Г. Щокіна та ін.

Мета статті визначити та обґрунтувати шляхи посилення інформаційного потенціалу працівників.

Виклад основного матеріалу. У більшості підприємств, сьогодні гостро постає питання системного управління персоналом. Достатньо великі кошти вкладаються у підбір і розвиток персоналу. І ці дії в 90% випадків виправдовують себе - підвищують ефективність роботи персоналу, а відповідно і ефективність організації.

Управління персоналом складається з таких важливих елементів, як: визначення загальної стратегії підприємства; залучення, відбір та оцінка персоналу; підвищення кваліфікації та перепідготовка персоналу, тощо [2].

Інформаційне забезпечення управлінської діяльності в нових умовах покликані виконувати корпоративні інформаційні системи (КІС). КІС - це цілісний апаратно-програмний комплекс, що дозволяє задовольнити як оперативні, так і стратегічні потреби підприємства в опрацюванні даних.

За останнє десятиріччя впровадження повнофункціональних інформаційних систем було прерогативою найбільш великих західних та деяких найбільших українських підприємств. Сьогодні спостерігається зростаючий інтерес до таких систем зі сторони більшості великих підприємств України. При зростанні конкуренції використання інформаційних технологій дасть можливість підприємствам більш ретельно управляти ресурсами якими володіє. Сучасна система управління є ефективним механізмом функціонування підприємства і своєрідним гарантом для інвесторів: все знаходиться під контролем, зведені до мінімуму можливі управлінські помилки. Корпоративні інформаційні системи в нашій країні є максимізацією корпоративних систем обліку і підтримки прийнятих рішень, що забезпечують інтегрований погляд на всі сторони роботи підприємства: склад, придбання, продаж, фінанси і безперечно – персонал.

У сучасних умовах зростає роль інформації і технології, як специфічних ресурсів епохи науково-технічної революції. Інформація – необхідна умова і елемент будь-якої виробничої діяльності.

Одним з головних пріоритетів економічного розвитку України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися ними, щоб надати можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя.

Основним завданням розвитку інформаційного суспільства в Україні є сприяння кожній людині на засадах широкого використання сучасних ІКТ можливостей створювати інформацію і знання, користуватися та обмінюватися ними, виробляти товари та надавати послуги, повною мірою реалізуючи свій потенціал, підвищуючи якість свого життя і сприяючи сталому розвитку країни

Розвиток інформаційного суспільства в Україні сьогодні та впровадження новітніх ІКТ в усі сфери суспільного життя і в діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування визначається одним з пріоритетних напрямів державної політики [1].

Основними стратегічними цілями розвитку інформаційного потенціалу працівників є:

– прискорення розробки та впровадження новітніх конкурентоспроможних ІКТ в усі сфери діяльності;

– забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності працівників, насамперед шляхом забезпечення працівників освітніми послугами, орієнтованими на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості;

– використання ІКТ для вдосконалення управління, становлення електронних форм взаємодії між ними;

– становлення інформаційного простору шляхом децентралізації та підтримки регіональних і місцевих ініціатив;

– покращення стану інформаційної безпеки в умовах використання новітніх ІКТ.

Висновки. Досягнення зазначених цілей дасть змогу підвищити конкурентоспроможність підприємств за рахунок розвитку людського потенціалу, насамперед у високоінтелектуальних сферах праці, сприяння підприємницькій діяльності у сфері ІКТ за рахунок формування системи адміністративних, правових і економічних механізмів, які стимулюватимуть попит на інформаційну продукцію, залучення інвестицій в ІКТ, розвитку конкуренції, просування вітчизняної продукції на міжнародний ринок.

Література

1. Мізюк Б. М. Потенціал підприємства: рушійні сили його формування та перетворення / Мізюк Б. М. // Економіка і управління. – 2001. – №3. – С. 31-39.

2. Кунцевич В. О. Поняття фінансового потенціалу розвитку підприємства та його оцінки / Кунцевич В. О. // Економіка підприємства. – 2004. – №7(37). – С. 123-130.

3. Захарова О. В., Островська А. О. Система показників трудового потенціалу промислового підприємства // Наукові праці Донецького державного технічного університету. Серія економічна. Випуск 101 – 1. – Донецьк, ДонТУ, 2005.

Біленко Я. О., Олійник А. А.

**Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ**

МІСЦЕ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Актуальність дослідження. Активна участь кожної країни у світових економічних відносинах є визначальним фактором розвитку економіки країни. За результатами оцінок глобальної конкурентоспроможності у 2017 році Україна займає 81 позицію серед 137 країн світу, а за ефективністю ринку товарів 101 [1]. Це зумовлює посилення уваги до питань якості і конкурентоспроможності вітчизняних товарів загалом, і продукції АПК, зокрема. Вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності АПК України може надати поштовх розвитку внутрішнього та зовнішнього ринку, активізації зовнішньоекономічної діяльності, збільшенню обсягів виробництва сільськогосподарської продукції, підвищенню якості продовольчої продукції. Саме тому розвиток АПК України та активізація його участі на світовому ринку є наразі актуальним.

Виклад основного матеріалу. Україна займає провідне місце на світовому ринку сільськогосподарської продукції. Аграрний сектор України сьогодні є основою української економіки і створює близько 14% ВВП та є одним з основних експортоорієнтованих секторів національної економіки [2].

Динаміка частки експорту продукції аграрного сектору у загальному експорті країни зображена на рис. 1.

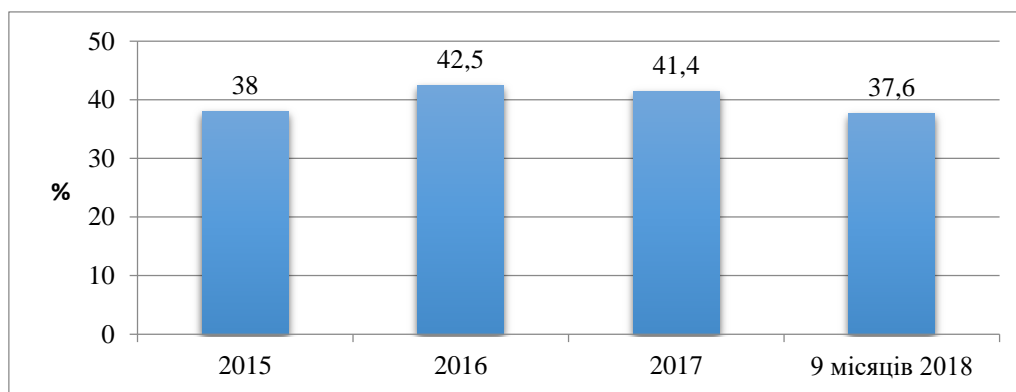

Рис. 1. Частка експорту продукції АПК в загальному експорті України, % [3]

Таким чином, частка продукції АПК в загальному експорті України до 2016 року зростала, проте далі має негативну тенденцію до зменшення (в 2016 р. – 42,5 %, а в вересні 2018 р. – 37,6 %).

Динаміка зовнішньої торгівлі продукцією АПК за січень-вересень 2018 року зображена в табл. 1.

Зовнішня торгівля продукцією АПК за січень-вересень 2018 року [4]

	Всього, млн. дол. США	У % до 2017 року	Питома вага у ЗТО, %
Експорт	12979,7	99,3	77,0
Імпорт	3869,3	120,8	23,0
Сальдо	+9110,4	92,3	
Зовнішньоторговельний обіг (ЗТО)	16848,9	103,5	100

Проаналізувавши динаміку зовнішньої торгівлі АПК, бачимо, що за 9 місяців 2018 року спостерігається позитивне сальдо зовнішньої торгівлі в АПК – \$9,1 млрд. За аналізований період показники експорту продемонстрували незначне зменшення, а показники імпорту на 20,8% збільшилися у порівнянні з аналогічним періодом минулого року.

Україна посідає 4 місце в світі за обсягами експорту кукурудзи, 3 – за експортом ячменю, шосте – за експортом пшениці, 11-е – з експорту борошна і 12-е – з експорту пластівців за даними Мінагропроду [4].

За географічною структурою експорту за 9 місяців 2018 року виділяють такі країни: Індія (10,8%), Нідерланди (6,0%), Китай (5,7%), Єгипет (5,6%), Іспанія (4,6%), Туреччина (4,2%), Італія (4,2%), Польща (3,6%), Білорусь (3,2%), Іран (3,0%). Загалом Україна експортує продукцію в більш ніж 190 країн світу [4].

Поряд з освоєними ринками Україна працює над виходом на нові, тобто проводить диверсифіковану експортну політику. Це зумовлено певними чинниками: кількістю продукції, яка потенційно може бути вироблена та реалізована на світовому ринку, її ціною, якісними та безпечними параметрами. Важливим є те, що з кожним роком збільшується попит на вітчизняну продукцію, навіть у таких країнах, як Німеччина та Франція, які є світовими лідерами в галузі.

Розвиток експорту та розширення ринків збуту сільськогосподарської продукції є пріоритетним, саме тому міністерство бере участь в обговоренні питання підготовки укладання угод вільної торгівлі з Туреччиною, Сербією, В'єтнамом та Ізраїлем [5].

Протягом останнього десятиліття простежується позитивна тенденція до збільшення ролі та впливу великих аграрних підприємств на експорт продукції АПК. Нині найпотужнішими учасниками аграрного ринку є агрохолдинги «Кернел Груп», «Миронівський хлібопродукт», «UkrLandFarming», «Нібулон» [3].

Чинниками, що свідчать про готовність українських підприємств до діяльності на світовому ринку є гарантія безпечності та якості продукції, яку забезпечують принципи НАССР. Їх впровадження є однією з обов'язкових вимог не тільки зовнішніх ринків, а й внутрішнього, за невиконання якої передбачені штрафи. На початок цього року НАССР впровадили 342 підприємства, 150 підприємств перебувають на стадії розробки та впровадження [6].

2015 рік став кардинальним для виробників молочної галузі України, адже вони дочекались відкриття ринку ЄС (10 підприємств), а 18 компаній отримали дозвіл на експорт вітчизняної «молочки» до КНР. Перспективним є отримання дозволу на експорт соняшникового шроту та відкриття ринку для українських ягід, м'яса птиці, інших продуктів.

Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом – це величезні можливості не тільки для сировинних гігантів, а й для виробників «нішевих» продуктів. Продуктів, на які немає квот, але продукція виготовлена за всіма вимогами якості. Наприклад, низькокалорійні продукти, вегетаріанські, продукція для дієтичного харчування [5].

Таким чином, проаналізувавши дані, бачимо, що Україна має конкурентні переваги для посилення її ролі на світовому ринку сільськогосподарської продукції. В 2018 році частка АПК в загальному експорті становить 37,6%, створює 14% ВВП.

Україна займає провідну позицію на світовому ринку в експорті кукурудзи, ячменю, пшениці, борошна і пластівців. Основним ринком збуту вітчизняної продукції АПК залишається ринок Азії, де основними країнами-партнерами є Індія, Іран та Туреччина. На другому місці країни ЄС, насамперед це Іспанія, Нідерланди та Італія. Уряд України проводить диверсифіковану експортну політику і бере участь в обговоренні угод щодо співпраці з новими країнами задля розширення ринків збуту.

Вітчизняні підприємства працюють над гарантією якості та безпечності продукції, яку мають намір експортувати, та впроваджують принципи НАССР.

Література

1. The Global Competitiveness Report 2017-2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.weforum.org>
2. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Основні показники зовнішньої торгівлі України [Електронний ресурс] / Український клуб аграрного бізнесу. – Режим доступу: <http://ucab.ua>
4. Стан агропромислового комплексу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>
5. Шість експортних орієнтирів для АПК [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>
6. Українські компанії готові розширити присутність на світовому продовольчому ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua>

Бондаренко О. А.
Вінницький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця

ДЕТІНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ ЯК ОСНОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Актуальність дослідження. Детінізація економіки є принципово важливим напрямком сучасної економічної політики України. На сьогодні тіньова економіка продовжує набувати організованого характеру, використовуючи все нові й нові форми діяльності. Незважаючи на активні дії, знизити рівень тінізації економічних процесів в Україні та зменшити вплив тіньової економіки на соціально-економічну ситуацію в державі поки що кардинально не вдається. Це є однією з головних загроз для фінансово-економічної безпеки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Боротьбі з таким негативним явищем, як тіньова економіка, у нашій державі присвячено багато досліджень. Вивченням даної проблеми займалися такі вчені: Бригінець О. О., Варналій З. С., Живко З. Б., Кіржецький Ю. І., Мазур І. І., Солодовникова І. М., Пірнікоза П. В., Попова Л. М. та інші.

Мета статті. Визначення функціонування тіньового сектору вітчизняної економіки та процесу її детінізації як основи для забезпечення фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Тінізація економіки — це уклад економічних відносин, що охоплює невраховані, нерегламентовані, незаконні види господарської діяльності. Тіньова економіка виникла давно, але особливо великого розмаху набула при капіталізмі. За непрямими оцінками у тіньовому секторі економіки світу створюється більше 9 трлн. дол. США доданої вартості, що становить 20% ВВП [2, с. 245].

За експертними оцінками рівень тінізації в Україні 1991 року оцінювався в 38,96% ВВП, показник невпинно зростав до 1998 року, досягнувши пікової позначки в 57%. Уже у 2015 році українська тіньова економіка оцінювалася на рівні 42,9%. За підсумками першого кварталу 2018 року рівень тінізації склав 33%. Що свідчить про тенденцію зменшення ведення нелегального бізнесу за рахунок ефективної політики держави з приводу детінізації економіки [3].

Сучасна тіньова економіка присутня у легальній і нелегальній видах діяльності та охоплює усі сфери процесу відтворення. Її функціонування спрямоване на отримання доходів переважно незаконним шляхом у різних сферах національної економіки, створюючи свою нелегальну систему з метою зростання власного добробуту на шкоду суспільства і за його рахунок, що значною мірою негативно впливає на соціально-економічний розвиток.

Залежно від реальності внеску у створенні ВВП, характеру впливу на економічну безпеку держави і розвиток підприємництва та заходів щодо подолання, всі види тіньової економіки доцільно об'єднати у дві групи:

– плідну або продуктивну, до якої належать легальна і підпільна виробничо-збутова діяльність різних суб'єктів господарювання, спрямована на задоволення індивідуальних, колективних і суспільних потреб, що здійснюється у неконтрольованих державою формах з метою привласнення різних видів отриманого доходу й ухилення від сплати податків та інших обов'язкових платежів;

– злочинно-паразитичну, яка включає кримінальну економіку, пов'язану з наркобізнесом, проституцією, торгівлею дітьми, зброєю, людськими органами для їх трансплантації та привласненням доходів у процесі злочинної діяльності (торгівля коштовними металами, скуповування та перепродаж крадених товарно-матеріальних цінностей тощо), загально кримінальну злочинність проти особистої власності громадян як форма неекономічного перерозподілу доходів (грабування, розбій, крадіжка особистого майна, рекет), а також фіктивну економічну діяльність, пов'язану з фальсифікацією і шахрайством, збутом фальшивих цінних паперів, грошей, кредитних карток та інших платіжних документів, обманом кредиторів тощо [2, с. 247-248].

Основними чинниками тінізації української економіки стали: низька рентабельність ведення бізнесу, обтяжлива податкова система (в якій фіскальна функція відіграє визначальну роль), знецінення вартості робочої сили, звуження внутрішнього ринку та нерозвиненість ринкових регуляторів, визначення ціни ресурсів та чинників конкурентоспроможності, нездатність держави забезпечити прозорі умови діяльності та гармонізувати економічні інтереси суб'єктів економіки.

У нашій державі тіньова економіка має місце у багатьох сферах економічного життя, тому боротися з даним явищем потрібно комплексно. Водночас існує уніфікований, прийнятний для детінізації всіх галузей економіки механізм — це сфера адміністрування податків, оскільки податки та система оподаткування охоплюють усі економічні сфери функціонування українського суспільства. Чинне податкове законодавство України не завжди стимулює суб'єктів ведення господарства інвестувати капітали в легальну економіку. А податкове навантаження у нашій державі перевищує цей показник у групі сусідніх держав, це стимулює приховування реальних обсягів економічної діяльності, виведення її у «тінь» [1, с. 63].

Негативний вплив тіньової економіки охоплює всі стадії суспільного відтворення, деформує основи добросовісної конкуренції, зменшує розмір доходів бюджетів усіх рівнів, є живильним джерелом корупції. У тіньовому обігу сконцентровані ресурси, які, в разі їх легалізації, могли б сприяти значному соціально-економічному розвитку суспільства. Для зниження рівня охоплення сфери тіньової економіки у групі легальної і підпільної виробничо-збутової діяльності суб'єктів господарювання дослідники пропонують різноманітні методи. Але в сучасних умовах розвитку ринкових відносин в Україні найбільш прийнятним засобом її подолання, на нашу думку, є вдосконалення державної цінової політики і процесу ціноутворення на товарну продукцію, замінивши собівартість як основу формування цін показником витрат на проміжне споживання.

Виведення діяльності підприємств із «тіні», а також припинення ними виплати заробітної плати власним

працівникам «у конвертах» - це і є одним з найскладніших завдань економічної політики України на сучасному етапі.

Проблема тіньової економіки існує й у розвинених країнах світу, наприклад, у державах-членах Європейського Союзу її рівень поширення не опускається нижче 10 % [1, с. 63].

На основі вищесказаного виділяють наступні наслідки, які призвели до поширення тінізації:

- поширення корупції;
- неможливість забезпечення правового захисту громадян та суб'єктів господарювання;
- криміналізація процесів у суспільстві;
- створення негативного міжнародного іміджу;
- зниження рівня співпраці українських підприємств з іноземними партнерами;
- зменшення інвестиційного інтересу щодо розвитку виробничих потужностей на українських підприємствах;
- зниження рівня податкових надходжень до бюджету.

Отже, наслідки поширення тіньової економіки є досить значними, а рівень фінансової безпеки є низьким, але за останні роки має певні позитивні зрушення.

Розглядаючи механізм забезпечення фінансової безпеки держави проти тінізації економіки потрібно визначити, на захист чого скерований механізм діяльності – підтримка та забезпечення належного рівня національних інтересів у фінансовій сфері [1, с. 64].

Фінансова безпека держави входить до складу економічної безпеки держави, а отже, пріоритетами національних інтересів України в економічній сфері можна вважати:

- повноцінне входження економіки України у європейський правовий простір;
- подолання наслідків економічної кризи в державі.

Висновки. Отже, основною метою детінізації економіки України є створення необхідних умов для покращення інвестиційного клімату та удосконалення цінової політики, зниження податкового та регулятивного тиску на підприємницьку діяльність, захист трудових відносин та прав власності. Дані реформи також дадуть поштовх до забезпечення економічного розвитку, що за умов високих показників тіньової економіки є неможливим.

Література

1. Бригінець О. О. Детінізація економіки як основа фінансової безпеки держави / Бригінець О. О. // Фінансове право. – 2014. – № 3 (29). – С. 62-70.
2. Артус М. М. Детінізація економіки як засіб фінансово-економічної безпеки України / Артус М. М. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип.24.4. – с. 245-251.
3. Режим доступу: <https://economics.unian.ua/finance/10234806-minekonomrozvitku-pidrahuvalo-riven-tinovoji-ekonomiki-v-ukrajini.html>

Ващенко Д. А.
Університет митної справи та фінансів
м. Дніпро

УПРАВЛІННЯ КРЕДИТНИМИ РИЗИКАМИ

Актуальність дослідження. Кредитний ризик – це ймовірність фінансових втрат внаслідок невиконання позичальниками своїх зобов'язань [2]. Саме з кредитуванням пов'язана значна частина прибутку банку. Але неповернення кредитів, особливо великих, може привести банк до банкрутства. Тому управління кредитним ризиком є необхідною частиною стратегії і тактики виживання і розвитку будь-якого комерційного банку.

Виклад основного матеріалу. У цьому контексті ми вважаємо за доцільне розглянути також п'яту причину появи кредитного ризику комерційних банків. Це раптова одностороння зміна умов кредитних договорів комерційними банками. На жаль, у більшості випадків дана причина не визнається українськими банками, оскільки прийнято вважати, що перегляд кредитних угод передбачається в самих договорах та фактично є частиною банківського бізнесу.

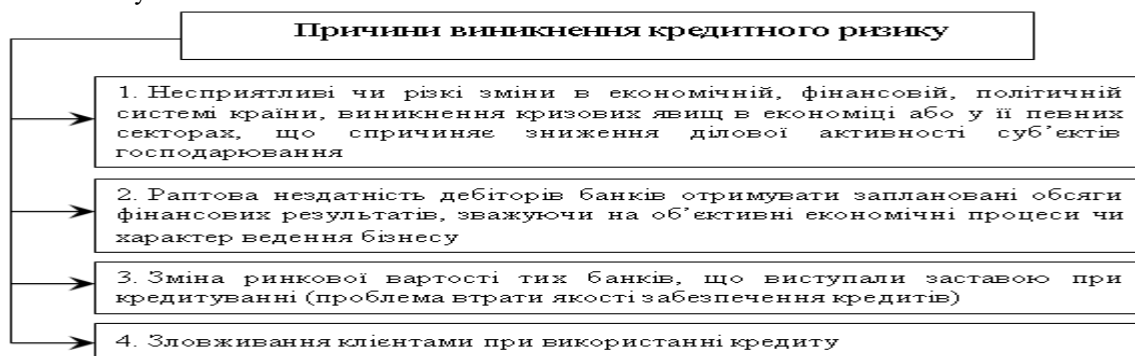

Рис.1. Основні причини виникнення кредитного ризику для комерційних банків [2]

Проте з впевненістю можна стверджувати, що саме ця причина несе в собі найбільшу загрозу втрати фінансової стійкості українськими банками, про що опосередковано свідчило поглиблення наслідків світової фінансово-економічної кризи[2].

Вплив основних факторів несприятливого зовнішньоекономічного середовища спровокував виникнення нестабільності майже в усіх секторах економіки країни, причому банки намагалися мінімізувати власні втрати та недоотримані вигоди за рахунок власних клієнтів, що вже постраждали від впливу кризових явищ. У результаті цього вплив на суб'єкти господарювання виявився двостороннім: з одного боку, вони зазнали втрат, що стали результатом їхньої основної діяльності, з іншого – зміна умов кредитних договорів призвела до того, що населення та підприємства повинні були відшкодувати банкам їх втрати. Це у свою чергу призвело до масового невдоволення політикою українських комерційних банків і спричинило нарощування обсягів проблемної заборгованості[1].

На сьогодні, ситуація ще більше погіршилася (введення тимчасових адміністрацій до найбільш проблемних українських банків, майже повне припинення кредитування, неповернення депозитів населенню, банкрутство багатьох банків тощо), хоча НБУ і проводить досить жорстку монетарну політику, проте ми спостерігаємо про розгортання системної банківської кризи в Україні.

Проблемні кредити у ПАТ «Альфа банк» визначаються щодня на підставі даних про погіршення якості обслуговування заборгованості. В межах аналізу проблемних кредитів банк збирає інформацію про такі кредити, досліджує причини проблем, що виникли, та вживає заходи для дострокового погашення [3].

За результатами цього аналізу Правлінню Альфа банку надається звіт про проблемні кредити у кредитному портфелі банку та рівень прийняттого кредитного ризику.

Для поліпшення якості кредитного портфеля Альфа банк в інтерактивному режимі блокує можливість відділення або менеджера, відповідального за конкретну кредитну програму, надавати нові кредити, якщо процент проблемних кредитів перевищує максимально дозволений обсяг проблемних кредитів, доки цей обсяг не почне зменшуватися [3].

Найбільш повну інформацію щодо рівня кредитного ризику надає коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку (КЕУКПБ), який є відношенням різниці між рівнем доходності кредитного портфеля (d) та безризиковою ставкою (r_0) до показника, який відображає рівень ризиковості кредитного портфеля (IR).

Рівень доходності кредитного портфеля банку (d) розраховується, виходячи з даних щодо загальних процентних доходів та загального розміру кредитного портфеля банку, які отримуються з офіційної фінансової звітності. Найчастіше, безризикова ставка (r_0) дорівнює базовій ставці, яка діє на кредитному ринку. На нашу думку, під час розрахунку коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем банку доцільно використовувати облікову ставку Національного банку України (станом на 31.12.2016 облікова ставка становила 14%).

Рівень ризиковості кредитного портфеля банку (IR) розраховується як відношення розрахункового значення резерву за кредитними операціями банку, що класифіковані за II, III, IV та V категорією якості до загального розміру кредитного портфеля.

Проведено дослідження рівня кредитного ризику таких банків, як[4]: «Райффайзен Банк Аваль», «УкрСибБанк», «КредоБанк», «Альфа банк». В ході дослідження було використано дані фінансової звітності банків України [2].

Розраховані показники для оцінки рівня кредитного ризику банків наведено у табл. 1.

Таблиця 1.

Оцінка рівня кредитного ризику банків станом на 01.01.2017 р.

Назва банку	Рівень доходності кредитного портфеля банку (d), %	Рівень ризиковості кредитного портфеля банку (IR), %	Коефіцієнт ефективності управління кредитним портфелем банку (КЕУКПБ), %
ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	17,64	27,67	0,13
ПАТ «УкрСибБанк»	15,95	5,94	0,33
ПАТ «КредоБанк»	17,71	14,02	0,26
ПАТ «Альфа банк»	16,05	16,60	0,13

З табл. 1 випливає, що за 2016 рік значення коефіцієнтів ефективності управління кредитним портфелем досліджуваних банків є позитивними та коливаються в діапазоні [0,13;0,33].

Рівень доходності кредитного портфеля банків знаходиться майже на одному рівні, але найменший показник ризиковості кредитних операцій має ПАТ «УкрСибБанк». За рахунок цього ПАТ «УкрСибБанк» має найкраще значення показника ефективності управління кредитним портфелем – 0,33. ПАТ «Альфа банк» рівень доходності та рівень ризиковості кредитного портфелю має майже одне значення, що обумовило доволі низьке значення коефіцієнту ефективності управління кредитним портфелем (КЕУКПБ) – 0,13. Чим вище є значення даного показника, тим ефективнішим є процес управління кредитними ризиками.

Таким чином, для ефективного управління кредитними ризиками, ПАТ «Альфа банк» необхідно встановлювати граничне значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем, нижче якого видача кредиту визнаватиметься недоцільною, що дозволить банку сформулювати оптимальний з погляду співвідношення доходу та ризику кредитний портфель [4].

Так, для ПАТ «Альфа банк» оптимальне граничне значення коефіцієнта ефективності управління кредитним портфелем знаходиться в межах -0,6 – 0,75. При цьому рівень доходності кредитного портфеля складе

від 20% до 25%.

ПАТ «Альфа банк» проводить заходи щодо зниження проблемної заборгованості у загальному обсязі кредитного портфеля шляхом переведення (викупу) проблемних активів (кредитної заборгованості та заставного майна) на компанії, пов'язані з банком, які здійснюють реалізацію такого роду активів й заставного майна. Позбуваючись вищевказаних активів, банк прагне знизити рівень ризику кредитного портфелю банку, сприяти погашенню проблемних активів шляхом реалізації заставного майна, що дозволить підвищити якість активів [4].

Якщо, наприклад, банк переведе прострочену кредитну заборгованість в повному обсязі (станом на 31.12.2016 у сумі 2458 млн. грн), знецінену кредитну заборгованість в обсязі 50% (станом на 31.12.2016 – 62428 млн. грн. $\times 50\% = 31214$ млн. грн.) на пов'язані компанії, томожливі збитки банку при збільшенні наданих поточних кредитів на 10% складуть: $(115828 \times 110\%) \times 0,01 + 31214 \times 0,25 + 52168 \times 0,5 = 35162$ млн. грн.

Тобто, можливі збитки від проблемних кредитів зменшаться в порівнянні з 2016 роком на 8277,2 млн. грн.

Кредитні деривативи можуть використовуватися для формування ефективних банківських портфелів як з точки зору клієнтських відносин, забезпечення ефективного проектного фінансування; як інструмент проведення дилерських операцій. Укладання угод з кредитними деривативами відкриває для портфельних менеджерів можливість здійснення непокритого продажу кредитів. Результатом такого продажу є вивільнення частки капіталу для вкладення у більш доходні активи.

Одним з механізмів інвестиційного кредитування клієнта, що зменшує ризик ліквідності банків та необхідності формування значних резервів на кредитні ризики, є використання сек'юритизації позик та інших активів. Участь у сек'юритизації і перерозподілі ресурсів у ролі ініціатора відкрита для всіх банків [4]. Однак малі банки через нестачу грошового і репутаційного капіталу не можуть бути ефективними гравцями на цьому ринку. Відповідно, поширення традиційної кредитної функції йде таким чином, що великі банки беруть на себе функцію ініціатора кредиту, а малі банки (або інвестори у цінні папери) — первинних покупців або вкладників коштів. Великі банки, цінують свою функцію ініціаторів кредитів тому, що вона дає їм змогу одночасно отримувати комісійні за відкриття й обслуговування кредитів і виносити відповідні активи поза баланс, що, зважаючи на необіговість кредиту, усуває кредитні й процентні ризики і забезпечує додаткову ліквідність. Малі банки при придбанні кредитів не тільки отримують можливість, як були сказано вище, диверсифікувати свої "кредитні портфелі", але й можливість скористатися кваліфікаційним і репутаційним капіталом великих банків. Крім того, вони дістають можливість розділити ризики з іншими банками.

Висновки. Для зниження кредитного ризику фінансовим менеджерам слід серйозніше підходити до оцінки фінансового стану клієнтів, не обмежуючись тільки балансом і звітом про фінансові результати. Крім того, менеджерам банку слід об'єктивніше оцінювати закладене майно клієнтів, яким за статистичними даними забезпечується до 90% короткострокових кредитів.

Один з основних напрямів сучасного розвитку вітчизняних банків – підвищення якості послуг і кількості банківських продуктів, їх наближення до клієнтів. Підтвердженням цьому є швидке зростання філіальної мережі Альфа банку у всіх регіонах України. Для стабільної діяльності будь-якого банку важливе значення має структура його активів і пасивів, а саме узгодженість термінів їх погашення. Як свідчить практика, досягти абсолютної відповідності цих термінів практично неможливо. Тому ефективно управління процесами залучення ресурсів є однією з найважливіших складових діяльності вітчизняних банків.

Література

1. Міщенко В. І. Сучасна практика споживчого кредитування в Україні [Текст] / В. І. Міщенко, О. А. Шаповал // Вісник Національного банку України. – 2013. – № 11. – С. 3-9.
2. Осадчий Є. Сучасний стан та проблеми банківського споживчого кредитування в Україні [Текст] / Є. Осадчий // Ринок цінних паперів України. – 2013. – № 11-12. – С. 97-102.
3. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків кредитних послуг України. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/734.html>
4. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків кредитних послуг України за 12 місяців 2016 року. – Режим доступу: http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/dpn/sk_2017.pdf

**Воловник І. В., Антонюк П. П.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ

Актуальність дослідження. В умовах постійного впливу динамічного і непередбачуваного зовнішнього середовища, зростання конкурентної боротьби виникає необхідність в осмисленні процесів ефективного і безпечного функціонування економічних систем різних рівнів. Кожна система має свої, властиві лише їй, особливості, свою реакцію на управління, свої форми можливого відхилення від програми, свою здатність реагувати на дії різного роду. Для того, щоб банк, як складна динамічна система, міг досягти запланованих результатів потрібна адекватна система управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти аналізу бізнес-процесів розглядали як вітчизняні, так і зарубіжні вчені Б. Андерсен [1], О. В. Ареф'єва [2], О. А. Біловодська [3], О. В. Виноградова [5], В. Г. Сліферов [7], В. В. Ефімов [8], Г. Н. Калянов [9], Девід А. Марка [6], В. В. Репін [11] Дж. Харрінгтон [13], Л. Г. Шемаєва [15] А. В. Шпер [14] та ін. У працях названих науковців обґрунтовано сутність бізнес-процесів,

процесний підхід до управління бізнес-процесами, проте недостатньо висвітлені питання методології аналізу бізнес- процесів.

Мета статті. Метою статті є дослідження теоретичних аспектів управління бізнес-процесами.

Виклад основного матеріалу. Банк являє собою систему, всередині якої протікає безліч взаємозв'язаних процесів, які своїм функціонуванням визначають стан організаційної системи в цілому.

Виходячи з того, що процес (від лат. *processus* – просування) – це послідовна зміна явищ, станів у розвитку будь-чого; або сукупність послідовних дій для досягнення будь-якого результату» [4], а також хід будь-якого явища, послідовна зміна станів, стадій розвитку, у процесі аналізу матимемо справу з об'єктом, який постійно еволюціонує. Відповідно до ISO серії 9000 процесом може вважатися будь-яка діяльність або сукупність діяльностей, де використовуються ресурси для перетворення входів і виходів. Згідно DIN 66201 процес – перетворення та/або передача матерії, енергії та інформації від початкового стану до кінцевого за чітко визначеними правилами.

Визначення типу процесу є важливою відправною точкою для орієнтованого системного аналізу бізнес-процесів. Тому для обґрунтування об'єкта аналізу потрібно уявити що таке бізнес-процес.

Бізнес-процес складається з сукупності активностей, між якими існує причинний зв'язок. Результат бізнес процесу представляє додану вартість для підприємства та клієнтів. «Архітектура процесу підприємства визначає та структурує бізнес-процеси підприємства. Вона охоплює поділ на основні та обслуговуючі процеси, відображення відносин зв'язку із середини назовні та опис необхідних функцій (бізнес-функцій) включно із інформаційною потребою».

Філософія аналізу бізнес-процесів полягає в забезпеченні росту результативності й ефективності бізнесу, підвищенні стійкості його розвитку шляхом врахування інтересів різних груп стейкхолдерів і попереджувальної адаптації бізнесу до змінних умов зовнішнього середовища. Неврахування вимог головних стейкхолдерів підприємства до результатів його розвитку і захисту його фінансових, соціальних і екологічних інтересів різко підвищує організаційно-правові, соціальні й операційні ризики бізнесу. Тому в умовах невизначеності рішення, що приймаються та впроваджуються, (коли неможливо визначити імовірність потенційних результатів), мають бути максимально обґрунтованими і забезпечувати максимальну віддачу від затрачених ресурсів.

Аналіз бізнес-процесів допомагає проникнути в їх глибинну сутність. Він змінює парадигму мислення, ракурс оцінки всієї системи операцій, яка призводить до створення доданої вартості, корисної для споживачів продукції. Це сприяє виявленню «вузьких місць» (операцій, які потребують оптимізації в першу чергу), а також розробці стратегій, спрямованих на усунення цих «вузьких місць», і в кінцевому підсумку призводить до більшої прозорості вироблення управлінських рішень, підвищення ефективності бізнес-процесів, розширення можливостей їх інновації і, як результат, збереження конкурентоспроможності підприємства на сучасних вітчизняних і міжнародних ринках.

Виходячи із зазначеного, методологія системи аналітичного забезпечення прийняття управлінських рішень повинна ґрунтуватися на таких принципах діалектичної логіки: об'єктивність бізнес-процесів; цілісність об'єкта дослідження, всебічність дослідження, постійне поглиблення пізнання, постійний рух і розвиток, єдність і боротьба протилежностей, теоретична розробка і практична перевірка результатів.

Головна мета аналізу бізнес-процесів – пошук можливостей їх оптимізації (поліпшення та досягнення позитивного ефекту в зміні якісних показників діяльності підприємства). В такому разі, оптимізація націлена на підвищення результативності, ефективності й адаптивності бізнес-процесів [13]. Поліпшення бізнес-процесів (Business process improvement, BPI) – системний підхід, що дозволяє підприємствам оптимізувати свої бізнес-процеси для досягнення більш ефективних результатів діяльності, BPI забезпечує скорочення витрат і циклу бізнес-процесу на 90% при одночасному підвищенні його якості більш ніж на 60% [13].

Відповідно до мети мають вирішуватись такі завдання аналізу: моделювання бізнес-процесів; оцінка процесів з погляду ефективності та результативності; обґрунтування необхідних ресурсів для протікання процесу; встановлення взаємозв'язків між бізнес-процесами; визначення взаємозв'язків бізнес-процесів з ієрархією цілей та вимірювання їх впливу на короткострокові і довгострокові цілі підприємства; вироблення альтернативних варіантів рішень щодо поліпшення (або реінжинірингу) бізнес-процесів.

Характеризуючи бізнес-процес, як об'єкт аналізу зазначимо, що це багатомірний, суперечливий об'єкт пізнання, який знаходиться в постійному русі та розвитку. Особливістю аналізу є те, що він, з одного боку, є засобом дослідження бізнес-процесів, а з іншого – бізнес-процесом (об'єктом дослідження). У першому випадку аналіз є елементом систем оперативного, поточного та стратегічного управління (систем, що досліджують та керують), які засобом нього здійснюють оцінку основних та забезпечуючих процесів (досліджуваних та керованих підсистем).

Процес управління є загальною сумою всіх функцій [10]. Отже, структуризація управління за функціями зводиться до поділу управління на окремі види діяльності, які репрезентуються та характеризуються функціями при здійсненні управління, тобто функція – це продукт спеціалізації в управлінні. Варто зазначити, що управління – це система ефективної цілеспрямованої реалізації функцій в умовах мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища. Відтак, мета аналізу бізнес-процесів як функції управління – на основі системи об'єктивних і суб'єктивних (зовнішніх і внутрішніх) факторів, що характеризують бізнес-процеси здійснити своєчасну й об'єктивну їх оцінку та виявити відхилення рівня досягнення наміченої мети, обґрунтувати можливі результати й наслідки, зменшити ризик, пов'язаний з вибором управлінських рішень. Аналіз взаємопов'язаний з іншими функціями управління впливає на їх розвиток і вдосконалення та розвивається і сам під впливом вимог інших функцій.

Отже, тільки неперервний аналіз бізнес-процесів дозволить виявити зони безвідповідальності, які виникають на підприємствах. Отже, інтеграція процесного і системного підходів дозволяє розглядати процеси у їх

взаємозв'язку, розуміння кожного з них в діяльності підприємства дозволить досягти ефективності. Тому при розв'язанні навіть окремих завдань оптимізації виробництва потрібно виходити з загальної стратегії, а не інтересів кожного структурного підрозділу.

У зв'язку з тим, що кожен бізнес-процес – це єдність стійкості та зміни, позитивного та негативного, виходячи із законів діалектики, аналіз бізнес-процесів необхідно проводити за такими напрямками: дослідження в єдиному бізнес-процесі дії його протилежних сторін; оцінка сторін або тенденцій з погляду прогресивності; виявлення в досліджуваному процесі (проблемі управління) конкретної єдності протилежностей; визначення превалюючого типу факторів, що сприяють прогресу або гальмують його, рушійної сили прогресу; з'ясування сутності боротьби протилежних тенденцій, ролі в цій боротьбі протидіючих сил. Така методологія аналізу сприятиме своєчасному виявленню наявних можливостей оптимізації бізнес-процесів.

Висновки. На основі узагальнення теоретико-методологічних основ аналізу бізнес-процесів розвинуто засади, що створюють передумови системного розгляду досліджуваного об'єкту у різнобічних зв'язках, взаємодії, постійному русі та розвитку. Запропоновано класифікацію типів бізнес-процесів, як об'єктів аналізу, обґрунтовано основні завдання аналізу бізнес-процесів та визначено напрямки аналітичних досліджень.

Література

1. Андерсен, Б. Бизнес-процессы. Инструменты совершенствования [Текст] / Бьерн Андерсен; пер с англ. С. В. Ариничева; науч. ред. Ю. П. Адлер. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2003. – 272 с.
2. Ареф'єва, О. В. Бізнес-процеси підприємств сфери послуг: фактори, формування, конкурентноспроможність [Текст]: [монографія] / О. В. Ареф'єва, Т. В. Луцька; Європейський ун-т. – К.: Вид. Європейського ун-ту, 2015. – 96 с.
3. Біловодська, О. А. Економічне обґрунтування реінжинірингу бізнес-процесів виробничих підприємств [Текст]: монографія / О. А. Біловодська. – Суми: Мрія-1, 2016. – 440 с.
4. Большая энциклопедия. – 2-е издание перер и доп. СП «Норит», 2001. – 1456 с.
5. Виноградова, О. В. Реінжиніринг бізнес-процесів у сучасному менеджменті [Текст]: [монографія] / О. В. Виноградова; Донецький держ. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – Донецьк: Вид. ДонДУЕТ, 2005. – 196 с.
6. Дэвид А. Марка и Клемент МакГоуэн «Методология структурного анализа и проектирования SADT». – М.: Изд. Мета Технология. 1993. – 240 с.
7. Елиферов, В. Г. Бизнес-процессы: регламентация и управление [Текст]: учеб. пособие / В. Г. Елиферов, В. В. Репин; Институт экономики и финансов «Синергия». – М.: Инфра-М, 2006. – 318 с.
8. Ефимов, В. В. Описание и улучшение бизнес-процессов [Текст]: учеб. пособие / В. В. Ефимов; ред. Н. А. Евдокимова; Ульяновский государственный технический ун-т. – Ульяновск: Изд. УлГТУ, 2005. – 84 с.
9. Калянов Г. Н. Моделирование, анализ, реорганизация и автоматизация бизнес-процессов: учеб. пособие. – М.: Финансы и статистика, 2007. – 240 с.
10. Мескон М. Х., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента: Пер. с англ. – Дело, 1992. – 702 с.
11. Репин, В. В. Процессный подход к управлению. Моделирование бизнес-процессов [Текст] / В. В. Репин, В. Г. Елиферов. – М.: РИА «Стандарты и качество», 2004. – 408 с.
12. Хаммер М. Реінжиніринг корпорації: Манифест революції в бізнесі/ Майкл Хаммер, Джеймс Чампи; пер. с англ. Ю. Е. Корнилович. – М.: Манн, Иванов и Фербер, 2006. – 287 с.
13. Харрингтон, Дж. Оптимізація бізнес-процесів: документування, аналіз, управління, оптимізація [Текст] / Дж. Харрингтон, К. С. Эсселинг, Х. Ван Нимвеген; [пер. с англ.]. – СПб.: Азбука; СПб.: БМикро, 2002. – XXIV, 328 с.
14. Шеер, А. В. Бизнес-процессы. Основные понятия. Теория. Методы. Издание 2-е, переработанное и дополненное. / Пер. с англ. Михайлова Н. А. – М.: Весть – МетаТехнология, 1999. – 151 с.
15. Шемаєва, Л. Г. Управління якістю бізнес-процесів на підприємстві [Текст]: [монографія] / Л. Г. Шемаєва, К. С. Безгін та ін.]; Харківський національний економічний ун-т. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2009. – 240 с.

Воробйова Ю. М., Каминський П. Д.
Донецький національний університет економіки і торгівлі
ім. Михайла Туган-Барановського
м. Кривий Ріг

ОЦІНКА ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ПРИКЛАДІ КП «КРИВБАСВОДОКАНАЛ»

Актуальність дослідження. Підприємство не може функціонувати без аналізу його потенційних можливостей та подальшого розвитку. Дослідивши свій потенціал, підприємство може в повному обсязі оцінити свої конкурентні позиції, виявити недоліки та можливості, удосконалити системи управління підприємством.

Підвищення рівня ефективності використання потенціалу підприємств відіграє провідну роль в успішному вирішенні економічних і соціальних завдань, досягненні головної мети підприємства – підвищення прибутковості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань потенціалу підприємств займалося чимало вчених. Доцільно відзначити таких як В. Г. Андрійчук, М. І. Кісіль, П. Т. Саблук, Н. В. Касьянова, О. С. Бабина, О. О. Карпенко, Н. С. Краснокутська та інші.

Мета статті полягає в дослідженні оцінки потенціалу підприємства на прикладі КП «Кривбасводоканал».

Виклад основного матеріалу. Під потенціалом підприємства розуміється економічна категорія, що об'єднує кількісні показники кожного ресурсу та їхні конкретні потенційні характеристики (можливості).

Дієздатність потенціалу підприємства забезпечується цілеспрямованим приведенням у дію суб'єктами господарювання існуючих структурних елементів (ресурсів) і визначається у процесі його економічної діяльності [2, с. 8].

У вітчизняній економічній літературі цей термін у широкому значенні трактується як можливості, сили, запаси та засоби, які можуть бути використані, або як рівень потужності у будь-якому відношенні, сукупність засобів, необхідних для будь-чого. У тлумачному словнику під цим терміном розуміються «приховані можливості, сили для будь-якої діяльності, які можуть виявитися у певних умовах».

Розглянувши сучасні наукові підходи до потенціалу підприємства, можна зробити висновки, що потенціал підприємства – сукупність ресурсів, які визначають його можливості здійснювати у майбутньому виробництво товарів і послуг, одержувати доходи і прибуток.

Потрібно зазначити багатогранність сутності трактування поняття «потенціал підприємства», єдиного терміну не має, кожен розглядає потенціал підприємства в залежності від того, що хоче отримати підприємство в майбутньому. Різноманіття підходів до розуміння сутності потенціалу підприємства дозволяє вважати його багаторівневим і багатоглядним поняттям, зміст якого розкривається у всьому комплексі його проявів.

Основними аспектами аналізу потенціалу підприємства є моніторинг поточних можливостей підприємства та оцінка окремих елементів діяльності досліджуваного підприємства, а також оцінка результатів подальшого його планування [1].

Основна діяльність КП «Кривбасводоканал» – надання питної та технічної води клієнтам за допомогою комплексу об'єктів, споруд, розподільчих водопровідних мереж, пов'язаних єдиним технологічним процесом [3].

Ринком збуту КП «Кривбасводоканал» є мережі м. Кривого Рогу та Криворізького району, де підприємство визнане монополістом на ринку централізованого водопостачання і водовідведення для населення. Основним споживачем питної води у підприємства є:

- населення міста – 98,2 % загального обсягу поданої води;
- підприємства міста – 1,7 %;
- бюджетні організації і 0,1%.

Відсутність конкуренції на ринку, надало можливість підприємству укласти з населенням договори, умови яких не відповідають інтересам споживачів, у зв'язку з відсутністю альтернативи отримання таких послуг [3].

Сьогодні місто має одну з найскладніших в Україні систем водопостачання та водовідведення. На її роботу значний вплив мають такі фактори як значна довжина міста, відсутність рельєфу, необхідного для облаштування самопливної каналізації, діяльність гірничо-металургійного комплексу, специфіка геології. Як результат, збір і перекачування стічних вод на очисні споруди міста здійснюється з використанням великої кількості насосних станцій.

За допомогою матриці SWOT - аналізу систематизуємо можливості та загрози функціонування КП «Кривбасводоканал», його сильні та слабкі сторони, а також визначимо стратегічні альтернативи підприємства що представлена в табл. 1.

Таблиця 1

SWOT - аналіз КП «Кривбасводоканал»

Сильні та слабкі сторони КП «Кривбасводоканал»	Сильні сторони	Слабкі сторони
Можливості та загрози зовнішнього середовища	Накопичений досвід на ринку житлово - комунального господарства	Виникнення аварій через високий ступінь зносу мереж водопостачання та водовідведення
	Наявність виробничих потужностей	Тарифи регулюються на основі норм, а не ефективності
		Зростання тарифів на послуги
		Низька якість питної води
Можливості		
Збільшення обсягів господарського-питного водопостачання до встановлених нормативів	Впровадження сучасних технологій очищення сирової води	Недостатнє фінансування
Загрози		
Наявність великої кількості промислових підприємств на території Криворізького залізничного басейну	Зростання цін на матеріально-технічні ресурси (енергоносії)	Перебої з подачею питної води через аварії на водопровідних мережах
Забруднення підземних вод промисловими відходами		«Культура монополіста» направлена на задоволення власних потреб
Середньодобове водоспоживання мешканців міста нижче встановлених норм		Високі інвестиційні ризики та фактична закритість галузі для залучення реальних інвестицій

Примітка. Складено автором

Так, слабкими сторонами підприємства, є його збитковість, недолік фінансування необхідних змін у стратегії, брак інвестицій, зростання дебіторської заборгованості, недолік управлінського таланту, використання стереотипних методик, відсутність творчого підходу, низький рівень наданих послуг, втрати води в мережах, високий ступінь спрацювання основних засобів.

Висновки. Гострий дефіцит фінансових ресурсів не дає підприємству змоги вчасно і повністю відшкодувати експлуатаційні витрати, реконструювати та вдосконалювати системи, переважна частина яких перебуває у аварійному стані. Єдиним шляхом виходу з кризового стану більшості водоканалів України є підвищення тарифів на послуги з водопостачання та водовідведення і встановлення їх на рівні економічно обґрунтованих витрат підприємства у відповідності до Постанови Кабінету Міністрів України від 01.06.2011 року №869 «Про забезпечення єдиного підходу до формування тарифів на централізоване водопостачання та водовідведення»

Література

1. Касьянова Н. В./ Потенціал підприємства : формування та використання / 2-ге видання, перероблене та доповнене/ Н. В. Касьянова, Д. В. Солоха, В. В. Морєва, О.В. Беякова – К : Центр учбової літератури, 2013. – 248 с.
2. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навчальний посібник.– Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
3. Офіційна сторінка комунального підприємства «Кривбасводоканал» [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://kr-kvk.dp.ua>

**Івануц А. М., Никифорак В. А.
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
м. Чернівці**

РОЛЬ РОЗВИТКУ ПЕРСОНАЛУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження. Ефективне функціонування підприємства насамперед визначається ступенем розвитку його персоналу. В умовах сучасного швидкого старіння теоретичних знань, умінь та практичних навичок спроможність підприємства постійно підвищувати фаховий рівень своїх працівників є одним із найважливіших факторів забезпечення його конкурентоспроможності на ринку [3].

Актуальність останніх досліджень і публікацій. Загальновідомо, що конкурентоспроможність підприємства залежить від наявності у нього конкурентних переваг. При цьому окремі науковці схильні ототожнювати конкурентну перевагу з чинниками, які визначають кінцеві результати діяльності підприємства, характеристики його товарів тощо. Зокрема І. Яців стверджує, що «конкурентна перевага – це кращий, з точки зору результатів конкурентної боротьби, стан чинника конкурентоспроможності суб'єкта економічної діяльності порівняно зі станом цього чинника в його конкурентів» [6, с. 79].

Російські вчені, зокрема А. Я. Кібанов, розглядають це поняття наступним чином. На їхню думку, розвиток персоналу – це сукупність організаційно-економічних заходів служби управління персоналом у сфері навчання персоналу організації, його перепідготовки і підвищення кваліфікації. Ці заходи охоплюють питання професійної адаптації, оцінювання кандидатів на вакантну посаду, поточної періодичної оцінки кадрів, планування ділової кар'єри та службово-професійного просування кадрів, роботи з кадровим резервом [5].

Виклад основного матеріалу. Проблеми якості робочої сили в Україні, якій потрібно мати конкурентоспроможну і соціально спрямовану національну економіку, повинні займати ключове місце як у поточних рішеннях, так і в програмах, розрахованих на довгострокову перспективу, на всіх рівнях владних структур. Впровадження новітніх технологій та розвиток наукоємких виробництв без наявності високоосвіченої і висококваліфікованої робочої сили, а також постійного всебічного поліпшення її якісних характеристик буде неможливе [1].

Світовою практикою доведено, що інвестиції в людський капітал – найефективніші. Саме цим зумовлюється нова якість економічного зростання, яка зміцнилась за останні десятиліття в розвинених країнах. У Західній Європі цей компонент забезпечує близько 75 % приросту національного багатства.

Україна завжди мала якісну робочу силу з високою загальною і професійною освітою та задовільними фізичними, фізіологічними і психофізіологічними характеристиками. Однак в останні роки робоча сила нашої країни втрачає ті складові, які забезпечують її високу якість. Системна криза вкрай негативно відбилася на всіх аспектах життєдіяльності суспільства, але чи не найбільш відчутної шкоди вона завдала робочій силі через певну обмеженість у підвищенні кваліфікації, незбалансованість у харчуванні та недостатнє медичне обслуговування. [4, с. 54-55].

Низька заробітна плата і сумнівна її диференціація – також є однією із суттєвих чинників, який негативно впливає на якість робочої сили. [2, с. 46-48]

Змінити таке становище можливо, посиливши регулюючу роль держави в цих процесах через законотворчу діяльність і суворе дотримання законів суб'єктами господарської діяльності.

Підвищення конкурентоспроможності робочої сили – це процес, до якого прагнуть і працівники, і організація, в якій вони працюють.

Висновки. Таким чином, працівник повинен прагнути розширювати свої знання і кваліфікацію як у даній

сфері діяльності, так і в інших сферах. Підприємство може сприяти цьому, мотивуючи працівника до навчання і підготовки, а також надаючи відповідну допомогу. Особливу увагу потрібно приділяти якості освітніх послуг та створенню системи перепідготовки персоналу, що сприятиме забезпеченню високого рівня якості та відповідного рівня конкурентоспроможності робочої сили.

Література

1. Бондар Н. Економіка підприємства: Навчальний посібник / Н. Бондар, В. Воротін, О. Гаєвський; За заг. ред. А. В. Калини; Міжрегіональна академія управління персоналом. – К.: МАУП, 2006. – 350 с.
2. Завіновська Г. Економіка праці: Навчальний посібник/ Г. Завіновська; М-во освіти України. КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2003. – 298 с.
3. Савченко В. А. Управління розвитком персоналу: Навч. Посібник / В. А. Савченко – К.: КНЕУ, 2002. – 351 с.
4. Калина А. Економіка праці: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів/ А. Калина. – МАУП. – Київ, 2004. – 268 с.
5. Кибанов А. Я. Управление персоналом организации. Учебное пособие / А. Я. Кибанов – М.: Инфра, 2001. – 638 с.
6. Яців І. Б. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств : монографія / І. Б. Яців. – Львів : Український бестселер, 2013. – 427 с

Івануц М. М., Никифорак В. А.
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича
м. Чернівці

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Актуальність дослідження. В сучасних умовах ринкової економіки серед різноманітності проблем, зв'язаних із забезпеченням нормального та ефективного розвитку підприємств та організацій, однією із головних є проблема управління персоналом. [1]

Управління персоналом – багатогранний і виключно складний процес, що має специфічні особливості й закономірності. Знання їх вкрай необхідне керівникам і спеціалістам сучасного виробництва, працівникам кадрових служб і соціального розвитку для постійного забезпечення підвищення якості та ефективності праці.

Управління персоналом містить у собі цілий комплекс заходів, пов'язаних з професійним просуванням працівників та формуванням персоналу, а також його плануванням, аналізом показників праці, витрат на персонал, вивченням ринку трудових ресурсів, а також внутрішніх джерел розвитку персоналу, забезпеченням соціально-психологічних умов взаємодії підрозділів, взаємовідносинами у колективі, запобіганням конфліктів. Однак більшість керівників підприємств усе ще не приділяють значної уваги даному елементу управління персоналом [2].

Виклад основного матеріалу. Сьогодні основними проблемами, з якими стикаються при управлінні персоналом – це підбір, формування кадрів з сучасним економічним мисленням, забезпечення ефективності праці працівників, збереження сприятливого клімату у колективі та багато інших [1]. Також суттєвою проблемою в підприємстві на сьогоднішній день є адаптація "новобранців". За статистикою співробітник приймає рішення піти з нового місця роботи протягом перших трьох днів роботи. Причини цього різні: зіпсоване перше враження про підприємство, відсутність системи навчання та інструкцій для нових співробітників, невідповідна корпоративна культура, проблеми менеджменту [4].

Першим кроком до вирішення проблем є підбір персоналу. Існує декілька підходів до підбору кадрів на підприємстві. Серед них найбільш розповсюдженими є самостійне наймання персоналу та звернення до агентств і служб зайнятості. Звичайно, кожне підприємство застосовує різні методи прийняття на роботу. Зокрема, анкетування, систему психологічних тестів, інтерв'ю [3, с. 36-39].

Завдання керівника полягає в тому, щоб створити якомога продуктивніші відносини з персоналом, знайти саме такі методи та підходи, які сприятимуть більш ефективній роботі. Персонал потрібно заохотити, створити такі умови, за яких у кожного працівника буде бажання працювати плідно і з натхненням. Використання таких форм заохочень як безкоштовні обіди, надання медичних послуг, організація відпочинку за рахунок підприємства (путівки) дозволять підвищити мотивацію працівників.

Багато керівників, рухаючись на шляху до максимального отримання прибутку, вирішення матеріальних і фінансових проблем, оновлення технічної бази, забувають про працівників, створюючи їм неможливі для праці умови. Це є надто ризиковим, оскільки може призвести до втрат. Насамперед, це втрати висококваліфікованих працівників. Щоб запобігти небажаним втратам працівників, на підприємстві доцільно розробити заходи для моніторингу морально – психологічного клімату в колективі, ступеня задоволеності кожного співробітника роботою, умовами праці, відпочинку, задоволеності рівнем зарплати. Для цього, найкраще підходять такі методи як опитування, анкетування, бесіди (групові та індивідуальні). Цінність таких заходів полягає в можливості виявлення працівників з високим потенціалом, перспективами. Це є позитивним, оскільки сприяє кар'єрному росту, зацікавленості працюючих у підвищенні продуктивності праці. Застосування даних методів допомагає вирішити психологічні проблеми у колективі. [5, с. 53-57].

Висновки. Отже, підводячи підсумки, можна сказати про те, що найважливішим у сфері діяльності підприємства є управління персоналом. Керівникам підприємств потрібно використовувати такий підхід до управління персоналом, за яким капіталовкладення проходить безпосередньо у самих працівників, у їх формування

і розвиток. Адже зараз керівники повинні розуміти, що найвигіднішими є інвестиції в людський капітал – основне джерело прибутку підприємства.

Література

1. Гризовська Л. О. Актуальні проблеми управління розвитком персоналу на вітчизняних підприємствах / Л. О. Гризовська. // Хмельницький національний університет. – 2011. – С. 192-196.
2. Менеджмент персоналу / В. М. Данюк, В. М. Петюх, С. О. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. В. М. Данюка, В. М. Петюха. – К. : КНЕУ, 2004. – 398 с.
3. Парімал Чандра Бісвас. Управління персоналом на іноземних підприємства в Україні // Маркетинг в Україні. – 2008. – №3. – С. 36-39
4. Кондаревич В. Б. Проблеми управління персоналом торговельного підприємства в сучасних українських реаліях [Електронний ресурс] / В. Б. Кондаревич // Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/01/84-1.pdf>.
5. Лазаренко Л. Особливості сучасного управління людськими ресурсами // Персонал. – 2009. – №1. – С. 53-57

Колодій С. К.

**Державний вищий навчальний заклад «Університет банківської справи»
м. Київ**

ФІСКАЛЬНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Актуальність дослідження. В умовах посттрансформації економіки і становлення якісно нової системи господарювання в Україні важливим завданням є досягнення високого рівня добробуту населення. Система розподілу доходів в Україні сьогодні далека від досконалості. Для економіки України характерна суттєва диференціація доходів населення: поряд зі зниженням життєвого рівня населення проявилися такі негативні риси перехідного періоду як збільшення бідності і стрімке розшарування населення за рівнем доходів і майна. Отже виникає необхідність коригування державної політики доходів населення.

Предметом активних дискусій сьогодні залишається визначення характеру державного втручання і вибору інструментів за допомогою яких воно буде здійснюватися. Це обумовлює підвищення інтересу до особливостей реалізації механізму фіскальної політики в Україні. Адже завдяки саме фіскальній політиці формується дуже важлива частина грошових доходів великої кількості населення нашої країни – доходи від соціальної допомоги та інших поточних трансфертів.

Аналіз результатів останніх досліджень і публікацій. В Україні проблемі політики розподілу та перерозподілу доходів присвячені роботи А. Колога, Н. Холода, І. Малого [1, 2, 3, 4] та інших. Різним аспектам фіскального регулювання в Україні та світі присвячені роботи В. Андрущенко, Т. Паєнтко, Т. Єфіменко, С. Юрія та ін. [5, 6, 7, 8]. Зважаючи на достатню кількість робіт, присвячених означеній проблематиці, залишається багато дискусійних питань, що потребують подальшого дослідження, зокрема, у сфері інституціональних аспектів впливу фіскального регулювання на величину доходів населення.

Мета статті полягає в окресленні інституціональної складової фіскального регулювання доходів населення.

Фіскальне регулювання за формою впливу відноситься до непрямих методів державного регулювання економічних процесів, яке повинно бути направлене на використання економічних інтересів суб'єктів господарювання. Тобто, використовуючи методи фіскального регулювання, держава повинна створювати такі умови, щоб вступаючи в економічні відносини господарюючим суб'єктам було вигідно діяти з урахуванням інтересів не тільки своїх, але і держави та не виявляти оппортуністичної поведінки, переводячи у тінь свою діяльність та її результати. Вплив на економічний стан в країні в цілому та на рівень доходів населення зокрема, здійснюється інструментами фіскальної політики за рахунок маніпулювання державними витратами та оподаткуванням. Крім податків та витрат до інструментів фіскальної політики слід віднести регулюючі інтереси та контроль, які стимулюють певний вид економічної діяльності, або змушують відмовитися від нього.

Таким чином, одним із завдань держави в процесі регулювання доходів населення повинно бути балансування фіскальних та регулюючих інтересів. На наш погляд, досягнення цієї мети можливе за рахунок використання інституціонального підходу. Такий підхід, враховуючи не тільки економічні, а історичні, соціально-культурні та інші аспекти розвитку суспільства, дозволить синтезувати існуючі фіскальні концепції та програми та обрати такі інструменти впливу, які з урахуванням особливостей менталітету українського суспільства нададуть кращого результату.

Отже означимо особливості інституціонального підходу при здійсненні фіскальної політики.

Існує багато інституціональних аспектів сучасного фіскального регулювання. Найбільш явно інституціональна природа проявляється в тому, інститутами є і сама держава, яка здійснює регулюючі дії, і бюджет, що відіграє центральну роль в процесі акумулювання доходів та плануванні державних витрат, і податки, які з позиції інституціоналізму можуть розглядатися як різновид формальних інститутів. Крім цього, існує велика кількість трансакційних витрат, які пов'язані з фіскальним регулюванням доходів населення.

В умовах інституціональної невизначеності та недосконалості інституціонального середовища, трансакційні витрати зростають. В таких умовах знижується ефективність розподілу та використання фінансових ресурсів, зростає рівень корупції та тіньової економіки. Використання інституціонального підходу в процесі фіскального регулювання дозволить обрати саме ті інструменти впливу, які враховуватимуть трансакційні витрати

та дозволять впливати на їхній рівень як в короткостроковому, та і у довгостроковому періоді. Таким чином, сформоване інституціональне середовище може визначати, як напрямки фіскального регулювання, так і конкретні інструменти фіскального впливу.

Треба відмітити, що фіскальна політика, в свою чергу, є також фактором трансформації інституціонального середовища. Чітке дотримання прав платників податків і забезпечення взаємозв'язку між податками і зустрічним потоком суспільних благ, створення системи достатніх інституціональних обмежень дискреційних дій органів виконавчої влади у сфері податкової політики, в тому числі, введення законодавчих гарантій недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації та збалансування інтересів, прав і обов'язків всіх учасників податкових відносин позитивно впливатиме не тільки на рівень доходів у суспільстві, але і на сформоване інституціональне середовище.

Висновки. Підбиваючи підсумки, відзначимо, що фіскальне регулювання з точки зору інституціонального підходу може бути розглянуто як сукупність правил гри. Воно здійснюється відповідно до сформованих формальних інститутів (правил, які встановлені державою). Також на нього здійснюють вплив неформальні інститути, що історично сформувались у суспільстві. Базовими інститутами фіскального регулювання виступають норми, які регулюють багатосторонні відносини, пов'язані з рухом фінансових потоків.

Використання інституціонального підходу дозволяє дослідити специфіку фіскального регулювання в реальному економічному житті. В більшості своїй, інститути – це результат мислення людей – закони, норми поведінки, правила гри. Обмеженість людського світогляду, консервативність стримують розвиток інститутів. Тому при виборі напрямків та інструментів фіскального регулювання доходів населення треба враховувати наявну інституціональну складову цього регулювання, що дозволить більш повно розуміти поведінку економічних агентів та зробити його більш ефективним, з точки зору забезпечення гідного рівня життя населення, зменшення рівня бідності та ступеню диференціації доходів населення.

Література

1. Колот А. М. Методологічні аспекти розвитку розподільчих відносин / А. М. Колот // Економічна теорія. – 2008. – №4. – С. 3–18.
2. Холод Н. М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках : монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. – 2009. – 442 с.
3. Малий І. Й. Інституціональні зміни системі розподілу економічних факторів у транзитивній економіці / І. Й. Малий // Економічна теорія. – 2004. – № 1. – С. 56–68.
4. Малий І. Й. Теорія розподілу суспільного продукту : монографія. К. : КНЕУ. – 2000. – 248 с.
5. Андрущенко В. Л. Фінансова думка Заходу у ХХ столітті: теоретична концептуалізація і наукова проблематика державних фінансів : монографія. Львів : Каменярь, 2000. – 303 с.
6. Паєнтко Т. В. Інструменти фіскального регулювання фінансових потоків / Т. В. Паєнтко // Ефективна економіка. – 2011. – № 5. – С. 12–17.
7. Єфименко Т. І. Податкове регулювання економічного розвитку : автореф. дис. ... доктора екон. наук : 08.02.03. Київ, 2003. – 37 с.
8. Юрій С. І., Дем'янишин В. Г., Буздуган Я. М. Антологія бюджетного механізму : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2001. – 250 с.

Левицький С. Р., Мантур-Чубата О. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИКИ ДОХОДІВ ТА ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Ефективне функціонування економіки будь-якої держави в сучасних умовах неможливе без належного стимулювання працівників. Система оплати праці в Україні не відповідає вимогам соціально орієнтованої економіки. Унаслідок цього нагальним питанням соціально-економічних перетворень є удосконалення та реформування державного регулювання системи оплати праці в процесі забезпечення дієвості заходів, що регулюють і формують елементи її системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем оплати праці, визначення її сутності здійснювали в своїх працях такі зарубіжні вчені, як Д. Рікардо, А. Сміт, Дж. М. Кейнс, А. Маслоу, Й. Шумпетер, Ф. Герцберг. Досить вагомий внесок в розгляд питань стимулювання праці персоналу, зробили вітчизняні вчені-економісти: А. В. Калина, Д. П. Богиня, М. І. Карлін, А. М. Колот, В. М. Данюк, Е. М. Лібанова, Н. Д. Лук'янченко, В. М. Нижник, Н.О. Павловська.

Метою статті є дослідження особливостей політики доходів та оплати праці в Україні.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система оплати праці не є ідеальною для забезпечення соціального захисту працюючих, незмінності та суворого дотримання встановлених соціальних норм та гарантій. Політика доходів у нашій державі потребує якісного реформування, а для цього є доцільним застосування досвіту зарубіжних країн з розвинутою економікою.

Політика доходів створює подвійний вплив на інфляцію. Обмежуючи розміри підвищення цін і заробітної плати, політика доходів зменшує зростання витрат на виробництво товарів, ціни яких включають такі величини. Це перешкоджає саморозвитку інфляційних процесів і стримує їхню інтенсивність.

Водночас отримання зростання цін на товари і заробітної плати визначає динаміку доходів населення, що

сприяє обмеженню платоспроможного попиту. Тому політика доходів часто використовується поєднано з напрямками дефляційної політики, сукупності заходів, здійснюваних державою з метою стримання інфляції та оздоровлення платіжного балансу або на певну дату.

Проблема організації оплати праці є однією з найбільш гострих. Актуальність проблеми зростає на фоні соціально-економічної кризи в країні. Для більшості населення заробітна плата втратила свою відтворювальну та стимулюючу функції і фактично перетворилася на різновид соціальних виплат, не пов'язаних з кількістю, якістю та кінцевими трудовими результатами. При цьому її рівень у нашій країні значно нижчий порівняно з розвиненими державами світу.

Системи оплати праці, які використовуються у наш час на більшості вітчизняних підприємств, морально застаріли. Це виявляється в тому, що вони не враховують ні специфіки роботи підприємства в ринковій економіці, ні різної відповідальності і результатів праці працівників, що займають ідентичні посади. Ефективні системи оплати праці відповідають організаційно-технічним умовам виробництва. Тому актуальним є дослідження найбільш ефективних систем оплати праці в зарубіжних країнах для застосування найбільш прийнятних із них на вітчизняних підприємствах.

Під оплатою праці розуміють винагороду, як правило, у грошовому еквіваленті, яку власник або вповноважений ним орган виплачує робітнику за виконану їм роботу. Значний вплив на механізм оплати праці здійснює, саме організація праці, яка є складним процесом з ефективним поєднанням робочої сили із предметами праці, що спрямовує до раціонального використання і досягнення якісних результатів. Покращення механізму надання заробітної плати сприяє збільшенню продуктивності, трудової мотивації та впливає на кінцеві результати роботи.

Є низка проблем політики доходів і витрат населення:

- загальний низький рівень доходів населення;
- зменшення ролі заробітної плати у формуванні доходів населення;
- зростання частки «інших надходжень» у грошових доходах населення;
- велика частка споживчих витрат у загальній структурі витрат і низький рівень участі населення в інвестиційному процесі;
- зміщення споживчого попиту у напрямі споживання імпортової продукції.

Організація виплати заробітку під впливом економічних та виробничих змін перебуває у постійних перетвореннях. Нині, правове регулювання системи оплати праці здійснюється договірними та імперативними методами. Тому для належного вдосконалення механізму оплати праці, важливими є державна підтримка та надійна законодавча база, з урахуванням сучасного темпу економічного життя та інших актуальних проблем [2, с. 29].

Від оплати праці, залежить рівень життя працюючих громадян, оскільки заробітна плата є одночасно і основним матеріальним джерелом для пересічних громадян, і найкращим способом мотивації до ефективної праці на виробничому рівні. Тобто актуальність даного питання зростає, як і аспекти його врегулювання та вдосконалення, через те, що, нині, механізм виплати заробітку повинен бути адаптованим до постійних змін як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищах. Тобто, головною метою поліпшення даної сфери є формування у трудових організаціях належного механізму оплати праці, який би влаштовував своєю ефективністю, як роботодавців, так і працівників.

В економічній ситуації, що склалася на сьогодні в Україні, необхідно переглянути політику регулювання системи оплати праці й особливої уваги приділити посиленню контролюючих функцій держави за процесом формування та розподілу витрат від національного до локального рівнів економіки, що передбачає розробку методології та основ обґрунтованого збільшення витрат на оплату праці в Україні. Підвищення заробітної плати – потужний стимул для всебічного розвитку вітчизняної економіки, завдяки якому можна розраховувати на зростання внутрішнього попиту, піднесення національного виробництва, створення нових робочих місць та загальне поліпшення життя населення.

Висновки. Удосконалення структури доходів, розвитку споживчого ринку, зменшення соціальних зобов'язань держави перед громадянами, становлення та розвитку нового способу життя приведе до формування і зміцнення середнього класу, що для України, на шляху до інтеграції в світову економіку, є одним із найважливішим завданням.

Необхідною умовою подальшого зростання доходів населення є підвищення ефективності суспільного виробництва. Підвищення рівня доходів населення сприятиме реалізації споживчого попиту, що стимулюватиме похідний попит на продукцію виробничого призначення, інноваційні розробки та економічне зростання країни.

Література

1. Бойчун М. Б. Удосконалення систем оплати праці України з урахуванням зарубіжного досвіду / Жидовська Н. М., Прокопишин О. С., Бойчун М. Б. // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. – 2012. – № 2 (18), Т.2. – С. 138-146.
2. Бурачек І. В. Удосконалення організації оплати праці на підприємствах / І. В. Бурачек // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 1. – С. 29-35.
3. Про оплату праці: закон України від 24.03.1995 № 108/95-ВР, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/108/95> (дата звернення 01.11.18 р.).
4. Указ президента України «Про Основні напрями політики щодо грошових доходів населення України» від 7 серпня 1999 р. № 969/99.

Ліхошва О. Ю.
Донецький національний університет імені Василя Стуса
м. Вінниця

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ШЕРІНГОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. У сучасному світі з кожним роком питання виживання людства через обмеженість ресурсів та браку коштів у населення стає більш нагальним. Шерінгова економіка надає можливість кооперуватися та обмінюватися товарами, які не має необхідності використовувати щоденно.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню шерінгової економіки присвячено багато праць наукових дослідників, серед яких потрібно відмітити наступних: Р. Ботсман, Р. Роджерс, Б. Волш, Ф. Маззелла, Г. Левіс та інші.

Мета роботи – дослідження тенденцій розвитку шерінгової економіки

Виклад основного матеріалу. Шерінгова економіка - це новітня недосліджена модель економіки, що швидко розвивається та пропонує реалізувати надлишковий ресурс шляхом продажу, оренди або обміну для отримання матеріальної або соціальної вигоди. Ця модель має відношення до формування моделі розумної економіки споживання, адже вона наголошує на потребі економії ресурсів, через існуючі темпи розвитку та підвищення росту населення, що в свою чергу призводить до виснаження існуючих ресурсів.

Головними гравцями в шерінговій економіці виступають Інтернет-платформи та мобільні додатки, які допомагають поєднати однодумців і створюють середовище, де люди можуть обмінюватись товарами, знаннями та іншим.

За країнами походження, основна кількість шерінгових компаній належить до Європи, а саме: Великобританія, Франція, Іспанія, Німеччина, Голландія, Швеція, Польща, Італія та Бельгія.

Серед прикладів успішних компаній шерінгової економіки потрібно назвати:

Kickstarter, Uber, Aibnb, BlaBlaCar, OLX, Zipline та інші.

Згідно з дослідженням PwC у 2017 році, найбільше використання шерінгова економіка набула у сегменті – медіа та розваги - 28%. Сегмент готелі та орендовані будівлі досягають другого по величині використання – 20%, автомобілебудування та транспорт – 19%, роздрібні та споживчі товари – 19%, послуги – 14%, фінанси – 11%, а машини – 10%. Окрім того, за прогнозами ці сегменти зможуть отримати дохід до 335 мільярдів доларів до 2025 року. Загальна вартість транзакцій шерінгових платформ у Європі у 2015 році складає 28 млрд. євро, а за прогнозом у 2025 році досягне 570 млрд. євро [2].

Потрібно підкреслити, що ринок шерінгової економіки постійно розвивається та зростає, а це в свою чергу надає поштовх для формування нових Інтернет платформ. Найбільші доходи від транзакцій за 2015 рік отримала категорія транспорт з показником 1169 млн. євро та житло – 1150 млн. євро. Найменші доходи були в категорії профпослуги 100 млн. євро.

Згідно з сумарної вартістю транзакцій шерінгових компаній у 2015 році, найбільша вартість була у категорії транспорт – 15100 млн. євро. Найменша вартість була у категорії профпослуг – 750 млн. євро. Всього сумарна вартість транзакцій за 2015 рік склала – 28 100 млн.євро. Окрім того, потрібно зауважити, що у 2017 році, доходи від платформ шерінгової економіки склали 18,6 млн. доларів, що приблизно 16,2 млн. євро. А на 2022 рік прогнозується 40,2 млн. доларів. [2]

Таким чином, за рейтингом європейських платформ шерінгової економіки за доходами, потрібно відмітити, що на першому місці – транспортні послуги, потім платформи надання житла та платформи з надання послуг.

Досліджуючи використання платформ шерінгової економіки у країнах Європи за 2016 рік на рис. 1, бачимо, що найбільше використовують платформи жителі Франції, Ірландії, Хорватії, Латвії, Німеччини.

Серед країн, які використовують платформи рідше – Мальта та Кіпр [2].

Рис 1. Частка використання платформ шерінгової економіки у країнах Європи, % [2]

У 2016 році, частка користувачів шерінгової економіки в середньому витратила 816 євро за пропозиціями шерінгової економіки. У порівнянні з використанням 35 разів на користувача в середньому, то це 23 євро за користування. Галузь – Фінанси показує середні витрати – 1 088 євро на рік, а інші галузі коливаються від 200 до 400 євро, окрім медіа та розваг, які демонструють 100 євро на рік.

Висновки. Таким чином, шерінгова економіка – це нова недосліджена модель економіки, яка пропонує реалізувати надлишковий ресурс шляхом продажу, оренди або обміну для отримання матеріальної або соціальної вигоди. Проаналізувавши тенденції розвитку шерінгової економіки, потрібно зауважити позитивні тенденції зростання кожного року. У 2017 році найбільше використання мали сегменти: медіа та розваги – 28% та житло – 20%. За прогнозами до 2025 році вартість транзакцій досягне 570 млрд. євро, а дохід 335 млрд. євро.

Література

1. Як шерінгова економіка змінює світ?. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2016/09/5/603709/>
2. Share Economy 2017. The new business model, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.pwc.de/de/digitale-transformation/share-economy-report-2017.pdf>

Марцінко Д. В., Капінос Г. І.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький

УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВ ШЛЯХОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Актуальність дослідження. Сьогодні тема управління конкурентоспроможністю підприємств є надзвичайно актуальною. Це спричинено багатьма факторами історичного розвитку та особливостями ринкової економіки.

На даному етапі розвитку економіки України одним з основних факторів підвищення рівня конкурентоспроможності підприємства є формування та ефективне управління системою якості в організації.

Питаннями побудови та оцінки механізму управління якістю на підприємстві у розрізі управління його конкурентоспроможністю займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Серед яких такі провідні науковці як Е. Демінг, Дж. Джуран, Г. Тагуті, А. Фейгенбаум, К. Ісікава та інші. До українських вчених, які працювали у даній сфері відносять таких, як М. І. Шаповал, І. В. Сирохман, С. М. Безродна, Н. В. Мережко та інших.

Мета статті. Метою дослідження є визначення основних положень щодо впровадження та вдосконалення систем управління якістю на підприємствах у контексті підвищення конкурентоспроможності останніх.

Виклад основного матеріалу. Для того, щоб зрозуміти основні засади управління якістю на підприємстві доцільно розглянути основні етапи його розвитку.

На нашу думку, найбільш вдалою інтерпретацією еволюції концепцій управління якістю є праця вітчизняного науковця М. І. Шаповала [1], де виокремлюються шість етапів, серед яких:

1 етап – індивідуальний контроль якості (до кінця XIX ст., який характеризувався тим, що кожен працівник повністю контролював якість виходів своєї індивідуальної праці, тим самим, забезпечуючи, якість виробу.

2 етап – цеховий контроль якості, який зародився на початку XX ст. Його відмінною характеристикою вже був розподіл функцій та відповідальності за якість як між окремими працівниками та керівником.

3 етап – приймальний контроль якості, тобто контроль якості під час приймання продукції. На цьому етапі відбулося відокремлення технічного контролю від виробничих операцій та оформлення його як самостійно-професійного виду діяльності.

4 етап – статистичний контроль якості, що базується на теорії ймовірності та математичній статистиці. Особливістю цього етапу є заміна суцільного контролю вибірковою і використання контрольних карт В. Шухарта.

5 етап – комплексне управління якістю, яке характеризувалось переходом від звичайного контролю якості до управління якістю, що дозволило усунути подвійну підпорядкованість працівників шляхом створення служб якості.

6 етап – забезпечення якості на базі стандартів ISO 9000. Ця методологія з'явилася наприкінці 1980-х років з появою міжнародних стандартів ISO серії 9000, лейтмотивом яких була гарантія задоволення вимог споживачів.

Як бачимо, якість з часом нарощувала своє значення в організації та розширювала сфери та принципи управління нею. Проте, на деяких вітчизняних підприємствах і до сьогодні панує помилкове переконання, що забезпечити якість продукції можна лише шляхом жорсткого контролю за самим процесом її виготовлення, але це лише частина загального процесу роботи з якістю.

Масштабний розвиток конкуренції продукує постійне підвищення вимог до якості продукції, що, у свою чергу, зумовлює необхідність застосування системного підходу до управління якістю.

Система управління якістю (СУЯ) на підприємстві повинна являти собою комплекс підсистем, які взаємопов'язані між собою і спрямовані на забезпечення відповідного вимогам рівня якості продукції та, у сучасних умовах, включати в себе такі завдання:

- 1) контроль безпечності продукції (сертифікацію, методи контролю та самоконтролю, перевірка документації);
- 2) формування нової концепції управління (впровадження сучасних форм і методів організації виробництва, планування необхідного рівня якості);
- 3) постійне вдосконалення менеджменту на засадах світового досвіду;
- 4) належна мотивація праці всіх категорій персоналу, активізація людського чинника та проведення кадрової політики [2, с. 192].

Тому, лише комплексно підійшовши до управління якістю, можна забезпечити належний її рівень.

Для прикладу, в Україні на загальнодержавному рівні встановленні обов'язкові до виконання мінімальні вимоги щодо характеристик продукції, що виходить на продаж (ДСТУ 4161-2003 та ДСТУ ISO 22000:2007) та визначено відповідальність виробника (постачальника, продавця) за введення в обіг недоброякісної продукції (Закон України «Про захист прав споживачів»).

Поряд з цим процес впровадження системи управління якістю на підприємстві є досить трудомістким. Згідно з цим, багато організацій не в змозі сертифікувати свою продукцію відповідно до даних стандартів.

Проте, існують категорії підприємств, для яких принципово важливим є впровадження стандартів ISO. Здебільшого, це ті, які прагнуть: поліпшити якість продукції або послуг, підвищити їх безпеку, удосконалити систему менеджменту, підвищити ефективність виробництва, систематизувати управління підприємством, підвищити конкурентоспроможність продукції, спростити процес ліцензування, мати можливість брати участь у міжнародних проектах, залучити іноземних інвесторів [4, с. 83].

Стандарти ISO серії 9000 висувають єдині вимоги до управління організацією з точки зору забезпечення якості її діяльності. Головним принципом управління якістю в стандартах ISO визначається принцип орієнтації на замовника, що передбачає концентрацію уваги на задоволенні вимог замовника та прагненні до перевершення його очікувань [5, с. 3].

Тому, основне завдання системи управління якістю полягає не в тому, щоб контролювати кожну операцію або одиницю продукції, а в тому, щоб створити умови, що зводять до мінімуму помилки в роботі. Даний підхід називається процесним. Його було закладено в основі стандарту 2008 року, який в подальшому отримав розвиток у ISO 9001:2015 [6, с. 28].

Основною вимогою стандартів ISO є впровадження процесного підходу. У розвинених країнах застосування цього підходу розглядається як одна з базових концепцій сучасного менеджменту. На жаль, у більшості вітчизняних підприємств, які пройшли етап сертифікації, усі кроки реалізації процесного підходу зводяться лише до формального їх закріплення. Тобто, основна увага зосереджується на розробці певного набору документів, в яких описуються усі види робіт на підприємстві, відповідальні особи за їх виконання, необхідні ресурси, показники результативності тощо.

На нашу думку, основними етапами при впровадженні процесного підходу до системи управління якістю, слід вважати такі:

- 1) визначення стейкхолдерів (зацікавлених осіб) підприємства та їхніх вимог (на основі аналізу укладених угод, протоколів зборів акціонерів тощо);
- 2) розробка або ідентифікація процесів формування якості;
- 3) формування структури, функцій, цілей та методів управління якістю;
- 4) здійснення перевірки реалізації процесного підходу в усіх сферах функціонування;
- 5) перевірка задоволення вимог усіх зацікавлених сторін (у випадку, якщо на попередньому етапі не було виявлено помилок).

Висновки. З огляду на проведені дослідження, нами було визначено основні шляхи підвищення ефективності функціонування СУЯ на підприємстві:

- застосування системного підходу до управління якістю;
- формування системи управління якістю згідно вимог споживача;
- концентрація уваги не на окремих бізнес-процесах, а на їх сукупності (концепція процесного підходу до реалізації функції по забезпеченню якості);
- визначення місця системи управління якістю в структурі підприємства;
- розробка ефективної системи мотивації персоналу з точки зору забезпечення якості на підприємстві;
- створення фонду з фінансування системи забезпечення якості;
- здійснення адекватного управління взаємовідношенням «витрати-результати»;
- проведення постійного аналізу зовнішнього середовища.

Наприкінці варто відзначити, що впровадження системи управління якістю на підприємстві дасть йому можливість бути конкурентоспроможним та посилити свій потенціал, але за умови комплексної роботи усіх систем.

Література

1. Шаповал М. І. Менеджмент якості: підручник / М. І. Шаповал. – 3-тє вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2007. – 471 с.
2. Маховка В. М. Формування системи управління якістю продукції підприємства в сучасних умовах господарювання / В. М. Маховка, В. М. Вишовський // Економічний форум. – 2016. – № 2. – С. 189-193.
3. Кутах К. М. Впровадження системи управління якістю продукції на підприємствах / К. М. Кутах // Технологический аудит и резервы производства. – 2014. – № 1(5). – С. 24-26.
4. Прокопів Ю. В. Міжнародні стандарти якості в Україні та їх важливість в управлінні організацією / Ю. В. Прокопів // Молодий вчений. – 2015. – № 11. – С. 81-85.
5. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів: ДСТУ ISO 9000:2015. – [Чинний від 2016-01-01]. – К. : Держспоживстандарт України, 2015. – 45 с.
6. Лисенко О. М. Системи управління якістю: особливості впровадження згідно з новою версією стандарту ISO 9001 / О. М. Лисенко // Вісник Східноєвропейського університету економіки і менеджменту. Серія : Економіка і менеджмент. – 2016. – № 1. – С. 27-34.

**Нікітчук О. А., Мацера С. М.
Вінницький кооперативний інститут
м. Вінниця**

КОНТРОЛІНГ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Актуальність дослідження. Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від рівня управлінської діяльності, яка необхідна для формулювання і досягнення мети організації. На сьогодні важливим для підприємств-виробників залишається створення конкурентоспроможної продукції, яка принесе їм дохід, а це може відбуватися в основному в умовах глобалізації й формування економіки знань, запровадження прогресивних інновацій, які б охоплювали весь комплекс управлінських заходів, в основу яких покладено

систему контролінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення теоретичних та прикладних проблем контролінгу діяльності в сучасних умовах господарювання зробили такі вітчизняні та іноземні вчені Й. М. Петрович, М. П. Динесенко, О. В. Оліфіров, М. С. Пушкар, А. М. Ткаченко, А. Дайле, Д. Хан, Ю. П. Яковлев.

Мета статті. Дослідити сутність та значення контролінгу в системі управління та визначити коло проблемних питань, які потребують вирішення.

Виклад основного матеріалу. Контролінг – сервісна по відношенню до менеджменту функція, тому управління інноваціями та контролінг інновацій не можна ототожнювати. Контролінг забезпечує інформаційну, методичну, координаційну підтримку управлінських процесів, саме цим і зумовлене коло функцій, які виконує контролінг [2]. Оскільки контролінг міститься на перетині обліку, інформаційного забезпечення та контролю, він об'єднує ці функції, інтегрує й координує їх, проте не здатний повністю замінити управління, а виступає лише як інновація в управлінській діяльності менеджерів. Виходячи з цього, підприємство має можливість використовувати інструментарій контролінгу в системі управління інноваційним розвитком.

До функцій контролінгу зараховують методичну, координувальну, акумулювальну, регулювальну та консультативну функції. Так, методична функція, виходячи зі спрямування на кінцевий результат, передбачає пошук, моніторинг, аналіз, та добір оптимальних методів управлінського обліку, планування та аналізу.

Координувальна функція спрямована на взаємоузгодження організаційних, цільових, методичних елементів системи управління підприємством.

Підготовку та ієрархічний розподіл інформації залежно від рангів користувачів покладено на акумулювальну функцію.

Основним призначенням регулювальної функції стають виявлення суттєвих відхилень, визначення причин таких ситуацій та підготовка відповідного інформаційного базису.

Консультативна функція своєю суттю переплітається з управлінським аналізом. У більшості випадків інтеграція функцій контролінгу відбувається завдяки створенню самостійної служби контролінгу, як структурного підрозділу підприємства.

Уведення в організаційну структуру вітчизняних підприємств служби фінансового контролінгу є новим явищем, від правильності втілення якого залежить ефективність і якість роботи цієї служби. Адекватна робота служби контролінгу сприяє оперативнішій підготовці інформаційної бази, підвищенню гнучкості у формуванні інформаційних потоків і підготовці відповідних звітів різного характеру [1].

Система контролінгу дозволяє збирати інформацію кількісного та якісного характеру, виявляти відхилення показників, оперативно формувати не тільки звітну інформаційні масиви даних, а й розробляти певні алгоритми та готувати базу для управлінських рішень.

Висновки. Отже, контролінг становить інтегровану систему інформаційно-аналітичної та методичної підтримки управління, яка орієнтована на досягнення поставлених цілей. Знаходячись на стику обліку, інформаційного забезпечення, контролю й координації, контролінг посідає особливе місце в управлінні підприємством. Він інтегрує, координує, згрупує всі функції, при цьому не дублюючи управління підприємством, і переводить останнє на якісно новий рівень. Запровадження контролінгу в систему управління інноваційним розвитком підприємств сприяє підвищенню оперативності формування якісних інформаційних потоків, а також виступає індикативним інструментом для визначення стану активів різних видів. Це дасть змогу підвищити швидкість реакції щодо своєчасності управлінського впливу.

Література

1. Альошин С. Ю. Інформаційно-аналітичне забезпечення процесу інноваційного управління розвитком підприємства на засадах контролінгу / С. Ю. Альошин // Економіка і управління. – 2014. – №1. – С. 101–105.
2. Михайличенко Н. М. Проблеми визначення кола функцій контролінгу інновацій / Н. М. Михайличенко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2012. – № 1. – С. 153-156.

Ніньовська Я. М., Безвух С. В.
Технологічний багатопрофільний ліцей ім. Артема Мазура
м. Хмельницький

МЕЖІ ПОЗИЧКОВОГО ПРОЦЕНТА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. Для більшості господарюючих суб'єктів одним із головних питань розвитку є потреба в додаткових коштах. Серед різних варіантів залучення коштів вагоме місце посідає позичковий капітал, який формує пропозицію тимчасово вільних коштів. Урівноваження попиту і пропозиції на дані ресурси відбувається через процент, який визначає доступність тимчасово вільних коштів для суб'єктів господарювання та фізичних осіб. Особливо важливим задоволення потреб суб'єктів економіки є сьогодні в умовах політичної та економічної, зокрема фінансової, криз. Тому, на сьогодні для України досить актуальним є питання доступності позичкового капіталу, що визначається в тому числі прийнятним розміром процентної ставки для отримання кредиту суб'єктами господарювання та фізичними особам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням цієї проблеми займалися вітчизняні та зарубіжні вчені. До них можна віднести наступних: Г. Башнянин, В. Кривенко, К. Маркс, М. Савлук та ін.

Метою статті є дослідження теоретичних меж позичкового процента та їх практичне використання в

Україні.

Виклад основного матеріалу. У різні часи чимало науковців-економістів приділяли увагу аналізу сутності процентних ставок, їх величини та межам. Одним із економістів, який досліджував цю проблему, був Карл Маркс. Розглядаючи дане питання, він зазначав, що сума, яка повертається позикодавцю, складається із суми, яку взяли у позику, та частини прибутку, який був створений позиченою сумою. Цей прибуток називається процент. Він є платою за використання отриманих коштів протягом певного періоду часу. Процент не повинен бути рівним всьому прибутку, який створений залученою сумою грошей на основі кредитних відносин, а становить тільки його частину. Аргументуючи це Маркс пише, що «процент може становити лише частину реалізованого прибутку, а не весь цей прибуток, тому що для позичальника споживна вартість позиченого капіталу полягає в тому, що він виробляє йому прибуток.» «Інакше», – продовжує він, – «вийшло б, що з боку позикодавця не було ніякого відчуження споживної вартості. З другого боку, весь прибуток не може дістатися позичальникові. Це означало б, що він нічого не заплатив за відчуження споживної вартості і що він повертає кредиторowi авансовані гроші тільки як прості гроші, а не як капітал, не як реалізований капітал, бо реалізованим капіталом вони є тільки» при виробленні доданої вартості, прибутку. «Обидва, і кредитор і позичальник, витрачають одну й ту саму грошову суму як капітал», тобто одна й та ж сума грошей двічі існує як капітал для двох осіб, але не подвоює прибутку. Він рівний прибутку, що створює одна дана сума» [1, с. 360]. Отже, функціонування суми як капіталу можливе лише при поділі прибутку для обох.

Той же Маркс зауважує, що «через те що процент є просто та частина прибутку», яку підприємець повинен сплатити позикодавцеві, то «максимальною межею процента є самий прибуток». «Мінімальна межа процента», – на його думку, – «не піддається визначенню» [1, с. 365].

Говорячи про ставку відсотка, він зауважує, що «середню норму прибутку слід розглядати як кінцеву максимальну межу процента» [1, с. 367]. Тут, Маркс під нормою прибутку розуміє відношення додаткової вартості до всього капіталу, а під процентом – норму процента, тобто відношення між сумою, заплаченою за вживання капіталу, і самим цим капіталом.

На сьогодні під нормою прибутку ми можемо розуміти рентабельність, а під нормою процента – процентну (відсоткову) ставку. Отже, з вищевикладеного випливає, що сприятливими умовами для залучення суб'єктами господарювання позичкового капіталу є розмір процентної (відсоткової) ставки, який буде нижчим за рентабельність позичальника. Тобто, максимальний розмір процентної ставки фінансових посередників, які кредитують суб'єктів економіки, а в основному це банківські установи, не має переважати їх рівень рентабельності. Для ефективного регулювання цієї взаємозалежності є державні установи, зокрема центральний банк країни. Він зобов'язаний використовувати всі свої інструменти впливу на економіку загалом та на банки зокрема для створення сприятливих умов кредитування, в тому числі розміру процентної ставки. Наприклад, центральний банк має встановлювати власну процентну ставку (базою для її визначення є облікова ставка) за кредитами для банків також нижчою рівня рентабельності суб'єктів господарювання, оскільки вартість коштів отриманих від нього на умовах кредиту вплине на вартість ресурсів комерційних банків, які вони використовують в тому числі для кредитування економіки.

В Україні протягом 2011-2018 років середньозважена річна процентна ставка за кредитами комерційних банків постійно була вищою рівня рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання. Що свідчить про малодоступність позичкових ресурсів для останніх (табл. 1) [2, 3, 4].

Таблиця 1
Деякі показники діяльності банківської системи та суб'єктів господарювання України за 2011-2018 роки
У процентах

Показники	Роки							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Середньозважена облікова ставка НБУ**	7,8	7,6	7,0	10,2	25,1	17,4	13,2	16,5
Середньозважена річна процентна ставка комерційних банків	16,0	18,4	16,6	17,6	21,8	18,5	16,4	18,3
Рентабельність операційної діяльності суб'єктів господарювання	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0	7,4	8,8	9,1

* дані на 1 липня 2018 року

** розраховано на основі [2]

Слід звернути увагу, що рівень середньозваженої облікової ставки Національного банку України, як і розмір середньозваженої річної процентної ставки за кредитами комерційних банків, протягом 2011-2018 років також перевищує рівень рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання. Як бачимо, політика НБУ, а отже державних органів, не направлена на створення сприятливих умов кредитування.

Показник рентабельності операційної діяльності суб'єктів господарювання є середньозваженим. Найбільш рентабельними є підприємства сільського, лісового і рибного господарства, оптової й роздрібної торгівлі (за винятком 2014-2015 років), інформації та телекомунікації (в деякі періоди), професійної, наукової і технічної діяльності (з 2016 року) (табл. 2) [4].

Як бачимо в Україні основна маса підприємств з невисоким рівнем рентабельності і, тому, неспроможні розраховуватися за взятую позику, а, отже, і не будуть її брати. Слід зазначити, що потреба у позиці існує насамперед у таких підприємств. Без кредитних ресурсів вони не в змозі ефективно функціонувати, що уповільнює в цілому і розвиток нашої держави.

Рентабельність операційної великих та середніх підприємств України за видами економічної діяльності за 2011-2018 роки

Роки	У процентах							
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018*
Рентабельність операційної діяльності суб'єктів господарювання	5,9	5,0	3,9	-4,1	1,0	7,4	8,8	9,1
Сільське, лісове та рибне господарство	23,2	21,7	11,3	20,6	41,7	32,4	22,4	6,0
Промисловість	4,7	3,4	3,0	1,6	0,9	4,2	6,8	8,1
Будівництво	0,2	-0,1	0,0	5,8	-7,6	-0,4	1,6	2,5
Оптова й роздрібна торгівля	15,0	12,2	10,2	-12,8	-0,9	15,8	18,8	26,6
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	6,1	5,4	3,5	-1,7	1,1	5,1	-1,0	-3,4
Тимчасове розміщення й організація харчування	-0,1	-1,1	-2,8	-25,8	-17,3	-0,8	7,8	16,0
Інформація та телекомунікації	7,6	10,5	11,8	-1,6	0,5	8,5	13,8	19,4
Фінансова та страхова діяльність	6,2	6,1	5,9	-15,2	-8,9	-4,8	2,8	7,4
Операції з нерухомим майном	-3,6	2,8	3,1	-46,9	-33,4	-8,1	6,2	38,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	0,5	0,3	-1,3	-29,1	-1,1	17,6	19,4	13,7
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-2,7	-2,9	-2,5	-13,6	-11,9	-3,9	2,6	3,7
Освіта	7,4	8,2	8,4	5,5	5,7	5,6	3,7	4,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2,6	2,7	3,1	-3,7	-0,6	4,5	3,3	7,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-24,4	-17,6	-8,0	-11,8	-25,3	-16,5	-15,5	-29,5
Надання інших видів послуг	3,1	2,6	-0,9	-1,0	7,3	5,1	-0,4	5,5

*дані на 1 липня 2018 року

Висновки. Таким чином, діюча політика комерційних банків та НБУ щодо визначення вартості кредитних ресурсів робить їх недоступними для більшості суб'єктів господарювання. Тому, лише зміна кредитної політики банківського сектору та НБУ з орієнтиром на рівень рентабельності підприємств як верхньої межі процентної ставки стимулюватиме економіку України.

Література

1. Маркс К. Капітал. – Державне видавництво політичної літератури УРСР. – 1954. –Т.3. с. 926.
2. Облікова ставка Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=53647&cat_id=44580.
3. Процентні ставки за кредитами та депозитами [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://bank.gov.ua/files/4-Financial_markets.xls.
4. Рентабельність операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/rodp/rodp_ed/rodp_ed_u/rodp_ed_0618_u.htm.

**Огороднік Т. О., Мантур-Чубата О. С.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

МОЛОДЬ НА РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Сучасний ринок праці в Україні не в повній мірі виконує свої основні функції та потребує виваженого і гнучкого регулювання з метою усунення дисбалансу між потребою економіки в робочій силі та її пропозицією. Однією з найбільш важливих і одночасно проблемних складових ринку праці є його молодіжний сегмент, що відображає основні тенденції розвитку економіки, освіти та ринку праці.

Сучасна ситуація у сфері праці і зайнятості є дуже складною і суперечливою для української молоді. Багато молодих людей отримали нові можливості щодо самореалізації, підвищення свого життєвого рівня. Однак через послаблення державного контролю за працевлаштуванням молоді, скорочення робочих місць, відсутність програм соціального захисту загострилася незахищеність молоді на ринку праці, з'явилися нові проблеми щодо її працевлаштування, реальним стало молодіжне безробіття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми працевлаштування молоді та регулювання її зайнятості досліджено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Абашиної, О. Балакіревої, Д. Богині, І. Бондар, М. Долішнього, О. Дяків, Л. Ільч, Т. Заяць, С. Калініної та інших.

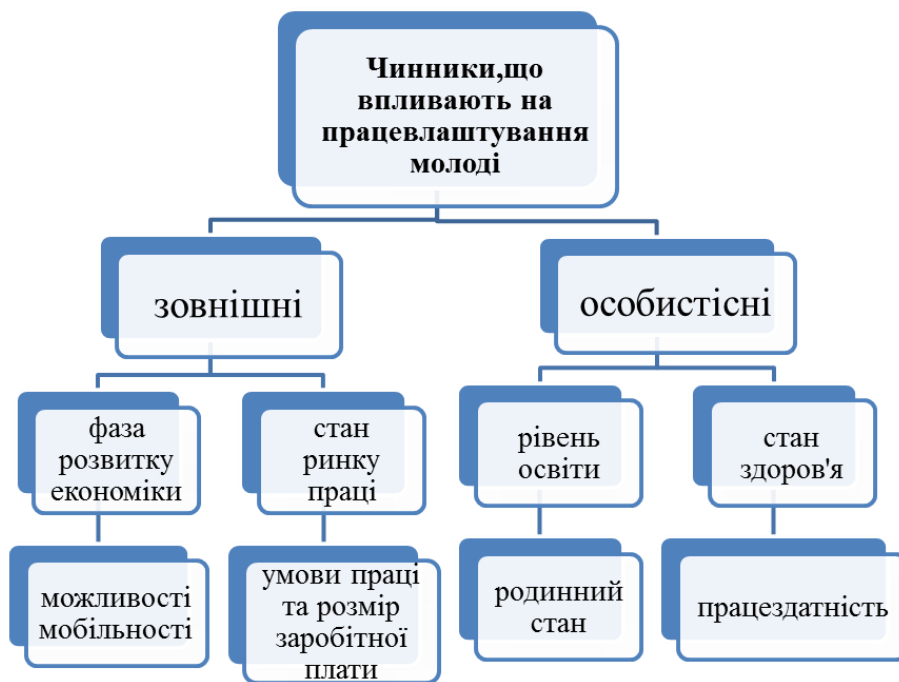
Метою статті є аналіз сучасних проблем, пов'язаних із працевлаштуванням молодих фахівців, та виявлення основних тенденцій молодіжного безробіття в Україні.

Виклад основного матеріалу. Категорія «молодь» – це окрема соціально-демографічна група, яка

вирізняється за сукупністю вікових характеристик, особливостей соціального становища та зумовлених іншими соціально-психологічними чинниками, що визначаються суспільним ладом, культурою, вихованням в умовах певного суспільства. Молодь є великою перспективою економічно активного населення, яка має значний трудовий потенціал.

Звертаючи увагу на сегмент ринку праці, однією з характерних ознак є наявність структурної неоднорідності. Молодіжний сегмент ринку праці складається з суб'єктів ринку праці, а саме молоді, відповідно до законодавства це громадяни країни у віці від 15 до 35 років. Він також включає комплекс соціально-трудова відносин, заснованих на узгодженні їх інтересів.

На нашу думку, різноманітні чинники, що впливають на працевлаштування молоді можуть бути розподілені на дві основні групи: зовнішні та особистісні, що характеризують конкурентоспроможність молодої людини на ринку праці та розкривають її специфічні особливості як носія робочої сили (рис. 1).

Рис. 1. Класифікація чинників, що впливають на працевлаштування молоді

Необхідність класифікації чинників впливу обумовлена тим, що їх виокремлення за групами дозволяє здійснювати управлінський вплив на кожний з чинників, що дозволить створити більш сприятливі умови для працевлаштування молоді.

Переважає більшість молодих людей, котрі виходять на ринок праці, є недавніми випускниками навчальних закладів різного рівня акредитації.

Щороку навчальні заклади випускають молодих спеціалістів, переважна більшість з яких залишаються з проблемою працевлаштування віч-на-віч. Тому важливою проблемою на сьогоднішній день є відсутність державою прогнозування потреб економіки у спеціалістах з вищою освітою. Тому й виникають на ринку праці диспропорції попиту й пропозиції дипломованих фахівців.

Забезпечення зайнятості молоді на ринку праці – один із пріоритетних напрямів Стратегії державної молодіжної політики до 2020 року, яка передбачає розробку механізмів стимулювання роботодавців у наданні першого робочого місця; підвищення рівня конкурентоспроможності молоді; здійснення заходів щодо сприяння зайнятості молоді, насамперед тієї, яка потребує соціального захисту; запровадження системи підтвердження результатів неформального навчання молоді [2].

Сьогодні Україна перебуває саме на такому етапі свого розвитку, а молодь у нашій країні переживає непрості часи. Основні причини складного становища молоді пов'язані з проблемами «життєвого старту»: з рівнем матеріального забезпечення і соціальної захищеності, з можливістю здобуття освіти, початком трудової діяльності, утворенням і забезпеченням сім'ї, професійним ростом, кар'єрою [2, с. 98-99].

Немає сумніву, що впровадження та розвиток програм державою і всебічне сприяння їм є важливим заходом у поліпшенні зайнятості молоді. Допомога молодим людям правильно почати свою трудову діяльність сприяє забезпеченню їх успішного руху на шляху до гідної праці. Чим більше часу витрачається для того, щоб стати на цей шлях, тим складнішою стає ця проблема, особливо якщо такий шлях взагалі відсутній.

Висновки. Для вирішення проблем працевлаштування молоді необхідно вжити заходів щодо поліпшення діяльності державних органів у напрямках забезпечення зайнятості молоді, розробити та впровадити ділові механізми фінансової та іншої підтримки підприємств, установ, організацій. Адже допомога молодим людям правильно почати свою трудову діяльність сприяє забезпеченню їх успішного руху на шляху до гідної праці.

Створення мотивації молоді до навчання за обраною спеціальністю, яка відповідає здібностям молодого людини, та можливість працевлаштування на перше робоче місце відповідно до отриманого фаху сприятиме формуванню стійких професійних інтересів. Це дозволить молоді максимально застосовувати набуті професійні знання та навички та спонукатиме до саморозвитку, самовдосконалення, що забезпечить професійність та пристосованість до нових викликів часу.

Література

1. Абашина О. В. Підвищення рівня зайнятості молоді на регіональному ринку праці [Електронний ресурс] / О. В. Абашина – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
2. Барвінський А. О. Соціологія. Курс лекцій для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Центр навчальної літератури, 2005.– 328 с.
3. Донченко Т. О. Концептуалізація поняття зайнятості молоді в Україні [Електронний ресурс] / Т. О. Донченко. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>
4. Пасічніченко С. В. Соціальний захист молоді у сфері працевлаштування як знаряддя реалізації державної політики зайнятості / С. В. Пасічніченко // Соціальна робота в Україні: теорія і практика. – 2013. – № 12. – С. 151-161.
5. Про стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року [Електронний ресурс] : Указ Президент України / Документ № 532/2013, чинний від 27.09.2013. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>.

Пасічний М. Д.

**Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ**

ІНСТИТУЦІЙНА МОДЕРНІЗАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Питання забезпечення цінової стабільності є одним із ключових завдань державної фінансової політики. По-перше, висока інфляція не сприяє ані збільшенню темпів економічного росту, ані підвищенню рівня зайнятості. По-друге, низькі темпи інфляції внаслідок реалізації монетарної політики сприяють зниженню інфляційних очікувань та підвищенню довіри економічних агентів, що має важливе значення для довгострокового зростання економіки. По-третє, цінова стабільність відіграє соціально значущу роль в контексті примноження матеріального добробуту населення. Для України, проблематика зниження індексу споживчих цін є актуальною з огляду на динаміку цього показника, високу волатильність його значень протягом всіх без виключення етапів розвитку механізму грошово-кредитної політики. Взятий курс на повноцінний перехід до режиму інфляційного таргетування ознаменувався послідовними і виваженими структурними перетвореннями у монетарній сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку теоретичних та методологічних положень дизайну монетарної політики присвячені праці ряду вітчизняних і зарубіжних вчених, зокрема О. Барановського, Д. Гордона, М. Клейна, В. Козюка, Ф. Мішкіна, В. Міщенко, С. Науменкової, Л. Свенсона, Х. Рейса, В. Стельмаха, М. Фрідмана, Дж. Штейна.

Метою статті є визначення особливостей формування і реалізації вітчизняної монетарної політики за умов її інституційної модернізації.

Виклад основного матеріалу. Зміна законодавчої платформи дозволила посилити інституційну, фінансову та операційну незалежність монетарного регулятора, що в повній мірі відповідає його функціональному арсеналу для досягнення цінової та фінансової стабільності у суспільстві. Визначальною подією у монетарній сфері стало затвердження Правлінням НБУ Постанови «Про основні засади грошово-кредитної політики на 2016–2020 роки», що фактично виступило Стратегією монетарної політики держави. Акцентована увага регулятора щодо досягнення цінової стабільності виразилась означенням індикативу індексу споживчих цін на середньострокову перспективу в розрізі 4 років, вибору механізмів реалізації зазначеного. Її положення поступово удосконалювались та адаптувались до зміни макросередовища. Індикативні кількісні цілі інфляції деталізовано поквартально. Поставлені завдання у сфері підтримки фінансової стабільності та гармонізації з фіскальною політикою в контексті забезпечення стимулів для розвитку економіки будуть виконуватись за умови не перешкоджання цілі цінової стабільності. Чітко зафіксовано, що інфляційне таргетування (далі ІТ) є оптимальним монетарним режимом сприяння низькій інфляції за умови реалізації інституційних змін у фінансовій сфері. Основним інструментом політики закріплено регулювання ключової процентної ставки, відтак інші інструменти грошово-кредитної політики будуть допоміжними в процесі досягнення пріоритетної мети. Реалізація положень Стратегії посилила роль процентної політики, регулятор керується прогностичним аналізом макроекономічної ситуації та тенденціями грошово-кредитного ринку збільшив облікову ставку до 19,5 % з 06.02.2015, а через місяць до 30,0 % за умов різкого погіршення стану національної економіки, підвищено нормативи обов'язкового резервування. Позитивним кроком є більш тісна прив'язка ставок за активними і пасивними операціями з регулювання ліквідності банківської системи до ключової процентної ставки. У 2016 році відбулась синхронізація ключової процентної ставки та ставки за двотижневими депозитними сертифікатами, які виступають дієвим

інструментом регулювання ліквідності. Реалізація наведеного є необхідною передумовою для повноцінного функціонування режиму ІТ. Окрім цього детерміновано коридор процентних ставок за інструментами постійного доступу – кредитами овернайт і депозитними сертифікатами овернайт (+/- 2 в. п. від облікової ставки). Посилено щільність взаємозв'язку із ставками доходності державних боргових цінних паперів. Скорочено термін рефінансування шляхом проведення тендеру з 360 до 90 днів, модифіковано перелік застав за кредитами рефінансування.

У 2015 році ІСЦ становив 43,3 %, головними причинами виступили девальвація національної валюти, суттєве підвищення регульованих тарифів на газ та електроенергію в рамках Угоди з МВФ. Останній захід мав відкладений характер, та постійно переносився. З послабленням інфляційних ризиків НБУ пом'якшував грошово-кредитну політику, передусім знижуючи процентну ставку, у 2016 році вона плавно зменшувалась до 14,0 % з 28.10. Варто відзначити, що рівень координації монетарної з фіскальною політикою підвищився. Доречним стало зниження дефіциту бюджету, забезпечення обґрунтованого підвищення соціальних стандартів і гарантій. Реалізація зазначеного позитивно відобразилась на зменшенні інфляції до 12,4 %. Спадна тенденція значень ключової ставки зберігалась до кінця жовтня 2017 року, однак із посиленням інфляційного тиску НБУ прийняв виважене рішення щодо її підвищення до 14,5 % у кінці року. ІСЦ зріс до позначки 13,7 %, 2018 рік ознаменувався подальшим зростанням значень облікової ставки до 18,0 % з метою збереження цінової стабільності.

Ситуація на валютному ринку залишалась напруженою з огляду на подальшу втрату промислового і експортного потенціалу, ескалацію військового конфлікту в І кварталі 2015 року, зниження міжнародних резервів (на кінець лютого) до мінімального рівня з травня 2003 року. На зазначені виклики НБУ відреагував впровадженням адміністративних обмежень – пролонговано дію вимоги щодо продажу 75,0 % обсягу валютної виручки експортерами, ліміту на зняття коштів у вигляді валюти з депозитів, заборонено купівлю валюти для клієнтів, у яких розміщено депозитні валютні рахунки, введена в дію обов'язкова вимога щодо підтвердження клієнтом який має намір купити валюту або ж перерахувати її за межі країни, що він є сумлінним платником податків тощо. В підсумку підписання програми Extended Fund Facility з МВФ та одержання значимого за обсягом траншу із реалізацією адміністративних обмежень дозволили стабілізувати національний валютний ринок, підвищити ритмічність валютних надходжень та частково ревальвувати курс. Водночас стратегічним пріоритетом є поетапне проведення валютної лібералізації та удосконалення засад валютного регулювання. В наступному році знято тимчасову заборону на репатріацію дивідендів, зменшено частку обов'язкового продажу валюти на 10 в. п. до 65,0 %, скорочено строк резервування гривні для купівлі валюти. У 2017 році пом'якшено вимоги щодо обов'язкового продажу валюти до 50,0 %, послаблювались обмеження щодо продажу валюти населенню на готівковому ринку. Ключовим стало ухвалення Закону України від 21.06.2018 № 2473-VIII «Про валюту і валютні операції», який вступає у силу з лютого 2019 року. Даним нормативно-правовим актом оновлено інституційні засади здійснення валютних операцій, валютного нагляду і регулювання. Передбачено, що із забезпеченням стійкого економічного розвитку поступово будуть скасовані всі адміністративні валютні обмеження. Валютне регулювання базуватиметься на принципах свободи валютних операцій, ризикоорієнтованості, прозорості, достатності та ефективності; самостійності й ринкових засадах.

Протягом 2016 року НБУ здійснював валютні інтервенції переважно у формі валютного аукціону, крім одноразової інтервенції купівлі іноземної валюти за єдиним курсом. Внаслідок покращення макроекономічної ситуації, ситуації на ринках commodities та підтримки з боку міжнародних партнерів у формі надання кредитних ресурсів і гарантій продовжувалось нарощування обсягів резервів на 16,84 % у 2016 році до рівня 15539,33 млн дол. США та на 21,07 % у 2017 році до 18808,45 млн дол. США. Трансформаційний перехід до режиму плаваючого обмінного курсу позначився на діях регулятора на валютному ринку. Із сезонним зростанням попиту на іноземну валюту національна грошова одиниця девальвувала по відношенню до основних вільноконвертованих валют, проте з завершенням опалювального сезону і активізації експорту – частково відновлювала свої позиції. Завданням монетарного регулятора є згладжування різких флуктуацій курсу на валютному ринку, однак жорстка прив'язка до визначених індикативних показників міжнародних резервів знижує маневреність інтервенцій. Емпіричний досвід засвідчив процес плавної девальвації національної валюти, що несе менш деструктивний ефект для економіки, аніж її шоковий сценарій.

В контексті забезпечення фінансової стабільності увагу НБУ насамперед приділено підтримці стійкості банківської системи. Зокрема діяльність спрямована на підвищення рівня прозорості в системі, проведенні діагностики фінансового стану банків, виставлено вимоги щодо залучення додаткового капіталу, формування обов'язків резервів. Розпочато роботу щодо удосконалення функціонального механізму макропруденційного регулювання, в тому числі стрес-тестування. Банки, які не виконували вимоги щодо підвищення якісного рівня свого фінансового стану було визнано неплатоспроможними (59 банків у 2015) та виводились з ринку. Високий рівень інфляції, ризики неповернення кредитних коштів, спад інвестиційної активності та платоспроможності населення позначались на низькій кредитній активності. В 2016 році кількість банків у системі зменшилась на 21, в тому числі визнано неплатоспроможними 9, решта виведена з ринку у зв'язку із порушенням вимог фінансового моніторингу (3), самоліквідацією (3), непрозорі структури власності (4), неспроможністю збільшити статутний капітал (1), конфлікту інтересів (1). Наприкінці року відбулась націоналізація ПАТ «Приватбанк», що відобразилось на вагомому підвищенні частки держави в банківському секторі та окреслила нові ризики для збереження її стійкості в довгостроковому періоді. Імплементовано ризик-орієнтовану технологію банківського нагляду, система ідентифікації ризиків спрямована на прискорення часу реагування НБУ в контексті вчинення дій

підтримки фінансової стабільності. Уніфіковано процес здійснення банківських перевірок на основі Supervisory review and evaluation process, яка ґрунтується на ранжуванні банків, категоризації ризиків та їх наслідків; аналізі бізнес-моделі банку; моніторингу показників фінансового стану банку; комплексній оцінці ризиків за обраними кластерами; наглядових дій. За підсумками 2017 року зменшилась кількість банківських установ на 14 одиниць, зокрема 9 з них було визнано неплатоспроможними.

Висновки. Грошово-кредитна політика постійно удосконалювалася та за сучасних умов має сформований інституційний механізм для виконання основної цілі і поставлених завдань. Етап інституційної модернізації вітчизняної грошово-кредитної політики характеризується ухваленням монетарної стратегії країни, визначенням ієрархії цілей, принципів та інструментів їх досягнення. Підвищено інституційну та фінансову незалежність монетарного регулятора, реалізовано фундаментальні зміни інструментарію грошово-кредитної політики в контексті переходу до режиму інфляційного таргетування, удосконалено основні засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання і нагляду, розвинуто функціональний механізм макропруденційного регулювання з метою забезпечення фінансової стабільності.

Література

1. Барановський О. І. Таргетування інфляції в забезпеченні інфляційної безпеки / О. І. Барановський // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2016. – № 4, Т. 2. – С. 18-24.
2. Козюк В. Цінова стабільність і таргетування інфляції в сировинних економіках: макроекономіка чи політекономія? / В. Козюк // Вісник Національного банку України. – 2018. – № 244. – С. 4-25.
3. Міщенко В. І. Методологічні та методичні проблеми запровадження таргетування інфляції. / В. І. Міщенко // Вісник НБУ. – 2006. – № 5. – С. 40-45.
4. Mishkin, F. S. (2004). Can inflation targeting work in emerging market countries? (No. w10646). National Bureau of Economic Research.
5. Svensson, L. E. (2010). Inflation targeting. In Handbook of monetary economics (Vol. 3, pp. 1237–1302). Elsevier.

Пасова Н. С., Хоменко О. О., Олійник А. А.
Київський національний торговельно-економічний університет
м. Київ

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНОГО КОМПЛЕКСУ СВІТУ

Актуальність дослідження. Питання, що стосуються енергетики, відносяться до числа найбільш важливих і важких завдань перед світовою спільнотою. Забезпечення достатньої кількості енергії для задоволення потреб зростаючого населення світу з підвищенням рівня життя вимагає значних досягнень в області енергопостачання та ефективності. А екологічні та кліматичні проблеми планети зумовлюють переоцінку традиційних джерел електроенергії (газової, нафтової, вугільної, торфової, сланцевої та уранової добувних галузей) з позицій розвитку альтернативної енергетики.

Вклад основного матеріалу. Сьогодні у списку найбільших у світі країн-виробників нафти за підсумками 2017 року перше місце займають США. На другому місці рейтингу Саудівська Аравія – 11,6 млн. барелів. У 2016 році аравійська держава займала перше місце за обсягами видобутку нафти. Росія за підсумками 2017 року займає третє місце. Російські нафтові компанії разом добувають 10,6 млн. барелів на день. Після Росії в ТОП-10 входять Китай, що видобуває 4,4 млн. барелів на день, далі Канада – 4,0, Іран - 3,2, Ірак, ОАЕ, Мексика і Кувейт [1].

За оцінками компанії Enerdata глобальна енергетика в 2017 році видобуток газу становила в США – 690 млрд м3, в РФ – 669 млрд м3, в Катарі - 162 млрд м3, в Ірані – 161 млрд м3, в Канаді - 156 млрд м3, в Китаї – 116 млрд м3, в Норвегії - 109 млрд м3, в Саудівській Аравії - 99 млрд м3, у Нідерландах – 86 млрд м3, в Індонезії – 79 млрд м3 [2].

Вже досягнуті великі успіхи в забезпеченні того, щоб виробники нафти і газу справляли якомога менший вплив на природне середовище, в якому вони працюють. Це включає в себе буріння декількох свердловин з одного місця або майданчики для мінімізації пошкоджень поверхні, використання екологічно чистих хімічних речовин для стимулювання видобутку свердловини і забезпечення плавного переходу від гирла свердловини до споживача.

Ще однією серйозною екологічною перешкодою для виробництва малоефективного викопного палива є високо інтенсивний процес видобутку вугілля. В даний час вугільні електростанції є одним з найбільших джерел електроенергії в світі. Перехід до більш чистих джерел енергії, таких, як вітер, сонячна енергія і природний газ, дозволить зменшити вплив вуглевидобутку на навколишнє середовище [3].

Для вирішення проблеми впливу споживання нафти і газу, зокрема викидів двоокису вуглецю в якості основного побічного продукту, потрібно виконати значну роботу. Серед запропонованих рішень цієї проблеми- зв'язування або зберігання вуглекислого газу на старих родовищах нафти і газу. Зберігання вуглекислого газу електростанціями та іншими промисловими об'єктами потребує збору та переробки газу, стиснення його до високих тисків, а потім закачування його в невеликі проміжки гірських порід глибоко під поверхню. Тут ключовим завданням є збирання і зберігання викидів CO₂ в великому масштабі. Зрештою, скорочення викидів

зумовить зберігання вуглекислого газу, розробки нових альтернативних джерел енергії і, можливо, найголовніше, меншого використання [4].

Перспективними напрямками в паливно-енергетичному комплексі можна вважати:

– заохочення зростання альтернативних джерел енергії. Хоча вітер, сонячна енергія та біопаливо, очевидно, є одними з найперспективніших, значні досягнення все ще потрібні, щоб зробити їх життєздатними джерелами майбутнього постачання енергії. Інше джерело майбутньої альтернативної енергетики може походити з великих запасів природного газу в світі. Нові технології починають відкривати великі резервуари природного газу в Північній Америці, що робить його як дешевою, так і чистою альтернативою вугіллю. Цілком імовірно, що зустріч енергетичних потреб завтрашнього дня вимагатиме не одного, а всіх цих альтернатив, що працюють поряд з традиційним викопним паливом;

– введення нових транспортних технологій. Велика частина нафти, що виробляється в усьому світі, безпосередньо переробляється на транспортні палива, як бензин та дизельне паливо. Для того, щоб задовольнити зростаючий попит протягом наступних 50 років, життєво важливими є альтернативи цим транспортним технологіям. Серед альтернатив, що розглядаються, – це оснащення транспортних засобів, здатних споживати чистий та доступний природний газ. Вже зарекомендувала себе технологія, залишається ще багато проблем: трубопроводи, станції технічного обслуговування та транспортні засоби повинні бути адаптовані для розміщення палива. Важливо розвивати передові електромобілі, щоб компенсувати попит на бензин та дизельне паливо;

– зменшення впливу на навколишнє середовище. В даний час вугільні електростанції є одним з найбільших джерел електроенергії у світі. Перехід до більш чистих джерел енергії, таких як вітер, сонячний і природний газ, зменшить вплив видобутку вугілля на навколишнє середовище;

– набір нового покоління інженерів та вчених;

– найбільш перспективними відновлюваними технологіями на найближчий період можна вважати вітроенергетику, яка вже є близькою до комерційної життєздатності та забезпечує високий рівень проникнення в деякі країни (наприклад, Данія, Німеччина та Іспанія) [4].

Висновки. Отже, енергетична стійкість полягає в знаходженні балансу між зростаючою економікою, необхідністю охорони навколишнього середовища і соціальною відповідальністю з метою підвищення якості життя сьогодення і майбутніх поколінь. Стійкість енергії може надихнути на технічні інновації з свідомістю налаштованою на навколишнє середовище. Нормативні акти, спрямовані на скорочення викидів в атмосферу, воду і відходи в результаті пов'язаних з енергетикою сфер діяльності, таких, як видобуток вугілля і виробництво електроенергії, також забезпеченню енергетичної стійкості сприяють люди, які заощаджують енергію.

Альтернативна енергетика постає одним із базових напрямів розвитку технологій у світі, разом із інформаційними та нанотехнологіями вона стає важливою складовою нового постіндустріального технологічного укладу.

Література

1. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_видобутком_нафти
2. The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Список_країн_за_видобутком_природного_газу
3. The Global Energy Challenge [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://blogs.worldbank.org/developmenttalk/the-global-energy-challenge>
4. Energy Challenges [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://energy4me.org/all-about-energy/energy-challenges/>

Табаченко Я. Ю., Вергелюк Ю. Ю.
Університет державної фіскальної служби України
м. Ірпінь

ПРОБЛЕМИ ВЕНЧУРНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Актуальність дослідження. В даний час венчурне підприємництво є новою формою малого бізнесу для нашої країни. В розвинених країнах світу венчурна інвестиційна діяльність є одним із основних інструментів фінансування інноваційного сектору економіки, зростання конкурентоспроможності країн і зниження ризиків індивідуальних інвесторів. Як можемо відслідкувати з досвіду найбільш успішних в інноваційній сфері країн, венчурне підприємництво є важливою формою фінансування інноваційних проєктів, що не лише стимулює інноваційні процеси на окремо взятому підприємстві, але й позитивно впливає на ринок загалом: підвищує рівень конкуренції, стимулює до зростання рівня професіоналізму персоналу та підвищення наукового та виробничо-технічного рівня. Незважаючи на те, що окремі елементи механізму венчурного фінансування все ж таки використовують в економіці України, але створення цілісного інституту на сьогодні не реалізовано. Відсутність цього інституту є істотною перешкодою в реалізації плану модернізації та переходу до інноваційного етапу розвитку економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями венчурного капіталовкладення в Україні

займаються такі науковці, як Л. Антонюк, І. Баранецький, О. Бондаренко, Д. Денисенко, М. Долішня, Н. Дучинський, О. Лапко, М. Паладій, С. Філін, О. Поручник, Т. Майорова, В. Михальський та інші. Вітчизняні економісти зазвичай зупиняються на питаннях важливості та необхідності венчурних фондів для фінансування інноваційного розвитку, в той час як справжня мета їх використання в Україні залишається нерозкритою. Подальшого дослідження вимагають шляхи побудови та вдосконалення української моделі венчурного фінансування.

Мета статті. Метою роботи є виявлення проблем та визначення перспективних напрямів розвитку венчурної індустрії в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до Закону України «Про інститути спільного інвестування» венчурний фонд являє собою недиверсифікований інститут спільного інвестування закритого типу, який здійснює виключно приватне розміщення цінних паперів інституту спільного інвестування серед юридичних та фізичних осіб [1].

Функціонування венчурних фондів, як і будь-яких інших ІСІ, неможливе без діяльності компаній з управління активами, які здійснюють управління активами таких фондів. При цьому управління активами корпоративного венчурного фонду здійснюється компанією з управління активами на підставі договору про управління активами корпоративного інвестиційного фонду, який укладається між цією компанією і фондом, а управління активами пайового венчурного фонду – без такого договору (пайовий венчурний фонд створюються за ініціативою компанії з управління активами, і його активи переходять в її управління у відповідності до норм закону) [4].

З метою ідентифікації проблем, пов'язаних із функціонуванням венчурних ІСІ проведемо аналітичний огляд показників їх діяльності у 2016-2018 рр. Згідно з інформацією Української асоціації інвестиційного бізнесу, загальна кількість венчурних ІСІ в Україні у 2016 році становила 990 із 1127 зареєстрованих ІСІ. З початку 2017 року, як і раніше, двигуном індустрії були венчурні фонди, хоча зростання торкнулося всіх секторів. Приріст фондів був пов'язаний, переважно, з динамікою венчурних корпоративних інвестиційних фондів (+11). Розширення індустрії у 2018 році підтримували нові венчурні пайові інвестиційні фонди, яких загалом стало більше на 9. Вартість чистих активів сповільнили зростання у 2016 році, венчурних ІСІ – на 3 250 млн. грн. (+1.7 %), до 193 158 млн. грн., це зростання продовжилось у 2017-2018 роках – до 196 592 млн. грн. та до 200 918 млн. грн. відповідно. У 2016 році інвесторів ІСІ стало менше у секторі венчурних на 117, та у 2017 році кількість інвесторів ІСІ у січні-березні 2017-го стрімко зросла, попитом серед іноземних підприємств користувалися – венчурні ІСІ. Тенденція зростання інвесторів поширилась і на 2018 рік, головним чином за рахунок венчурних ІСІ [2].

Отже, спостерігається позитивна динаміка показників кількості венчурних фондів та вартості чистих активів. Проте, популярність таких фінансових установ в Україні є не досить популярним, що обумовлюється низьким рівнем довіри до них. Також, стримуючими факторами можна вважати проблеми пов'язана із наявністю вільних грошових коштів. Оскільки в Україні ще за радянських часів фундаментальні і прикладні дослідження фінансувалися в основному за рахунок бюджетних джерел, то на сьогодні можливостей бюджету катастрофічно не вистачає; відсутність гарантій для венчурного інвестора, які б обмежували його ризики; слабкість інституту захисту інтелектуальної власності; гостра необхідність фахівців у сфері венчурного менеджменту, які володіють технологіями виявлення та оцінки інноваційних проєктів та вміють забезпечити стабільне фінансування в період ранньої стадії розвитку проєктів, виявляти ризики, знаходити під кожний перспективний проєкт відповідних інвесторів; несприятлива державна політика щодо стимулювання інноваційних процесів, адже існуючі схеми регулювання тільки погіршують ситуацію. У країні відсутня система державного фінансування венчурних проєктів та не створені механізми компенсації втрат приватних та інституційних інвесторів від невдалих венчурних проєктів [5, с. 25-29].

Для забезпечення ефективного використання науково-технологічного й інтелектуального потенціалу України шляхом стимулювання розвитку венчурного підприємництва варто врахувати зарубіжний досвід та першочергово вжити такі заходи:

- здійснення постійної державної підтримки венчурного підприємництва [3, с. 134-144];
- запровадження нових та більш гнучких схем податкового стимулювання інноваційної діяльності;
- врегулювання системи захисту інтелектуальної власності українських дослідників та підприємців, у тому числі шляхом державної підтримки міжнародних патентів з найбільш перспективних розробок та впровадження ефективного захисту наукової інтелектуальної власності від порушень;
- запровадження фінансових стимулів для інвестування до венчурних фондів, малих і середніх інноваційних підприємств;
- створення необхідних умов для розвитку неформального венчурного фінансування, вкрай важливого на ранніх стадіях розвитку фірм;
- розвиток венчурної та інноваційної інфраструктури, важливим елементами якої є технопарки, бізнес-інкубатори, центри трансферу технологій та, звичайно, венчурні фонди [6, с. 212-214];
- проведення інноваційних конкурсів, експертних рад, венчурних ярмарків національного та регіонального рівня; проведення в Україні Венчурних Форумів (ярмарків), що дасть можливість для компаній малої і середньої капіталізації, зацікавлених в залученні інвестицій для розвитку свого бізнесу, привернути увагу широкого кола інвесторів, зав'язати контакти і налагодити ділові зв'язки з можливими партнерами по бізнесу.

Висновки. Отже, для вирішення проблем венчурного підприємництва необхідна активна державна політика, що спрямована на створення сприятливих умов та відповідної інфраструктури для реалізації інновацій. Існує потреба у реформуванні системи законодавчої підтримки з боку держави, перегляді та корегуванні податкового кодексу. В разі усунення причин, які стають на перешкоді системи венчурного ринку в Україні, з'являться більш сприятливі умови для його розвитку.

Література

1. Про інститути спільного інвестування: Закон України № 2299-III / Верховна Рада України. – Офіційне видавництво. – Відомості Верховної Ради України – 2012. – № 21.
2. Аналітичний огляд ICI Української Асоціації Інвестиційного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uaib.com.ua/analituaib/publ_ici_quart/269022.html
3. Слободян О. А. Венчурний інвестиційний фонд: феномен українського спільного інвестування чи «квазівенчурний» інститут? / О. А. Слободян // Вісник Вищої ради юстиції. – 2016. – № 3. – С. 134-144. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvru_2016_3_16
4. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1484520132999548>.
5. Лапко О. О. Венчурний капітал як джерело фінансування інноваційного розвитку економіки / О. О.Лапко // Економіка і прогнозування. – 2016. – №3. – С. 25-29.
6. Михальський В. З. Проблеми і перспективи венчурного фінансування в Україні / В. З. Михальський // Вісник ЖДТУ. – 2017. – № 2. (56). – С. 212-214.

**Томчишина Г. М., Донченко Т. В.
Хмельницький національний університет
м. Хмельницький**

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Актуальність дослідження. У сучасних умовах головним орієнтиром і зовнішньоекономічним інтересом для України виступає Європа. Європейська інтеграція, задекларована як стратегічний напрям розвитку України є не лише зовнішньоекономічним вектором, а й орієнтиром цінностей для всього українського суспільства. Головні інтереси України зосереджені навколо Європейського союзу, який нині об'єднує не тільки більшість західноєвропейських країн, а й держави центральної і східної Європи. Також, в умовах постіндустріалізації, глобальних змін світового господарства та світової невизначеності ключовим завданням для будь-якої країни світової економіки стає відновлення економічного зростання або забезпечення сталого розвитку. Саме тому, актуальним є дослідження особливостей функціонування економічної системи України, сучасних проблем та перспектив її подальшої євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Економічний розвиток України під час євроінтеграції – надзвичайно складне питання. Окремі її аспекти досліджували такі економісти, як: О. Горенко, А. Касич, Д. Жук, Т. Никитюк, В. Лещук, А. Огілько, В. Шинкар, С. Сідак, Г. Яцко, С. Шульц, О. Луцків та ін.

Метою статті є дослідження проблемних аспектів економічного розвитку України в процесі євроінтеграції та перспектив інтеграції її до ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграційні процеси у політичній, економічній, соціальній і духовній сферах є одним із характерних елементів сучасної Європи. Євроінтеграція – цивілізаційний вибір України, одна з ключових вимог революції гідності. Для України європейська інтеграція – це шлях модернізації економіки, подолання технологічної відсталості, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, створення нових робочих місць, підвищення конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника, вихід на світові ринки, насамперед на ринок Європейського союзу. Як невід'ємна частина Європи Україна орієнтується на діючу в провідних європейських країнах модель соціально-економічного розвитку [5].

Сучасна національна економіка України перебуває в глибокій кризі, про що свідчить аналіз останніх економічних показників за 2014-2017 рр. (табл. 1).

Таблиця 1

Показники економічного розвитку України за 2014-2017 рр. [1]

Показники	Роки				Абсолютні зміни	
	2014	2015	2016	2017	2017/2016	2017/2014
ВВП (млн грн)	1566728	1979458	2383182	2982920	599738	1416192
Експорт (% ВВП)	+49,2	+52,8	+49,3	+47,9%	-1,4	-1,3
Імпорт (% ВВП)	-53,2	-54,8	-55,5	-54,3	1,2	1,1
Індекс інфляції (%)	124,9	143,3	112,4	113,7	-1,3	-11,2
Безробіття (тис. осіб)	458,6	461,1	407,2	352,5	-54,7	-106,1

За даними таблиці можна зробити висновок, що в порівнянні з 2016 роком в 2017 році ВВП України збільшився на 599738 млн грн, а за весь період зріс на 1416192 млн грн. Проте зменшився експорт на 1,4%. Імпорт в країні за 2017 рік зріс на 1,2%, збільшився індекс інфляції, який у 2016 році становив 112,4%, а в 2017 – 113,7%, тобто він збільшився на 1,3%, безробіття скоротилося, кількість непрацевлаштованих в Україні станом на 2017 рік становила 352,5 тис. осіб. Загалом за період 2014-2017 років тенденції динаміки були ідентичними. За останні роки українське суспільство суттєво змінилося, зокрема зміни відбулися в духовних, культурних та політичних цінностях, які вочевидь еволюціонували. Водночас, дедалі актуальнішим стає питання протистояння цінностей в українському суспільстві. Таким чином, цінності українського суспільства спричинили віддалення України від Росії у бік ЄС.

Європейська інтеграція і членство в ЄС є стратегічною метою України, адже це є найкращий спосіб реалізації національних інтересів – побудови економічно розвинутої і демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин. Для оцінки економічного розвитку України порівняно з іншими розвиненими країнами проведемо порівняння основних макропоказників (табл. 2).

Таблиця 2

Економічні показники розвинених країн за 2017 рік [6]

Країна	ВВП, трлн \$	Експорт	Імпорт	Інфляція, %	Безробіття, %
США	59501	20,4 трлн. дол	2,21 трлн. дол	0,4	4,3%
ФРН	44550	707,9 млрд євро	632,5 млрд євро	1,9	5,6
Великобританія	44118	404 млрд. дол	625 млрд. дол	3	4,8
Україна	93	43,3 млрд. дол	25,7 млрд. дол	13,7	9,9

За даними таблиці видно, що рівень розвитку України знаходиться на низькому рівні і усе це пов'язано з економічним та політичним станом країни. В порівнянні з іншими розвиненими країнами Україна має дуже низькі макроекономічні показники. ВВП та показники експорту, імпорту є найнижчими серед порівнюваних країн, в той час як безробіття та інфляція зростає. Аналіз конкурентних позицій України засвідчує досить низький її рейтинг у світовому економічному середовищі, що не відповідає наявним ресурсам та потенційним конкурентним можливостям країни. В Україні відсутня чітко сформована стратегія підвищення конкурентоспроможності, не створено економічне середовище, яке б сприяло ефективній конкуренції та давало б можливість підприємцям досягти успіху за рівних умов [1].

Така ситуація вимагає необхідності формування стратегічного плану, щодо подальшого економічного розвитку країни. Тому розроблення та реалізація державної стратегії підвищення конкурентоспроможності вітчизняного виробництва потребує ґрунтовних досліджень і розроблення та впровадження практичних заходів.

Для того, щоб Україна вступила до Європейського Союзу були складені наступні прогностичні макропоказники економічного та соціального розвитку України на 2017-2019 рр.

Таблиця 3

Основні макропоказники економічного та соціального розвитку України на 2017-2019 рр. [4]

Показники	2017	2018	2019
ВВП	2572,1	2888,1	3183,1
Індекс споживчих цін, %	108,1	105,5	105,2
Прибуток прибуткових підприємств, млрд грн	538,2	626,8	707,5
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15-70 років, млн осіб	18,2	18,5	18,6
Рівень безробіття населення у віці 15-70 років	9,2	8,4	7,7
Продуктивність праці, % до попереднього року	101,8	102,3	103,4
Сальдо торговельного балансу, млн дол	-1991	-2461	-3269
Експорт, млн дол	6006,2	67162	74570
Імпорт, млн дол	62053	69623	77839

З даних, які подані в таблиці ми можемо побачити, що до 2019 року український уряд планує збільшити ВВП з 2262 млрд грн, до 3154,6 млрд грн, те ж стосується і інших макропоказників, які мають покращуватись на користь держави, для поліпшення її економічного стану. Для того щоб євроінтеграція України відбулась ефективно, необхідно конструктивно активізувати інноваційний процес у регіонах та на рівні економічної системи, розвиваючи різноманітні форми інноваційного підприємництва у кожному регіоні, що дасть можливість підвищити конкурентоспроможність української економіки.

Висновки. Стратегічним напрямом зовнішньої політики України є інтеграція в ЄС, що дозволить країні поліпшити позиції в світовій господарській системі, забезпечити сталий економічний розвиток, підвищити рівень національної конкурентоспроможності, зайняти «нішу» в світовому політичному і культурному просторі, досягти високих соціальних стандартів.

Однак основною перешкодою для членства України в ЄС залишається величезний розрив у рівні економічного розвитку України та європейських країн. Показник рівня життя в Україні навіть з урахуванням паритету купівельної спроможності становить приблизно 15% від середнього показника країн Євросоюзу.

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновки що інтеграція України в ЄС – це дуже важливий і складний процес, який призведе до розширення торговельних відносин, соціальної та економічної бази, поліпшення умов торгівлі, надання певних преференцій у різних сферах.

Важливими невідкладними стратегічними завданнями розвитку національної економіки є забезпечення впровадження інновацій, модернізація виробництва, піднесення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. Актуальним також є збільшення державного фінансування інновацій через нарощення обсягів кредитування високоефективних інноваційних проєктів, що зміцнить конкурентоспроможність продукції підприємств на вітчизняному та закордонному ринках збуту.

Література

1. Кавецький В. В. Економічне обґрунтування інноваційних рішень : [навч. посіб.] / В. В. Кавецький, І. В. Причеп, Л. О. Нікіфорова – Вінниця : ВНТУ, 2015. – 136 с.
2. Білецька Г. М. Інноваційний розвиток у державі як ключовий фактор у зростанні економіки [Електронний ресурс] / Г. М. Білецька, Н. Л. Ковтунович – 2013. – Режим доступу : <http://uchni.com.ua/ekonomika/3818/index.html>.
3. Науменко І. Конкурентоспроможність економіки та конкурентна політика України в контексті європейської інтеграції / І. Науменко // Європейська інтеграція та Україна. – К. : Макрос, 2012. – С. 90-107.
4. Лесько О. Й. Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку промислових підприємств за сучасних умов / О. Й. Лесько, І. В. Причеп // Вісник Вінницького політехнічного інституту. – 2016. – № 1. – С. 44-48.
5. Прокопюк А. Структурні трансформації економіки регіонів в умовах євроінтеграції: досвід Польщі та перспективи його використання в Україні / А. Прокопюк. – Львів : Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2017. – С. 304-307.

Червінчук Л. В., Богацька Н. М.

**Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету
м. Вінниця**

ІНФЛЯЦІЯ ЯК ЕКОНОМІЧНА ПРОБЛЕМА УКРАЇНИ

Актуальність дослідження. Однією з найбільш гострих проблем сучасного розвитку економіки в багатьох країнах світу, яка негативно впливає на всі аспекти життя суспільства, є інфляція. Вона знецінює результати праці, знищує заощадження юридичних і фізичних осіб, перешкоджає довгостроковим інвестиціям й економічному зростанню. Висока інфляція руйнує грошову систему, провокує втечу національного капіталу за кордон, послаблює національну валюту, сприяє її витісненню у внутрішньому обігу іноземною валютою, підживляє можливість фінансування державного бюджету. Інфляція є найефективнішим засобом перерозподілу національного багатства, а саме від бідніших верств суспільства до більш багатих, посилюючи тим самим його соціальне розшарування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У теперішніх українських джерелах різні аспекти дослідження процесів інфляції і створення умов для забезпечення витривалого економічного зростання економіки України одержали відбиття в наукових працях В. Гейця, А. Даниленка, М. Савлука, С. Корабліна, О. Коваленко, С. Кравченко, О. Мельника, В. Найдюнова, О. Петрик, С. Черненко та інших вчених.

Досліджувалися статті Аврамчука Л. А., Веремій Я. С., Демченко Б. А., Касьянової Н. В., Васильєвої М. О., Денисенко М. П.

Метою даної роботи є висвітлення сучасних інфляційних процесів в Україні, аналіз основних причин збільшення інфляції та розробка шляхів її подолання.

Виклад основного матеріалу. Політика будь-якої країни перш за все повинна бути спрямована на забезпечення стабільності та добробуту життя населення. В основу такої політики має бути покладено контроль за рівнем інфляційних процесів у державі.

Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, яка виявилась незабезпеченою економічними благами. Це одна з найбільш актуальних проблем сучасності, її називають ворогом суспільства номер один. Вона тісно пов'язана з проблемою зайнятості населення, безробіттям, матеріальним і духовним благополуччям. Головна особливість інфляції полягає в тому, що вона стосується кожного. У світі немає країни, яка б тією чи іншою мірою не зазнала втрат від неї. Україна не є винятком.

Сучасна інфляція відбувається під впливом не тільки грошових, але й негрошових факторів і носить хронічний характер.

Сучасній інфляції властива низка характерних особливостей[1]:

- якщо раніше інфляція носила локальний характер, то зараз – всеосяжний;
- якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є «хронічною».

Зростання інфляції практично завжди пов'язано з високою, хоча і неповною, зайнятістю та великим обсягом національного виробництва. І навпаки, зниження інфляції збігається за часом зі спадом виробництва і

зростанням безробіття.

Інфляційні процеси в Україні були зумовлені такими причинами:

- невиважена первинна емісія, диспропорційність у структурі економіки, що виникла за часів існування адміністративно-командної системи;
- залежність українських виробників від імпорту (енергоносіїв, окремих сировинних матеріалів, комплектувальних виробів тощо);
- неефективність безготівкової системи розрахунку, від’ємне сальдо зовнішньої торгівлі;
- зростання цін на імпортні товари та послуги, необґрунтоване встановлення валютного курсу;
- втрата зацікавленості у продуктивності праці;
- суттєве скорочення інвестицій;
- надмірне розширення тіншового сектору економіки;
- використання неринкових форм розрахунків, зокрема бартеру;
- низький рівень спроможності економіки щодо задоволення внутрішнього попиту (значна частина приросту ВВП забезпечується за рахунок компонентів, створених у матеріальній сфері).

Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є коефіцієнт інфляції або індекс споживчих цін, він характеризує загальну зміну цін на товари і послуги у поточному періоді порівняно з минулим. Найбільше на розвиток внутрішнього валютного ринку вплинули: обсяги торгівлі іноземною валютою, рух капіталів, курс національної грошової одиниці, а також стан зовнішньої торгівлі України [2].

За наведеними даними очевидно, що за весь досліджуваний період індекс інфляції постійно змінюється. Найбільш критичним для України були періоди становлення незалежності (1992-1996 рр.), світова фінансова криза 2008 року та криза революції гідності (2014-2015 рр.).

Згідно прогнозів НБУ інфляційні процеси в Україні починають скорочуватись слабкими темпами. Так прогноз інфляції на 2017 рік складає 9,1 % та у 2018 році – 6 % відповідно.

Таблиця 1

Індекси споживчих цін у 1992-2018 рр. в Україні, %[3]

Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Індкс цін	2100	10256	501	281,7	139,7	110,1	120	119,2	125,8
Рік	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Індкс цін	106,1	99,4	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3
Рік	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	вересень 2018
Індкс цін	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	101,9

Розглянемо основні шляхи антиінфляційної політики в Україні:

- Вдосконалення монетарної політики Національного банку України.
- Стабілізація валютного ринку через реформи валютного, банківського та монетарного регулювання.
- Проведення більш жорсткої антимонопольної політики держави.
- Розробити комплексні державні програми розвитку галузей економіки.
- Стабілізувати споживчий ринок за допомогою створення системи стимулювання розвитку малого бізнесу у сфері товарів та послуг [4].

Висновки. Таким чином, інфляція негативно впливає на суспільство в цілому, погіршує економічне становище, знижує реальні доходи і рівень життя, знецінює заощадження громадян. Тобто інфляційні процеси призводять до такого загострення економічних та соціальних суперечностей, що держава починає вживати заходів для подолання інфляції та стабілізації грошового обігу. Основні форми боротьби з інфляцією – грошові реформи та антиінфляційна політика (дефляційна політика та політика доходів).

Література

1. Аврамчук Л. А. Інфляційні процеси у сучасній економіці України / Л. А. Аврамчук, Я. С. Веремій // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – № 20. – С. 770-704.
2. Bogatska N. M. Regulation of the exchange market by the national bank of ukraine // Efficient economy. – 2018. – №. 3.
3. Васильєва М. О. Інфляційні процеси в Україні [Електронний ресурс] // Васильєва М. О., Денисенко М. П. // Київський національний університет технологій та дизайну – 2015. – Режим доступу: http://knutd.edu.ua/publications/conference/20.03.2015/Vasilyeva_Denisenko_3.pdf
4. Демченко Б. А. Сучасні інфляційні процеси в умовах нестабільної економіки / Б. А. Демченко, Н. В. Касьянова // Економіка та управління національним господарством. – 2017. – № 7. – С. 39-43.

Шпак О. І.
Національний університет «Львівська політехніка»
м. Львів

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ

Актуальність дослідження. Економіка України, як і переважна більшість її підприємств, є неконкурентоспроможною. Побудувати конкурентоспроможну економіку без усвідомлення і виконання того, що відбувається у світі, в умовах глобального насиченого ринку, практично неможливо. Сьогодні економіка України перебуває в такому ж стані, як і українська армія після Революції гідності. Конкурентна боротьба ще більше загострюється через четверту промислову революцію. Ведуться дискусії про негативний вплив на економіку корупції і її надмірне регулювання та про необхідність покращити бізнес-клімат. Актуальним на даний час є вирішення економічних проблем, які забезпечують неконкурентоспроможність в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українська економіка змушена долати наслідки планово-розподільної системи господарювання, її структурні деформації, затратний механізм ціноутворення та неконкурентоспроможність [1]. Основними проблемами економічного розвитку сучасної України є реформування промисловості й сільського господарства, забезпечення стабільного зростання виробництва, припинення руйнації культури, науки і освіти, створення надійної системи соціального захисту, інтеграція до європейського та світового співтовариства. Позитивні тенденції розвитку економіки України пов'язують із припиненням падіння промислового виробництва [2]. Ситуація в Україні на даний час покращилася, адже знизився рівень інфляції, уповільнилось падіння виробництва та почала рух позитивна динаміка макропоказників. Зміцнюється фінансова система, реформується власність, наповнюється законодавча база національної економіки, розширюються міжнародні економічні зв'язки [3]. Головним завданням є надання керованості економічним реформам та створення соціально-орієнтованої ринкової економіки на базі відродження та прискореного розвитку перспективних секторів власного вітчизняного виробництва, моделювання його за критерієм оцінки приросту економічного ефекту [4].

Мета статті. Дослідити проблеми економіки, які впливають на її конкурентоспроможність.

Виклад основного матеріалу. Проблема перша: боротьба за якість продукції згідно норм і стандартів. Українська економіка відстає від норм європейських стандартів і технічних регламентів. Європейські країни виробляють свою продукцію з показниками якості, які вищі за норми стандартів і знаходяться на ініціативному рівні розвитку. Україна скоріше знаходиться на рекомендованому рівні, так як у нас переважають споживацькі властивості і продукція виробляється за добровільними стандартами. Встановлені державою вимоги щодо безпеки і якості продукції не забезпечують конкурентоспроможність вітчизняних виробників.

Проблема друга: забезпечення конкурентоспроможності системами управління (менеджменту). Основною умовою конкурентоспроможності компанії є створення системи менеджменту. Важливість системного управління для підвищення досконалості та забезпечення конкурентоспроможності організацій у нашій державі недооцінена, оскільки основна увага приділяється якості продукції, а не на впровадження системи управління якістю, яка відповідає вимогам європейського стандарту ISO 9001 [5]. Не всі підприємства мають розроблену систему менеджменту, в якій прописані цілі і політика у сфері якості. Системи управління якістю мають бути розроблені під конкретні підприємства, які, в свою чергу, повинні чітко слідувати цілям і політиці у сфері якості для підвищення ефективності їх роботи.

Проблема третя: відсутність фахівців, які розуміються на сучасному менеджменті та його впливі на конкурентоспроможність організацій.

Сучасні систем менеджменту в Україні визначають кінцевою метою не «якість продукції», а «управління якістю» (під впливом міжнародних стандартів ISO серії 9000). Це звузило орієнтацію щодо забезпечення якості самої продукції; за межами політики залишилися: нормування її якості, метрологічне забезпечення, технічне регулювання, ринковий нагляд, захист прав споживачів тощо. Під «управлінням якістю продукції» розуміють цільові системи менеджменту, які не мають стосунку до якості продукції.

Під поняттям «якістю продукції» розуміють «управління якістю», а не «нормування», «контроль», «вимірювання», «випробування», «оцінка» та «підтвердження відповідності». Недостатнє вивчення питання «управління якістю» зі спеціальності «Менеджмент» призвело до недостатньої підготовленості менеджерів, для забезпечення успішності компаній в умовах жорсткої конкуренції. Фахівці зі спеціальності «Якість, стандартизація та сертифікація», при відсутності базової підготовки менеджера, не спроможні ефективно удосконалювати системи менеджменту компанії в цілому. І це є проблемою некомпетентності фахівців в українській економіці та необхідності керівників підприємств.

Висновки. Українська економіка, як і українські підприємства, відстають від Європи за показниками якості. Основною причиною відносно лідерів світового бізнесу є низька продуктивність, висока дефектність і висока собівартість продукції. Головною метою підняття української економіки повинен стати розвиток її конкурентоспроможності на світовому ринку. А також добре підготовлені менеджери з якості, які можуть забезпечити успішність підприємств в умовах жорсткої конкуренції та ефективно удосконалити систему управління якістю в цілому.

Література

1. Сучасні проблеми економічного розвитку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://buklib.net/books/22538/>.
2. Економічні проблеми незалежної України. Становище в соціальній сфері [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pidruchniki.com/76129/istoriya/ekonomichni_problemi_nezalezhnoyi_ukrayini_stanovische_sotsialniy_sferi.
3. Економічні проблеми в Україні та шляхи їх вирішення [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://school3loz.clan.su/publ/ekonomichni_problemi_v_ukrajini_ta_shljakhi_jikh_virishennja/1-1-0-5.
4. Проблеми розвитку економіки сучасної України [Електронний ресурс] – Режим доступу: dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/4787/Efremova%20AS.pdf.
5. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9000:2015, IDT) : ДСТУ ISO 9001:2015. – [Чинний від 2016-07-01]. – Київ: Держспоживстандарт України, 2016. – 25 с. – (Національний стандарт України).

Яценко А. В., Олійник А. А.
Київський національний торговельно-економічного університет
м. Київ

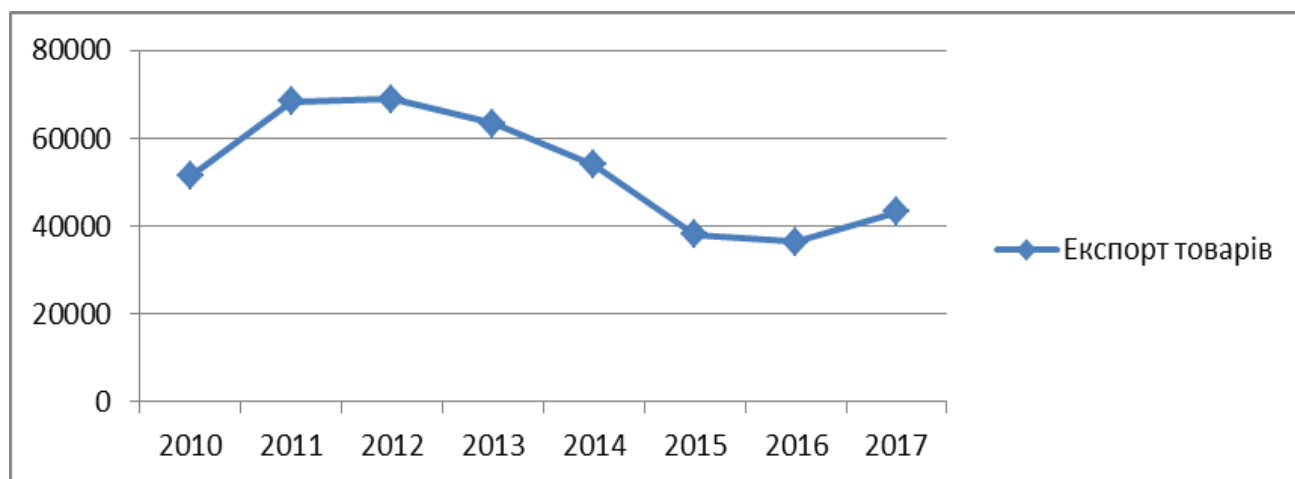
ПЕРСПЕКТИВИ ВИХОДУ УКРАЇНИ НА СВІТОВИЙ РИНОК ТОВАРІВ

Актуальність дослідження. Актуальним питанням для кожної країни зараз є зовнішня торгівля, зокрема експорт. Експорт має важливе значення у економіці України, є її двигуном, тому його регулювання і стимулювання повинне здійснюватися більш ретельно. На сьогодні імпорт переважає експорт, тому маємо негативне сальдо торговельного балансу, що є проблемою для економіки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значні надходження до бюджету України саме від експорту, а провідними експортоорієнтованими галузями є металургія, хімічна промисловість, сільське господарство та продовольство. Проблеми і перспективи розвитку експорту досліджували А. А. Мазаракі, Т. М. Мельник, Т. А. Тищук, В. П. Далик, С. П. Кулицький та інші.

Метою статті є дослідження сучасного стану експорту та перспектив виходу України на світовий ринок.

Виклад основного матеріалу. Частка експорту у ВВП України складає 38,6 % у 2017 році. Експорт з європейськими країнами зріс на 4,9 %, з країнами Австралії та Океанії – на 79,3 %. Найбільше скорочення спостерігається у відносинах із країнами Азії та СНД, відповідно на 22,9 %, з країнами СНД на 31,3 % (рис. 1) [1].

Рис. 1. Експорт товарів та послуг України в 2010-2017 рр. [1]

Аналізуючи географічну структуру зовнішньої торгівлі товарами за 2017 рік, можна визначити ТОП-10 країн з якими Україна має найбільші обсяги торгівлі – Єгипет, Індія, Італія, Китай, Нідерланди, Німеччина, Польща, Туреччина, Угорщина (рис. 2) [1].

Укладаючи угоди про вільну торгівлю з різними країнами враховуються національні інтереси. На сьогоднішній день завершено переговори про вільну торгівлю з Ізраїлем. Закінчуються переговори з Туреччиною, ведуться перемовини із Сербією, розширюються угоди про вільну торгівлю з Македонією, почалися переговори з Грузією щодо внесення змін до угоди про вільну торгівлю в контексті застосування Конвенції Пан-Євро-Мед [2].

Україна є однією з найперспективніших країн Європи. Значно підвищити експорт та забезпечити економічне зростання можна за допомогою сфери аграрного виробництва, військового озброєння, ІТ-технологій, які можуть дещо замінити стрімку втрату українських металургії та машинобудування.

Україна збільшує обсяги експорту сільськогосподарської продукції та продовольства до ЄС. Так, за інформацією Міністерства аграрної політики та продовольства України, експорт української аграрної продукції до країн Євросоюзу за 2017 р. становив 5,8 млрд дол. і збільшився на 37,1 % порівняно з 2016 р. Експорт м'яса птиці

зріс на 64,9 млн дол. – до 133,7 млн дол.; продуктів з борошна й крупи – на 32,4 млн дол. - до 96,1 млн дол.; соків – на 28,3 млн дол. – до 70,7 млн дол.; меду – на 25,5 млн дол. – до 98,8 млн дол.; кондитерських виробів – на 15,4 млн дол. – до 38,2 млн дол. Що ж стосується національних ринків країн, які є членами ЄС, то великими торговими партнерами України у ЄС є Нідерланди з часткою 18% від українського аграрного експорту до ЄС, Іспанія – 14,3%, Польща – 13,2%, Італія – 12 % і Німеччина – 10,5%. Експорт української сталі в США у 2017 році оцінюється в 166 млн дол. США. [3].

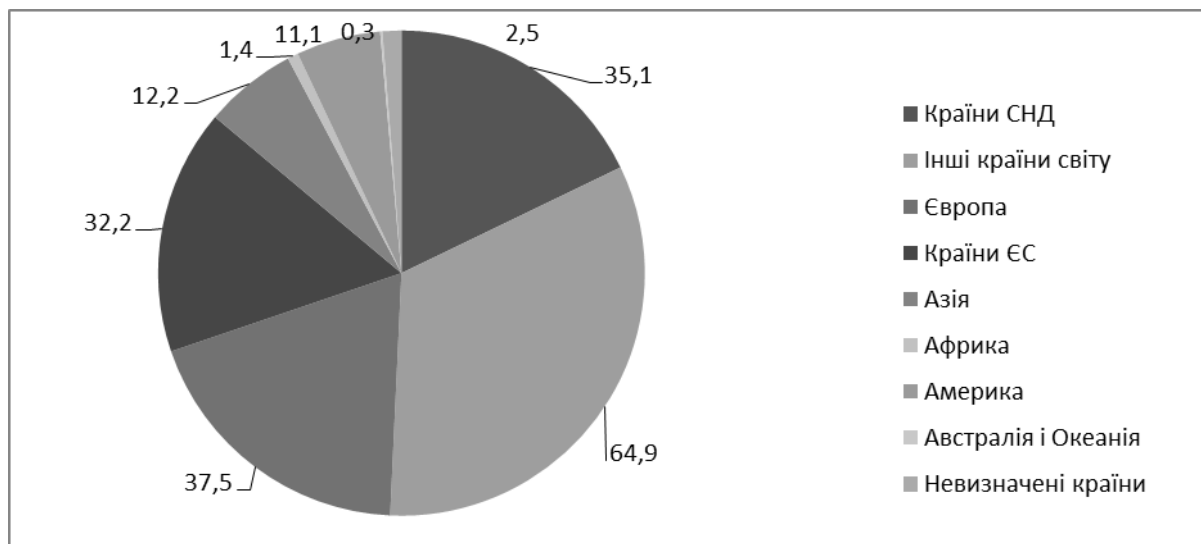

Рис. 2. Географічна структура експорту у 2017 році [1]

Україна є шостим найбільшим виробником меду в світі та щороку забезпечує до 5% світового виробництва. Бджільництво має значний експортний потенціал для України, але у зв'язку з екологією необхідно покращувати стан полів та рослин, щоб і надалі обсяги меду зростали.

Україна має перспективи виходу на світовий ринок оксиду літію, який є сировиною для виробництва літій-іонних акумуляторів електромобілів, оскільки наша країна має найбільші в Європі запаси руди, яка містить літій. За запасами літію ми посідаємо перше місце у Європі [4].

Для України важливим є не просто нарощування присутності на зовнішніх ринках, а й оптимізація структури експорту, поліпшення якості продукції, її відповідність світовим стандартам. Основними інструментами підтримки експорту України на сучасному етапі є:

- стимулювання виробництва експортної продукції;
- сприяння модернізації та технічному переозброєнню експорто-орієнтованих виробничих потужностей;
- удосконалення механізму кредитування виробництв з боку держави, які здійснюють експорт, підтримка та мотивація цих підприємств;
- налагодження ефективної системи страхування експортних операцій;
- відповідність стандартам продукції, що експортується;
- стимулювання інвестицій національних та іноземних фізичних і юридичних осіб в експортоорієнтованому секторі економіки за допомогою податкових та фінансових механізмів;
- вироблення системи національних пріоритетів у міжнародній торгівлі та їх державне регулювання [5].

Отже, Україна зараз займає незначну частку в світовому експорті, але має дуже хороші перспективи, за рахунок географічного положення, клімату, природних умов. Якщо стимулювати виробництво стандартизованої експортної продукції, налагодити зв'язки з різними торговельними партнерами, фінансувати та кредитувати експортоорієнтоване виробництво, то Україна стане конкурентоздатнішою на світовому ринку товарів.

Так як вихід на високотехнологічні ринки поки що неможливий, тому що Україна експортує сировину, а не готову продукцію, що було б вигідніше і ефективніше для економіки, то необхідно реформувати політику щодо змін зовнішніх пріоритетів і виходити на ринок та змінювати місце на світовому торговому просторі.

Література

1. Державна служба статистики України. – Електронний ресурс. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua/
2. Микольська Н. Вихід на глобальні ринки та система державної підтримки українських експортерів / Н. Микольська // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ceoclub.com.ua/governmentsupport>
3. Кулицький С. Зовнішня торгівля України: стан, проблеми й перспективи [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 10. – С. 39-52. – Режим доступу: <http://nbuvip.gov.ua/images/ukraine/2018/ukr10.pdf>. – Назва з екрану.
4. Україна може вийти на світовий ринок сировини для літій-іонних акумуляторів – експерт. – УНІАН. –

Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://economics.unian.ua/industry/10014224-ukrajina-mozhe-viyti-na-svitoviy-ginok-sirovini-dlya-litii-ionnih-akumulyatoriv-ekspert.html>

5. Кикоть Н. Ю. Перспективи зовнішньої торгівлі України / Н. Ю. Кикоть // Електронний ресурс. – Режим доступу: https://kneu.edu.ua/userfiles/conf_sep_14/sek3/tezu.doc

Наукове (електронне) видання

Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика

Збірник наукових праць молодих вчених та студентів

Том 2

Відповідальні за випуск
Хрущ Н. А., Доценко І. О.

Відповідальність за достовірність поданих матеріалів несуть автори публікацій.

Матеріали конференції розміщені на сайті кафедри фінансів, банківської справи та страхування Хмельницького національного університету за адресою: <http://www.fbs.km.ua>.

